

STAN SANITARNY
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO
2023

© Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Warszawie, 2024

Wszelkie prawa zastrzeżone

Zespół autorski: Iwona Bartosiewicz, Edyta Brzezińska, Marzena Czapczyk, Anna Dąbrowa, Agnieszka Dąbrowska, Anastasia Denisova, Joanna Dziewulska, Rafał Gawroński, Agnieszka Gągała, Renata Gipsiak, Małgorzata Gożkowska, Joanna Grodzka, Beata Grudowska, Małgorzata Grudzień, Jędrzej Jaworowski, Hanna Jaworska, Paulina Kałaska, Elżbieta Kanduła, Monika Kazimierska, Kamil Klucznik, Anna Kozłowska, Justyna Krynicka, Aleksandra Kurek, Aurelia Ligenza, Anna Łączyńska, Magdalena Magierska, Joanna Paleczek, Anna Pasik, Małgorzata Pikto-Pietkiewicz, Katarzyna Piróg, Dominik Pisarek, Barbara Pruss, Renata Reroń-Grochowska, Barbara Różańska, Dominika Sadowska, Bogumiła Sawicka, Ewa Sękowska, Marlena Skorupka-Dziedzic, Monika Skowron, Anna Stando, Justyna Starczynowska, Paulina Staszko, Elżbieta Stefaniuk, Marcin Stępień, Piotr Tarnowski, Anna Tymoczko, Dorota Wągrocka-Roczniak, Aleksandra Wesołowska, Dobrosława Wrońska-Szaj, Szymon Wróblewski, Anna Żak

Opracowanie graficzne: Iwona Sobiechowska-Żoła

Redakcja tekstu: Dariusz Danilewicz, Małgorzata Kamińska, Jadwiga Napiórkowska, Marlena Skorupka-Dziedzic

Zdjęcia wykorzystane w opracowaniu:

www.pixabay.com, www.freepik.com, zasoby własne WSSE w Warszawie

ISBN 978-83-965837-1-0

Wydawca:

Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Warszawie

ul. Żelazna 79

00-875 Warszawa

tel.: 22 620 90 01 - 06

www.gov.pl/wsse-warszawa

e-mail: sekretariat.wsse.warszawa@sanepid.gov.pl

Spis treści

SŁOWNIK SKRÓTÓW	6
I. ZAPOBIEGANIE ORAZ ZWALCZANIE ZAKAŻEŃ I CHOROÓB ZAKAŻNYCH U LUDZI.....	8
1. Choroby zakaźne objęte przez Światową Organizację Zdrowia programami eradykacji i eliminacji	11
2. Zakażenia i choroby przenoszone drogą pokarmową.....	12
3. Wybrane choroby, którym można zapobiegać drogą szczepień	15
4. Choroby przenoszone drogą krwiopochodną.....	17
5. Gruźlica.....	18
6. Legioneloza.....	19
7. Choroby odzwierzęce	19
8. Choroby inwazyjne (inwazyjna choroba meningokokowa i pneumokokowa)	21
9. Zakażenia i choroby przenoszone drogą płciową	21
10. SARS-CoV-2/COVID-19.....	22
11. Nadzór nad realizacją szczepień ochronnych	25
Podsumowanie	29
II. STAN SANITARNY PODMIOTÓW WYKONUJĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ LECZNICZĄ	30
Podsumowanie	41
III. STAN SANITARNY ŻYWNOŚCI, ŻYWIENIA ORAZ MATERIAŁÓW I WYROBÓW PRZEZNACZONYCH DO KONTAKTU Z ŻYWNOŚCIĄ	42
1. Ogólna ocena obiektów żywności i żywienia.....	43
2. Jakość zdrowotna środków spożywczych	45
3. Suplementy diety	46
4. Jakość zdrowotna materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością	48
5. Zatrucia pokarmowe	48
Podsumowanie.....	49
IV. OCENA JAKOŚCI WODY PRZEZNACZONEJ DO SPOŻYCIA	50
Podsumowanie.....	51
V. STAN SANITARNY PŁYWALNI, KĄPIELISK I MIEJSC OKAZJONALNIE WYKORZYSTYWANYCH DO KĄPIELI	52
1. Nadzór nad jakością wody w pływalniach	52
2. Nadzór nad jakością wody w kąpieliskach i miejscach okazjonalnie wykorzystywanych do kąpeli	53
Podsumowanie.....	54
VI. NADZÓR HIGIENY RADIACYJNEJ	55
1. Ochrona radiologiczna w medycznych pracowniach rentgenowskich.....	56
2. Ochrona radiologiczna pacjenta	58
3. Ochrona dotycząca wykorzystania pól elektromagnetycznych w środowisku pracy.....	59
4. Nadzór w zakresie skażeń promieniotwórczych	60
5. Zdarzenia radiacyjne.....	61
6. Inne zagadnienia z zakresu higieny radiacyjnej	61
Podsumowanie.....	62
VII. NADZÓR NAD CHEMIKALIAM I	63
1. Substancje chemiczne i ich mieszaniny	63
2. Produkty biobójcze.....	66
3. Produkty kosmetyczne	67
4. Detergenty.....	69
5. Prekursory narkotykowe kategorii 2 i 3	69
6. Środki zastępcze i nowe substancje psychoaktywne.....	70
Podsumowanie	72
VIII. WARUNKI SANITARNO-HIGIENICZNE ŚRODOWISKA PRACY	73
1. Nadzór i kontrola warunków pracy.....	74
2. Ocena laboratoryjna zagrożeń zawodowych na stanowiskach pracy	76

3. Stosowanie substancji chemicznych i ich mieszanin	80
4. Narażenie na czynniki i procesy technologiczne o działaniu rakotwórczym lub mutagennym.....	81
5. Narażenie na szkodliwe czynniki biologiczne	83
6. Zakłady inżynierii genetycznej.....	85
7. Choroby zawodowe.....	86
Podsumowanie	91
IX. STAN SANITARNY OBIEKTÓW UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ.....	92
1. Zakłady fryzjerskie, kosmetyczne, tatuażu, odnowy biologicznej	92
2. Obiekty komunikacji publicznej.....	93
3. Środki transportu.....	94
4. Obiekty hotelarskie	95
5. Obiekty pomocy społecznej	96
6. Ośrodki świadczące pomoc osobom bezdomnym.....	97
7. Badanie ciepłej wody w kierunku obecności bakterii z rodzaju <i>Legionella sp.</i>	97
Podsumowanie	98
X. ZAPOBIEGAWCZY NADZÓR SANITARNY	99
1. Opiniowanie projektów dokumentów z zakresu planowania przestrzennego	101
2. Opiniowanie w zakresie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko	101
3. Opiniowanie w zakresie przedsięwzięć wymagających oceny oddziaływania na środowisko	101
4. Uzgadnianie dokumentacji projektowej inwestycji, w szczególności projektów budowlanych.....	102
5. Udział w dopuszczeniu obiektów budowlanych do użytkowania	103
Podsumowanie.....	104
XI. STAN SANITARNY PLACÓWEK NAUCZANIA, WYCHOWANIA I OPIEKI DLA DZIECI I MŁODZIEŻY	105
1. Stan sanitarno-higieniczny i techniczny budynków	106
2. Warunki do utrzymania higieny osobistej	106
3. Higiena procesów nauczania	107
3. Nadzór nad warunkami wypoczynku dzieci i młodzieży	111
Podsumowanie.....	112
XII. PROMOCJA ZDROWIA I EDUKACJA.....	113
1. Promocja zdrowego stylu życia.....	114
2. Profilaktyka nowotworów	115
3. Profilaktyka uzależnień.....	117
4. Profilaktyka zatruc pokarmowych, w tym zatruc grzybami	118
5. Profilaktyka chorób zakaźnych	119
6. Bezpieczny wypoczynek	120
7. Inne działania edukacyjne	120
Podsumowanie.....	122
XIII. DZIAŁALNOŚĆ LABORATORYJNA.....	123
1. Badania żywności (za wyjątkiem badań w kierunku pozostałości pestycydów), materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością.....	124
2. Badania wody	125
3. Badania pozostałości pestycydów w żywności i w wodzie	127
4. Badania i pomiary w środowisku pracy	128
5. Badania epidemiologiczne	129
Podsumowanie.....	130
Spis tabel.....	131
Spis wykresów.....	131

Warszawa, 30 kwietnia 2024 r.

Szanowni Państwo,

niniejsze opracowanie prezentuje rezultat kompleksowej analizy działań Państwowej Inspekcji Sanitarnej na terenie województwa mazowieckiego w roku 2023. Stanowi on zatem źródło wiedzy o stanie sanitarnym regionu, wprowadzonych regulacjach oraz efektywności przeprowadzonych działań kontrolnych.

Celem działalności Państwowej Inspekcji Sanitarnej jest zapewnienie wszystkim mieszkańcom i osobom przebywającym w województwie mazowieckim zdrowych warunków życia, pracy, nauki i odpoczynku. Podjęte w 2023 roku inicjatywy i realizowane zadania odzwierciedlają nasze zaangażowanie w ochronę zdrowia publicznego oraz reagowanie na bieżące wyzwania epidemiologiczne.

W opracowaniu szczegółowo przedstawiono działania inspekcji w różnych obszarach, począwszy od nadzoru przeciwepidemicznego, poprzez nadzór nad jakością wody, żywności i żywienia, nadzór nad higieną procesów nauczania, wychowania, rekreacji i wypoczynku, warunkami higieniczno-sanitarnymi w obiektach użyteczności publicznej, aż po działania oświatowe i profilaktyczne skierowane do społeczeństwa oraz współpracę z innymi instytucjami publicznymi w celu zapewnienia bezpieczeństwa sanitarnego.

Dokument ten jest adresowany do szerokiego grona odbiorców, w tym decydentów, pracowników sektora ochrony zdrowia, a także osób zainteresowanych polityką zdrowotną i bezpieczeństwem sanitarnym. Wskazuje kierunki i wyzwania, przed którymi stoi Państwowa Inspekcja Sanitarna, podkreślając potrzebę ciągłego monitoringu, adaptacji strategii interwencyjnych oraz współpracy międzyinstytucjonalnej w celu skuteczniejszego reagowania na zagrożenia zdrowotne.

Mam nadzieję, że publikacja ta stanie się ważnym źródłem wiedzy na temat stanu zdrowia publicznego w województwie mazowieckim. Ufam, że dzięki rzetelnej pracy pracowników Państwowej Inspekcji Sanitarnej na rzecz podnoszenia świadomości mieszkańców naszego województwa będziemy wpływać na poprawę bezpieczeństwa zdrowotnego nas wszystkich.

Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny

Łukasz Hnatkowski

SŁOWNIK SKRÓTÓW

AAC - sieć pomocy i współpracy administracyjnej (Administrative Assistance and Cooperation)

ACN - sieć powiadamiania i współpracy w Polsce

ECHA - Europejska Agencja Chemikaliów

GHP - dobra praktyka higieniczna

GIS - Główny Inspektorat Sanitarny/ Główny Inspektor Sanitarny

GMP - dobra praktyka produkcyjna

HACCP - analiza zagrożeń i krytycznych punktów kontroli

IChM - inwazyjna choroba meningokokowa

ICHP - inwazyjna choroba pneumokokowa

MPWIS - Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny

NDS/NDN - najwyższe dopuszczalne stężenia i natężenia czynników szkodliwych

NDSch - najwyższe dopuszczalne stężenie chwilowe

NIZP PZH-PIB - Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Instytut Badawczy

NOP - niepożądane odczyny poszczepienne

OPW - ostre porażenia wiotkie

PAA - Państwowa Agencja Atomistyki

PEM - pole elektromagnetyczne

PIS - Państwowa Inspekcja Sanitarna

PSO - Program Szczepień Ochronnych

PSSE - Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna

RASFF - System Wczesnego Ostrzegania o Niebezpiecznej Żywności i Paszach (Rapid Alert System Food and Feed)

STI - choroby przenoszone drogą płciową (Sexually Transmitted Infection)

ŚZ - środki zastępcze

UŻK+M - urzędowa kontrola żywności i monitoring

WHO - Światowa Organizacja Zdrowia

WSSE - Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna

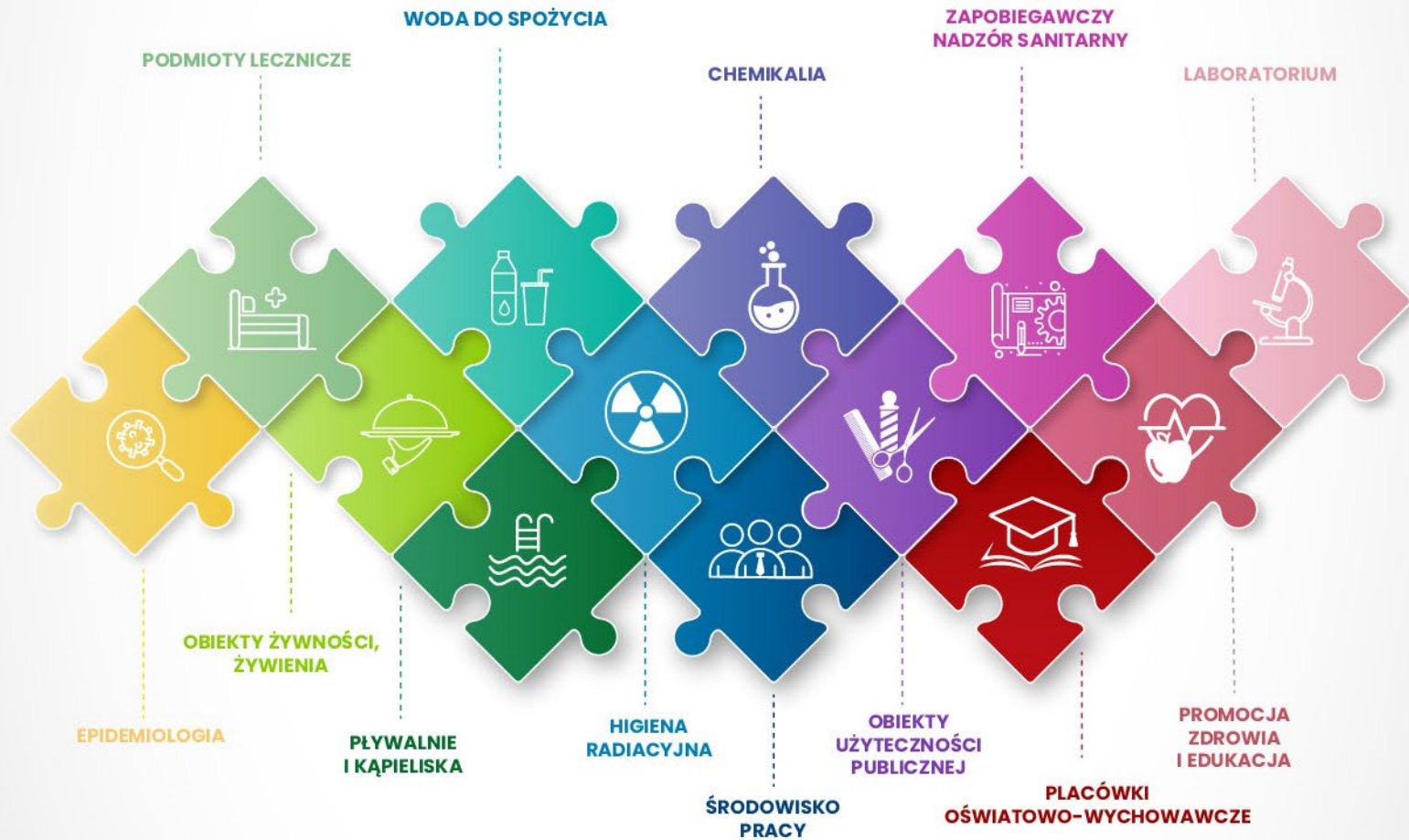
ZKZS - Zespoły Kontroli Zakażeń Szpitalnych

ZOL - zakłady opiekuńczo-lecznicze

ZPO - zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze

OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

I. ZAPOBIEGANIE ORAZ ZWALCZANIE ZAKAŻEŃ I CHOROÓB ZAKAŻNYCH U LUDZI

Agnieszka Dąbrowska, Anastasia Denisova, Renata Gipsiak, Elżbieta Kanduła,
Monika Kazimierska, Anna Tymoczko

- Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej, zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi i wytycznymi organów nadrzędnych, zajmują się monitorowaniem sytuacji epidemiologicznej chorób zakaźnych i zakażeń, w tym ognisk epidemicznych, dochodzeniami epidemiologicznymi, prowadzeniem rejestrów, raportów i sporządzaniem analiz, a także nadzorem nad szczepieniami ochronnymi na terenie woj. mazowieckiego.
- W woj. mazowieckim w 2023 r., w porównaniu z rokiem 2022 r., nastąpił wzrost wielu zarejestrowanych przez inspekcję sanitarną przypadków chorób zakaźnych. Sytuacja taka może mieć związek z powrotem do funkcjonowania społeczeństwa po epidemii COVID-19, wzmożeniem bliskich kontaktów międzyludzkich, ale także rozluźnieniem przestrzegania zasad higienicznych.
- Wzrost liczby zachorowań i zapadalności dotyczył:
  - chorób przenoszonych drogą kropelkową - krztuśca, różyczki, ospy wietrznej, płonicy, grypy. W związku z wprowadzeniem w 2023 r. nowych wymagań prawnych, rozpoczęto rejestrację zakażeń układu oddechowego wywołanych przez wirus RSV. Od lipca 2023 r. zgłoszono w woj. mazowieckim 3 024 zakażenia RSV, w tym ponad 43% u dzieci do lat 2;
  - chorób przenoszonych drogą pokarmową - salmonelozę, szigelozę (czerwonki), kamylobakteriozę, jersiniozę, lambliozę;
  - chorób przenoszonych przez wektory – boreliozę i kleszczowego zapalenia mózgu.
- Niepokojąca jest sytuacja chorób przenoszonych drogą kontaktów seksualnych tj. kiły, rzeżączki i chłamydiozy, a także zachorowań na AIDS i prawie trzykrotny wzrost nowo wykrytych zakażeń HIV.
- Wzrosła także liczba zgłoszonych przypadków przewlekłego zapalenia wątroby typu B i C oraz zachorowań na choroby inwazyjne ośrodkowego układu nerwowego wywołane przez *Streptococcus pneumoniae* i *Haemophilus influenzae*, spadła natomiast liczba przypadków inwazyjnej choroby meningokokowej (ICHM).
- Spośród innych chorób o istotnym znaczeniu epidemiologicznym odnotowano wzrost zgłoszonych przypadków legionelozy (prawie dwukrotny, tj. z 14 zachorowań w 2022 r. do 25 w 2023 r.).
- W wyniku intensywnego nadzoru nad ostrymi porażeniami wiotkimi (OPW), m.in. kontroli zgłaszalności w oddziałach neurologicznych i dziecięcych, w 2023 r. zarejestrowano więcej

przypadków OPW. Tak jak w ubiegłych latach, nie stwierdzono w naszym województwie zachorowań na poliomyelitis.

- Nie odnotowano także zachorowań na wściekliznę, zwiększyła się natomiast liczba styczości/pokąsań przez zwierzęta, tj. narażenia na wściekliznę i potrzeby szczepień narażonych osób przeciwko tej śmiertelnej chorobie (wzrost o 379 przypadków).
- Na uwagę zasługuje spadek zachorowań w 2023 r. w woj. mazowieckim na: wirusowe zakażenia jelitowe u dzieci do lat 2, zakażenia wywołane przez norowirusy oraz spadek zakażeń rotawirusowych, co może być efektem szczepień.
- Po trzech latach epidemii zmniejszyła się znacząco liczba zgłoszonych przypadków zakażeń SARS-CoV-2 (COVID-19).
- Spośród monitorowanych niebezpiecznych chorób w woj. mazowieckim nie odnotowano przypadków m.in.: błonicy, cholery, grypy ptaków, gorączek krwotocznych, polio, włośnicy, dżumy, wariantu choroby Creutzfeldta-Jakoba, wąglika, wścieklizny.
- Zachorowania i zapadalność na wybrane choroby w woj. mazowieckim w 2023 r. w stosunku do roku poprzedniego przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Liczba zachorowań i zapadalność na wybrane choroby zakaźne w woj. mazowieckim

Jednostki chorobowe	2022 r.		2023 r.	
	Liczba przypadków	Zapadalność na 100 tys. ludności	Liczba przypadków	Zapadalność na 100 tys. ludności
Choroby „szczepionkowe”				
Krztusiec	47	0,9	82	1,5
Odra	11	0,2	11	0,2
Różyczka	24	0,4	49	1,0
Świnka	187	3,4	147	2,7
Tęžec	0	0,0	4	0,1
Ospa wietrzna	22 996	417,2	25 055	454,8
Grypa - ogółem	1 460	26,5	2 460	44,7
Grypa u dzieci w wieku 0-14 lat	1 005	18,2	1 315	23,9
Grypa potwierdzona szybkim testem antygenowym	0	0,0	7 570	137,4
Choroby wieku dziecięcego nieszczepionkowe				
Płonica (szkarlatyna)	1 559	28,3	6 101	110,7
Wybrane zatrucia i zakażenia pokarmowe wywołane przez				
Clostridioides difficile	4 341	78,8	4 108	74,6
Clostridium perfringens	12	0,2	5	0,1
Giardia lamblia (lamblioza)	339	6,2	440	8,0
Rotawirusy	4 595	83,4	945	17,2
Norowirusy	975	17,7	813	14,8
Wirusowe zakażenia jelitowe u dzieci do lat 2	2 469	44,8	1 151	20,9
Biegunka i zapalenie żołądkowo-jelitowe BNO, o prawdopodobnym zakaźnym pochodzeniu - ogółem	6 440	116,8	5 963	108,2
Choroby przenoszone przez wektory (odzwierzęce)				
Borelioza - ogółem	1 599	29,0	2 702	48,6
Borelioza - neuroborelioza	29	0,5	51	0,9
Kleszczowe zapalenie mózgu	49	0,9	134	2,4

Gorączka denga (klasyczna lub krwotoczna)	10	0,2	13	0,2
Malaria (zimnica)	5	0,1	5	0,1
Bąblowica (echinokokoza)	8	0,1	9	0,2
Choroby przenoszone drogą płciową				
Kiła wrodzona	0	0,0	1	0,0
Kiła wczesna	174	3,2	140	2,5
Kiła późna	12	0,2	12	0,2
Kiła - inne postacie kiły i kiła nieokreślona	458	8,3	958	17,4
Rzeżączka	227	4,1	758	13,8
Choroby przenoszone drogą płciową wywołane przez Chlamydie	210	3,8	411	7,5
AIDS - Zespół nabytego upośledzenia odporności	9	0,2	25	0,5
Nowo wykryte zakażenia HIV	365	6,6	947	17,2
Choroby inwazyjne wywołane przez				
Neisseria meningitidis (inwazyjna choroba meningokokowa - IChM)	15	0,3	17	0,3
Streptococcus pyogenes, ogółem	434	7,9	817	14,8
Streptococcus pyogenes - róża	376	6,8	655	11,9
Streptococcus pneumoniae, inwazyjna - ogółem	344	6,2	443	8,0
Haemophilus influenzae, inwazyjna - ogółem	17	0,3	39	0,7
Wirusowe zapalenia wątroby				
Wirusowe zapalenie wątroby typu A	43	0,8	36	0,7
Wirusowe zapalenie wątroby typu B - ostre	1	0,02	6	0,1
Wirusowe zapalenie wątroby typu B - przewlekłe i BNO	192	3,5	400	7,3
Wirusowe zapalenie wątroby typu C - ostre - ogółem	1	0,02	9	0,2
Wirusowe zapalenie wątroby typu C - przewlekłe i BNO	194	3,5	476	8,6
Inne choroby istotne w nadzorze epidemiologicznym				
Legionelloza - choroba legionistów	14	0,3	25	0,5
Legionelloza - gorączka Pontiac	2	0,0	5	0,1
Listerioza	22	0,4	47	0,9
Ostre porażenia wiotkie u dzieci w wieku 0-14 lat	5		13	
Styczność i narażenie na wściekлизnę/potrzeba szczepień	1 416	25,7	1 797	32,6
Zakażenia SARS-CoV-2 (COVID-19)	383 468	6 956,0	40 372	733,0
Zakażenia wirusem RSV - ogółem	0	0,0	3 024	54,9
Zakażenia wirusem RSV - w tym u dzieci do lat 2	0	0,0	1 312	23,8
Choroby rzadko występujące, w tym				
Dur brzuszny	1	0,0	2	0,0
Dury rzekome A, B, C	2	0,0	3	0,1
Choroba wywołana przez wirus Chikungunya	1	0,0	0	0,0
Gorączka Q	0	0,0	3	0,1
Gorączka plamista i inne riketsjozy	4	0,1	4	0,1
Choroba Creutzfeldta-Jakoba (CJD)	0	0,0	4	0,1
Kryptosporydioza	1	0,0	6	0,1
Tularemia	3	0,1	3	0,1
Ospa małpia	88	1,6	1	0,0
Zatrucia grzybami	2	0,0	1	0,0

Źródło: Sprawozdanie o zachorowaniach na choroby zakaźne, zakażeniach i zatruciach (MZ-56) za 2023 r.

1. Choroby zakaźne objęte przez Światową Organizację Zdrowia programami eradykacji i eliminacji

Polska uczestniczy w koordynowanych przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) globalnych programach eliminacji odry i różyczki oraz eradykacji *poliomyelitis*. Są to choroby zakaźne występujące wyłącznie u człowieka, przeciwko którym dostępne są szczepionki o wysokim stopniu skuteczności. Dzięki temu możliwa jest eliminacja ww. chorób na danym obszarze (brak zakażeń rodzimych, możliwe tzw. zawleczenia z zagranicy), a docelowo ich eradykacja, tzn. całkowite wyeliminowanie na świecie.

Odra i różyczka

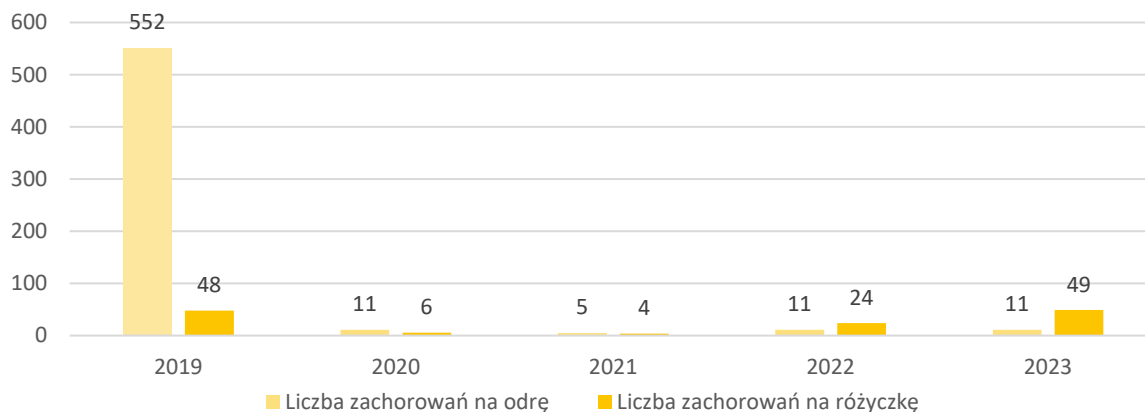
W 2023 r. na terenie woj. mazowieckiego zarejestrowano 11 przypadków zachorowań na odrę (zapadalność 0,19/100 tys.). W 2022 r. także zarejestrowano 11 przypadków odry. Spośród ww. przypadków - 3 zachorowania były to przypadki potwierdzone badaniami w Referencyjnym Laboratorium Wirusologii Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego PZH – Państwowego Instytutu Badawczego (NIZ PZH-PIB) w Warszawie (PCR i/lub swoiste przeciwciała IgM). Pozostałe 8 przypadków zarejestrowano jako możliwe, na podstawie objawów klinicznych. Wśród osób chorych było 8 dzieci w wieku od 1 do 11 roku życia (jedno hospitalizowane) oraz 3 osoby dorosłe – kobiety w wieku 34, 39, 40 lat. Wśród osób chorych, 5 osób tj. 45,5% (w wieku 1 rok, 6, 6, 11 lat oraz 34 lata) nie było zaszczepionych przeciwko odrze.

Miniony rok był kolejnym rokiem niskiej zapadalności po okresie wzrostu epidemicznego, który nastąpił w 2019 r., kiedy to w woj. mazowieckim, podobnie jak w całej Polsce, zarejestrowano znaczny wzrost zachorowań na odrę.

W 2023 r. w woj. mazowieckim zarejestrowano 49 zachorowań na różyczkę, w tym 47 przypadków bez potwierdzenia laboratoryjnego (przypadki możliwe na podstawie objawów klinicznych) oraz 2 przypadki różyczki potwierdzone badaniami laboratoryjnymi. Zapadalność w 2023 r. wyniosła 0,88/100 tys. i była dwukrotnie większa niż w roku 2022 (0,43/100 tys.), kiedy zarejestrowano 24 przypadki zachorowań.

Obserwowany po okresie epidemii COVID-19 stopniowy wzrost zachorowań na różyczkę wiąże się ze spadkiem poziomu wyszczepialności przeciwko m.in. tej chorobie, spowodowanym nasilającym się w ostatnich latach zjawiskiem uchylania się rodziców od szczepienia swoich dzieci. W związku z tym, corocznie zwiększa się populacja osób wrażliwych na zakażenie, zarówno wirusem odry, jak i różyczki.

Wykres 1. Liczba przypadków odry i różyczki w woj. mazowieckim w latach 2019-2023

Źródło: Sprawozdanie o zachorowaniach na choroby zakaźne, zakażeniach i zatruciach (MZ-56) za lata 2019-2023

Mając na względzie obecną sytuację geopolityczną (wojna w Ukrainie), a także biorąc pod uwagę nieograniczony ruch ludności między państwami UE i państwami trzecimi, należy mieć na uwadze, że istnieje wysokie ryzyko ciągłej transmisji wirusa odrzy. Utrzymanie szczepień przeciwko odrzy w grupach dedykowanych, ma w obecnych okolicznościach kluczowe znaczenie dla zapobiegania wybuchom epidemii odrzy w przyszłości.

Poliomyelitis i ostre porażenia wiotkie

W 2023 r. na terenie woj. mazowieckiego zarejestrowano 13 przypadków ostrego porażenia wiotkiego (OPW) u dzieci i młodzieży poniżej 15 r.ż., co stanowiło zapadalność 1,45 przypadków/100 tys. (w 2022 r. - 5 przypadków – 0,84 przypadków/100 tys.). Objawy OPW dotyczyły dzieci w wieku od 11 miesięcy do 13 lat, w tym 7 przypadków wystąpiło u dzieci do 5 r.ż. Zgodnie z wytycznymi programu WHO eradykacji *poliomyelitis* od dzieci oraz współdomowników pobrano próbki materiału klinicznego i przekazano do badań w Zakładzie Wirusologii NIZP PZH-PIB w Warszawie. We wszystkich wykonanych badaniach kału wykluczono zachorowania na *poliomyelitis*. W trzech przypadkach zachorowania (2 powiat siedlecki, 1 m. st. Warszawa) w badaniach wykryto inne (nie polio) enterowirusy.

Poprawę zgłaszalności do Państwowej Inspekcji Sanitarnej (PIS) woj. mazowieckiego przypadków ostrych porażen wiotkich u dzieci do 15 r.ż. uzyskano dzięki wzmożonym działaniom nadzorowo-kontrolnym PIS. Od 2022 r. w woj. mazowieckim, zgodnie ze Światowym Programem Eradykacji *Poliomyelitis* i utrzymującą się możliwością zawlekania wirusa polio z regionów endemicznego występowania dzikich szczepów (m.in. przypadkami polio, które wystąpiły w Ukrainie) kontynuowano czynny nadzór nad wystąpieniem przypadków OPW u dzieci do 15 r.ż. W tym celu zwiększono nadzór nad podmiotami leczniczymi, mający na celu zwiększenie zgłaszalności przypadków ostrych porażen wiotkich u dzieci do 5 r.ż. oraz ich wirusologiczną weryfikację. W szpitalach woj. mazowieckiego w oddziałach neurologii dziecięcej oraz oddziałach pediatrycznych przeprowadzono comiesięczne kontrole w zakresie weryfikacji zgłaszalności do organów PIS przez podmiot leczniczy przypadków wystąpienia OPW u dzieci do 15 r.ż., dostępności w podmiocie leczniczym dla lekarzy procedur i „Schematu postępowania w przypadku ostrego porażenia wiotkiego u osoby poniżej 15 r.ż.”, w tym uświadamiania personelowi medycznemu konieczności przekazania próbek materiału klinicznego do Referencyjnego Laboratorium Wirusologii w NIZP PZH-PIB celem potwierdzenia, bądź wykluczenia wystąpienia przypadku zachorowania na *poliomyelitis*.

2. Zakażenia i choroby przenoszone drogą pokarmową

W woj. mazowieckim w 2023 r. zarejestrowano ogółem 105 ognisk chorób przenoszonych drogą pokarmową, tj. o 29 więcej niż w 2022 r., w którym zarejestrowano 76 ognisk.

W 2023 r., podobnie jak w roku poprzednim, najwięcej ognisk wystąpiło w środowiskach domowych - 48% (51 ognisk) i były to ogniska 2-4 osobowe.

Pozostałe ogniska wystąpiły w miejscach takich jak: lokale gastronomiczne: restauracje, kawiarnie (17), cukiernie (3), wycieczki, podróże (5), szpitale (4), DPS (1), szkoły (6), przedszkola (9), żłobki (3), miejsca pracy (3), inne miejsca (3).

Wśród wszystkich zarejestrowanych ognisk przyczyną zachorowań był w 66% czynnik bakteryjny, w 8,5% czynnik wirusowy, w 25% ognisk nie udało się ustalić czynnika chorobotwórczego.

Dominującymi czynnikami etiologicznymi były pałeczki *Salmonella* stanowiące 62% przyczyn zakażeń (65 ognisk). Ogniska o etiologii bakteryjnej wywołane przez *Salmonella enteritidis* stanowiły 44 ognisk, *Salmonella typhimurium* - 2 ogniska, inne pałeczki salmonella - 19 ognisk oraz inne bakterie takie jak *Saphylococcus aureus* - 2 ogniska, bakterie *E. coli* 0:124 - 1 ognisko, *Campylobacter* - 1 ognisko.

W ogniskach o etiologii wirusowej stwierdzono 2 ogniska zakażenia wirusem zapalenia wątroby typu A - HAV, z których 1 wystąpiło w środowisku domowym, zachorowały 2 osoby. Drugie ognisko o etiologii HAV wystąpiło w szkole podstawowej, gdzie zachorowały 4 osoby. W ramach działań przeciwepidemicznych

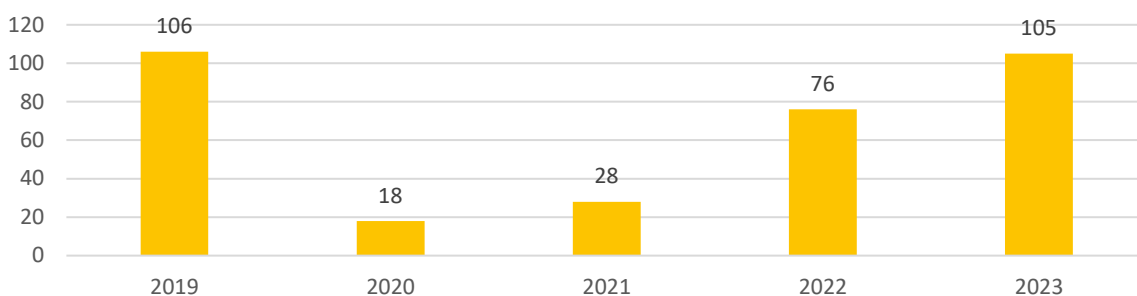
zaszczepiono przeciw WZW A populację osób narażonych. W pozostałych 6 ogniskach o etiologii wirusowej czynnikiem były norowirusy i rotawirusy.

W 2023 r. zarejestrowano również 2 ogniska domowe, których czynnikiem etiologicznym były pasożyty *Gardia lamblia* oraz *Gardia duodenalis*. Prawdopodobnie do zakażeń doszło w wyniku kontaktu ze zwierzętami. Zachorowało 5 osób.

Największym ogniskiem przenoszonym drogą pokarmową w 2023 r. było ognisko tzw. rozproszone o etiologii *Salmonella enteritidis*, gdzie zakażeniu uległo 113 osób (w tym 53 osoby były hospitalizowane). Ognisko wystąpiło po spożyciu ciastek (ptysie z kremem), wyprodukowanych przez firmę z Otwocka, która dystrybuowała swoje wyroby na terenie Polski. Do zachorowań doszło na terenie 11 powiatów woj. mazowieckiego (otwockiego, płockiego, piaseczyńskiego, warszawskiego zachodniego, pruszkowskiego, grodzkiego, sochaczewskiego, zwolenńskiego, mińskiego, m. st. Warszawy, m. Siedlce) oraz 9 powiatów woj. zachodniopomorskiego, łódzkiego, lubelskiego i podlaskiego. W wyniku przeprowadzonych kontroli ustalono, że przyczyną wystąpienia ogniska były zaniedbania higieniczno-sanitarne w zakładzie produkcyjnym w Otwocku, polegające na nieprzestrzeganiu zasad higieny rąk oraz nieprawidłowym procesie mycia maszyny dozującej krem do wyrobów cukierniczych. W ramach działań zapobiegających szerzeniu się zakażenia pokarmowego wstrzymano sprzedaż i produkcję oraz odsunięto od pracy wytypowanych pracowników deserowni.

Wykres 2. Liczba ognisk epidemicznych przenoszonych drogą pokarmową zarejestrowanych w woj. mazowieckim w latach 2019-2022

Źródło: System ROE - Rejestr Ognisk Epidemicznych NIZP PZH-PIB

W 2023 r. w woj. mazowieckim nastąpił wzrost liczby ognisk przenoszonych drogą pokarmową do poziomu sprzed epidemii COVID-19, tj. ponad 100 rocznie. W latach 2020-2022 rejestrowano znacząco mniej ognisk, m.in. z powodu lockdownów i przestrzegania zasad higienicznych DDM (dezynfekcja, dystans, maseczki).

Po okresie epidemii w 2023 r. około dwukrotnie wzrosła także liczba i zapadalność zarejestrowanych pojedynczych zachorowań na choroby przenoszone drogą pokarmową: salmonelozę, czerwonkę, jersiniozę, kampylobakteriozę, zakażenia *E. coli*.

Tabela 2. Zachorowania na bakteryjne zakażenia jelitowe

Bakteryjne zakażenie jelitowe	2022 woj. mazowieckie		2023 woj. mazowieckie		2023 Polska	
	Liczba przypadków	Zapadalność (liczba przypadków na 100 tys. ludności)	Liczba przypadków	Zapadalność (liczba przypadków na 100 tys. ludności)	Liczba przypadków	Zapadalność (liczba przypadków na 100 tys. ludności)
Salmonelozą	1 019	18,49	2 003	36,35	10 333	27,41
Shigelozą (czerwonka bakteryjna)	14	0,25	25	0,45	57	0,15
Jersiniozą	39	0,7	112	2,03	318	0,84
Kampylobakteriozą	71	1,29	147	2,66	857	2,27
Zakażenia <i>E. coli</i> biegunkotwórczą	8	0,13	19	0,34	212	0,56
Zakażenia <i>E. coli</i> enterokrwotoczną	1	0,02	18	0,32	92	0,24
Bąblowica	8	0,14	9	0,16	64	0,17
Zatrucia jadem kiełbasianym	1	0,018	2	0,036	20	0,05

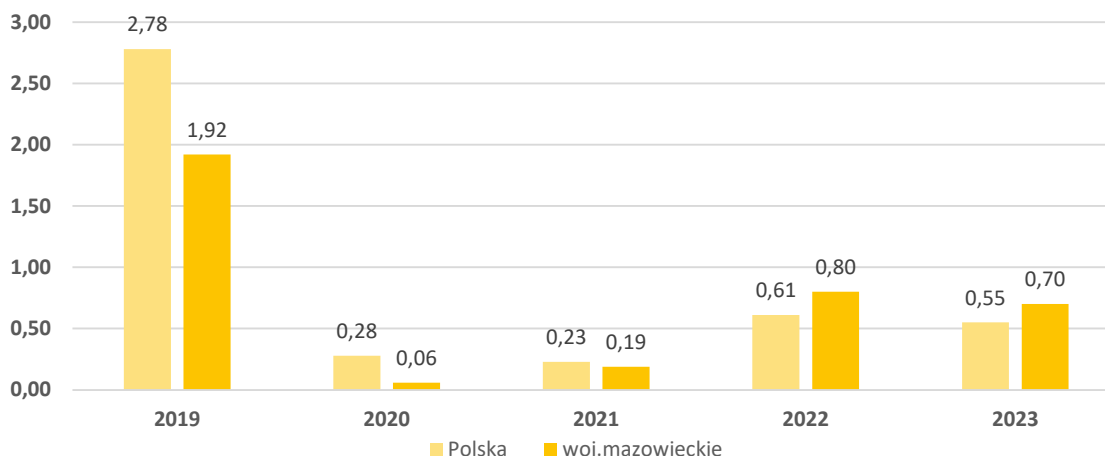
Źródło: Sprawozdanie o zachorowaniach na choroby zakaźne, zakażeniach i zatruciach (MZ-56) za lata 2022-2023

Poza ww. chorobami w 2023 r. zarejestrowano 2 przypadki duru brzuszego i 3 przypadki duru rzekomego (w 2022 r. - 1 dur brzuszny, 2 dury rzekome). We wszystkich przypadkach pacjenci byli hospitalizowani. Zachorowania związane były z podróżami, m.in. do Indii i Ameryki Południowej.

Rejestrowane w 2023 r. wirusowe choroby przenoszone drogą pokarmową to m.in. WZW A, zakażenia wywołane przez norowirusy i rotawirusy.

W 2023 r. stwierdzono spadek ogólnej liczby przypadków wirusowego zapalenia wątroby typu A, tj. 36, w tym 6 przypadków zachorowań wystąpiło w ognisku (zapadalność 0,7/ 100 tys.), w porównaniu z rokiem 2022, w którym zarejestrowano 43 przypadki, w tym 4 przypadki w ognisku (zapadalność 0,8/100 tys.). Współczynnik zapadalności na WZW typu A w latach 2019-2023 r. dla Polski i woj. mazowieckiego przedstawia wykres 3. Zapadalność na WZW A w ciągu ostatnich 4 lat jest nadal mniejsza niż przed epidemią COVID-19.

Wykres 3. Zapadalność na WZW typu A w latach 2019-2023

Źródło: Sprawozdania o zachorowaniach na choroby zakaźne, zakażeniach i zatruciach (MZ-56) za lata 2019-2023 (dane dla woj. mazowieckiego) oraz strona internetowa NIZP PZH-PIB: https://wwwold.pzh.gov.pl/oldpage/epimeld/2023/index_mp.html dostęp: 2024 (dane dla Polski)

W 2023 r. spadła liczba zgłoszonych zakażeń wywołanych przez rotawirusy i norowirusy. Znaczący, bo aż 79% spadek dotyczył rotawirusów.

Tabela 3. Liczba zachorowań na zakażenia wirusowe wywołane przez rotawirusy i norowirusy

	2022 r.	2023 r.
rotawirusy	4 595	945
norowirusy	975	813

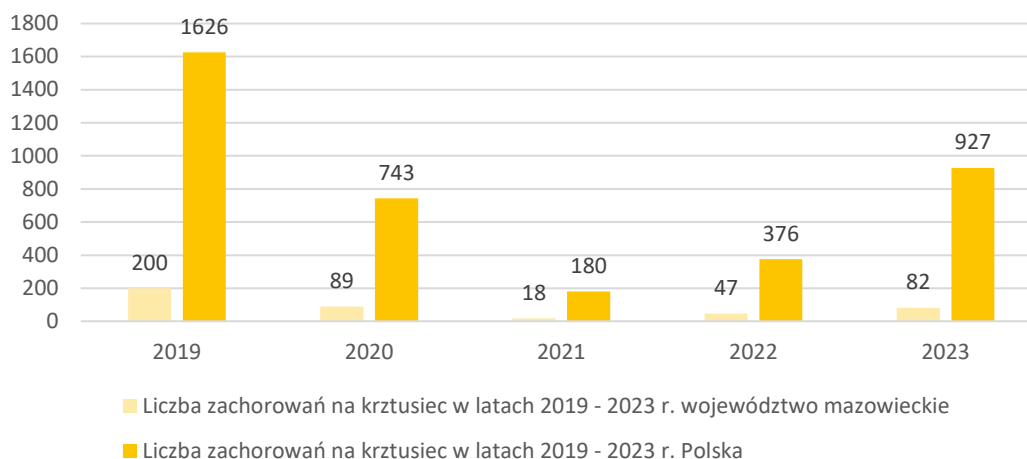
Źródło: Sprawozdanie o zachorowaniach na choroby zakaźne, zakażeniach i zatruciach (MZ-56) za lata 2022-2023

3. Wybrane choroby, którym można zapobiegać drogą szczepień

Krztusiec

W 2023 r. zarejestrowano 82 przypadki zachorowań na krztusiec (zapadalność 1,58/100 tys., tj. mniejsza niż w Polsce, gdzie wynosiła 2,46/100 tys.). 39 przypadków potwierdzono laboratoryjnie. W stosunku do 2022 r., w którym odnotowano 47 zachorowania, nastąpił wzrost liczby zachorowań o ponad 40%. Przypadki krztuśca zarejestrowano w 22 powiatowych stacjach sanitarno-epidemiologicznych (PSSE), najwięcej, tj. 32 przypadki (57%) w PSSE w m.st. Warszawie.

Wykres 4. Liczba zachorowań na krztusiec w woj. mazowieckim w latach 2019-2023

Źródło: Sprawozdanie o zachorowaniach na choroby zakaźne, zakażeniach i zatruciach (MZ-56) za lata 2019-2023

W odnotowywanych zachorowaniach na krztusiec w 2023 r. zaobserwowano tendencję wzrostową w stosunku do roku 2022 i 2021, po znaczących spadkach ww. zachorowań w czasie epidemii. Obecny wzrost zachorowań na krztusiec może być spowodowany tym, że niektóre zakażenia wykazują cykliczne tendencje wzrostowe co 2-4 lata, choć nadal zgłoszono mniej przypadków niż w latach przed epidemią, np. w 2019 r. - 200 zachorowań.

Świnka

W roku sprawozdawczym spadła liczba zgłoszonych przypadków i zapadalność na świnkę (z 187 przypadków w 2022 r. do 147 w 2023; zapadalność odpowiednio z 3,4/100 tys. w 2022 r. na 2,7/100 tys. w 2023 r.).

Błonica, tężec

Błonica jest chorobą, która dzięki szczepieniom w woj. mazowieckim od wielu lat nie występuje, nie odnotowano zachorowań także w 2023 i 2022 r.

W 2023 r. zarejestrowano 4 zachorowania na tężec (przypadki prawdopodobne, nie potwierdzone badaniami), w 2022 nie było przypadków tężca.

Grypa

Z dniem 7 lipca 2023 r. weszły w życie przepisy rozporządzenia Rady Ministrów¹ znoszące obowiązek składania przez placówki medyczne sprawozdań MZ-55 „Tygodniowy, dzienny meldunek o zachorowaniach i podejrzeniach zachorowań na grypę” do Państwowej Inspekcji Sanitarnej. Tym samym został zmieniony system raportowania dotyczący grypy i aktualne dane z 2023 r. dotyczą przypadków grypy potwierdzonej, nie są zgłaszane przypadki grypopodobne.

Zgodnie z nowym systemem raportowania w 2023 r. w woj. mazowieckim zarejestrowano 10 030 potwierdzonych zachorowań na grypę z czego 7 570 przypadków grypy potwierdzono dodatnim wynikiem szybkiego testu antygenowego (co stanowi 75,5% wszystkich zachorowań na grypę). Wśród wymienionej

¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 lipca 2023 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2023 (Dz.U. 2023 poz. 1282)

ogólnej liczby zachorowań, laboratoryjnie potwierdzono 2 460 przypadków zachorowań, w tym u dzieci w wieku 0-14 lat – 1 315.

W 2023 r., tak jak w latach poprzednich, w WSSE w Warszawie prowadzono zintegrowany program nadzoru epidemiologicznego z uwzględnieniem diagnostyki wirusologicznej typu SENTINEL. Uczestniczyło w nim wybranych 48 lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej, którzy przesyłali dane dotyczące zachorowań na grypę i infekcje grypopodobne wraz z próbkami do badań wirusologicznych dla celów nadzoru. Ogółem w 2023 r. do laboratorium WSSE przyjęto do badań 198 próbek, z czego grypę typu A wykryto w 14 próbkach (7%), a grypę typu B w 34 próbkach (17%).

4. Choroby przenoszone drogą krwiopochodną

Wirusowe zapalenie wątroby (WZW) typu B, C

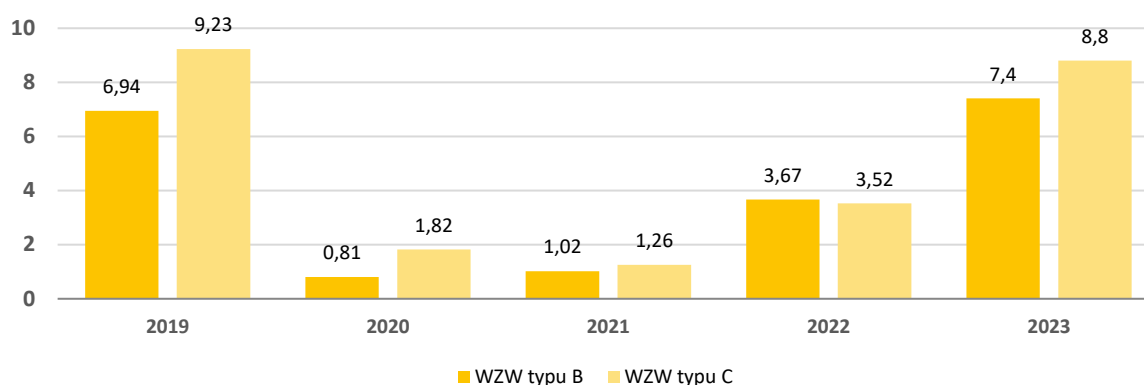
W 2023 r. zarejestrowano 6 zachorowań na ostre WZW typu B - zapadalność 0,1/100 tys. (w 2022 r. odnotowano 1 zachorowanie na ostre WZW typu B – zapadalność 0,02/100 tys.). W tym samym okresie odnotowano 400 zachorowań na przewlekłe wirusowe zapalenie wątroby typu B i BNO (bliżej nieokreślone) – zapadalność 7,3/100 tys.

W 2023 r. stwierdzono dwukrotny wzrost liczby zachorowań na nowo wykryte przewlekłe wirusowe zapalenie wątroby typu B w stosunku do roku 2022, w którym zarejestrowano 192 zachorowania (zapadalność 3,48/100 tys.). Współczynnik zapadalności na WZW typu B w 2023 r. był porównywalny do wartości odnotowywanych w latach przed epidemią COVID-19. Osoby chore na WZW typu B oraz osoby z ich styczności były obejmowane nadzorem epidemiologicznym i lekarskim, natomiast osoby niezaszczepione kierowano do szczepień ochronnych przeciwko WZW B.

Wirusowe zapalenie wątroby typu C to istotny problem epidemiologiczny, gdyż ma przeważnie wieloletni, bezobjawowy przebieg. Nieleczona choroba może prowadzić do rozwoju marskości wątroby i raka wątrobowokomórkowego, a znaczna część osób żyjących z WZW C nie zdaje sobie sprawy ze swojego stanu zdrowia. Od 1 lipca 2023 r. lekarz podstawowej opieki zdrowotnej może kierować pacjentów na bezpłatne (refundowane przez NFZ) badania przeciwciał anty-HCV. Dotąd w Polsce bezpłatny test anty-HCV mógł zlecić jedynie lekarz chorób zakaźnych.

W 2023 r. na terenie woj. mazowieckiego zarejestrowano ogółem 485 zachorowań na WZW typu C (współczynnik zapadalności 8,8/100 tys.), w tym zarejestrowano 476 zachorowań na wirusowe zapalenie wątroby typu C przewlekłe i BNO oraz 9 zachorowań na ostre wirusowe zapalenie wątroby typu C. W 2023 r. odnotowano wzrost zachorowań na WZW typu C w stosunku do roku 2022, w którym zarejestrowano ogółem 194 zachorowania na WZW typu C (współczynnik zapadalności 3,5/100 tys.). Zapadalność na wirusowe zapalenie wątroby typu B i wirusowe zapalenie wątroby typu C przedstawiono na wykresie 5.

Wykres 5. Zapadalność na WZW typu B i WZW typu C w woj. mazowieckim w latach 2019-2023

Źródło: Sprawozdania o zachorowaniach na choroby zakaźne, zakażeniach i zatruciach (MZ-56) za lata 2019-2023

W 2023 r. wskaźniki zapadalności na WZW typu B i WZW typu C kształtowały się na wyższym poziomie niż w latach 2020-2022. Do wzrostu liczby rejestracji przypadków zachorowań na wirusowe zapalenia wątroby mogła przyczynić się większa dostępność do placówek medycznych i badań diagnostycznych (większa wykrywalność zachorowań) po okresie epidemii COVID-19.

5. Gruźlica

Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej woj. mazowieckiego prowadzą rejestry zachorowań na gruźlicę i inne mykobakteriozy, sprawują nadzór epidemiologiczny nad chorymi i osobami z kontaktu z chorymi na gruźlicę prątkującą oraz analizują dane epidemiologiczne, które ostatecznie opracowuje Instytut Chorób Płuc i Gruźlicy (IGiChP) w Warszawie.

Sytuację epidemiologiczną gruźlicy w woj. mazowieckim w latach 2019-2022 (zapadalność/100tys.), przedstawiono w tabeli 4. Podając poniższe dane dotyczące gruźlicy należy zaznaczyć, że jak co roku, pełne dane epidemiologiczne dotyczące przypadków gruźlicy zarejestrowanych w woj. mazowieckim w 2023 r. po weryfikacji zostaną oficjalnie opublikowane w drugim kwartale 2024 r. przez Zakład Epidemiologii i Organizacji Walki z Gruźlicą w Instytucie Gruźlicy i Chorób Płuc w Warszawie.

Tabela 4. Gruźlica w woj. mazowieckim w latach 2019-2023

Rok	Liczba zachorowań		Współczynnik zapadalności/100 tys.	
	woj. mazowieckie	Polska	woj. mazowieckie	Polska
2019	885	5 321	16,4	13,9
2020	599	3 388	11	8,8
2021	668	3 704	12,3	9,7
2022	655	4 314	11,9	11,4
2023 (do końca III kwartału) ²	451	2 772	7,4	8,2

Źródło: Biuletyn Gruźlica i Choroby Układu Oddechowego w Polsce w 2022 r.

Nowe zachorowania (gruźlica płuc i pozapłucna) za kwartały I-III 2023 r. przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5. Gruźlica według postaci w woj. mazowieckim w latach 2019-2023

Kwartały 2023 r.	Gruźlica Płuc BK (+)	Gruźlica Płuc BK (-)	Gruźlica p/płucna BK (+)	Gruźlica p/płucna BK (-)	Razem
I kw.	117	60	4	2	183
II kw.	77	34	0	0	111
III kw.	125	33	2	1	161

Źródło: Dane Instytutu Gruźlicy i Chorób Płuc

W 2023 r. najczęstszą postacią gruźlicy była gruźlica płuc, która stanowiła 94,9% wszystkich zachorowań. W 2023 r., podobnie jak w latach poprzednich, zapadalność na gruźlicę wśród mężczyzn była znacznie wyższa niż u kobiet. Zarejestrowano 484 zachorowania u mężczyzn oraz 181 zachorowań u kobiet. Przypadki gruźlicy u mężczyzn stanowiły 72,8% ogółu zachorowań.

W roku 2023 zgłoszono 9 przypadków gruźlicy u dzieci do 14 roku życia oraz 11 zachorowań na gruźlicę wśród młodzieży w wieku od 15 do 19 lat, co stanowi odpowiednio 1,4% oraz 1,7% ogółu zachorowań. Po raz kolejny w 2023 r. zapadalność na gruźlicę wśród mieszkańców miast była większa w porównaniu z ludnością wiejską. Zarejestrowano 439 zachorowań w miastach oraz 226 przypadków gruźlicy na wsi.

² Dane własne WSSE w Warszawie na podstawie meldunków z PSSE

W ostatnich latach 2020-2022 zapadalność na gruźlicę w woj. mazowieckim stopniowo rosła, podobnie jak w Polsce, i kształtowała się na poziomie 11-12 przypadków na 100 tys. mieszkańców.

Mając na względzie obecną sytuację geopolityczną (wojna w Ukrainie), a także biorąc pod uwagę nieograniczony ruch ludności między państwami UE i państwami trzecimi, należy mieć na uwadze, że istnieje ryzyko ciągłej transmisji gruźlicy.

6. Legionelloza

W 2023 r. na terenie całej Polski, w tym również w woj. mazowieckim, wprowadzono wzmożony nadzór epidemiologiczny nad legionellozą, czyli chorobą układu oddechowego wywołaną przez bakterię *Legionella pneumophila*. Miało to związek z wystąpieniem na terenie woj. podkarpackiego ogniska epidemicznego przypadków zapalenia płuc, spowodowanego zakażeniem ww. drobnoustrojem. W ramach prowadzonego nadzoru w woj. mazowieckim w 2023 r. zarejestrowano 25 przypadków legionellozy (2022 r. – 14 przypadków zachorowań) oraz 5 przypadków gorączki Pontiac, łagodniej przebiegającej postaci zakażenia *Legionellą* (2022 r. - 2 przypadki zachorowania). Żaden przypadek nie był powiązany z ogniskiem w woj. podkarpackim.

W stosunku do lat ubiegłych, na terenie woj. mazowieckiego odnotowano wzrost zachorowań na legionellozę, co może wynikać ze wzmożonych działań nadzorowych wdrożonych przez Państwową Inspekcję Sanitarną. Sytuację epidemiologiczną legionellozy w woj. mazowieckim i w Polsce w latach 2019-2023 (zapadalność/100 tys.) przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 6. Legionelloza w woj. mazowieckim w latach 2019-2023

Rok	Liczba zachorowań		Współczynnik zapadalności/100 tys.	
	woj. mazowieckie	Polska	woj. mazowieckie	Polska
2019	10	73	0,18	0,19
2020	1	45	0,018	0,12
2021	9	45	0,16	0,12
2022	14	110	0,25	0,29
2023	25	421	0,45	1,12

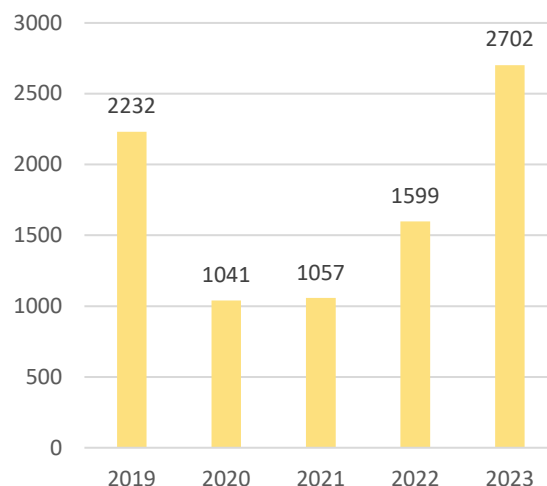
Źródło: Dane z meldunków MZ-56

7. Choroby odzwierzęce

Borelioza

Borelioza jest chorobą przenoszoną przez kleszcze, nie ma jednak w jej przypadku metody zapobiegania poprzez szczepienia. W 2023 r. w woj. mazowieckim zarejestrowano 2 702 przypadki zachorowań na boreliozę, zapadalność wynosiła 49,03/100 tys. i była większa niż w 2022 r. (w 2022 r. zarejestrowano 1 599 przypadków zachorowań, zapadalność wynosiła 29,0/100 tys.). Liczba zachorowań na boreliozę w latach 2019-2023 przedstawia wykres 6.

Wykres 6. Liczba zachorowań na boreliozę w woj. mazowieckim w latach 2019-2023

Źródło: Sprawozdanie o zachorowaniach na choroby zakaźne, zakażeniach i zatruciach (MZ-56) za lata 2019-2023

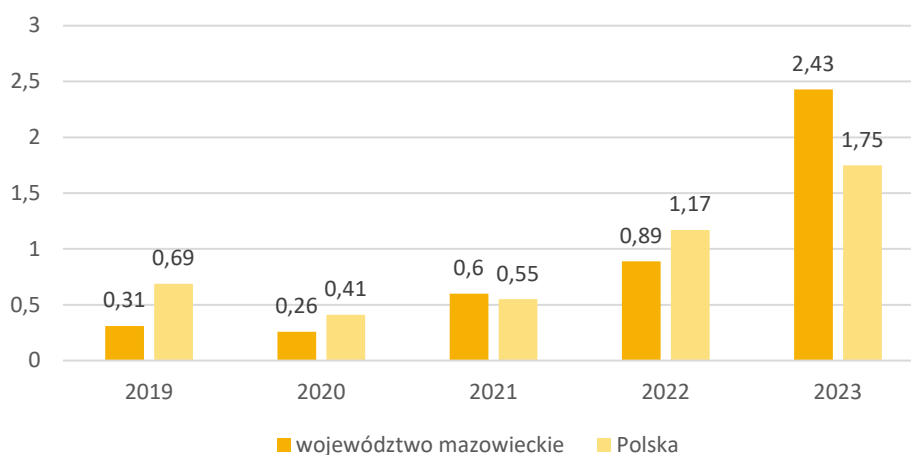
W 2023 r., mimo ogólnego wzrostu zachorowań na boreliozę, średnia zapadalność w woj. mazowieckim wyniosła 49,0/100 tys. i była znacznie niższa w stosunku do średniej w Polsce (66,96/100 tys.). Najwyższą zapadalność na boreliozę w woj. mazowieckim zarejestrowano w powiatach: łosickim 191,2/100 tys., lipskim 145,2/100 tys., siedleckim 111,8/100 tys., mieście Siedlce 96,7/100 tys., powiecie wyszkowskim 95,3/100 tys., otwockim 92,4/100 tys., przysuskim 95,2/100 tys.

Kleszczowe zapalenie mózgu

W 2023 r. w woj. mazowieckim zarejestrowano 134 przypadki zachorowań na kleszczowe zapalenie mózgu (KZM), zapadalność wynosiła 2,43/100 tys. i była wyższa niż w Polsce (zapadalność 1,75/100 tys.).

W woj. mazowieckim, jak i w całej Polsce, z roku na rok rośnie liczba przypadków zachorowań na choroby odkleszczowe (TBD, tick-borne diseases). Przyczynami wzrostu zachorowań na choroby przenoszone przez kleszcze są przede wszystkim zmiany klimatyczne, związane z ogólnym ociepleniem: krótkie zimy, długie, często wilgotne lata, rozwój turystyki oraz zmiany stylu życia, związane z aktywnymi formami wypoczynku na łonie natury.

Wykres 7. Zapadalność na kleszczowe zapalenie mózgu (KZM) w latach 2019-2023 w woj. mazowieckim i w Polsce

Źródło: Sprawozdanie o zachorowaniach na choroby zakaźne, zakażeniach i zatruciach (MZ-56) za lata 2019-2023

Wścieklizna

W 2023 r. nie odnotowano ani jednego przypadku wścieklizny u zwierząt na terenie woj. mazowieckiego i podobnie jak w latach poprzednich, nie zarejestrowano zachorowań na wściekliznę u ludzi.

W sytuacji zgłoszenia pokąsania Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny obejmuje nadzorem epidemiologicznym osoby ze styczności ze zwierzęciem i nawiązuje współpracę z powiatowym lekarzem weterynarii w celu obserwacji zwierzęcia z powodu podejrzenia zakażenia wirusem wścieklizny.

W 2023 zgłoszono 1 797 przypadków styczności i narażenia na wściekliznę z potrzebą szczepień poekspozycyjnych.

8. Choroby inwazyjne (inwazyjna choroba meningokokowa i pneumokokowa)

W 2023 r. w woj. mazowieckim zarejestrowano 17 przypadków inwazyjnej choroby meningokokowej IChM (zapadalność 0,30/100 tys.), o 2 przypadki więcej niż w 2022 r.

- w 8 przypadkach (47,05%) - zakażenie *N. meningitidis* grupy B
- w 1 przypadku (5,9%) - zakażenie *N. meningitidis* grupy C
- w 8 przypadkach zakażeń (47,05%) – nie ustalono grupy.

Zarówno w 2023, jak i w 2022 r., nie zarejestrowano zgonów spowodowanych inwazyjną chorobą meningokokową.

W 2023 r. zarejestrowano 443 przypadki inwazyjnej choroby pneumokokowej (IChP) wywołanej zakażeniem *Streptococcus pneumoniae* (zapadalność 8,04/100 tys.). Z powodu IChP zmarło 67 osób (śmiertelność 15,1%). W roku 2022 zapadalność była niższa i wynosiła 6,18/100 tys., a śmiertelność 1,38%.

9. Zakażenia i choroby przenoszone drogą płciową

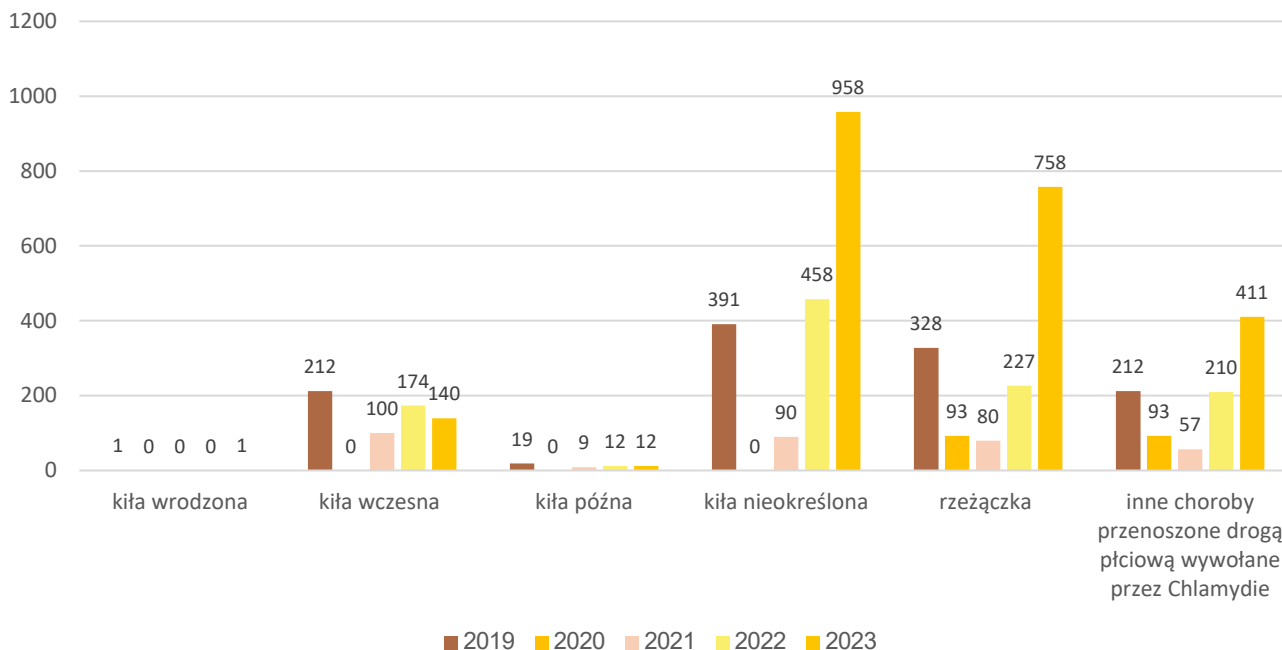
Wybrane choroby

W 2023 r. w woj. mazowieckim zarejestrowano ogółem 2 280 przypadków chorób przenoszonych drogą płciową STI (sexually transmitted infection), zapadalność w 2023 r. wynosiła 41,38/100 tys. Dla porównania, w roku 2022 liczba zachorowań była dwukrotnie niższa – 1 081 przypadków (zapadalność 16,09/100 tys.).

Wśród chorób z grupy STI w 2023 r. zarejestrowano następujące jednostki chorobowe:

- Kiła – 1 111 przypadków zachorowań, w tym 140 przypadki kiły wczesnej, 12 przypadków kiły późnej oraz 958 innych postaci kiły i kiły nieokreślonej. Współczynnik zapadalności wyniósł 20,16/100 tys. ludności, w 2022 r. zapadalność wynosiła 11,68/100 tys.
- Rzeżączka – 758 przypadków, wskaźnik zapadalności 13,75/100 tys. W roku 2022 zarejestrowano 227 przypadków zachorowań (zapadalność 4,11/100 tys.).
- Inne choroby przenoszone drogą płciową wywołane przez *Chlamydie* - 411 przypadków (zapadalność 7,46/100 tys.). W 2022 r. zarejestrowano 210 przypadków (zapadalność 3,81/100 tys.).
- Podobnie jak w latach poprzednich nie zarejestrowano ziarnicy wenerycznej wywołanej przez *Chlamydie*.

Wykres 8. Liczba chorób przenoszonych drogą płciową w woj. mazowieckim w latach 2019-2023

Źródło: Sprawozdanie o zachorowaniach na choroby zakaźne, zakażeniach i zatruciach (MZ-56) za lata 2019-2023

Zakażenia wirusem HIV i zachorowania na AIDS

W woj. mazowieckim w 2023 r. zarejestrowano 947 przypadków zakażeń wirusem HIV, co stanowi znaczny wzrost w porównaniu z 2022 r. (365 przypadków) oraz 25 przypadków zachorowań na AIDS - prawie trzykrotny wzrost w porównaniu z 2021 r. (9 przypadków). Zarejestrowano 9 zgonów z powodu AIDS oraz w przebiegu HIV.

Obserwowany znaczny wzrost zarejestrowanych zakażeń HIV oraz STI w woj. mazowieckim w 2023 r. w porównaniu do lat pandemicznych (2020-2022) jest najprawdopodobniej wynikiem większej świadomości społeczeństwa. Znaczną rolę odgrywają również: większa dostępność opieki lekarskiej i testowania w kierunku obecności HIV w porównaniu z okresem pandemii, akcje medialne skierowane na edukację prozdrowotną, a także aktywne działania organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej woj. mazowieckiego w zakresie kontroli zgłaszalności chorób zakaźnych.

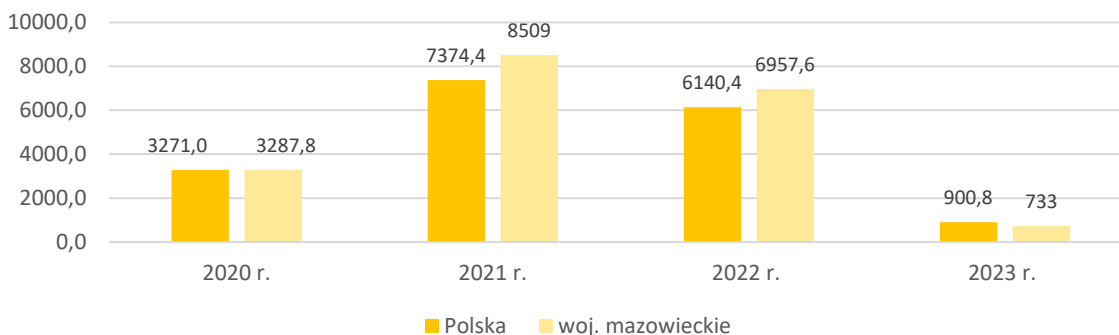
10. SARS-CoV-2/COVID-19

Sytuacja epidemiologiczna związana z zachorowaniami na COVID-19, w 2023 r. uległa poprawie (znaczący spadek liczby zakażeń i zgonów spowodowanych SARS-CoV-2), w związku z czym na terenie Polski został zniesiony stan zagrożenia epidemicznego.

W 2023 r. w woj. mazowieckim zarejestrowano 40 372 przypadki zakażeń SARS-CoV-2/zachorowań na COVID-19 (co stanowiło ogólną zapadalność na poziomie 733/100 tys.). Liczba zachorowań była mniejsza o 343 096 w porównaniu z rokiem 2022 r., w którym zarejestrowano 383 468 przypadków zakażeń SARS-CoV-2 (zapadalność 6 957,6/100 tys.).

Najwięcej zakażeń SARS-CoV-2/zachorowań na COVID-19 zarejestrowano w m.st. Warszawie – 11 520 przypadków, z kolei najwyższą zapadalność na COVID-19 zarejestrowano w powiecie: zwoleńskim (1 529,6/100 tys.) i łosickim (1 487,9/100 tys.). Natomiast najniższą zapadalność na COVID-19 odnotowano w powiecie pruszkowskim (346,9/100 tys.) i żyrardowskim (434,6/100 tys.). Zapadalność na 100 tys. ludności na COVID-19 w woj. mazowieckim i w Polsce w latach 2020-2023, przedstawiono na wykresie 9.

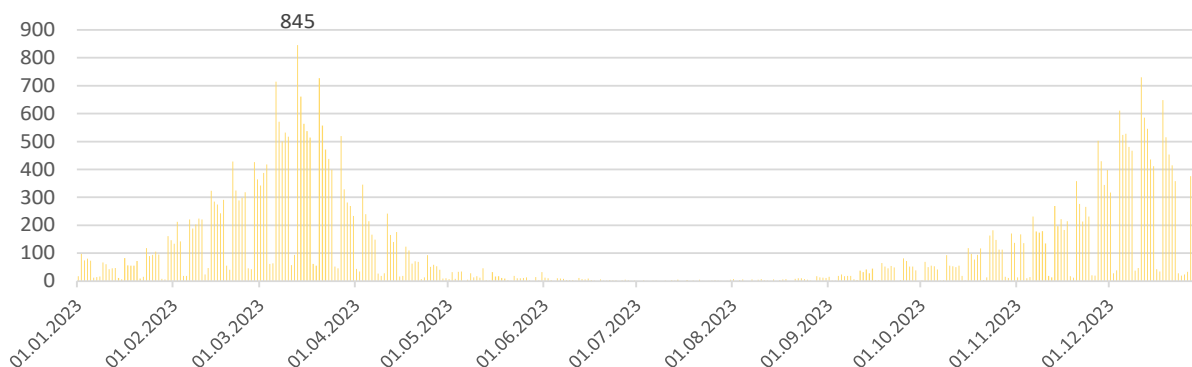
Wykres 9. Zapadalność na COVID-19 w Polsce i woj. mazowieckim w latach 2020-2023

Źródło: Sprawozdania o zachorowaniach na choroby zakaźne, zakażeniach i zatruciach MZ-56 za lata 2020-2023 (dane dla woj. mazowieckiego) oraz strona internetowa NIZP PZH-PIB – https://wwwold.pzh.gov.pl/oldpage/epimeld/index_p.html#01, dostęp: 2024 (dane dla Polski)

Szczegółowy dzienny rozkład liczby zakażeń SARS-CoV-2 zarejestrowanych na terenie woj. mazowieckiego zaprezentowano na wykresie 10. Najwyższa dzienna (odnotowana w 2023 r.) wartość wynosiła 845 zachorowań na COVID-19.

Wykres 10. Liczba przypadków COVID-19 w woj. mazowieckim w 2023 r.

Źródło: Dane na podstawie raportów Ministerstwa Zdrowia

W 2023 r. liczba zgonów z powodu COVID-19 była znacznie mniejsza niż w latach ubiegłych. W okresie sprawozdawczym odnotowano ogółem 295 zgonów, tj. o 2 107 zgonów mniej niż w 2022 r., kiedy zarejestrowano 2 402 zgonów z powodu COVID-19. Spośród ogólnej liczby zgonów z powodu COVID-19, które odnotowano w 2023 r., 63% stanowiły zgony w wyniku COVID-19 i chorób współistniejących, natomiast 37% to zgony w wyniku COVID-19 bez chorób współistniejących. Znaczny spadek zgonów z powodu zakażeń SARS-CoV-2 w 2023 r. świadczy o łagodniejszym przebiegu choroby COVID-19 wywołanej w latach 2022-2023 przez wariant Omicron. Zakażenia tym wariantem wirusa SARS-CoV-2 charakteryzowały się znacznie łagodniejszym przebiegiem zachorowania, niż w przypadku zakażenia wariantami wirusa SARS-CoV-2, dominującymi w latach 2020-2021 (Alfa, Delta).

Ogniska epidemiczne COVID-19

Na terenie woj. mazowieckiego w 2023 r. zarejestrowano 260 ognisk epidemicznych instytucjonalnych o etiologii SARS-CoV-2, tj. ponad 5 razy mniej niż w roku 2022, kiedy było zgłoszonych 1 400 takich ognisk. Największy odsetek, tj. 88% spośród ogólnej liczby ognisk COVID-19 stanowiły ogniska szpitalne. W 2023 r. najwięcej, tj. 109 ognisk o etiologii SARS-CoV-2 zarejestrowano na terenie m.st. Warszawy i stanowiły one 41,8% wszystkich ognisk. Ponadto powiaty, w których odnotowano po kilkanaście ognisk to: ciechanowski (19), radomski (15), siedlecki (15), płocki (14).

Sekwencjonowanie SARS-CoV-2

Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny (MPWIS), w ramach molekularnego nadzoru epidemiologicznego nad zmiennością wirusa SARS-CoV-2, kontynuował realizację zadań dotyczących aktywnego monitoringu krążących na terenie woj. mazowieckiego wariantów wirusa SARS-CoV-2. W 2023 r. przeprowadzono łącznie 746 badań sekwencjonowania genomu wirusa SARS-CoV-2 izolowanego od osób zakażonych z terenu woj. mazowieckiego (w 2022 r. - 5 518 badań).

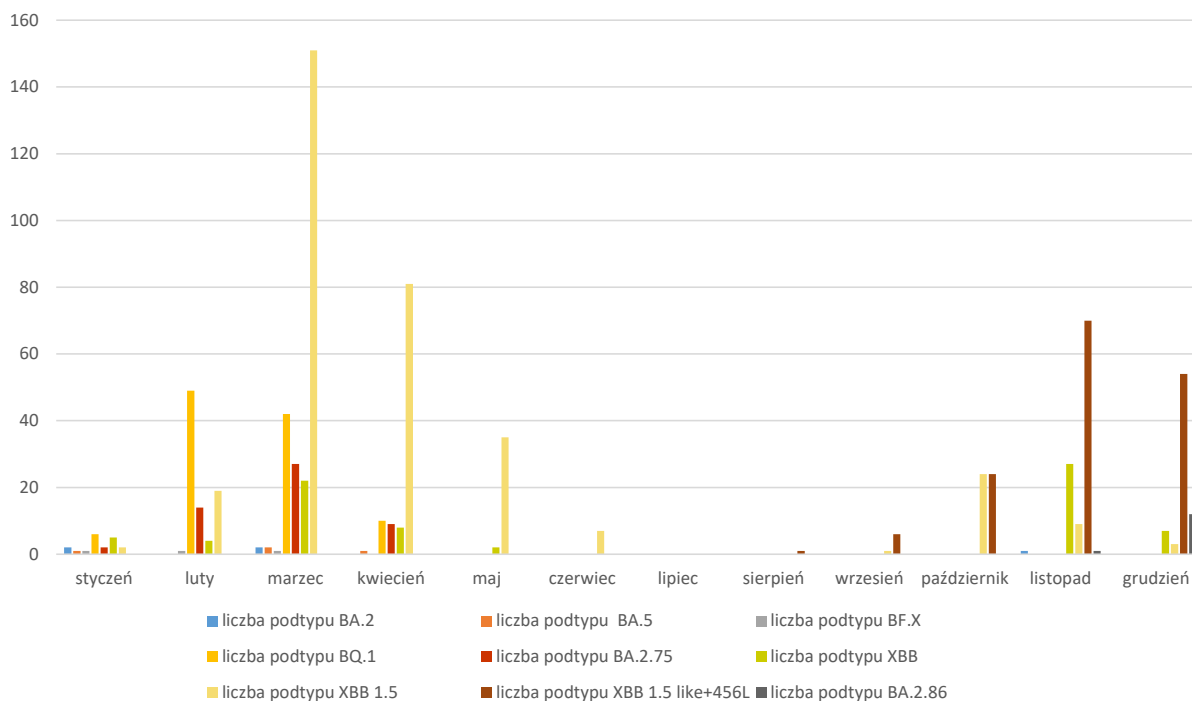
W wyniku badań ustalono, że na terenie województwa w 2023 r. występował wyłącznie wariant Omicron wirusa SARS-CoV-2.

Początek roku to dominacja podtypu XBB 1.5 (Kraken), który stanowił w marcu 2023 r. 61% wszystkich uzyskanych wyników. Podtypy BA.2, BA.5, BF.X popularne w roku 2022 stanowiły w 2023 r. jedynie ok. 1,6%.

Po miesiącach wakacyjnych, kiedy to w związku z bardzo małą liczbą zachorowań sekwencjonowano pojedyncze próbki, oprócz subwariantów XBB i dominującego wiosną XBB 1.5, pojawiły się nowe podtypy wirusa SARS-CoV-2, tj. XBB 1.5 like+456L z wyodrębnioną linią EG 5.1 (ERIS) oraz wyizolowanym po raz pierwszy w listopadzie podtypem BA.2.86 z wyodrębnioną linią JN.1 (PIROLA).

Liczbę przypadków poszczególnych podtypów wirusa SARS-CoV-2 wykrytych w wyniku sekwencjonowania w 2023 r. przedstawia wykres 11.

Wykres 11. Liczba przypadków podtypów wariantów wirusa SARS-CoV-2 wykrytych w wyniku sekwencjonowania w 2023 r.

Źródło: Dane własne WSSE na podstawie systemu SRWE

II. Nadzór nad realizacją szczepień ochronnych

Obowiązkowe szczepienia ochronne odgrywają kluczową rolę w zapobieganiu wielu chorobom zakaźnym. Organy Inspekcji Sanitarnej sprawują nadzór nad podmiotami prowadzącymi działalność leczniczą wykonującymi szczepienia ochronne, m.in. przeprowadzają kontrole stanu zaszczepienia oraz zajmują się dystrybucją preparatów szczepionkowych do realizacji Programu Szczepień Ochronnych. Podejmowane działania zgodne są z ustawą z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi oraz rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 27 września 2023 r. w sprawie obowiązkowych szczepień ochronnych.

W 2023 r. w woj. mazowieckim nadzorem było objętych 1 246 podmiotów leczniczych, realizujących szczepienia ochronne w 1 623 punktach szczepień (w tym w 49 oddziałach noworodkowych).

W ramach nadzoru nad realizacją szczepień ochronnych w woj. mazowieckim w roku 2023 przeprowadzono 976 kontroli, według jednolitych procedur zgodnych z wytycznymi Głównego Inspektoratu Sanitarnego (GIS), w tym kontrole akcyjne w ramach nadzoru nad realizacją szczepień przeciwko poliomyelitis oraz 24 kontrole interwencyjne związane z przerwaniem łańcucha chłodniczego lub wystąpieniem zdarzeń niepożądanych.

Skontrolowane punkty szczepień w większości spełniają wymagania, jakim powinny odpowiadać gabinety o charakterze zabiegowym oraz dbają o warunki przechowywania preparatów szczepionkowych z zachowaniem zasad łańcucha chłodniczego. Podczas przeprowadzonych kontroli w punktach szczepień woj. mazowieckiego stwierdzono 260 uchybień, w tym m. in.:

- braki i opóźnienia w terminach realizacji szczepień w 8,9% skontrolowanych punktów szczepień (w roku 2022 – 7,5%),

- brak lub niekompletne procedury w 4,2% skontrolowanych punktów szczepień (w roku 2022 – 6,2%),
- nieprawidłowości w zakresie dokumentacji dotyczącej szczepień w 9,2% skontrolowanych punktów szczepień (w roku 2022 - 5,8%),
- nieprawidłowości w zakresie wyposażenia służącego do przechowywania preparatów szczepionkowych w 1,02% skontrolowanych punktów szczepień (w roku 2022 - 0,9%),
- inne nieprawidłowości w 3,3% skontrolowanych punktów szczepień (w roku 2022 - 1,1%).

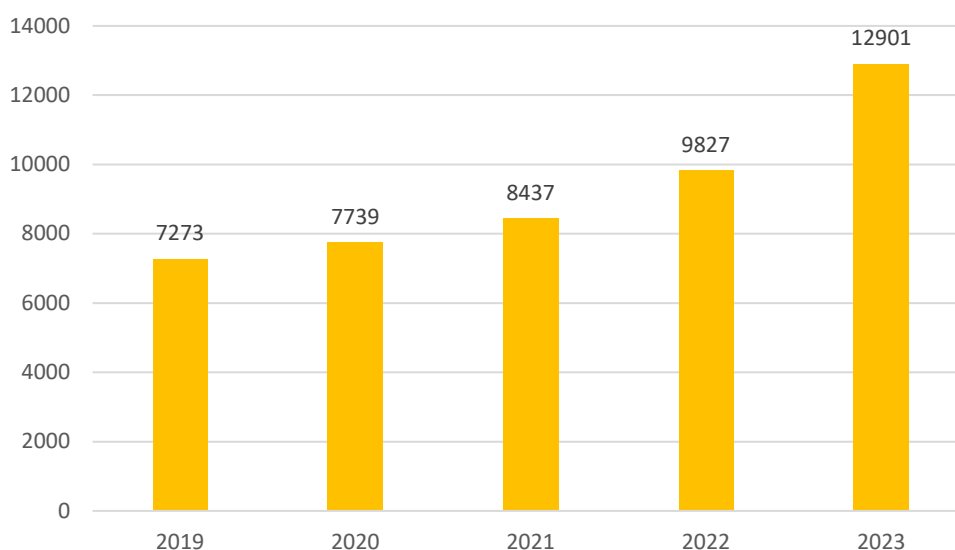
W ww. placówkach wydano stosowne zalecenia pokontrolne, które zostały zrealizowane.

Na podstawie analizy danych przekazanych przez świadczeniodawców do właściwego Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego (PPIS) w rocznym sprawozdaniu ze szczepień ochronnych MZ-54, ustalono, że w 2023 r. szczepieniami według Programu Szczepień Ochronnych objęto 1 118 922 dzieci i młodzieży w wieku 0-19 lat. Liczba ta uległa zmniejszeniu o 1 932 w porównaniu do roku 2022.

Na podstawie danych uzyskanych ze sprawozdania MZ-54, przeprowadza się analizę stanu zaszczepienia, przeciwko chorobom zakaźnym objętym obowiązkowymi szczepieniami dzieci z poszczególnych roczników oraz osób z określonych grup ryzyka na terenie powiatów woj. mazowieckiego. Dane te są następnie przekazywane do Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego PZH – Państwowego Instytutu Badawczego w Warszawie, który publikuje wyniki analiz opracowane dla całego kraju w biuletynie pt. „Szczepienia Ochronne w Polsce”. Biuletyn ten jest podstawowym źródłem informacji o stanie uodpornienia populacji dzieci i młodzieży w Polsce. Uzyskane dane są udostępniane m.in. na stronie internetowej www.pzh.gov.pl.

Na terenie woj. mazowieckiego, podobnie jak w całej Polsce, problemem jest uchylanie się od realizacji obowiązku szczepień ochronnych. Mimo prowadzonych działań edukacyjnych, promujących szczepienia ochronne jako bezpieczną i skuteczną metodę zapobiegania wielu chorobom zakaźnym, skierowanych do rodziców i opiekunów, zaobserwowano dalszy wzrost liczby osób uchylających się od obowiązku szczepień ochronnych. Na podstawie sprawozdania z realizacji obowiązkowych szczepień ochronnych, liczba dzieci niezaszczepionych w związku z uchylaniem się od szczepień na dzień 31.12.2023 r. wynosiła 12 811 (w 2022 r. było to 9 827 osób). Odnotowano 30% wzrost w stosunku do roku ubiegłego. Trend w tym zakresie przedstawiono na wykresie 12.

Wykres 12. Liczba dzieci niezaszczepionych z powodu uchylania się od szczepień w latach 2019-2023

Źródło: Dane własne na podstawie meldunków z PSSE woj. mazowieckiego

Istotny wpływ na wzrost liczby osób niepoddających się ustawowemu obowiązkowi szczepień ochronnych na terenie województwa miała aktywność ruchów antyszczepionkowych, poddających w wątpliwość potrzebę i bezpieczeństwo szczepień. Jedynie nieliczni rodzice jako powód uchylania się od zaszczepienia dzieci podają odrębność kulturową, wpływ środowisk propagujących medycynę alternatywną lub wcześniejszy niepożądany odczyn poszczepienny u dziecka podlegającego obowiązkowi szczepienia. W większości przypadków nie udało się jednak ustalić konkretnej przyczyny uchylania się od obowiązku szczepień ochronnych.

Przedstawiciele Państwowej Inspekcji Sanitarnej przeprowadzali rozmowy z lekarzami pediatrii o ich roli w edukacji rodziców w zakresie znaczenia szczepień ochronnych w zapobieganiu chorobom zakaźnym. Podejmowana była również współpraca w tym zakresie z pielęgniarkami środowiskowymi, placówkami edukacyjnymi i ośrodkami pomocy społecznej. Bardzo aktywnie propagowano szczepienia w mediach społecznościowych, pozwalających dotrzeć do dużej liczby odbiorców.

Do osób uchylających się od obowiązku szczepień, zgłoszonych do państwowych powiatowych inspektorów sanitarnych (PPIS) przez podmioty medyczne, kierowane są również pisemne powiadomienia o potrzebie, skuteczności, bezpieczeństwie i obowiązku szczepień ochronnych oraz o możliwości zastosowania, w przypadku dalszego uchylania się od szczepień, sankcji przewidzianych obowiązującymi przepisami. W 2023 r. do rodziców dzieci niezaszczepionych wysłano 3 314 takich pism (w roku 2022 były to 1 683 pisma). Pracownicy Państwowej Inspekcji Sanitarnej prowadzili również indywidualne rozmowy z rodzicami uchylającymi się od realizacji obowiązku szczepień dzieci.

Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej mają prawny obowiązek podejmowania wszelkich działań zmierzających do zastosowania przewidzianych prawem środków egzekucyjnych w celu nakłonienia osoby uchylającej się do realizacji obowiązku. W 2023 r. do osób uchylających się od realizacji szczepień wysłano 125 upomnień zawierających wezwanie do wykonania obowiązku szczepień z zagrożeniem skierowania sprawy na drogę egzekucji administracyjnej. Ponadto do Wojewody Mazowieckiego, jako organu egzekucyjnego w ramach postępowania administracyjnego wobec osób uchylających się od obowiązku szczepień, w 2023 r. skierowano 43 wnioski o egzekucję administracyjną obowiązku szczepień, poprzedzone sporządzeniem przez wierzyciela tytułu wykonawczego (w 2022 było to 18 wniosków).

Od 1996 r. w Polsce funkcjonuje system monitorowania Niepożądanych Odczynów Poszczepiennych (NOP) oparty na zaleceniach WHO w zakresie monitorowania bezpieczeństwa szczepień (*WHO Drug Monitoring Programme, Extended Programme Immunization*). Sposób kwalifikacji NOP-ów określony jest w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 21 grudnia 2010 r. w sprawie niepożądanych odczynów poszczepiennych oraz kryteriów ich rozpoznawania.

W roku 2023 na terenie woj. mazowieckiego zgłoszono 324 niepożądane odczyny poszczepienne, z czego jedynie 5 wystąpiło po szczepionkach przeciwko COVID-19, co stanowi 1,5%. Jest to znaczący spadek w stosunku do roku 2022, kiedy to zgłoszono 674 niepożądane odczyny poszczepienne. Zdecydowanie mniejsza liczba zgłoszonych NOP ma m.in. związek ze znacznym spadkiem liczby szczepień przeciw COVID-19 wykonywanych w 2023 r. W roku 2022 niepożądane odczyny poszczepienne po szczepieniach przeciw COVID-19 stanowiły aż 58,8%.

Wśród wszystkich NOP zgłoszonych w 2023 r. było:

- 16 ciężkich (5,0 % wszystkich zgłoszonych NOP) - nie odnotowano NOP ciężkiego po szczepionkach przeciwko COVID-19,
- 48 poważnych (15,0 % wszystkich zgłoszonych NOP) - w tym 1 po szczepionce przeciwko COVID-19,
- 255 łagodnych (80,0 % wszystkich zgłoszonych NOP) - w tym 4 po szczepionkach przeciwko COVID-19.

W ramach nadzoru nad przebiegiem niepożądanych odczynów poszczepiennych nie odnotowano zgonów.

Zgodnie z art. 18 ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi, organy PIS szczebla wojewódzkiego i powiatowego prowadzą na podległym terenie dystrybucję preparatów szczepionkowych zakupionych przez Ministra Zdrowia, służących do przeprowadzania obowiązkowych szczepień ochronnych. Wojewódzka Stacja Sanitarno-

Epidemiologiczna w Warszawie sporządza zapotrzebowanie na szczepionki przeznaczone do realizacji Programu Szczepień Ochronnych na terenie woj. mazowieckiego na podstawie potrzeb określonych przez państwowych powiatowych inspektorów sanitarnych, z uwzględnieniem wytycznych Głównego Inspektora Sanitarnego dotyczących sposobu ustalenia rocznego zapotrzebowania na szczepionki na rok kolejny.

Szczepionki są dostarczane z Centralnej Bazy Rezerw Sanitarno-Przeciwepidemicznych w Porębach do magazynu WSSE, a następnie do magazynów powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych, skąd są odbierane przez świadczeniodawców, z którymi Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ) zawarł umowy na przeprowadzanie szczepień obowiązkowych. W 2023 r. z magazynu WSSE do magazynów PSSE przekazano 844 988 dawek szczepionek (w 2022 r. wydano 890 591 dawek, spadek o 5,1%).

W czerwcu 2023 r. został w Polsce uruchomiony powszechny program szczepień przeciw HPV realizujący założenia i cele Narodowej Strategii Onkologicznej na lata 2010-2030. Szczepienia te mają charakter zalecanych szczepień ochronnych, dla których zakup szczepionek został objęty finansowaniem Ministra Zdrowia. Dystrybucja preparatów wykorzystywanych do szczepień w ramach programu odbywa się z wykorzystaniem magazynów Państwowej Inspekcji Sanitarnej. WSSE w Warszawie w roku 2023 wydała na potrzeby ww. szczepień, w woj. mazowieckim, 17 146 dawek preparatu Gardasil 9 oraz 6 283 dawki preparatu Cervarix.

Zarządzanie efektywną dystrybucją szczepionek oparte jest o elektroniczny system nadzoru nad gospodarką szczepionkami, który zapewnia jednolity obieg dokumentacji oraz umożliwia uzyskanie bieżących danych o aktualnej dostępności i rozmieszczeniu zapasów szczepionek w województwie. WSSE w Warszawie utrzymuje bieżącą komunikację zwrotną między poszczególnymi szczeblami ww. nadzoru (PSSE-WSSE-GIS), dotyczącą uwag i problemów występujących przy pracy w systemie.

Magazynowanie i dystrybucja preparatów szczepionkowych w woj. mazowieckim, zarówno w WSSE jak i PSSE, odbywa się zgodnie z zasadami łańcucha chłodniczego. Wdrożone są procedury postępowania dotyczące monitorowania warunków przechowywania i transportu preparatów szczepionkowych, postępowania w przypadku awarii urządzeń chłodniczych do przechowywania preparatów szczepionkowych oraz zasad postępowania na wypadek wstrzymania i wycofania z obrotu preparatów szczepionkowych oraz postępowania za szczepionkami niespełniającymi wymagań jakościowych.

Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej zobowiązane są do prowadzenia racjonalnej gospodarki preparatami szczepionkowymi, których zakup jest finansowany ze środków publicznych przez Ministerstwo Zdrowia. W tym celu prowadzony jest nadzór nad przypadkami przerwania ciągłości łańcucha chłodniczego podczas transportu i przechowywania szczepionek w placówkach realizujących obowiązkowe szczepienia w ramach PSO. W 2023 r. na terenie woj. mazowieckiego doszło do 31 incydentów związanych z przerwaniem łańcucha chłodniczego (w 2022 było ich 47, spadek o 34%).

W trzech przypadkach przyczyną był czynnik ludzki, czyli brak właściwego nadzoru nad elektronicznym monitoringiem temperatur, brak reakcji na powiadomienie SMS o przekroczeniu progów alarmowych w urządzeniach chłodniczych służących do przechowywania szczepionek lub pozostawienie szczepionek w torbie transportowej. W pozostałych przypadkach przyczyną były awarie urządzeń chłodniczych, systemów monitorujących lub przerwy w dostawie prądu.

W wyniku prowadzonych postępowań skierowano pytania do firm farmaceutycznych produkujących preparaty szczepionkowe co do sposobu postępowania ze szczepionkami, które czasowo przechowywane były w niewłaściwych warunkach i po uzyskaniu opinii pozytywnych, część z nich została dopuszczona do wykorzystania, a inne poddano utylizacji.

W 2023 r. do WSSE w Warszawie zgłoszono 3 zdarzenia niepożądane. Dwa przypadki dotyczyły podania preparatów szczepionkowych przechowywanych poza łańcuchem chłodniczym, a jeden zaszczepienia preparatem po upływie terminu ważności. Wszystkie przypadki zdarzeń niepożądanych konsultowane były przez lekarzy specjalistów. W żadnym przypadku u pacjentów nie wystąpiły powikłania.

Podsumowanie

Województwo mazowieckie w 2023 roku charakteryzowało się stabilną sytuacją epidemiologiczną, pomimo wzrostu przypadków niektórych chorób zakaźnych, co można przypisać powrotowi do normalnego funkcjonowania społeczeństwa po epidemii COVID-19. Wzmoczone kontakty międzyludzkie oraz rozluźnienie zasad higienicznych mogły przyczynić się do wzrostu zachorowań na choroby przenoszone drogą kropelkową (takie jak krztusiec, różyczka, ospa wietrzna, płońica, grypa i RSV) oraz choroby przenoszone drogą pokarmową (salmonelozę, szigelozę, kampylobakteriozę, jersiniozę, lambliozę) i przez wektory (boreliozę, kleszczowe zapalenie mózgu).

Stały monitoring obejmował także choroby przenoszone drogą kontaktów seksualnych, w tym kiłę, rzeżączkę, chlamydiozę oraz AIDS i HIV, gdzie zanotowano prawie trzykrotny wzrost nowych zakażeń HIV. Zauważono również wzrost przypadków legionelozy, prawdopodobnie związany z intensyfikacją nadzoru nad tą chorobą.

W zakresie szczepień, mimo trwającej aktywności ruchów antyszczepionkowych, które wpłynęły na zwiększenie liczby osób unikających szczepień, realizacja Programu Szczepień Ochronnych na 2023 rok przebiegała bez większych zakłóceń. Zgłaszalność niepożądanych odczynów poszczepiennych była znacznie niższa niż w roku poprzednim, co wskazuje na skuteczność zarządzania programem szczepień.

W woj. mazowieckim odnotowano spadek zachorowań na wirusowe zakażenia jelitowe u dzieci oraz na zakażenia rotawirusowe, co może być efektem szczepień ochronnych. Nie stwierdzono również przypadków wielu niebezpiecznych chorób, takich jak polio, wścieklizna czy dżuma, co świadczy o skutecznym nadzorze epidemiologicznym i realizacji działań prewencyjnych.

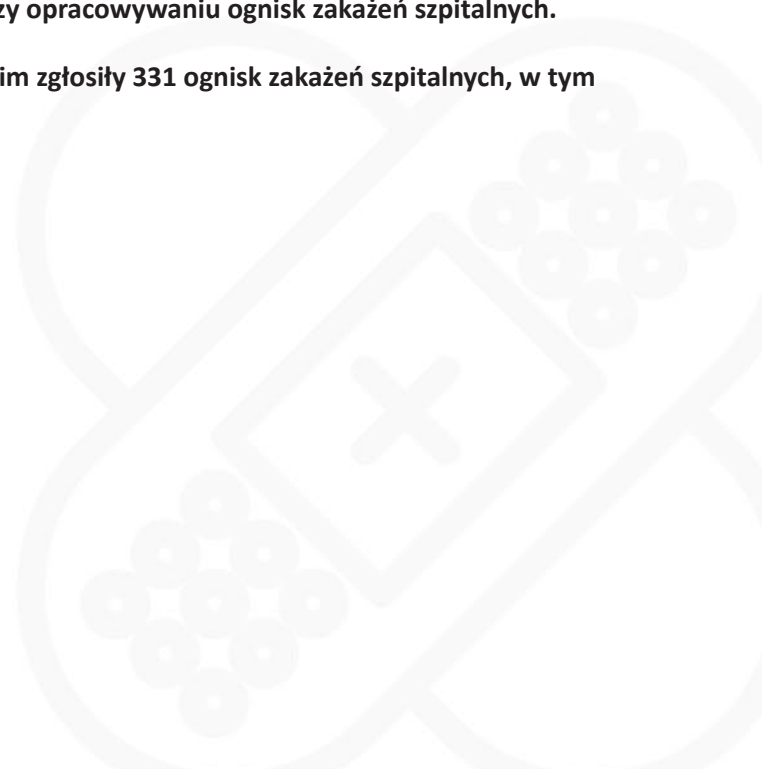

II. STAN SANITARNY PODMIOTÓW WYKONUJĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ LECZNICZĄ

*Joanna Dziewulska, Barbara Różańska, Monika Skowron,
Aleksandra Wesołowska, Anna Żak*

- W 2023 r. organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej prowadziły nadzór nad podmiotami wykonującymi działalność leczniczą, m.in. poprzez kontrole oceniające stan sanitarno-techniczny pomieszczeń, w tym zapewnienie warunków izolacji pacjentów, stosowanie procedur higienicznych zapobiegających zakażeniom (sprzątanie, dezynfekcja, sterylizacja), postępowanie w przypadku wystąpienia ognisk zakażeń szpitalnych, stosowanie środków ochrony indywidualnej i sprzętu zapobiegającego zakażeniom przez personel medyczny.
- W 2023 r. organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej w woj. mazowieckim obejmowały nadzorem łącznie 12 726 podmiotów wykonujących działalność leczniczą. W ww. podmiotach przeprowadzono 2 771 kontroli, wydano ogółem 620 decyzji administracyjnych.
- Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły głównie stanu technicznego pomieszczeń i braku wyposażenia podmiotów zgodnie z wymaganiami prawnymi.
- Przedstawiciele Państwowej Inspekcji Sanitarnej współpracowali z Zespołami Kontroli Zakażeń Szpitalnych, powołanymi w szpitalach w zakresie działań zapobiegawczych i przeciwepidemicznych przy dochodzeniach epidemiologicznych oraz przy opracowywaniu ognisk zakażeń szpitalnych.
- W 2023 r. podmioty lecznicze w woj. mazowieckim zgłosiły 331 ognisk zakażeń szpitalnych, w tym 234 wywołanych wirusem SARS-CoV-2.

Działania kontrolne w zakresie stanu higieniczno-sanitarnego podmiotów wykonujących działalność leczniczą wynikają z:

- ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi i aktów wykonawczych do ww. ustawy³,
- ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej i przepisu wykonawczego do tej ustawy⁴,
- ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach i aktu wykonawczego⁵.

W 2023 r. organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej w woj. mazowieckim obejmowały nadzorem:

- 441 podmiotów lecznictwa stacjonarnego, w tym: 173 szpitale i 268 innych podmiotów udzielających całodobowych świadczeń zdrowotnych, m.in.: zakłady opiekuńczo-lecznicze (ZOL), zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze (ZPO), hospicja, ośrodki rehabilitacji,
- 5 020 podmiotów lecznictwa ambulatoryjnego,
- 6 431 gabinetów indywidualnej i grupowej praktyki lekarskiej,
- 834 innych podmiotów wykonujących działalność leczniczą (w tym m.in.: stacje pogotowia ratunkowego i zespoły wyjazdowe, medyczne laboratoria diagnostyczne, zakłady rehabilitacji leczniczej).

W podmiotach leczniczych zaplanowano 2 236 kontroli, wykonano łącznie 2 771 kontroli (w 2022 r. – 1 714, 2021 r. - 745, 2020 r. - 426, 2019 r. - przed wystąpieniem epidemii SARS-CoV-2 – 2 716). Ponadplanowe kontrole dotyczyły zgłaszanych interwencji, występowania ognisk zakażeń szpitalnych, a także sprawdzenia, czy zostały usunięte stwierdzone wcześniej nieprawidłowości. W szpitalach przeprowadzono 453 kontrole, 93 kontrole w innych podmiotach leczniczych opieki długoterminowej (ZOL, ZPO, hospicja).

Podobnie jak w latach wcześniejszych, stwierdzone nieprawidłowości w szpitalach dotyczyły m.in.: złego stanu technicznego pomieszczeń i ich wyposażenia: ścian, podłóg, drzwi, okien, wyposażenia łazienek, mebli, a także braku: płuczek-dezynfektorów do basenów i kacek lub maceratorów w brudownikach i izolatkach, wyposażenia brudowników w wentylację mechaniczną wyciągową, śluz umywalkowo-fartuchowych przed wejściem do oddziałów pediatrycznych i zakaźnych, odcinka dla dzieci młodszych - do 3 lat w oddziałach dziecięcych, przeszklenia ścian oddzielających pokoje łóżkowe w pododdziale dzieci młodszych oraz ścian między pokojami i punktem pielęgniarstwa w oddziałach dziecięcych, wentylacji nawiewno-wywiewnej lub klimatyzacji zapewniającej odpowiednie parametry jakości powietrza w izolatkach oraz pomieszczeniach dla pacjentów o obniżonej odporności. Nieprawidłowości dotyczyły ponadto nieprzestrzegania procedury higieny rąk przez personel medyczny w zakresie przygotowania rąk do pracy, niewłaściwego sposobu przechowywania endoskopów (w sposób niezabezpieczający przed ich wtórną kontaminacją), braku przelotowej myjni - dezynfektora przeznaczonej do mycia wózków i innych elementów transportowych między strefą brudną i pomieszczeniem do wydawania materiałów sterylnych w centralnej sterylizatorni.

W podmiotach udzielających ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych stwierdzano nieprawidłowości stanowiące naruszenie przepisów w zakresie m.in.: złego stanu technicznego pomieszczeń, mebli i wyposażenia, a także zniszczonych powierzchni podłóg uniemożliwiających ich mycie

3 Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 23 grudnia 2011 r. w sprawie listy czynników alarmowych, rejestrów zakażeń szpitalnych i czynników alarmowych oraz raportów o bieżącej sytuacji epidemiologicznej szpitala,

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 maja 2010 r. w sprawie zakresu, sposobu i częstotliwości prowadzenia kontroli wewnętrznej w obszarze realizacji działań zapobiegających szerzeniu się zakażeń i chorób zakaźnych,

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 maja 2010 r. w sprawie sposobu dokumentowania realizacji działań zapobiegających szerzeniu się zakażeń i chorób zakaźnych oraz warunków i okresu przechowywania tej dokumentacji,

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 maja 2010 r. w sprawie kwalifikacji członków zespołu kontroli zakażeń szpitalnych

4 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 marca 2019 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą

5 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 5 października 2017 r. w sprawie szczegółowego postępowania z odpadami medycznymi

i dezynfekcję, nieodpowiednich warunków przestrzenno-funkcjonalnych sterylizatorni, uniemożliwiających zapewnienie ciągu technologicznego, a także braku: bezpośredniego połączenia pomieszczenia higieniczno-sanitarnego wyposażonego dodatkowo w bidet z gabinetem urologicznym, pomieszczeń porządkowych lub wydzielonych miejsc do przechowywania sprzętu do sprzątnia, zlewu z baterią w pomieszczeniu porządkowym, umywalki z baterią uruchamianą bez kontaktu z dłonią oraz podajnika ze środkiem dezynfekcyjnym do rąk w gabinecie zabiegowym. Ponadto stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły braku: opracowanych procedur sanitarno-higienicznych zapobiegających zakażeniom i chorobom zakaźnym związanym z udzielaniem świadczeń zdrowotnych, w tym dekontaminacji powierzchni pomieszczeń i urządzeń oraz dokumentacji potwierdzającej wykonywanie kontroli wewnętrznych w zakresie działań zapobiegających szerzeniu się zakażeń i chorób zakaźnych, nie rzadziej niż co 6 miesięcy.

W gabinetach indywidualnej praktyki lekarskiej występowały uchybienia dotyczące: złego stanu technicznego pomieszczeń i wyposażenia, nieprzestrzegania procedury sprzątnia - zły stan higieniczno-sanitarny, braku pomieszczeń porządkowych lub wydzielonych miejsc do przechowywania sprzętu do sprzątnia, braku procedur sanitarno-higienicznych.

W związku ze stwierdzanymi nieprawidłowościami wydawano decyzje administracyjne nakazujące ich usunięcie w określonym terminie oraz obciążające opłatą, a także doraźne zalecenia (z krótkim terminem wykonania, część realizowana w czasie trwania kontroli).

W ramach sprawowanego nadzoru w 2023 r. wydano 169 decyzji administracyjnych nakazujących usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości, które dotyczyły złego stanu sanitarno-technicznego obiektów oraz braku lub niewłaściwego wykonywania procedur sanitarno-higienicznych. Wydano ponadto 216 decyzji płatniczych za kontrole, w trakcie których stwierdzano nieprawidłowości. Wystosowano 15 wystąpień pokontrolnych do dyrektorów lub kierowników kontrolowanych podmiotów. Nałożono 19 mandatów karnych na pracowników placówek medycznych.

Stan techniczny i funkcjonalność obiektów

Kontrole przeprowadzone w 2023 r. wykazały, że stan sanitarno-techniczny podmiotów wykonujących działalność leczniczą sukcesywnie ulega poprawie, w wielu podmiotach prowadzono prace remontowe i modernizacyjne.

W 2023 r. zakończono budowę nowego budynku Szpitalnego Oddziału Ratunkowego Mazowieckiego Szpitala Specjalistycznego Sp. z o.o. w Radomiu, a także generalne remonty: Oddziału Pediatrycznego

Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Nowym Mieście Nad Pilicą oraz Bloku Operacyjnego Powiatowego Centrum Medycznego w Grójcu. W Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Tytusa Chałubińskiego rozpoczęto rozbudowę Szpitalnego Oddziału Ratunkowego. W Uniwersyteckim Centrum Klinicznym Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego Szpitalu Klinicznym Dzieciątka Jezus w Warszawie trwają prace remontowo-budowlane pomieszczeń pod nową lokalizację Kliniki Dermatologicznej. Mazowiecki Szpital Wojewódzki im. św. Jana Pawła II w Siedlcach został wyposażony w elektroniczne szafy lekowe, posiadające połączenie z systemem elektronicznym szpitala, w tym z apteką szpitalną.

Utrzymanie czystości bieżącej i porządku

Zapewnieniem bieżącej czystości i higieny w podmiotach lecznictwa zamkniętego zajmują się zatrudnieni w nich pracownicy lub specjalistyczne firmy zewnętrzne (outsourcing), w części placówek stosowany jest system mieszany (część obszarów sprzątają firmy zewnętrzne, część wydzieleni pracownicy).

W podmiotach udzielających ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych utrzymaniem czystości zajmuje się zatrudniony personel, sporadycznie usługi wykonują firmy zewnętrzne. W gabinetach indywidualnych praktyk lekarskich procedury sprzątania są wykonywane przez zatrudnione w tym celu osoby lub przez samych właścicieli.

W kontrolowanych w 2023 r. placówkach lecznictwa zamkniętego postępowanie z bielizną było na ogół prawidłowe. Jest ona zbierana bezpośrednio do worków (w oddziałach nie przeprowadza się segregacji), przechowywana w brudownikach lub wyznaczonych do tego celu pomieszczeniach, a następnie przewożona w pojemnikach transportowych do pralni znajdujących się na terenie szpitali lub jest odbierana przez pracowników pralni zewnętrznych. W podmiotach udzielających ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych najczęściej stosowana jest bielizna jednorazowego użycia. Podczas kontroli zwracano uwagę na postępowanie z odzieżą roboczą i ochronną personelu, zwłaszcza w zakresie ścisłego ewidencjonowania odzieży przekazywanej do i z pralni oraz stosowania, zgodnie z wytycznymi w zakresie zapobiegania zakażeniom szpitalnym, odzieży jednoryzowej z krótkim rękawem (zasada nic poniżej łokcia).

Wszystkie podmioty wykonujące działalność leczniczą mają opracowane procedury utrzymania czystości/plany higieny, podlegające ocenie w ramach kontroli wewnętrznych oraz podczas kontroli Państwowej Inspekcji Sanitarnej. W nielicznych przypadkach wydawano decyzje nakazujące dotyczące zapewnienia wózków transportowych na brudną bieliznę, umożliwiających ich mycie i dezynfekcję; pomieszczenia lub miejsca do składowania bielizny brudnej. Wydawano także zalecenia w zakresie uzupełnienia procedury o zapisy dotyczące miejsca przechowywania brudnej bielizny oraz miejsca prania.

Nadzór nad procesami dezynfekcji i sterylizacji w podmiotach wykonujących działalność leczniczą

Podczas kontroli w zakresie procesów dezynfekcji, w nielicznych przypadkach stwierdzono uchybienia dotyczące braku dozowników z preparatem do dezynfekcji rąk, przeterminowane preparaty do dezynfekcji powierzchni oraz środki czystości (2 przypadki), a także nieprawidłowości polegające na braku myjni do kaczek i basenów w oddziałach szpitalnych. Poza tym, środki dezynfekcyjne w kontrolowanych podmiotach były w wystarczającej ilości, nie stwierdzano nieprawidłowości w zakresie przygotowywania i stosowania preparatów dezynfekcyjnych.

W części szpitali po wypisie pacjentów (zwłaszcza w sytuacji wystąpienia ognisk epidemicznych) sale chorych były poddawane dekontaminacji przy użyciu aparatury do dezynfekcji powierzchni i powietrza (w formie suchej mgły z nadtlenkiem wodoru i jonami srebra).

W 2023 r. w woj. mazowieckim działało 157 pracowni endoskopowych: 100 w szpitalach, 50 w podmiotach leczniczych wykonujących ambulatoryjne świadczenia zdrowotne, 7 w gabinetach indywidualnej praktyki lekarskiej. 98 szpitalnych pracowni jest wyposażonych w automatyczne myjni-dezynfektory do endoskopów (w 3 pracowniach dodatkowo znajdują się myjni półautomatyczne), 2 pracowni korzystają wyłącznie z myjni półautomatycznych. 49 spośród 50 pracowni endoskopowych,

zlokalizowanych w podmiotach lecznictwa ambulatoryjnego, posiada automatyczne myjnie-dezynfekторы do endoskopów (co stanowi 98%), 1 - półautomatyczną. Wszystkie pracownie endoskopowe działające w podmiotach indywidualnej praktyki lekarskiej są wyposażone w automatyczne myjnie do endoskopów, w 1 pracowni dodatkowo znajduje się myjnia półautomatyczna.

Szafy do przechowywania endoskopów w warunkach uniemożliwiających ich wtórną kontaminację (z zamkniętym obiegiem powietrza) posiada ok. 31%, tj. 50 pracowni endoskopowych - 35 w szpitalach, 12 w podmiotach leczniczych wykonujących ambulatoryjne świadczenia zdrowotne, 3 w indywidualnych specjalistycznych podmiotach leczniczych. Pozostałe placówki przechowują endoskopy w szafach nieprofesjonalnych. Podczas kontroli w tym zakresie wydano decyzje nakazujące ich przechowywanie w warunkach zabezpieczających przed wtórną kontaminacją. Liczba decyzji w stosunku do ubiegłego roku wzrosła o 11%.

W szpitalach woj. mazowieckiego Zespoły Kontroli Zakażeń Szpitalnych prowadzą, w ramach kontroli wewnętrznej, analizy zużycia preparatów dezynfekcyjnych do rąk i powierzchni. W większości podmiotów skuteczność dezynfekcji powierzchni sprawdzana jest przy użyciu wskaźników, np. znaczników fluorescencyjnych. W części podmiotów prowadzona jest także ocena stopnia zanieczyszczenia mikrobiologicznego środowiska szpitalnego, pobierane są wymazy.

Procesy dezynfekcji narzędzi wielorazowego użytku w ok. 60% szpitali odbywają się w sterylizatorniach centralnych lub lokalnych, w myjniach-dezynfektorach. W części podmiotów ambulatoryjnych i indywidualnej praktyki lekarskiej do mycia narzędzi wykorzystywane są myjki ultradźwiękowe. W pozostałych szpitalach i innych podmiotach procesy te wykonywane są ręcznie.

W 2023 r. w szpitalach na terenie woj. mazowieckiego funkcjonowało 8 komór dezynfekcyjnych (4 w powiecie radomskim, 2 w m.st. Warszawie i po 1 w powiatach: plockim i sochaczewskim). Przeprowadzono kontrole wewnętrzne ww. urządzeń przy użyciu wskaźników biologicznych - Sporali S, wszystkie wyniki były prawidłowe.

W zakresie nadzoru nad procesami sterylizacji i sprzętem sterylizacyjnym w roku 2023 na terenie woj. mazowieckiego zewidencjonowano:

- 5 617 autoklawów - 349 w szpitalach (w tym 6 sterylizatorów kasetowych), 5 268 w pozostałych placówkach (w tym 1 grawitacyjny),
- 10 sterylizatorów na ciepło suche, służących jedynie do sterylizacji szkła w laboratoriach i aptekach (8 w szpitalach, 2 w pozostałych placówkach),
- 61 sterylizatorów niskotemperaturowych (16 na tlenek etylenu, 5 formaldehydowych i 40 na nadtlenek wodoru).

We wszystkich placówkach skuteczność procesów sterylizacji podlega kontroli fizycznej, chemicznej i biologicznej. W części podmiotów, głównie w szpitalach, stosowane są przyrządy testowe procesów sterylizacji PCD (ang. Process Challenge Device). W wielu podmiotach lecznictwa zamkniętego wykorzystywane są metkownice, prowadzony jest także automatyczny monitoring procesów sterylizacji w postaci zapisów elektronicznych i wydruków. Większość placówek, zwłaszcza szpitali, prowadzi prawidłową dokumentację procesów sterylizacji, która umożliwia powiązanie pakietu z pacjentem, niektóre szpitale posiadają profesjonalne programy pozwalające śledzić drogę narzędzi i sprzętu od ich użycia, przez cały proces dekontaminacji przygotowujący je do ponownego wykorzystania. W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w tym zakresie (braku prawidłowo zorganizowanego ciągu technologicznego - jednokierunkowego ruchu postępowego materiałów skażonych, czystych i sterylnych; braku przelotowych myjni-dezynfektorów do narzędzi) wydawane są decyzje administracyjne, a także doraźne zalecenia dotyczące m.in.: zwiększenia częstotliwości kontroli biologicznych, prawidłowego dokumentowania procesów mycia i dezynfekcji, kontroli procesów mycia za pomocą wskaźników kontroli pozostałości białkowych.

W szpitalach na terenie woj. mazowieckiego funkcjonuje: 65 centralnych sterylizatori trzystrefowych (o 3 więcej niż w roku ubiegłym), 40 sterylizatori dwustrefowych oraz 34 punkty sterylizacyjne, zlokalizowane przy blokach operacyjnych i w oddziałach zabiegowych.

Niektóre placówki nie sterylizują materiałów i narzędzi we własnym zakresie, lecz zawierają na te usługi umowy z podmiotami zewnętrznymi w oparciu o procedury postępowania z narzędziami wielorazowego użytku, uwzględniające sposób transportu narzędzi do placówki, w której wykonywany jest proces dekontaminacji. Transport narzędzi i sprzętu do i po sterylizacji odbywa się zgodnie z opracowanymi procedurami. Część szpitali (zwłaszcza chirurgii jednego dnia) korzysta jedynie z wyrobów medycznych i sprzętu jednorazowego użytku.

Stan sanitarny bloków żywienia

W 2023 r. pod nadzorem organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej woj. mazowieckiego znajdowały się 132 bloki żywienia w szpitalach, w tym 90 działających w systemie cateringowym (w 2022 r. - 131, w tym 95 działających w systemie cateringowym). Skontrolowano 88 obiektów, w których przeprowadzono ogółem 133 kontrole i rekontrole, w tym 14 kontroli interwencyjnych. Interwencje dotyczyły m.in. złej jakości posiłków. Podczas kontroli stwierdzano uchybienia w zakresie stanu sanitarno-technicznego pomieszczeń oraz wyposażenia zakładów, realizacji procedur opartych na zasadach dobrej praktyki higienicznej (GHP), dobrej praktyki produkcyjnej (GMP) oraz analizie zagrożeń i krytycznych punktów kontroli (HACCP). Wydano ogółem 28 decyzji administracyjnych, głównie w celu poprawy stanu sanitarno-technicznego. W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami nałożono 5 mandatów karnych na łączną kwotę 1 200 zł. Stan sanitarny w blokach żywienia ulega systematycznej poprawie, w miarę posiadanych środków finansowych i możliwości dokonywania modernizacji.

Podczas kontroli szpitali dokonywano również oceny sposobu żywienia pacjentów na podstawie jadłospisów dekadowych. Do dyrektorów placówek przesyłano pisemne uwagi i zalecenia w zakresie

poprawy sposobu żywienia, wskazujące m.in. na zapewnienie odpowiedniej liczby porcji oraz różnorodności produktów mlecznych. Zwracano uwagę także na zbyt dużą przerwę nocną między kolacją a śniadaniem następnego dnia.

Postępowanie z odpadami medycznymi

W 2023 r. postępowanie z odpadami medycznymi w większości skontrolowanych podmiotów leczniczych było zgodne z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 5 października 2017 r. w sprawie szczegółowego sposobu postępowania z odpadami medycznymi. W placówkach wdrożono procedury w tym zakresie, prowadzona jest ich segregacja w miejscu wytwarzania. Odpady medyczne o ostrych końcach i krawędziach są umieszczane w twardościennych pojemnikach. Podczas kontroli sprawdzane są warunki ich przechowywania, częstotliwość odbioru, właściwe oznakowanie worków i pojemników (umożliwiająca identyfikację pochodzenia odpadu). W nielicznych przypadkach stwierdzano uchybienia dotyczące nieprawidłowego postępowania z odpadami medycznymi, min.: brak oznaczenia worków i pojemników twardościennych na ostre odpady medyczne, brak opracowanej procedury postępowania z odpadami medycznymi. Podobnie jak w latach ubiegłych, wydawano w tym zakresie decyzje administracyjne.

Stan sanitarny zapleczy szpitalnych

W 2023 r. skontrolowano 78 szpitali. W oparciu o wyniki przeprowadzonych kontroli należy stwierdzić, że stan sanitarno-techniczny kontrolowanych pomieszczeń (prosektoria, pralnie, pomieszczenia i miejsca do przechowywania bielizny brudnej i czystej, pomieszczenia do wstępnego przechowywania odpadów medycznych) jest dobry i porównywalny z latami poprzednimi. W pojedynczych przypadkach stwierdzono ubytki na ścianach oraz powierzchni podłogi, zniszczone powłoki malarskie (zacieki, ciemne przebarwienia mogące wskazywać na zagrzybenie) w pomieszczeniu do wstępnego magazynowania odpadów medycznych oraz pomieszczeniu do mycia i dezynfekcji środków do transportu wewnętrznego odpadów medycznych. W jednym przypadku stwierdzono brak wydzielonego pomieszczenia lub miejsca przeznaczonego do mycia i dezynfekcji pojemników wielokrotnego użycia, służących do transportu odpadów medycznych oraz brak pojemników do transportu wewnętrznego odpadów medycznych.

W 2023 r. kontynuowano badania jakości ciepłej wody użytkowej pod kątem obecności bakterii *Legionella Sp.* W związku z prowadzonym nadzorem wydano 38 decyzji. Biorąc powyższe pod uwagę, prowadzono działania edukacyjne w zakresie wzmożenia nadzoru nad instalacją ciepłej wody w celu zapobiegania wystąpieniu skażenia sieci ciepłej wody bakteriami *Legionella Sp.*

Na terenie woj. mazowieckiego 6 szpitali posiada własne pralnie, pozostałe szpitale zlecają pranie bielizny na podstawie stosownej umowy pralniom specjalizującym się w praniu bielizny szpitalnej.

Sytuacja epidemiologiczna w szpitalach woj. mazowieckiego oraz funkcjonowanie systemów kontroli zakażeń

We wszystkich szpitalach na terenie woj. mazowieckiego istnieją formalnie powołane Komitety i Zespoły Kontroli Zakażeń Szpitalnych (ZKZS). Nie wszystkie z nich mają skład w pełni zgodny z wymaganiami rozporządzenia Ministra Zdrowia. Część członków zespołów jest w trakcie specjalizacji oraz kursów. W wielu placówkach lekarze i pielęgniarki epidemiologiczne pełnią również inne funkcje (częściej dotyczy to lekarzy). Lekarze, jako przewodniczący Zespołów, działają w kilku jednostkach, w wielu szpitalach mikrobiolodzy z ZKZS są pracownikami laboratoriów zewnętrznych. W ramach współpracy z ZKZS, w celu systematycznego pozyskiwania informacji o występowaniu zakażeń, monitorowania patogenów alarmowych oraz nadzorowania stanu sanitarno-epidemiologicznego, w wielu szpitalach funkcjonują stanowiska pielęgniarek (czasem także lekarzy) łącznikowych w poszczególnych oddziałach.

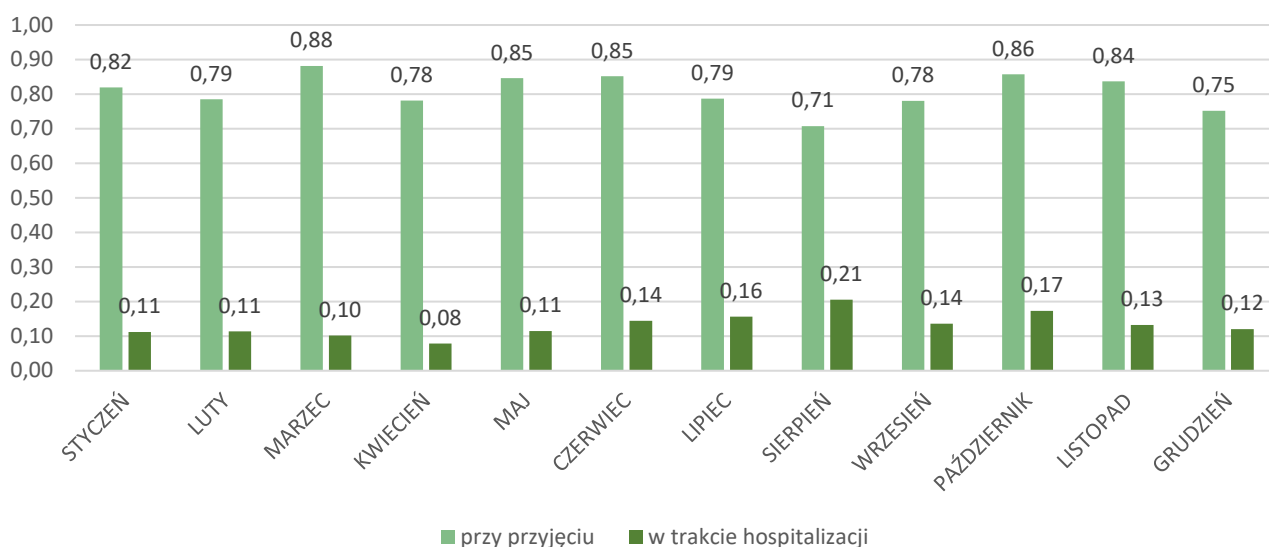
Raporty miesięczne z wykonywanych badań mikrobiologicznych przez szpitale

W związku ze zmianą rozporządzenia Ministra Zdrowia⁶ z dnia 23 grudnia 2011 r. w sprawie listy czynników alarmowych, rejestrów zakażeń szpitalnych i czynników alarmowych oraz raportów o bieżącej sytuacji epidemiologicznej szpitala, podmioty te zostały zobowiązane do przekazywania organom Państwowej Inspekcji Sanitarnej raportów dotyczących liczby wykonywanych badań mikrobiologicznych w poszczególnych miesiącach.

Do organów PIS woj. mazowieckiego raporty o niezerowej liczbie badań mikrobiologicznych przekazywało 72% wszystkich podmiotów zobowiązanych do ich przesłania. Raporty zerowe wpływały ze szpitali jednodniowych oraz o profilu niezabiegowym.

Najwyższy wskaźnik badań mikrobiologicznych przesiewowych przy przyjęciu wynosił 0,88 badania/łóżko/miesiąc (w marcu), natomiast w trakcie hospitalizacji - 0,21 badania/łóżko/miesiąc (w sierpniu).

Wykres 13. Badania mikrobiologiczne przesiewowe/łóżko/miesiąc przy przyjęciu i w trakcie hospitalizacji w 2023 r.

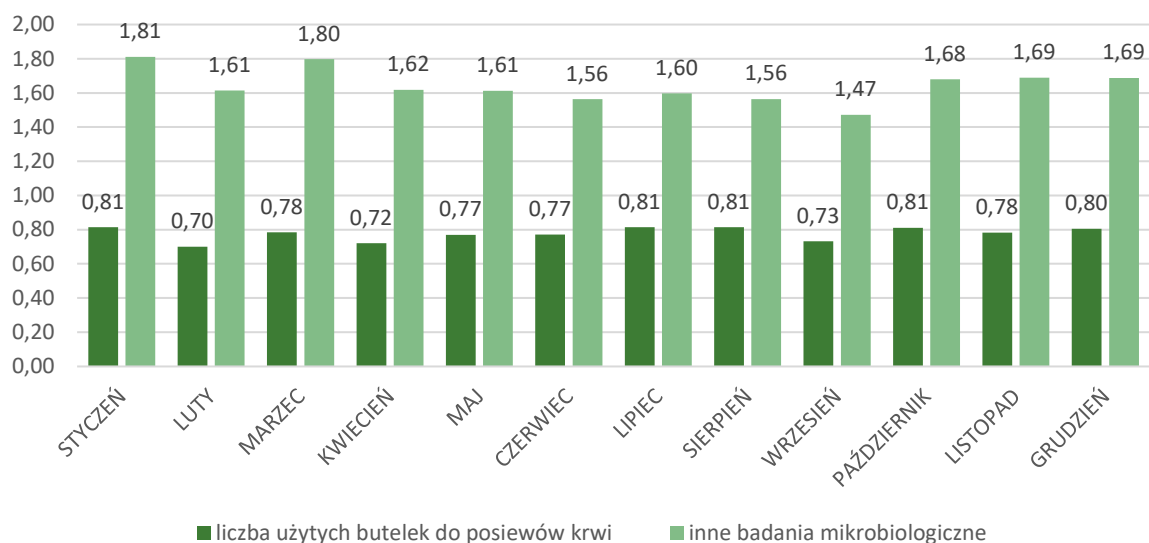

Źródło: Raporty miesięczne ze szpitali woj. mazowieckiego

Najwyższy wskaźnik innych badań mikrobiologicznych wykonanych celem diagnostyki zakażeń osiągnięto w styczniu, tj. 1,81 badania/łóżko/miesiąc, natomiast najwyższy wskaźnik użytych butelek do posiewów krwi/łóżko/miesiąc wykazano w styczniu, lipcu, sierpniu, październiku - 0,81.

⁶ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 maja 2010 r. w sprawie kwalifikacji członków zespołu kontroli zakażeń szpitalnych (Dz.U. 2010 nr 108 poz. 706)

Wykres 14. Badania mikrobiologiczne łożko/miesiąc wykonane celem diagnostyki zakażeń w 2023 r.

Źródło: Raporty miesięczne ze szpitali woj. mazowieckiego

Ogólną liczbę badań mikrobiologicznych wykonanych przez szpitale woj. mazowieckiego w poszczególnych miesiącach przedstawia tabela 7.

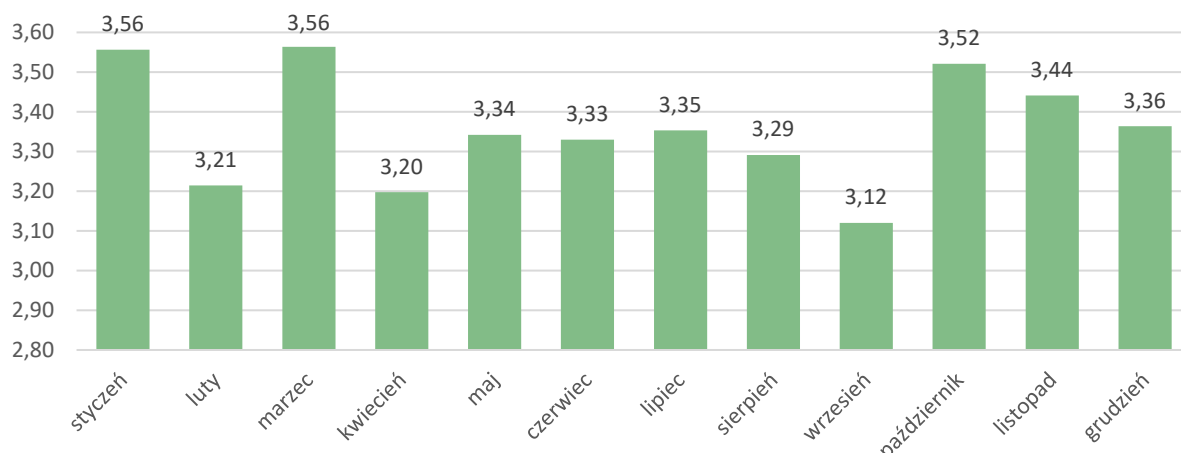
Tabela 7. Ogólna liczba badań mikrobiologicznych w poszczególnych miesiącach 2023 r.

Ogólna liczba badań	styczeń	luty	marzec	kwiecień	maj	czerwiec
	94 856	8 5891	94 688	85 456	89 535	86 441
Ogólna liczba badań	lipiec	sierpień	wrzesień	październik	listopad	grudzień
	88 050	86 064	83 064	94 957	91 876	91 059

Źródło: Raporty miesięczne ze szpitali woj. mazowieckiego

Wykres 15 obrazuje ogólny wskaźnik badań mikrobiologicznych łożko/miesiąc.

Wykres 15. Ogólny wskaźnik badań mikrobiologicznych łożko/miesiąc w 2023 r.

Źródło: Raporty miesięczne z PSSE woj. mazowieckiego

Najwyższe wskaźniki ogólnej liczby badań mikrobiologicznych na łóżko/na miesiąc odnotowano w styczniu oraz w marcu - 3,56 badań/łóżko/miesiąc (mimo że najwyższą liczbę osobodni pobytu odnotowano w czerwcu). Najniższy wskaźnik ogólnej liczby badań mikrobiologicznych na łóżko/na miesiąc, tj. 3,12, odnotowano we wrześniu.

Ogniska zakażeń szpitalnych

W 2023 r. podmioty lecznicze w woj. mazowieckim zgłosiły 331 ognisk zakażeń szpitalnych. Ich liczba zmniejszyła się o 57% w stosunku do roku poprzedniego (2022 r. – 763). Spośród 173 funkcjonujących szpitali ogniska zgłosiło 69 (tj. 40%). Ogniska wystąpiły także w 12 innych podmiotach wykonujących działalność leczniczą, m.in. w: ZOL, ZPO, hospicjach i podmiotach wykonujących inne niż szpitalne, stacjonarne i całodobowe świadczenia medyczne. Ogółem we wszystkich ogniskach zarejestrowano 2 543 osoby z zakażeniem (w 2022 r. – 8 451), w tym 2 429 pacjentów (w 2022 r. – 7 096) i 114 osób spośród personelu (w 2022 r. - 1355). Wśród pacjentów stwierdzono łącznie 275 zgonów: 55 - z powodu zakażenia i 220 - z innej przyczyny (w 2022 r. łącznie 567 zgonów, 228 z powodu zakażenia i 339 z innej przyczyny). Zarówno łączna liczba osób z zakażeniem, jak i liczba zgonów (w 2022 r. - 2,7%, w 2023 r. - 2,3%) uległa zmniejszeniu. Najwięcej ognisk zgłoszono w podmiotach leczniczych w: m.st. Warszawie (43,2%), w powiatach: radomskim (7,6%), siedleckim (6,3%), wołomińskim (5,7%), płockim (5,4%) i ciechanowskim (5,1%), natomiast nie zarejestrowano żadnych ognisk w powiatach: białobrzeskim, legionowskim, łosickim, mławskim, przysuskim, szydłowieckim, warszawskim zachodnim i żyrardowskim. Występowanie ognisk zakażeń szpitalnych najczęściej dotyczyło szpitali powiatowych (35,3%), specjalistycznych (29,3%). Średnia liczba zgłoszonych ognisk na 1 szpital jest najwyższa dla szpitali wojewódzkich (10) i klinicznych (5,6).

71% (234 ogniska) stanowiły ogniska wywołane przez wirus SARS-CoV-2. Wśród wszystkich chorych w ogniskach – 1 919 to osoby zakażone wirusem SARS-CoV-2 (75,5%), 25, tj. 1,3% spośród nich zmarło z powodu zakażenia. Zgłoszono także 1 ognisko wywołane przez dwa czynniki etiologiczne, tj. SARS-CoV-2 i RSV. Poza ogniskami wywołanymi przez wirus SARS-CoV-2, 7 ognisk dotyczyło zakażeń układu oddechowego o etiologii: grypa typu A - 2; grypa typu A/RSV - 1; grypa typu B - 1; SARS-CoV-2/*rinowirus* - 1; *rinowirus* - 1; *rinowirus*/RSV/wirus paragrypy - 1.

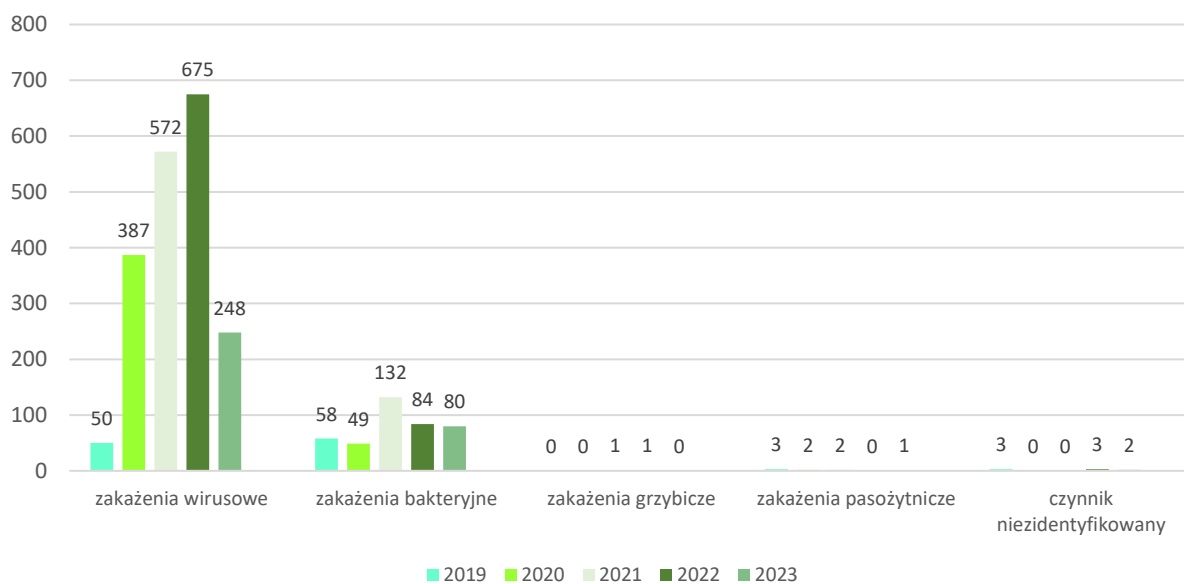
35 ognisk stanowiły zakażenia układu pokarmowego o etiologii *Clostridioides difficile*, 5 to nieżyty żołądkowo - jelitowe o etiologii wirusowej (w tym: *rotawirus* - 2, *norowirus* - 2 i *Escherichia coli* - 2) oraz 2 ogniska o niezidentyfikowanym czynniku etiologicznym.

W 2023 r. zgłoszono łącznie 33 ogniska o etiologii *Klebsiella pneumoniae*. 31 ognisk - 9,4% (29 w 2022r. - 3,5%) wywołane przez *Klebsiella pneumoniae* wytwarzającą metalo-β-laktamazę (MBL), w tym 11 ognisk z mechanizmem oporności typu NDM, 3 ogniska z mechanizmem oporności typu OXA-48, 2 ogniska z mechanizmem oporności typu NDM/OXA-48 i 1 ognisko mieszane wywołane przez *Klebsiella pneumoniae* MBL/NDM i *Escherichia coli* MBL/NDM. 2 pozostałe ogniska wywołane przez *Klebsiella pneumoniae* posiadały mechanizmy oporności: KPC - 1 i ESBL/NDM - 1.

Pozostałe ogniska były wywołane przez: *Acinetobacter baumannii* - 8 (w tym 6 ognisk z *A. baumannii* opornym na karbapenemy, 1 - *A. baumannii* o oporności XDR), *Varicella zoster* (VZV) - 1, *Clostridioides perfringens* - 1, *Pseudomonas aeruginosa* MBL - 1, *Streptococcus pyogenes* - 1, oraz świerzbowiec ludzki - 1.

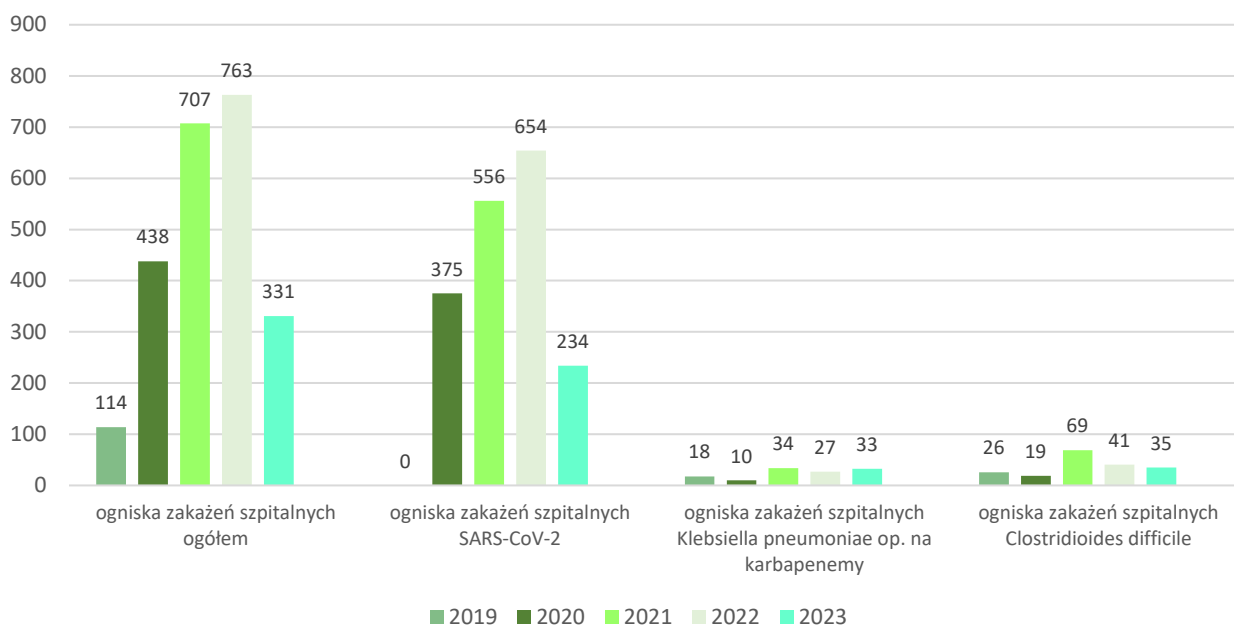
Poza wyżej wymienionymi 33 ogniskami objawowych zakażeń szpitalnych, zgłoszono dodatkowo 30 transmisji *Klebsiella pneumoniae* (w tym 10 ognisk *Klebsiella pneumoniae* MBL, 7 - *Klebsiella pneumoniae* MBL/NDM, 4 - *Klebsiella pneumoniae* OXA-48, 3 - *Klebsiella pneumoniae* MBL/NDM/OXA-48, 3 - *Klebsiella pneumoniae* KPC, 2 - *Klebsiella pneumoniae* MBL/OXA-48 i 1 - *Klebsiella pneumoniae* ESBL/NDM) oraz 1 transmisję *Klebsiella pneumoniae* KPC/*Escherichia coli* KPC. W sumie ogniska lub transmisje *Klebsiella pneumoniae* typu MBL zgłoszono w 24 szpitalach w woj. mazowieckim.

Wykres 16. Czynniki etiologiczne ognisk zakażeń szpitalnych w latach 2019-2023

Źródło: Raporty roczne z PSSE woj. mazowieckiego z 2019-2023 r.

Wykres 17. Ogniska zakażeń szpitalnych w latach 2019-2023

Źródło: Raporty roczne z PSSE woj. mazowieckiego z 2019-2023 r.

Podsumowanie

W 2023 r. organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej w woj. mazowieckim obejmowały nadzorem łącznie 12 726 podmiotów wykonujących działalność leczniczą. Przeprowadzono 2 771 kontroli (w 21,8% wszystkich obiektów będących pod nadzorem), wydano ogółem 620 decyzji administracyjnych.

W porównaniu do roku ubiegłego liczba kontroli wzrosła tj. o 1 057 kontroli, co stanowi o 61% więcej. Wydano także więcej decyzji administracyjnych nakazujących usunięcie stwierdzanych nieprawidłowości (o 49). Kontrole z nieprawidłowościami (169) stanowiły 6,1% wszystkich kontroli.

Dzięki prowadzonym działaniom organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej, w 2023 r. odnotowano, w stosunku do roku ubiegłego, kilkuprocentowy wzrost wyposażenia pracowni endoskopowych w myjnie automatyczne oraz szafy do przechowywania endoskopów w warunkach uniemożliwiających ich wtórną kontaminację (z zamkniętym obiegiem powietrza). Wzrasta także liczba szpitali, w których wszystkie oddziały są wyposażone w myjnie-dezynfektory lub maceratory do naczyń sanitarnych.

Stan techniczny szpitali ulega stopniowej poprawie, jednak stwierdzano nieprawidłowości, które dotyczyły głównie stanu technicznego pomieszczeń i braku wyposażenia podmiotów zgodnie z wymaganiami prawnymi, a także postępowania z odpadami medycznymi w miejscu wytwarzania (sporadycznie procedur higienicznych i kontroli wewnętrznych).

W 2023 r. podmioty lecznicze w woj. mazowieckim zgłosiły mniej ognisk zakażeń szpitalnych niż w roku 2022 (331 do 763). Nadal większość z nich, tj. 70,7% stanowiły ogniska wywołane wirusem SARS-CoV-2. Liczba ognisk, w których czynnikami były inne drobnoustroje, utrzymuje się na podobnym poziomie w stosunku do roku 2019 (przed wystąpieniem epidemii COVID-19).

Poza ogniskami zakażeń szpitalnych wywołanych wirusem SARS-CoV-2, najczęściej występowały ogniska, w których czynnikami etiologicznymi były patogeny alarmowe: *Clostridioides difficile* i *Klebsiella pneumoniae* oporna na karbapenemy (MBL, NDM, KPC, OXA-48, ESBL), co wymaga wzmożenia działań zapobiegawczych i nadzorowych w 2024 r.

W 2023 r. zostały wdrożone raporty miesięczne z wykonywanych badań mikrobiologicznych przez szpitale funkcjonujące na terenie woj. mazowieckiego. W analizowanym okresie odnotowano około sześciokrotnie więcej badań przesiewowych przy przyjęciu pacjentów do szpitala niż wykonanych w trakcie hospitalizacji (średnio 21 472 badań przesiewowych przy przyjęciu na miesiąc, tj. 0,81 badań/łożko/miesiąc; średnio 3 519 badań w trakcie pobytu na miesiąc, tj. 0,13 badań/łożko/miesiąc). Natomiast w celu diagnostyki zakażeń, wykonano około dwukrotnie więcej innych badań mikrobiologicznych niż posiewów krwi (średnio 43 704 innych badań mikrobiologicznych na miesiąc, tj. 1,64 badań/łożko/miesiąc w stosunku do 20 661 butelek użytych do posiewów krwi, tj. 0,78 butelki/łożko/miesiąc).

III. STAN SANITARNY ŻYWNOŚCI, ŻYWIENIA ORAZ MATERIAŁÓW I WYROBÓW PRZEZNACZONYCH DO KONTAKTU Z ŻYWNOŚCIĄ

*Edyta Brzezińska, Anna Dąbrowa, Hanna Jaworska, Paulina Kałaska, Anna Kozłowska,
Małgorzata Pikto-Pietkiewicz, Renata Reroń-Grochowska, Bogumiła Sawicka,
Monika Skowron, Anna Stando*

- Do zakresu działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej w dziedzinie bieżącego nadzoru sanitarnego należy m.in.: kontrola przestrzegania przepisów, określających wymagania higieniczne i zdrowotne dotyczące: warunków produkcji, transportu, przechowywania i sprzedaży żywności, warunków żywienia zbiorowego oraz warunków produkcji i obrotu materiałami i wyrobami przeznaczonymi do kontaktu z żywnością.
- W 2023 r. przeprowadzono łącznie 23 367 kontroli sanitarnych, w tym 3 117 kontroli interwencyjnych (w roku 2022 – 20 342 kontroli, w tym 2 626 interwencyjnych). Skontrolowano 16 423 spośród wszystkich zewidencjonowanych obiektów tj. 19,2% (w 2022 r. - 15 084 obiektów tj. 18,4%).
- W roku sprawozdawczym podejmowano działania zgodnie z procedurami funkcjonowania systemu wczesnego ostrzegania o niebezpiecznej żywności i paszach, a także w sprawach powiązanych, ogółem w 594 przypadkach (w 2022 r. - 617).
- W skontrolowanych w 2023 r. obiektach produkcji i obrotu żywnością i żywienia stwierdzano najczęściej nieprawidłowości natury sanitarno-higienicznej i technicznej pomieszczeń i wyposażenia, brak realizacji zasad Dobrej Praktyki Higienicznej (GHP) i Dobrej Praktyki Produkcyjnej (GMP) i analizy zagrożeń i krytycznych punktów kontroli HACCP oraz nieprawidłowości w zakresie przechowywania i identyfikowalności środków spożywczych. W obszarze nadzoru nad suplementami diety najczęściej stwierdzano nieprawidłowości w zakresie znakowania i prezentacji tej kategorii produktów.
- Usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości w nadzorowanych obiektach egzekwowano w drodze decyzji administracyjnych, a także grzywien w drodze mandatów karnych. W 2023 r. wydano ogółem 4 859 decyzji administracyjnych, w tym w obszarze suplementów diety 91 (w 2022 r. – 3 514) oraz nałożono 3 110 mandatów karnych na łączną kwotę 947 450 zł (w 2022 r. – 2 519 mandatów na kwotę 774 390 zł). W 2023 r. wydano o 38% więcej decyzji administracyjnych niż w 2022 r.
- Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny nałożył 440 kar pieniężnych w drodze decyzji administracyjnej, na łączną kwotę 783 450 zł (w tym w obszarze suplementów diety – 155 900 zł.), na podstawie art. 103 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (w 2022 r. - 382 kary na kwotę 691 592,29 zł).

- Na przestrzeni ostatnich lat stwierdza się wzrost liczby zakładów, które na bazie GHP i GMP rozwinęły HACCP, który pozwala na zidentyfikowanie i monitorowanie zagrożeń mogących mieć negatywny wpływ na bezpieczeństwo i jakość zdrowotną żywności.
- W 2023 r. w ramach urzędowej kontroli żywności i monitoringu do badań laboratoryjnych na terenie woj. mazowieckiego zostało pobranych i zbadanych łącznie 10 268 próbek. Spośród zbadanych próbek zdyskwalifikowano łącznie 230 próbek, w tym 227 środków spożywczych (gdzie najczęstszą przyczyną zdyskwalifikowania próbek były zanieczyszczenia mikrobiologiczne) oraz 3 materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością.
- W roku sprawozdawczym na terenie woj. mazowieckiego przeprowadzono 46 postępowań, w związku ze zgłoszeniem podejrzenia bądź wystąpieniem ogniska zbiorowego zatrucia pokarmowego (w 2022 r. – 29 postępowań).

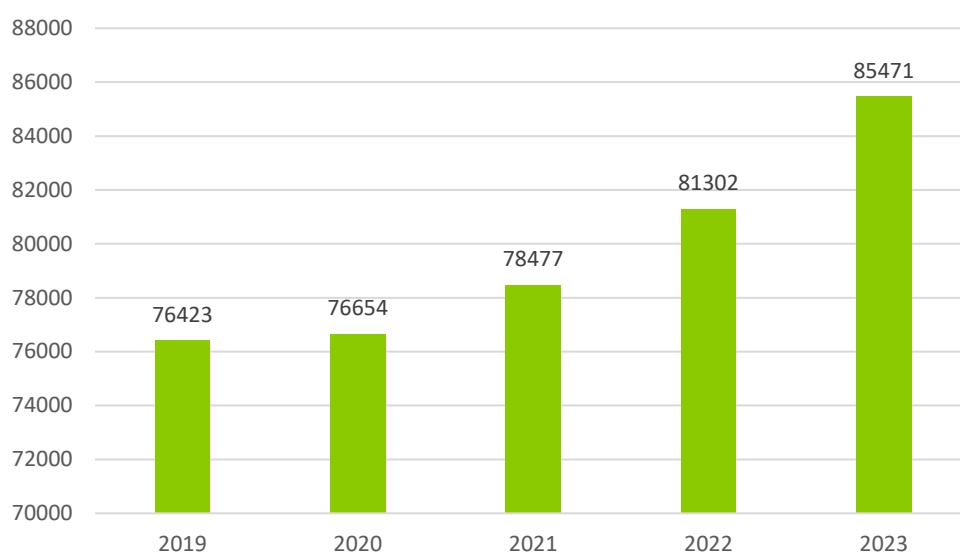
1. Ogólna ocena obiektów żywności i żywienia

W ramach nadzoru nad bezpieczeństwem żywności, żywienia oraz materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością, liczba obiektów w ewidencji Państwowej Inspekcji Sanitarnej woj. mazowieckiego systematycznie wzrasta na przestrzeni ostatnich lat, co obrazuje wykres 18. W 2023 r. wynosiła 85 471 (w 2022 r. - 81 302; w 2021 r. - 78 477).

W 2023 r. pod nadzorem organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej woj. mazowieckiego znajdowało się:

- 84 394 zakładów żywności i żywienia, co stanowi sumę:
  - obiektów produkcji żywności - 21 995 (w tym producentów produkcji pierwotnej/RHD (rolniczy handel detaliczny)/dostawców bezpośrednich – 18 765), obiektów obrotu żywnością – 38 416, obiektów żywienia zbiorowego otwartego - 16 571, obiektów żywienia zbiorowego zamkniętego - 6 948 i zakładów usług cateringowych - 464;
  - 1 077 wytwórni i miejsc obrotu materiałami i wyrobami przeznaczonymi do kontaktu z żywnością.

Wykres 18. Liczba obiektów w latach 2019-2023 będących pod nadzorem Państwowej Inspekcji Sanitarnej na terenie woj. mazowieckiego

Źródło: MZ-48 za rok 2023; MZ-45 za rok 2023

Każdy zakład prowadzący działalność na rynku spożywczym, bez względu na profil i wielkość produkcji, jest zobowiązany ściśle spełniać wymogi sanitarno-higieniczne, które gwarantują zapewnienie bezpieczeństwa i właściwej jakości zdrowotnej wytwarzanych wyrobów. Jednym z wymogów przepisów prawa żywnościowego jest obowiązek wdrażania zasad Dobrej Praktyki Higienicznej, Dobrej Praktyki Produkcyjnej oraz zasad analizy zagrożeń i krytycznych punktów kontroli. Kontrole w zakresie przestrzegania zasad GHP, GMP i HACCP w procesie produkcji, przetwarzania i dystrybucji żywności obejmują ocenę prawidłowości realizacji wszystkich obszarów związanych z realizacją zasad szeroko rozumianej higieny.

Podobnie jak w latach wcześniejszych, stwierdzone nieprawidłowości w zakładach żywności i żywienia dotyczyły: rozpoczęcia działalności bez złożenia wniosku o zatwierdzenie zakładu i o wpis do rejestru zakładów lub prowadzenia działalności w zakresie niezgodnym z decyzją zatwierdzającą zakład, niewłaściwego stanu sanitarno-higienicznego i technicznego pomieszczeń, sprzętu i wyposażenia, nieprawidłowych warunków przechowywania środków spożywczych, braku segregacji, braku identyfikowalności środków spożywczych, obecności środków spożywczych po upływie terminu przydatności do spożycia lub daty minimalnej trwałości, braku realizacji zasad GHP, GMP i HACCP, zwłaszcza w kwestii prawidłowego i systematycznego prowadzenia dokumentacji, braku lub nieaktualnych orzeczeń lekarskich dla celów sanitarno-epidemiologicznych personelu, braku dokumentacji potwierdzającej właściwą jakość wody stosowanej w zakładzie, braku warunków do higienicznego mycia i suszenia rąk.

Mając na uwadze ochronę zdrowia konsumentów, usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości w nadzorowanych obiektach egzekwowano w drodze decyzji administracyjnych, a także grzywnien w drodze mandatu karnego. Dane liczbowe dotyczące działań administracyjnych podejmowanych przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej woj. mazowieckiego, w porównaniu z rokiem ubiegłym przedstawiono w tabeli 8.

Tabela 8. Liczbowe zestawienie działań administracyjnych

Działania administracyjne	2022 r.	2023 r.
Decyzje administracyjne, w tym:	3 514	4 859
1. przerwania działalności/ograniczenia	164	212
2. zakazu wprowadzania do obrotu	48	99
Mandaty karne	2 519 (774 390 zł)	3 110 (947 450 zł)
Wnioski o ukaranie skierowane do:		
1. MPWIS	415	497
2. Sądu	6	12
Zawiadomienia do prokuratury	7	6
Kary pieniężne nałożone przez MPWIS, na podstawie art. 103 ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia	382 (691 592,29 zł)	440 (783 450 zł)

Źródło: MZ-48 za rok 2023 oraz MZ-45 za rok 2023

Istotne jest dążenie do wzrostu świadomości przedsiębiorców w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa produkowanej i wprowadzanej do obrotu żywności, poprzez kontynuowanie działań Państwowej Inspekcji Sanitarnej na terenie woj. mazowieckiego, celem skutecznego egzekwowania przepisów prawa żywnościowego, co powoduje zapewnienie bezpieczeństwa żywności, a tym samym zdrowia konsumentów.

2. Jakość zdrowotna środków spożywczych

Ocena wyników badań laboratoryjnych i znakowania środków spożywczych

Zgodnie z planem pobierania próbek żywności w ramach urzędowej kontroli i monitoringu dla Państwowej Inspekcji Sanitarnej na 2023 r., badania laboratoryjne wykonywane były w Laboratorium WSSE w Warszawie, Laboratoriach PSSE w Siedlcach, Ciechanowie i Radomiu oraz w zintegrowanym systemie laboratoriów zewnętrznych Państwowej Inspekcji Sanitarnej (m.in.: WSSE w Olsztynie, Gdańsku, Rzeszowie, Krakowie, Białymstoku, Katowicach, Lublinie, Gdańsku, Bydgoszczy i innych), a także w laboratoriach działających poza strukturami PIS tj.: NIZP PZH-PIB, w Państwowym Instytucie Weterynaryjnym w Puławach oraz w Instytucie Ogrodnictwa - Państwowym Instytucie Badawczym w Skierniewicach. Poza ww. planem pobierane były również próbki do badań laboratoryjnych, w związku z podejrzeniem niewłaściwej jakości zdrowotnej żywności.

Badania laboratoryjne środków spożywczych obejmowały kierunki takie jak: kryteria mikrobiologiczne, metale szkodliwe dla zdrowia, pozostałości pestycydów, WWA (wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne), 3- MCPD (3-monochloropropano-1,2-diol), akryloamid, furan, gluten, alergeny, alkohole, obecność organizmów GMO, izomery trans kwasów tłuszczowych, metanol i cyjanowodór, mikotoksyny i alkaloidy sporyszu, alkaloidy pirolizydynowe, alkaloidy tropanowe, zanieczyszczenia azotanami, dozwolone substancje dodatkowe, antybiotykooporność, promieniowanie jonizujące, skażenia promieniotwórcze, badanie organoleptyczne, zanieczyszczenia biologiczne i fizyczne.

W próbkach suplementów diety i żywności wzbogacanej oceniano zawartość substancji czynnych tj. zawartość witamin, składników mineralnych oraz kwasów tłuszczowych omega-3. W tych próbkach istotna również była ocena znakowania.

W 2023 r. do badań laboratoryjnych na terenie woj. mazowieckiego zostało pobranych i zbadanych łącznie 10 268 próbek, w tym 10 161 próbek żywności i 107 materiałów i wyrobów, przeznaczonych do kontaktu z żywnością.

Państwowi Powiatowi Inspektorzy Sanitarni oceniali jakość zdrowotną żywności i znakowanie zbadanych próbek, a w przypadku jakichkolwiek nieprawidłowości, podejmowali decyzję o dyskwalifikacji ocenianej próbki.

W 2023 r. zdyskwalifikowano łącznie 230 próbek pobranych w woj. mazowieckim, w tym 227 próbek żywności oraz 3 próbki materiałów i wyrobów do kontaktu z żywnością (tabela 9). Próbki zdyskwalifikowane stanowiły 2,2% wszystkich zbadanych próbek żywności.

Najczęstszą przyczyną zdyskwalifikowania próbek, podobnie jak w roku ubiegłym były zanieczyszczenia mikrobiologiczne, stwierdzone w 194 próbkach żywności (w 2022 r. – w 112 próbkach) pochodzenia krajowego. 5 próbek żywności zostało zdyskwalifikowanych w zakresie znakowania m.in. z powodu niezgodności deklaracji zawartości składników mineralnych na etykiecie względem wyników badań laboratoryjnych.

Tabela 9. Liczba zbadanych i zdyskwalifikowanych próbek środków spożywczych oraz materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością w latach 2021-2023 na terenie woj. mazowieckiego

Rok	Liczba próbek środków spożywczych		Liczba próbek materiałów i wyrobów do kontaktu z żywnością	
	zbadanych	zdyskwalifikowanych	zbadanych	zdyskwalifikowanych
2021	10 988	74 (0,67%)	196	4 (2%)
2022	14 285	184 (1,3%)	303	6 (2%)
2023	10 268	230 (2,2%)	107	3 (2,8%)

Źródło: MZ-48 za rok 2023 Sprawozdania z działalności w zakresie higieny żywności, żywienia, materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością i produktów kosmetycznych

System Wczesnego Ostrzegania o Niebezpiecznej Żywności i Paszach - RASFF

W 2023 r. Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny, w związku z pojawieniem się nowych wytycznych, dotyczących działania organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej w ramach sieci powiadamiania i współpracy w Polsce (ACN), zatwierdzonych przez Głównego Inspektora Sanitarnego, rozpoczął w pełnym zakresie działania na platformie iRASFF (RASFF - Rapid Alert System Food and Feed) Komisji Europejskiej. W WSSE w Warszawie zlokalizowany jest punkt kontaktowy (PK) dla woj. mazowieckiego. Pełni on również funkcję administratora dla podległych PSSE, które w systemie iRASFF mają status READER (jedynie odczyt). Punkt Kontaktowy zapewnia efektywne funkcjonowanie sieci w zakresie przekazywania informacji o ryzykach, które podlegają zgłoszeniu w sieci RASFF lub zgłoszeń związanych z nieprawidłowościami, gdy niezbędna jest pomoc lub współpraca administracyjna (sieć AAC – Administrative Assistance and Cooperation).

W 2023 r. MPWIS prowadził 594 postępowania zgodnie z procedurami ACN, a także w sprawach powiązanych, w tym: powiadomienia alarmowe - 94, powiadomienia informacyjne w celu podjęcia działań/zwrócenia uwagi - 403, AAC - 54, fałszerstwo - 1, powiadomienia News - 2, odrzucenie na granicy - 15, pytania państw członkowskich - 2, pisma GIS dot. działania systemu - 5, powiadomienia z Inspekcji Weterynaryjnej (poza systemem iRASFF) - 10, wycofania właścicielskie - 3, zgłoszenia z PSSE odrzucone przez WSSE - 6.

W 2023 r. Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny zgłosił 75 powiadomień pierwotnych (tj. utworzonych jako pierwsze zgłoszenie): 7 dot. suplementów diety, 2 materiałów do kontaktu z żywnością, 66 środków spożywczych. Zgłoszenia przekazywane były w związku z obecnością zanieczyszczeń m.in.: mikrobiologicznych (39), pestycydów (9), chemicznych (7), metali (3), ciał obcych (3) alergenów (2).

Do większości powiadomień pierwotnych utworzono powiadomienia uzupełniające, a także prowadzono liczne konwersacje z SCP (Pojedynczy Punkt Kontaktowy w GIS) oraz z punktami kontaktowymi w innych wojewódzkich stacjach sanitarno-epidemiologicznych.

3. Suplementy diety

Sprawowany przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej nadzór sanitarny w zakresie bezpieczeństwa suplementów diety, zgodnie z ustawowymi kompetencjami, obejmuje zarówno produkcję, jak i dystrybucję tej kategorii żywności.

Na terenie działania 25 Państwowych Powiatowych Inspektorów Sanitarnych (PPIS) w woj. mazowieckim funkcjonują firmy produkujące lub wprowadzające do obrotu suplementy diety. Natomiast na terenie działania wszystkich PPIS znajdują się obiekty (sklepy ogólnospożywcze, apteki, punkty apteczne lub sklepy zielarsko-medyczne), w których odbywa się sprzedaż tych produktów.

W 2023 r. na terenie woj. mazowieckiego znajdowało się 1 664 (1 538 w 2022 r.) obiektów prowadzących dystrybucję produktów z tej grupy żywności: w tym 1 282 aptek, 315 hurtowni suplementów diety oraz 67 zakładów produkujących suplementy diety.

Bieżący nadzór nad tą grupą żywności obejmował producentów i dystrybutorów w zakresie posiadanej dokumentacji, znakowania produktów wprowadzanych do obrotu handlowego, oceny treści reklam i prezentacji oraz weryfikacji spełnienia warunków określonych przez Głównego Inspektora Sanitarnego.

W 2023 r. GIS przesłał do MPWIS 188 (307 w 2022 r.) informacji w związku z rozpatrzeniem powiadomień zgłoszonych przez podmioty z woj. mazowieckiego w trybie art. 29 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia, z czego większość stanowiły pisma dotyczące prowadzonego postępowania wyjaśniającego na mocy art. 30 ww. ustawy.

W 2023 r. w 80 przypadkach (69 w 2022 r.) Państwowi Powiatowi Inspektorzy Sanitarni z woj. mazowieckiego zwrócili się do Mazowieckiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego

o nałożenie kary pieniężnej na podstawie art. 103 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia w sprawie wprowadzonych do obrotu suplementów diety.

Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w 2023 r. nałożył na podmioty funkcjonujące w omawianej branży kary pieniężne w łącznej kwocie 155 900,00 zł (156 892,00 zł w 2022 r.), których wiodącym przedmiotem były nieprawidłowości w zakresie znakowania, prezentacji i reklamy tej kategorii produktów.

W 2023 r. Państwowi Powiatowi Inspektorzy Sanitarni z woj. mazowieckiego wydali 91 decyzji administracyjnych w obszarze suplementów diety (40 w 2022 r.), czyli o 125% więcej niż w roku ubiegłym.

Jako stale nadzorowany, ale jednocześnie problematyczny obszar nadzoru nad suplementami diety, tak jak w roku ubiegłym, należy wskazać znakowanie opakowań jednostkowych, treści ulotek informacyjnych oraz prezentacje i reklamy emitowane w środkach masowego przekazu. Jedną z przyczyn częstych naruszeń w zakresie przekazywania informacji na temat żywności, może być niewłaściwa/niepoprawna interpretacja obowiązujących w tym zakresie przepisów prawa przez podmioty prowadzące przedsiębiorstwa spożywcze. Powyższe naruszenia wymagają stałego monitorowania wraz z podejmowaniem odpowiednich działań naprawczych.

Wśród najczęściej obserwowanych nieprawidłowości wskazać należy w pierwszej kolejności: przypisywanie suplementom diety działania „lecniczego” i sugerowanie tym samym ich przynależności do kategorii produktów leczniczych oraz stosowanie nieautoryzowanych oświadczeń zdrowotnych.

Istotny problem stanowi także sprawowanie kontroli nad podmiotami wprowadzającymi do obrotu suplementy diety za pośrednictwem internetu, w szczególności poprzez popularne portale sprzedażowe. Trudności wynikały z braku możliwości przeprowadzenia bezpośredniej kontroli sanitarnych takich zakładów,

ponieważ często adres, pod którym zarejestrowana jest siedziba przedsiębiorcy, jest adresem tzw. biura wirtualnego, lub też w ogóle brak jest szczegółowych danych o sprzedającym na platformie sprzedażowej.

Utrzymująca się moda na zdrowy styl życia, przyczynia się do szerokiej reklamy tej szczególnej kategorii środków spożywczych. Co za tym idzie, obserwowane jest duże zainteresowanie konsumentów suplementami diety i powszechne ich spożycie, dlatego organy terenowe Państwowej Inspekcji Sanitarnej z woj. mazowieckiego sprawują wzmożony nadzór nad tą kategorią żywności w ramach posiadanych kompetencji.

4. Jakość zdrowotna materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością

W 2023 r. na terenie woj. mazowieckiego znajdowało się 1 077 (w 2022 r. - 1 018) zakładów produkcji i obrotu materiałami i wyrobami do kontaktu z żywnością. Skontrolowano ogółem 105 zakładów (w 2022 r. - 101), co stanowi 9,7% wszystkich zewidencjonowanych podmiotów. W wyniku przeprowadzonych 135 kontroli i rekontroli wydano 22 decyzje administracyjne (w 2022 - 13 decyzji). Nałożono 8 grzywnien w drodze mandatów karnych na kwotę 1 700 zł (w 2022 r. - 2 mandaty na kwotę 400 zł). Liczba obiektów w ewidencji w roku 2023 wzrosła o 59 w porównaniu z rokiem 2022.

Bieżącym nadzorem w obszarze materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością objęto nie tylko zakłady produkcji i obrotu, ale również zakłady żywienia zbiorowego i producentów żywności korzystających z ww. wyrobów. Przedmiotem kontroli była posiadana dokumentacja, znakowanie, przechowywanie i użytkowanie materiałów oraz wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością.

W 2023 r. przebadano w ramach bieżącego nadzoru 107 próbek materiałów i wyrobów do kontaktu z żywnością, zdyskwalifikowano 3 próbki z powodu migracji specyficznej pierwszorzędowych amin aromatycznych i zmienionej organoleptyki. W związku z negatywnymi wynikami badań i zakwestionowaniem zbadanych próbek, pobranych do oceny partii, prowadzono dalsze urzędowe postępowania, tj. wydawano stosowne decyzje nakazujące, zgłaszano powiadomienia w ramach systemu RASFF i nadzorowano procesy wycofywania wyrobów z obrotu.

5. Zatrucia pokarmowe

Na terenie woj. mazowieckiego w 2023 r. przeprowadzono 46 postępowań wyjaśniających, w związku ze zgłoszeniem podejrzenia, bądź wystąpieniem ogniska zbiorowego zatrucia pokarmowego (w 2022 r. prowadzono 29 postępowań). W przypadku wystąpienia ogniska zatrucia pokarmowego dochodzenie epidemiologiczne prowadzone było przez pionierzy epidemiologii we współpracy z pionem higieny żywności i żywienia. W 2023 r. większość postępowań dotyczyła zakładów żywienia zbiorowego typu zamkniętego oraz otwartego, tj. przedszkoli, szkół, restauracji, a także domów prywatnych.

Podobnie jak w latach ubiegłych, dominującym czynnikiem etiologicznym była *Salmonella spp.* (w 21 ogniskach). Znaczna liczba postępowań wyjaśniających, prowadzonych w związku ze zgłoszeniem podejrzenia bądź wystąpienia ogniska zbiorowego zatrucia pokarmowego wynika m.in. z wystąpienia ogniska zatrucia pokarmowego, w opracowaniu którego uczestniczyło 5 PSSE woj. mazowieckiego, gdzie czynnikiem etiologicznym była *Salmonella enteritidis*.

Główną przyczyną zanieczyszczeń mikrobiologicznych żywności było niezachowanie elementarnych zasad higieny lub innych błędów przy produkcji żywności.

Podsumowanie

W celu zapewnienia skutecznego działania w zakresie nadzoru nad bezpieczeństwem żywności i żywienia, urzędowe kontrole żywności przeprowadzane były zgodnie z kompetencjami określonymi w obowiązujących regulacjach prawnych oraz w oparciu o procedury kontroli opracowane i wprowadzone do stosowania zarządzeniami Głównego Inspektora Sanitarnego. Działania ukierunkowane były na weryfikację, a w stosownych przypadkach, na poprawę warunków sanitarno-higienicznych w obiektach żywnościowych, celem zapewnienia bezpieczeństwa żywności produkowanej i wprowadzanej do obrotu oraz ochrony zdrowia konsumentów.

Kształtowanie jakości i bezpieczeństwa żywności wymaga dokładnej kontroli, która jest możliwa dzięki opracowaniu w zakładzie systemów zarządzania jakością i bezpieczeństwem żywności. Na podstawie analizy wyników kontroli, dotyczących zakładów żywnościowo-żywnościowych, można wnioskować o ogólnej poprawie stanu sanitarnego zakładów produkcji i obrotu żywnością w porównaniu do roku ubiegłego. Wpływ na nią ma coraz większa świadomość przedsiębiorców w zakresie obowiązujących wymagań oraz wdrażania i stosowania zasad GHP, GMP, a także HACCP.

Mając na względzie ochronę zdrowia konsumentów, wykonywane są badania laboratoryjne żywności w oparciu o krajowy „Plan pobierania próbek do badań laboratoryjnych w ramach urzędowej kontroli żywności i monitoringu dla Państwowej Inspekcji Sanitarnej na dany rok”, opracowany przez Główny Inspektorat Sanitarny. W 2023 roku wzrosła liczba próbek żywności, a w związku z identyfikacją nowych zagrożeń wprowadzono nowe kierunki badań, takie jak: alkaloidy opium, alergeny białka soi, alergeny białka orzechów ziemnych i nadchlorany. Działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej zmierzają do opanowania i wyeliminowania zagrożeń, mogących negatywnie wpłynąć na jakość zdrowotną żywności.

Należy więc nadal dążyć do podnoszenia świadomości przedsiębiorców w zakresie bezpieczeństwa żywności i kontynuować działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej woj. mazowieckiego w celu egzekwowania przepisów prawa żywnościowego.

IV. OCENA JAKOŚCI WODY PRZEZNACZONEJ DO SPOŻYCIA

Rafał Gawroński, Beata Grudowska, Justyna Starczynowska

- W 2023 roku realizowano zadania Państwowej Inspekcji Sanitarnej w zakresie nadzoru nad jakością wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi.
- 5,43 mln mieszkańców województwa zaopatrywanych jest w wodę do spożycia z wodociągów publicznych.
- W ramach nadzoru sanitarnego zbadano wodę do spożycia w 841 wodociągach publicznych.
- Chwilowy brak przydatności wody do spożycia, w zakresie wymagań mikrobiologicznych, stwierdzono w 55 wodociągach.

Wodociągi są podstawowymi urządzeniami zaopatrzenia ludności miast i wsi w wodę przeznaczoną do spożycia. Jak wynika z tabeli 10 w 2023 r. ze zbiorowego zaopatrzenia w wodę w woj. mazowieckim korzystało około 5,43 mln mieszkańców zaopatrywanych przez 841 wodociągów. W 2023 r. liczba urządzeń wodociągowych zmniejszyła się w stosunku do roku poprzedniego, co jest wynikiem likwidacji małych obiektów wodociągowych i przyłączeniem ich do większych urządzeń.

Tabela 10. Liczba wodociągów publicznych dostarczających wodę w zależności od produkcji oraz liczba zaopatrywanej ludności w 2022 i 2023 r.

Produkcja wodociągów [m3/dobę]	Liczba wodociągów		Liczba zaopatrywanej ludności w mln.	
	2022	2023	2022	2023
<100	135	128	0,124	0,121
100 – 1000	627	612	1,53	1,52
1000 – 10000	93	97	1,4	1,52
10000 – 100000	3	3	0,42	0,41
>100000	1	1	1,9	1,86

Źródło: Dane własne uzyskane z powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych woj. mazowieckiego

Na terenie woj. mazowieckiego około 64% mieszkańców (ok. 3,47 mln) zaopatrywanych jest w wodę z 839 wodociągów opartych na ujęciach głębinowych. Pozostałe 36% użytkowników otrzymuje wodę z dwóch wodociągów opartych na ujęciach powierzchniowych, tj. z zespołu wodociągów warszawskich - wodociąg północny, centralny i praski - zaopatrujących m.in. Warszawę i Pruszków (około 1,86 mln mieszkańców) i wodociągu płockiego (około 103 tys. mieszkańców).

Kwestionowaną jakość wody stwierdzono w 396 wodociągach woj. mazowieckiego z czego 55 wodociągów dostarczało mieszkańcom wodę objętą czasowym brakiem przydatności do spożycia w zakresie wymagań mikrobiologicznych. Sytuacje braku przydatności wody do spożycia były krótkotrwałe. Skażenia mikrobiologiczne na sieciach wodociągowych były niezwłocznie eliminowane przez zarządców wodociągów.

Najczęściej występującymi przekroczeniami fizykochemicznymi były: mangan, mętność, zapach, żelazo, jon amonowy, barwa. Stwierdzono również pojedyncze przypadki przekroczenia utlenialności, rtęci, sodu i chlorków, chloru wolnego, benzopirenu, chloroetanu, chloroformu, Σ THM (suma trihalometanów), twardości.

W 2023 r. przeprowadzono analizy prób wody surowej na obecność radionuklidów. Próby pobrano z ujęć wód głębinowych, w których w latach poprzednich stwierdzono przekroczenie granicy wykrywalności badanych izotopów. Wśród oznaczanych radionuklidów w przypadku radonu na 89 prób, w 12 stwierdzono przekroczenie granicy wykrywalności parametru, a w jednej stwierdzono przekroczenie określonej wartości parametrycznej.

Do powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych wpłynęło łącznie 55 interwencji na niewłaściwą jakość wody. W 20 przypadkach zastrzeżenia zostały potwierdzone przez badania wykonane przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej.

Podsumowanie

Podsumowując można stwierdzić, że od wielu lat zbiorowe zaopatrzenie w wodę na terenie woj. mazowieckiego jest na stabilnym poziomie i nie ulega radykalnym zmianom.

V. STAN SANITARNY PŁYWALNI, KĄPIELISK I MIEJSC OKAZJONALNIE WYKORZYSTYWANYCH DO KĄPIELI

Justyna Krynicka, Aurelia Ligenza

- W 2023 roku realizowano zadania Państwowej Inspekcji Sanitarnej w zakresie nadzoru nad jakością wody w nieckach basenowych oraz ciepłej wody użytkowej w natryskach (w kierunku *Legionella sp.*).
- Dokonywano oceny stanu sanitarno-technicznego i sanitarno-porządkowego obiektów mającego wpływ na zachowanie odpowiedniego stanu sanitarnego
- Przeprowadzono 213 kontroli obiektów basenowych (187 baseny kryte i 26 baseny odkryte).
- W roku 2023 przeprowadzono 65 kontroli kąpielisk oraz 22 kontrole miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpiel.
- W kąpieliskach i miejscach okazjonalnie wykorzystywanych do kąpiel prowadzono również nadzór nad jakością wody.
- Zauważyć można, że stan sanitarno-techniczny kąpielisk oraz miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpiel ulega stałej poprawie.

1. Nadzór nad jakością wody w pływalniach

W celu zapewnienia bezpieczeństwa zdrowotnego osób korzystających z pływalni, zarządca lub właściciel obiektu zobowiązany jest do prowadzenia systematycznych i udokumentowanych badań jakości wody. Badania wody prowadzone są zgodnie z harmonogramem ustalonym z właściwym Państwowym Powiatowym Inspektorem Sanitarnym (PPIS) oraz w przypadku, gdy jakość wody mogła ulec pogorszeniu, np. z uwagi na wystąpienie incydentu wymiotnego. Nadzór nad systematycznością poborów wody i udokumentowaniem badań jakości wody wykonywanych w ramach kontroli wewnętrznej przez właściciela lub zarządcę pływalni prowadzi właściwy PPIS. Państwowa Inspekcja Sanitarna dokonywała kontroli oraz badań jakości wody przed wydaniem rocznej oceny jakości wody na pływalni lub w przypadku, gdy zaszła potrzeba wynikająca z prowadzonego nadzoru bieżącego.

Liczbowe zestawienie dotyczące podstawowych danych z prowadzonego nadzoru zostało przedstawione w tabeli 11.

Tabela 11: Baseny - zestawienie liczbowe

Obiekty	Liczba obiektów pod nadzorem		Liczba obiektów skontrolowanych		Liczba wydanych decyzji merytorycznych		Liczba wydanych decyzji finansowych	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Baseny kryte	158	158	151	135	34	99	57	118
Baseny odkryte	23	25	23	22	7	15	7	19

Źródło: Dane własne uzyskane z powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych woj. mazowieckiego

Stan sanitarny obiektów na terenie woj. mazowieckiego można określić jako odpowiedni, a osoby korzystające z obiektów basenowych mogły czuć się bezpiecznie. W przypadku stwierdzenia uchybienia, np. wynikającego z niewłaściwego stanu sanitarno-porządkowego lub niewłaściwej jakości wody w nieckach lub natryskach (badanie w kierunku Legionella sp.) przedstawiciele Państwowej Inspekcji Sanitarnej podejmowali działania zmierzające do szybkiej poprawy tego stanu. Nawiązana współpraca z zarządcą lub właścicielem obiektu pozwala na stały, bieżący kontakt, co przekłada się na szybkość podejmowanych działań i realizację zaleceń.

2. Nadzór nad jakością wody w kąpieliskach i miejscach okazjonalnie wykorzystywanych do kąpieli

Na terenie woj. mazowieckiego w 2023 r. funkcjonowały 32 kąpieliska oraz 18 miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpieli (z czego 1 dotyczyło organizacji jednodniowych zawodów sportowych). W tabeli 12 przedstawiono dane porównawcze z 2022 i 2023 r. dotyczące przeprowadzonych kontroli oraz podejmowanych działań administracyjnych.

Tabela 12: Nadzór nad kąpieliskami i miejscami okazjonalnie wykorzystywanymi do kąpieli

Obiekty	Liczba obiektów pod nadzorem		Liczba obiektów skontrolowanych		Liczba przeprowadzonych kontroli		Liczba wydanych decyzji merytorycznych		Liczba wydanych decyzji finansowych	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Kąpieliska	34	32	34	32	87	65	4	6	1	4
Miejsca okazjonalnie wykorzystywanych do kąpieli	16	18	16	18	28	22	0	0	0	0

Źródło: Dane własne uzyskane z powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych woj. mazowieckiego

Stan sanitarno-techniczny kąpielisk oraz miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpieli ulega stałej poprawie. Zauważyć można zaangażowanie właścicieli/administratorów tych obiektów w ich utrzymanie i zapewnienie tym samym odpowiednich warunków do wypoczynku i kąpieli.

Dobra współpraca z właścicielami/administratorami obiektów pozwoliła na sprawną komunikację, a bieżące przekazywanie wyników na szybkie wydawanie aktualnych ocen jakości wody i umożliwiła szybkie podjęcie działań w przypadku np. zakwitów sinic.

Dane na temat jakości wody w kąpieliskach były na bieżąco uaktualniane w prowadzonym przez Główny Inspektorat Sanitarny „Serwisie kąpieliskowym”, zamieszczonym na stronie internetowej: <https://sk.gis.gov.pl/>. Co 2 tygodnie aktualizowany był również „Wykaz miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpieli” dostępny na stronie GIS: <https://www.gov.pl/web/gis/lista-miejsc-okazjonalnie-wykorzystywanych-do-kapieli>.

Podsumowanie

Kontrole stanu sanitarno-porządkowego i bieżące oceny jakości wody w kąpieliskach oraz miejscach okazjonalnie wykorzystywanych do kąpeli wydawane przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej, pozwoliły na bezpieczne korzystanie z terenów rekreacyjnych i kąpeli wodnych. Podsumowując, można stwierdzić, iż wypoczynek nad wodą w sezonie kąpielowym w 2023 r. był bezpieczny zarówno pod kątem jakości wody, jak i stanu sanitarno-porządkowego obiektów zlokalizowanych na terenie kąpielisk i miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpeli.

VI. NADZÓR HIGIENY RADIACYJNEJ

Aleksandra Kurek, Magdalena Magierska, Dominika Sadowska

- Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny realizuje zadania w zakresie bieżącego i zapobiegawczego nadzoru nad warunkami pracy i ochroną zdrowia osób zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych stosujących promieniowanie jonizujące i niejonizujące oraz ochronę populacji przed zbędnym napromieniowaniem.
- W roku 2023 przeprowadzono zbliżoną, jak w ubiegłych latach, liczbę kontroli w jednostkach ochrony zdrowia, wykonujących działalność związaną z narażeniem na promieniowanie rentgenowskie, polegającą na stosowaniu aparatów rentgenowskich w medycznych pracowniach rentgenowskich. Jednakże w toku kontroli nieprawidłowości stwierdzano w większej liczbie nadzorowanych jednostek organizacyjnych, niż w latach poprzednich. Ocena realizowanego przez pion higieny radiacyjnej nadzoru bieżącego w ww. zakresie, pomimo większej liczby stwierdzanych nieprawidłowości, wskazuje na poprawę stanu ochrony radiologicznej i bezpieczeństwa jądowego na terenie woj. mazowieckiego. Większa liczba nieprawidłowości stwierdzanych podczas kontroli w jednostkach ochrony zdrowia wykonujących działalność związaną z narażeniem na promieniowanie rentgenowskie, wynikała między innymi z niedostosowania się tych jednostek do nowych przepisów prawa oraz braku aktualizacji dokumentacji po okresie epidemii COVID -19.
- W celu zagwarantowania rzetelnego realizowania przez jednostki ochrony zdrowia przepisów prawa regulujących zasady bezpiecznego stosowania urządzeń radiologicznych, przeprowadzano kontrole w zakładach leczniczych wnioskujących o wydanie zezwoleń (wraz z wykonywaniem pomiarów dozymetrycznych promieniowania rentgenowskiego wokół pracowni rtg i na stanowiskach pracy), ograniczając tym samym liczbę wydanych decyzji zezwalających, opierających się jedynie na analizie przedłożonej dokumentacji. Istotną działalnością Państwowej Inspekcji Sanitarnej, z punktu widzenia ochrony radiologicznej pracowników i ogółu ludności, są działania związane z udzielaniem porad i informacji w zakresie narażenia na radon. Wydane zalecenia dotyczące przekroczeń poziomów referencyjnych stężenia radonu w skontrolowanych placówkach oświatowych (pomiary zlecone przez Głównego Inspektora Sanitarnego), w postaci poprawy naturalnej wentylacji pomieszczeń (regularne wietrzenie, przeglądy wentylacji grawitacyjnej), przyczyniły się do spadku wartości stężenia radonu w pomieszczeniach, co potwierdziły powtórne pomiary. Poza działalnością kontrolną (nadzorową) ważną rolę w osiągnięciu poprawy warunków w zakresie higieny radiacyjnej odgrywają działania oświatowo-zdrowotne, polegające na podnoszeniu świadomości pracowników i pacjentów, w celu ukształtowania odpowiednich postaw i zachowań w zakresie bezpieczeństwa i ochrony przed promieniowaniem jonizującym, które realizowane będą również w kolejnych latach. W 2023 r. przeprowadzono za pośrednictwem

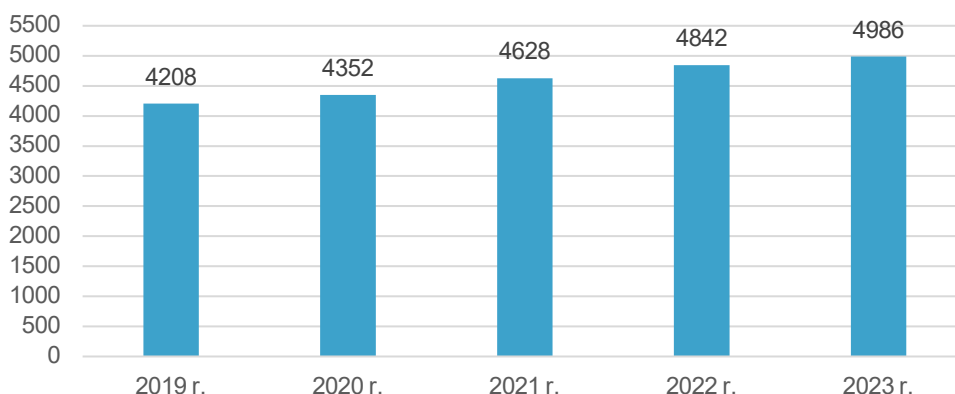
serwisu społecznościowego Facebook kampanię edukacyjną z okazji Międzynarodowego Dnia Radiologii, poprzez publikację cyklu postów związanych z ochroną radiologiczną pacjenta. Ponadto przygotowano posty edukacyjne mające na celu zwiększenie świadomości społeczeństwa w temacie narażenia na radon.

- Nadzór i kontrola nad warunkami higieny radiacyjnej obejmuje w szczególności: medyczne pracownie rentgenowskie, stosowanie diagnostycznych i terapeutycznych aparatów rentgenowskich, ochronę radiologiczną pacjenta, urządzenia i instalacje wytwarzające promieniowanie elektromagnetyczne, a także pomiary skażeń promieniotwórczych i pomiary dozymetryczne w otoczeniu pracowni rtg oraz na stanowiskach pracy.
- Podstawę działalności Państwowej Inspekcji Sanitarnej w zakresie higieny radiacyjnej stanowią m.in.:
  - ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. Prawo Atomowe i przepisy wykonawcze wydane na jej podstawie ⁷,
  - ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo Ochrony Środowiska wraz przepisem wykonawczym ⁸.

1. Ochrona radiologiczna w medycznych pracowniach rentgenowskich

W 2023 r. w woj. mazowieckim pod nadzorem znajdowało się 2 709 pracowni rtg i jednostek stosujących aparaty rtg poza pracownią, z czego 2 196 stanowiły gabinety stomatologiczne wyposażone w stomatologiczne aparaty rentgenowskie. Jak wynika z wykresu 19, na przestrzeni ostatnich pięciu lat obserwujemy ciągły wzrost liczby aparatów rtg znajdujących się pod nadzorem pionu higieny radiacyjnej.

Wykres 19. Liczba aparatów rtg będących pod nadzorem Państwowej Inspekcji Sanitarnej w latach 2019-2023 w woj. mazowieckim

Źródło: MZ-52 za lata 2019-2023

7 Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 sierpnia 2021 r. w sprawie dokumentów wymaganych przy składaniu wniosku o wydanie zezwolenia na wykonywanie działalności związanej z narażeniem na działanie promieniowania jonizującego albo przy zgłoszeniu wykonywania tej działalności,

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 11 stycznia 2023 r. w sprawie warunków bezpiecznego stosowania promieniowania jonizującego dla wszystkich rodzajów ekspozycji medyczne,

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 21 sierpnia 2006 r. w sprawie szczegółowych warunków bezpiecznej pracy z urządzeniami radiologicznymi,

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 grudnia 2002 r. w sprawie stacji wczesnego wykrywania skażeń promieniotwórczych i placówek prowadzących pomiary skażeń promieniotwórczych

8 Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2019 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku

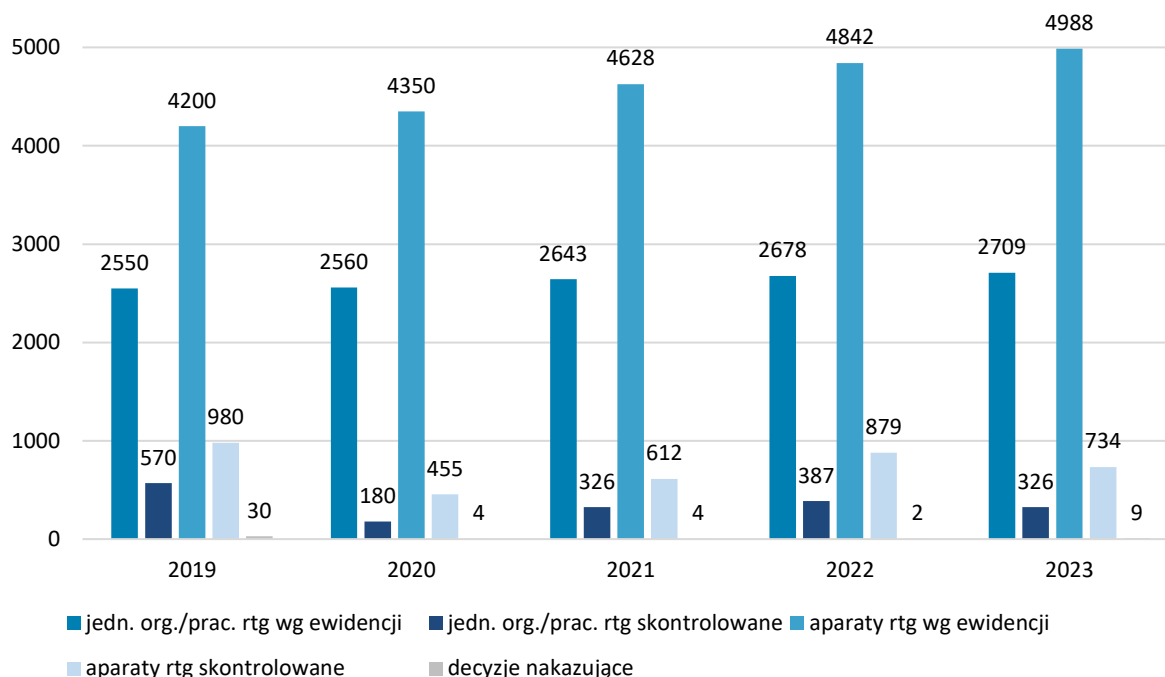

W 2023 r. przeprowadzono 346 kontroli z zakresu higieny radiacyjnej, związanych ze stosowaniem aparatów rentgenowskich, które objęły 326 jednostek organizacyjnych stosujących 734 aparaty rtg. Podczas 53 kontroli stwierdzono niespełnienie wymagań z zakresu ochrony radiologicznej. Dla porównania w 2022 r., nieprawidłowości stwierdzono podczas 20 kontroli z zakresu higieny radiacyjnej. Nieprawidłowości dotyczące stosowania aparatury rentgenodiagnostycznej związane były głównie z brakiem właściwej kontroli parametrów fizycznych aparatów rtg i urządzeń pomocniczych (monitorów medycznych), co stwierdzono dla 22 aparatów urządzeń radiologicznych i 7 urządzeń pomocniczych. Najczęściej występujące nieprawidłowości związane z funkcjonowaniem pracowni rtg dotyczyły nieprzeprowadzania wewnętrznych audytów klinicznych (18 pracowni rtg) oraz braku zgody na prowadzenie działalności związanej z narażeniem w celach medycznych, polegającej na udzielaniu świadczeń zdrowotnych z zakresu rentgenodiagnostyki (14 pracowni rtg), jak również braku dokumentacji programu zapewnienia jakości pracowni rtg (8 pracowni rtg). Pozostałe nieprawidłowości, obejmujące m. in. niezgodność stanu faktycznego stwierdzanego w czasie wizji lokalnej z dokumentacją projektową pracowni rtg oraz brak osoby pełniącej funkcję inspektora ochrony radiologicznej, sprawującego wewnętrzny nadzór nad przestrzeganiem wymagań ochrony radiologicznej w jednostce ochrony zdrowia, występowały rzadziej. W 9 przypadkach wydano decyzje nakazujące usunięcie uchybień, natomiast w pozostałych uchybienia zostały usunięte w trybie doraźnym, co Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny stwierdził na podstawie dokumentów przedłożonych przez jednostki organizacyjne.

Wykryto stosowanie 15 aparatów rtg bez wymaganych zezwoleń Mazowieckiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego, co skutkowało nałożeniem na kierowników jednostek organizacyjnych oraz na jednostki organizacyjne decyzji finansowych. W związku z wystąpieniem w jednostkach organizacyjnych rażących uchybień, nałożono 20 kar finansowych na łączną kwotę 44 050 zł.

Na wykresie 20 przedstawiono dane liczbowe dotyczące nadzoru w zakresie ochrony radiologicznej nad stosowaniem aparatów rtg w ostatnich latach.

Wykres 20. Dane liczbowe dotyczące nadzoru w zakresie ochrony radiologicznej nad stosowaniem aparatów rtg w celach medycznych w latach 2019-2023

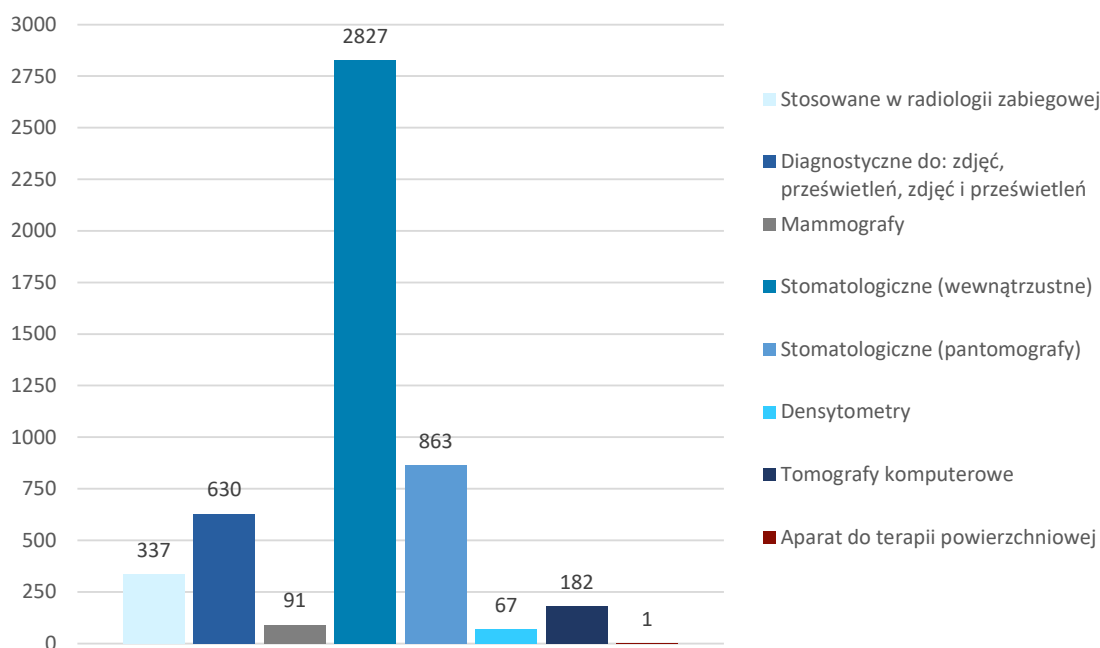

Źródło: MZ-52 za lata 2019-2023

Wydano 524 zezwolenia Mazowieckiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego: na stosowanie 378 aparatów rtg nowo instalowanych, jak również aparatów rtg, dla których zaszła konieczność aktualizacji decyzji zezwalających, po istotnych zmianach organizacyjnych jednostek, bądź zakupionych z rynku wtórnego oraz 146 zezwoleń na uruchomienie medycznych pracowni rtg. Pomiary dozymetryczne wykonane przy 112 aparatach rtg, w trybie wydawania zezwolenia, potwierdziły skuteczność osłon chroniących personel medyczny oraz pacjentów przebywających w otoczeniu pracowni rtg przed promieniowaniem jonizującym.

W 2023 r. w woj. mazowieckim największą liczbę aparatów rtg stanowiły aparaty rtg stomatologiczne do zdjęć wewnątrzustnych i stomatologiczne panoramiczne, zaś najmniejszą aparaty rtg do terapii powierzchniowej. Na wykresie 21 przedstawiono zróżnicowanie stosowanych aparatów rentgenowskich na terenie województwa mazowieckiego.

Wykres 21. Zróżnicowanie stosowanych aparatów rtg

Źródło: MZ-52 za 2023 r.

Realizując zadania w ramach zapobiegawczego nadzoru sanitarnego, Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny zatwierdzał dokumentację projektową pracowni rtg pod kątem spełnienia wymagań z zakresu ochrony radiologicznej. W 2023 r. wydano łącznie 223 pozytywne opinie.

W narażeniu na promieniowanie jonizujące w jednostkach nadzorowanych przez MPWIS zatrudnionych jest 7 266 osób, z których 5 554 objętych było kontrolą dawek indywidualnych i zaliczonych do kategorii narażenia B, co oznacza, że pracownicy mogli być narażeni na otrzymanie dawki skutecznej (efektywnej) nieprzekraczającej 6 mSv/rok. Żadna z tych osób nie została zaliczona do kategorii narażenia A, w której pracownicy mogli być narażeni na otrzymanie dawki skutecznej (efektywnej) większej niż 6 mSv/rok. MPWIS w 2023 r. nie odnotował żadnego powiadomienia o przekroczeniu dawki granicznej otrzymanej przez pracownika jednostki nadzorowanej.

2. Ochrona radiologiczna pacjenta

Kontrole z zakresu higieny radiacyjnej, prowadzone w jednostkach stosujących aparaty rentgenowskie, obejmowały swoim zakresem wymagania prawne określone w celu ochrony radiologicznej pacjenta. Przykładowo stan aparatury rentgenodiagnostycznej, który ma bezpośredni wpływ na dawki otrzymywane przez pacjentów, podlega okresowej kontroli jakości za pomocą testów eksploatacyjnych w zakresie testów

podstawowych i specjalistycznych. Realizacja tego wymogu oraz częstotliwość wykonywania testów wraz z ich wynikami są również weryfikowane podczas czynności kontrolnych. Poza kontrolami opisanymi w punkcie 6.1. MMPWIS przeprowadził 5 kontroli z zakresu ochrony radiologicznej pacjenta w Zakładach Medycyny Nuklearnej, będących również pod nadzorem Państwowej Agencji Atomistyki. Nieprawidłowości wykryto podczas jednej z powyższych kontroli.

Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny wydał 198 zgód na udzielanie świadczeń zdrowotnych z zakresu rentgenodiagnostyki, radiologii zabiegowej lub diagnostyki związanej z podawaniem pacjentom produktów radiofarmaceutycznych. Zgody te potwierdzają przygotowanie podmiotów do prawidłowego realizowania procedur medycznych radiologicznych określonych w składanym wniosku. Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny wydaje decyzje wyrażające zgody na udzielanie ww. świadczeń zdrowotnych po uzyskaniu pozytywnej opinii odpowiednio właściwego miejscowo konsultanta wojewódzkiego w dziedzinie radiologii i diagnostyki obrazowej albo konsultanta wojewódzkiego w dziedzinie medycyny nuklearnej.

3. Ochrona dotycząca wykorzystania pól elektromagnetycznych w środowisku pracy

Pod nadzorem Mazowieckiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego znajduje się 456 jednostek organizacyjnych, w których stosowanych było 3 310 urządzeń wytwarzających pole elektromagnetyczne (PEM). Skontrolowano 65 jednostek, w których stosowano 601 urządzeń. Do najczęściej kontrolowanych jednostek organizacyjnych należały jednostki ochrony zdrowia, tj. z 354 jednostek skontrolowano 64, co stanowi ok. 18,1% obiektów i odpowiednio z 1 708 urządzeń stosowanych w tych jednostkach skontrolowano 594, co stanowi ok. 34,8% urządzeń. W 8 przypadkach stwierdzono nieprawidłowości, wszystkie w jednostkach ochrony zdrowia. Nieprawidłowości, podobnie jak w roku 2022, dotyczyły głównie: braku rozpoznania i oceny zagrożeń oraz braku opracowania programu stosowania środków ochronnych ograniczających emisję PEM (dotyczy 42 urządzeń w 10 zakładach), a także braku aktualnych pomiarów rozkładu PEM wokół urządzeń (dotyczy 53 urządzeń w 6 zakładach).

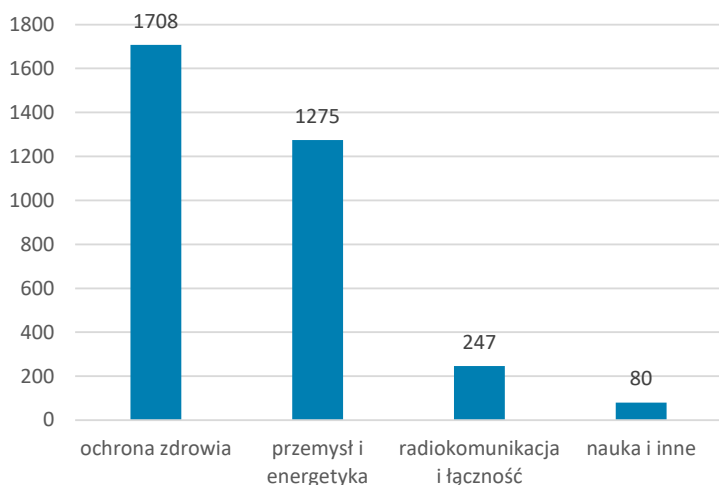
Jak wynika z tabeli 13, większość osób zatrudnionych w narażeniu na promieniowanie elektromagnetyczne pracuje w sektorze ochrony zdrowia. W tym sektorze użytkowanych jest również najwięcej urządzeń emitujących pola elektromagnetyczne, zgodnie z przedstawionym poniżej wykresem 22.

Tabela 13. Struktura zatrudnienia w narażeniu na promieniowanie elektromagnetyczne

Dziedzina stosowania	Liczba zakładów	Liczba osób zatrudnionych w narażeniu na PEM, gdzie W – wskaźnik ekspozycji		
		ogółem	W<0,5	0,5≤W≤1
Ochrona zdrowia	354	9 955	8 358	748
Przemysł i energetyka	84	1 775	1 063	181
Radiokomunikacja i łączność	10	486	29	0
Nauka i inne	8	170	0	0
Ogółem	456	12 386	9 450	929

Źródło: MZ-52 za 2023 r.

Wykres 22. Liczba urządzeń wytwarzających promieniowanie elektromagnetyczne pod nadzorem w 2023 r., przy których występują strefy ochronne

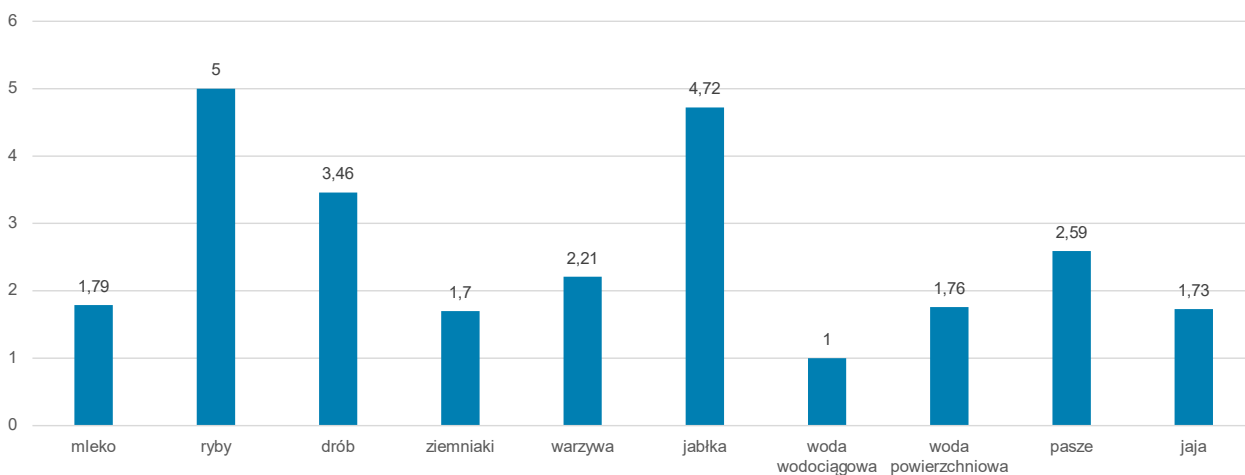
Źródło: MZ-52 za 2023 r.

W woj. mazowieckim stosowane są obecnie 104 tomografy rezonansu magnetycznego. W okresie ostatnich lat obserwuje się systematyczny przyrost liczby tych urządzeń. W 2019 r. liczba tomografów rezonansu magnetycznego, będących pod nadzorem Mazowieckiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego, wynosiła 75, za to w roku 2023 już 104, co oznacza wzrost liczby tych urządzeń o ok. 38,7%. W 2023 r. skontrolowano 29 tomografów rezonansu magnetycznego, przy których stwierdzono następujące uchybienia: brak pomiarów rozkładu PEM, brak dokumentacji środków ochrony przed PEM oraz brak dokumentacji rozpoznania i oceny zagrożeń elektromagnetycznych.

4. Nadzór w zakresie skażeń promieniotwórczych

W ramach działalności placówek podstawowych, prowadzących pomiary skażeń promieniotwórczych (działalność prowadzona w ramach monitoringu radiacyjnego kraju), pracujących na terenie woj. mazowieckiego, wykonywane są pomiary skażeń żywności i elementów środowiska prób pobranych z terenu woj. mazowieckiego. Łącznie wykonano 93 oznaczenia zawartości izotopu cezu Cs-137 w próbkach żywności, wody oraz paszy surowej, zgodnie z harmonogramem poboru prób. Na wykresie 23 przedstawiono maksymalne wartości stężenia aktywności Cs-137, wyrażone w Bq/kg (Bq/l), uzyskane w oznaczeniach w 2023 r.

Wykres 23. Maksymalne wartości stężenia aktywności Cs-137 w wybranych próbkach, oznaczona przez podstawowe placówki skażeń promieniotwórczych w 2023 r. [Bq/kg (Bq/l)]

Źródło: Tabele sprawozdawcze za 2023 r.

5. Zdarzenia radiacyjne

W zakresie reagowania na zdarzenia radiacyjne, Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny otrzymał w 2023 r. jedno powiadomienie dotyczące możliwości wystąpienia potencjalnego zdarzenia. Zgłoszenie związane było z podwyższeniem poziomu mocy dawki promieniowania jonizującego tuż nad płytką chodnikową (wskazano pierwiastek promieniotwórczy Ra-226), w jednej z dzielnic m.st. Warszawy. W celu wykrycia skażeń promieniotwórczych, przeprowadzono pomiary mocy dawki promieniowania we wskazanym miejscu położenia płytki chodnikowej, jak również w miejscu po jej usunięciu. Na podstawie wykonanych pomiarów dozymetrycznych, w miejscu po usunięciu płytki chodnikowej, nie stwierdzono skażenia powierzchniowego. Prawdopodobnym źródłem podwyższonej wartości mocy dawki był pierwiastek promieniotwórczy naturalnie występujący w materiałach budowlanych.

6. Inne zagadnienia z zakresu higieny radiacyjnej

Zgodnie z ustawą Prawo ochrony środowiska, Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny od 2011 r. przyjmuje oraz aktualizuje zgłoszenia instalacji stacji bazowych telefonii komórkowych wytwarzających pola elektromagnetyczne, jak również przyjmuje zgłoszenia o ich zamknięciu. W 2023 r. do Mazowieckiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego wpłynęły sprawozdania z pomiarów pól elektromagnetycznych w środowisku wykonane dla 2 519 instalacji emitujących pola elektromagnetyczne oraz 192 zgłoszeń nowych instalacji telefonii komórkowej. W oparciu o wpływające zgłoszenia i sprawozdania z pomiarów, baza tych instalacji jest aktualizowana na bieżąco.

W 2023 r. wpłynęło 20 interwencji ludności związanych z występowaniem pól elektromagnetycznych w pomieszczeniach mieszkalnych lub w otoczeniu domów mieszkalnych. Dziesięć wniosków dotyczyło instalacji stacji bazowych telefonii komórkowych, natomiast 10 pozostałych dotyczyło innych źródeł, najczęściej niewskazanych (nieznanych). W 8 przypadkach wykonane zostały pomiary w celu oceny narażenia na PEM, które nie potwierdziły występowania ponadnormatywnych natężeń. W trybie rozpatrywania

skarg głównie analizowane były wyniki pomiarów przekazywanych do MPWIS, zgodnie z ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Zasadność żadnej ze skarg nie została potwierdzona.

W 2023 r. do Mazowieckiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego wpłynęło 5 informacji dotyczących możliwości wystąpienia nieprawidłowości w zakresie warunków ochrony radiologicznej w jednostkach stosujących aparaturę rentgenodiagnostyczną. W związku z tym przeprowadzono kontrole interwencyjne, na podstawie których stwierdzono zasadność zgłoszonej interwencji tylko w jednym przypadku.

Na bieżąco analizowano też raporty z przeprowadzonych pomiarów średniorocznego stężenia radonu otrzymywane w ramach realizowanego przez Głównego Inspektora Sanitarnego zadania, mającego na celu identyfikację terenów, na których wewnątrz pomieszczeń w znacznej liczbie budynków poziom średniorocznego stężenia promieniotwórczego radonu w powietrzu może przekroczyć poziom odniesienia (tj. 300 Bq/m³).

Zgodnie z art. 23e ustawy Prawo atomowe udzielano porad i informacji w zakresie narażenia na radon w pomieszczeniach oraz związanych z narażeniem na radon zagrożeń dla zdrowia. We współpracy z państwowymi powiatowymi inspektorami sanitarnymi z terenu woj. mazowieckiego podejmowano ww. działania, w przypadku miejsc w budynkach, w których stwierdzono przekroczenia poziomu średniorocznego stężenia promieniotwórczego radonu w powietrzu na terenie całego woj. mazowieckiego, zgodnie z otrzymanymi od Głównego Inspektora Sanitarnego raportami wykonanymi przez akredytowane laboratorium wyznaczone przez Głównego Inspektora Sanitarnego.

Oceny stanu higieny radiacyjnej w zakresie wykraczającym poza swoje kompetencje Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny dokonuje na podstawie protokołów kontrolnych otrzymywanych od Prezesa Państwowej Agencji Atomistyki. W oparciu o zapisy Porozumienia pomiędzy Głównym Inspektorem Sanitarnym i Prezesem Państwowej Agencji Atomistyki (PAA) w sprawie współdziałania w realizacji zadań z zakresu ochrony radiologicznej zawarte w dniu 19 kwietnia 2017 r. w Warszawie, w 2023 r. MPWIS otrzymał kopie 25 protokołów kontroli, które prowadzone były przez inspektorów dozoru jądrowego PAA, w celu sprawdzenia zgodności wykonywania działalności objętych zezwoleniami Prezesa PAA.

Nie zanotowano przekroczeń dawek pracowników zatrudnionych w warunkach narażenia na promieniowanie jonizujące w jednostkach organizacyjnych podlegających nadzorowi dozoru jądrowego.

Podsumowanie

Wyniki realizowanej działalności potwierdzają, iż stan ochrony radiologicznej na terenie woj. mazowieckiego, związanej ze stosowaniem urządzeń radiologicznych oraz urządzeń emitujących promieniowanie elektromagnetyczne, można uznać za dobry.

Sprawowany nadzór przyczynia się nie tylko do poprawy stanu ochrony radiologicznej w jednostkach ochrony zdrowia w odniesieniu do personelu medycznego, pacjentów oraz ogółu ludności, lecz także do rozwoju bezpieczeństwa współczesnej diagnostyki obrazowej. W latach 2010-2023 liczba aparatów rentgenowskich, będących pod nadzorem Państwowej Inspekcji Sanitarnej, wzrosła z 2 412 do 4 986 (wzrost o ok. 107%). Przeważającym systemem obrazowania medycznego na terenie woj. mazowieckiego jest radiografia cyfrowa (pośrednia i bezpośrednia), co potwierdza wzrost jakości i bezpieczeństwa diagnostyki medycznej wykorzystującej promieniowanie jonizujące.

VII. NADZÓR NAD CHEMIKALIAMI

Kamil Klucznik, Anna Łęczyńska, Anna Pasik, Dominik Pisarek

- **Przemysł chemiczny w Polsce to prawie 13 tys. przedsiębiorstw, 343 tys. miejsc pracy, a udział sektora chemicznego w produkcji sprzedanej przemysłu ogółem to 18,4%⁹. Sektor ten jest duży i strategiczny dla polskiej gospodarki, co oznacza także, że wywołuje niebagatelny wpływ na otaczające nas środowisko czy ludzkie zdrowie.**
- **Substancje chemiczne są podstawowym elementem składowym otaczającego nas świata, zatem legislacja dot. substancji chemicznych i ich mieszanin dotyczy właściwie każdej gałęzi produkcji. Podlegają jej produkty powszechnie określane jako chemiczne, których używamy w domu czy pracy, ale też biżuteria, tekstylia, elektronika czy zabawki.**
- **Szeroko rozumiana produkcja chemiczna jest najbardziej uregulowanym przemysłem w Unii Europejskiej, właśnie po to, by chronić zdrowie i życie obywateli, oraz zapewnić bezpieczeństwo dla środowiska. W tym zakresie niezwykle istotna jest rola Państwowej Inspekcji Sanitarnej, jako kluczowego organu nadzoru rynku w tym obszarze.**

1. Substancje chemiczne i ich mieszaniny

W 2023 r. Państwowa Inspekcja Sanitarna, realizując zadania statutowe, przeprowadzała kontrole zgodnie z ustawą z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach, która implementuje na polskim gruncie europejskie regulacje: REACH (Rozporządzenie (WE) nr 1907/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów i utworzenia Europejskiej Agencji Chemikaliów) i CLP (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1272/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie klasyfikacji, oznakowania i pakowania substancji i mieszanin). Zadania realizowane były w szczególności w obszarach, w których z wieloletniego doświadczenia można było się spodziewać poniższych nieprawidłowości.

Dla rozporządzenia nr 1272/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie klasyfikacji, oznakowania i pakowania substancji i mieszanin (CLP) w zakresie:

- klasyfikacji zagrożeń,
- oznakowania produktów sporządzonego zgodnie z tytułem III, IV CLP,

9 Dane za 2022 r. Raport PIPC: „Przemysł Chemiczny w Polsce, pozycja, wyzwania, perspektywy, Listopad 2023 r.”

- zgłoszenia do wykazu klasyfikacji i oznakowania zgodnie z art. 40 CLP,
- informacji w łańcuchu dostaw,
- oraz innych zobowiązań wynikających z rozporządzenia.

W przypadku rozporządzenia nr 1907/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów (REACH) w zakresie:

- rejestracji substancji chemicznych,
- oceny dokumentacji,
- informacji w łańcuchu dostaw,
- substancji w wyrobach SVHC tj. substancji stanowiących bardzo duże zagrożenie,
- ograniczeń w produkcji i stosowania substancji (załącznik XVII rozporządzenia REACH),
- zezwoleń,
- innych zobowiązań wynikających z rozporządzenia.

Kontrole przeprowadzono u wprowadzających do obrotu chemikalia, tj. u producentów, importerów, ale też dystrybutorów i dalszych użytkowników. W 2023 r. rozkład kontroli podmiotów będących różnymi ogniwami łańcucha dostaw przedstawiał się jak poniżej.

Zgodnie z rozporządzeniem REACH suma ogólna kontroli wyniosła 1 359. Jest to znacząca różnica w porównaniu z 2022 r., gdzie liczba kontroli wyniosła 661. Sytuacja wynika z faktu, iż po pandemii SARS-CoV-2/COVID-19 Państwowa Inspekcja Sanitarna zwiększyła starania, by przywrócić stan sprzed pandemii. Skontrolowani zostali:

- producenci: 38 (2022 r. - 8), w tym kontrole planowane: 17 i interwencyjne: 21,
- importerzy: 3 (2022 r. - 4), w tym kontrole planowane: 2 i interwencyjne: 1,
- dystrybutorzy: 440 (2022 r. - 336), w tym kontrole planowane: 141 i interwencyjne: 299,
- dalsi użytkownicy: 878 (2022 r. - 313), w tym kontrole planowane: 820 i interwencyjne: 58.

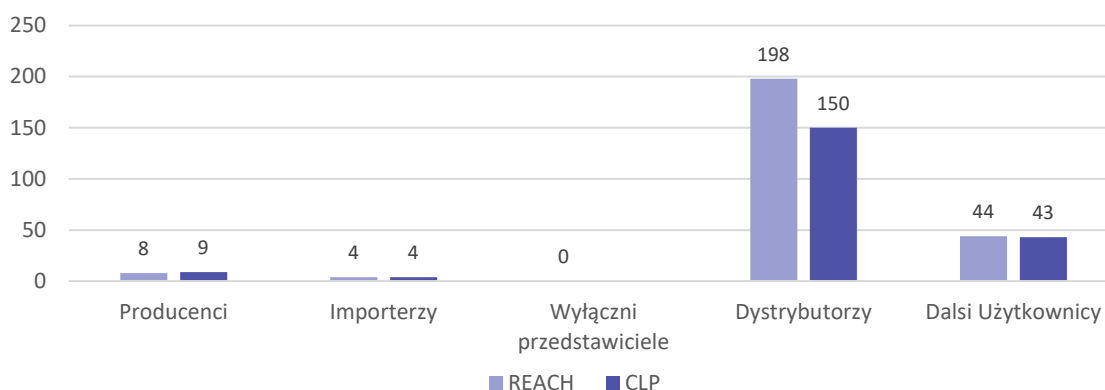
Podobnie jak w części dot. rozporządzenia REACH, obserwuje się tendencję wzrostową, zwłaszcza dla dystrybutorów i dalszych użytkowników.

Z powodu naruszeń przepisów wydano w sumie 10 decyzji (2022 r. - 11 decyzji), których adresatami byli: producenci (3), importerzy (1), dystrybutorzy (4), dalsi użytkownicy (2).

Najczęściej przeprowadzane były kontrole w zakresie oznakowania sporządzonego zgodnie z tytułem III, IV CLP. W tym zakresie największa też była liczba decyzji.

Podsumowując, kontrole i wydane decyzje zbiorczo przedstawiono poniżej na wykresach 24, 25, 26 i 27.

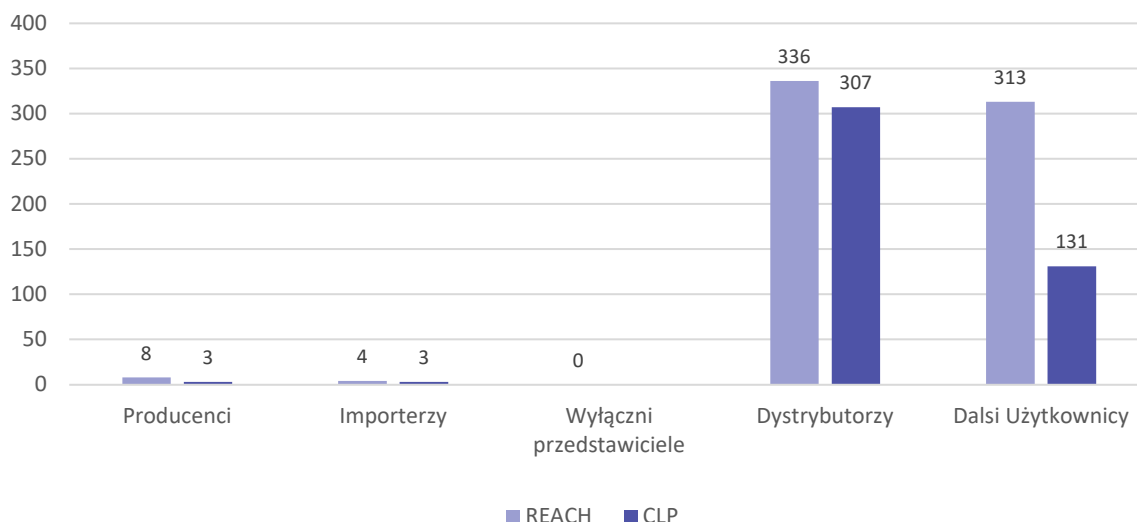
Wykres 24. Kontrole w latach 2021 dla REACH i CLP

Źródło: Dane własne na podstawie meldunków z PSSE dotyczących sprawozdania z rozporządzenia REACH, CLP produktów biobójczych i kosmetyków przedłożone do GIS w roku 2021

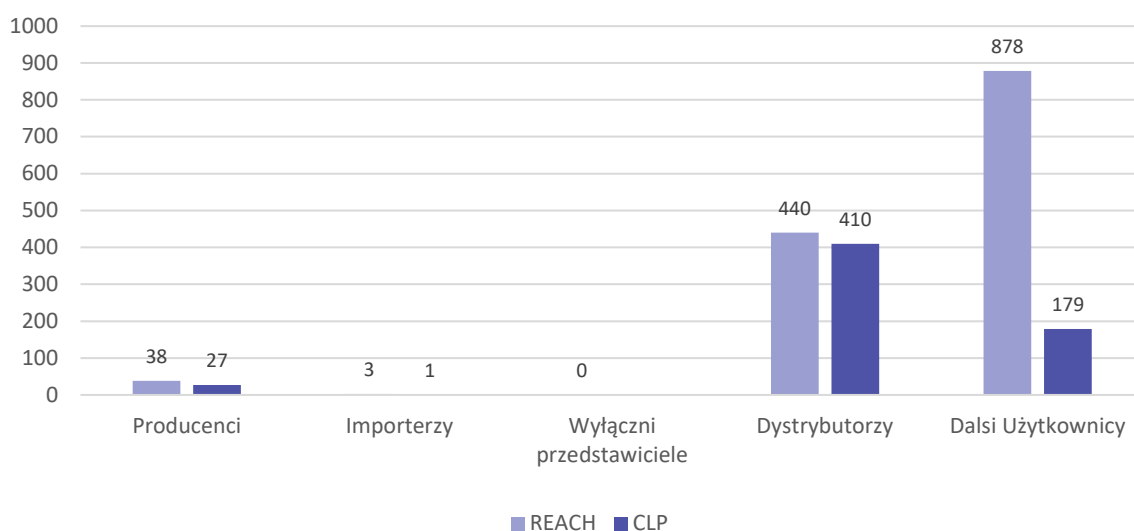

Wykres 25. Kontrole w latach 2022 dla REACH i CLP

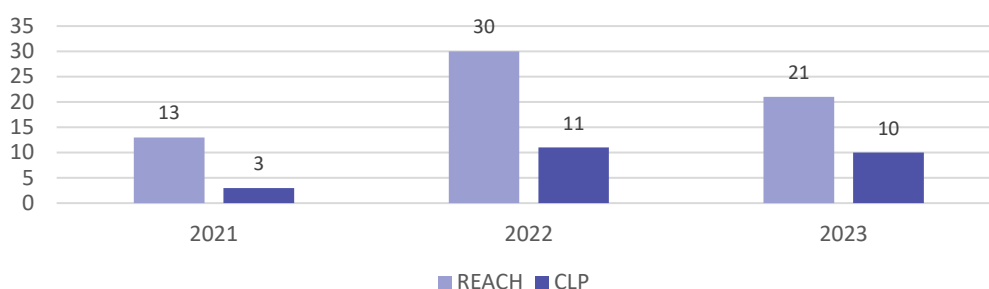
Źródło: Dane własne na podstawie meldunków z PSSE dotyczących sprawozdania z rozporządzenia REACH, CLP produktów biobójczych i kosmetyków przedłożone do GIS w roku 2022

Wykres 26. Kontrole w latach 2023 dla REACH i CLP

Źródło: Dane własne na podstawie meldunków z PSSE dotyczących sprawozdania z rozporządzenia REACH, CLP produktów biobójczych i kosmetyków przedłożone do GIS w roku 2023

Wykres 27. Liczba wydanych decyzji dotyczących rozporządzenia REACH i CLP w latach 2021-2023

Źródło: Dane własne na podstawie meldunków z PSSE dotyczących sprawozdania z rozporządzenia REACH, CLP produktów biobójczych i kosmetyków przedłożone do GIS w latach 2021-2023

Wspólnotowy projekt REACH-EN-FORCE 11 (REF-11)

Pod egidą Europejskiej Agencji Chemikaliów (ECHA) funkcjonuje tzw. Forum wymiany informacji o egzekwowaniu przepisów (Forum). Jest to sieć organów kontroli nad chemikaliami w Państwach Członkowskich, której misją jest zapewnienie dokładnego, skoordynowanego i zharmonizowanego egzekwowania przepisów REACH, CLP i PIC (rozporządzenie dotyczące wywozu i przywozu niektórych niebezpiecznych chemikaliów) i produktów biobójczych w UE, Norwegii, Islandii i Liechtensteinie. W związku z tą działalnością powstają inicjatywy, których wynikiem są m.in. coroczne projekty REACH-EN-FORCE (REF). W 2023 r. przeprowadzany był projekt REACH-EN-FORCE 11 (REF-11).

Głównym celem projektu była ocena, czy podmioty odpowiedzialne zaktualizowały i dostarczyły karty charakterystyki (SDS), zgodnie z nowymi wymogami załącznika II do rozporządzenia REACH zmienionego rozporządzeniem (UE) 2020/878. Projekt koncentrował się na substancjach i mieszaninach wprowadzanych do obrotu w Unii Europejskiej/Europejskim Obszarze Gospodarczym (UE/EOG), przede wszystkim na fragmentach kart, które zostały zmienione rozporządzeniem (UE) 2020/878.

Projekt był ukierunkowany na wszelkich uczestników łańcucha dostaw, którzy wprowadzają na rynek substancje i mieszaniny mieszczące się w zakresie projektu: producentów, importerów, formulatorów, dostawców internetowych, dystrybutorów, hurtowników i sprzedawców detalicznych. Szczególną uwagę należało zwrócić na producentów, importerów i formulatorów mieszanin, którzy są pierwszymi podmiotami w łańcuchu dostaw w UE/EOG. Informacje o wybranych kontrolach przekazywane były za pośrednictwem internetowych kwestionariuszy, a następnie przesyłane były do Europejskiej Agencji Chemikaliów.

W rezultacie działań kontrolnych w ramach projektu REF-11 wypełniono i przekazano 6 kwestionariuszy. Zakresem kontroli objęto 4 producentów, 1 dystrybutora i 1 dalszego użytkownika.

Wzrost ilości kontroli oraz wydawanych decyzji ma wpływ na wypełnianie obowiązków przez podmioty. Z powyższych wartości liczbowych wynika, że zwiększyła się ilość kontroli, w związku z tym należy uznać taką sytuację za korzystną dla zdrowia publicznego, ponieważ dzięki kontrolom zmniejsza się ilość nieprawidłowych produktów na rynku.

2. Produkty biobójcze

Produkty biobójcze spotykamy najczęściej w postaci repelentów przeciwko owadom - komarom, kleszczom, molom czy meszkom, albo produktów do dezynfekcji rąk. Mogą to być także produkty odstraszające inne zwierzęta - kuny czy dziki. Wiele produktów codziennego użytku zawiera w swoim składzie produkty biobójcze - konserwanty przedłużające ich trwałość. Spotkamy je w takich wyrobach jak farby wodne, niektóre detergenty czy skóra. Zgodnie z definicją, produktem biobójczym jest każda substancja lub mieszanina w postaci, w jakiej jest dostarczana użytkownikowi, składająca się z jednej lub kilku substancji czynnych lub zawierająca lub wytwarzająca jedną lub więcej substancji czynnych, której przeznaczeniem jest niszczenie, odstraszanie, unieszkodliwianie organizmów szkodliwych, zapobieganie ich działaniu lub zwalczanie ich w jakikolwiek sposób inny, niż działanie czysto fizyczne lub mechaniczne. Ze względu na potencjalne działanie szkodliwe dla zdrowia człowieka produkty biobójcze przed wprowadzeniem do obrotu powinny być zarejestrowane. Zgodnie z ustawą z dnia 9 października 2015 r. o produktach biobójczych, udostępniane na rynku i stosowane na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej są produkty biobójcze, na które zostało wydane pozwolenie albo zezwolenie na handel równoległy, albo pozwolenie na obrót. Działalność Państwowej Inspekcji Sanitarnej w tym obszarze polega m.in. na kontroli posiadania i ważności pozwolenia na wprowadzanie do obrotu, statusu substancji czynnej, czy oznakowania.

W 2023 r. przeprowadzono 58 kontroli, z czego 39 interwencyjnych u podmiotów wprowadzających (tzn. pierwszy raz na terenie Unii Europejskiej) do obrotu produkty biobójcze, w wyniku czego wydano 3 decyzje na produkty, które nie posiadały wymaganego pozwolenia oraz 1 na oznakowanie opakowania. W przypadku dystrybutorów udostępniających produkty biobójcze przeprowadzono 744 kontrole (w 2022 r. było to 415), w wyniku czego wydano 10 decyzji na produkty, które nie posiadały wymaganego pozwolenia,

oraz 1 na oznakowanie opakowania. Produkty spełniające definicję produktu biobójczego, a nie posiadające pozwolenia, nie powinny znajdować się w obrocie, w związku z tym ich sprzedaż jest wstrzymywana.

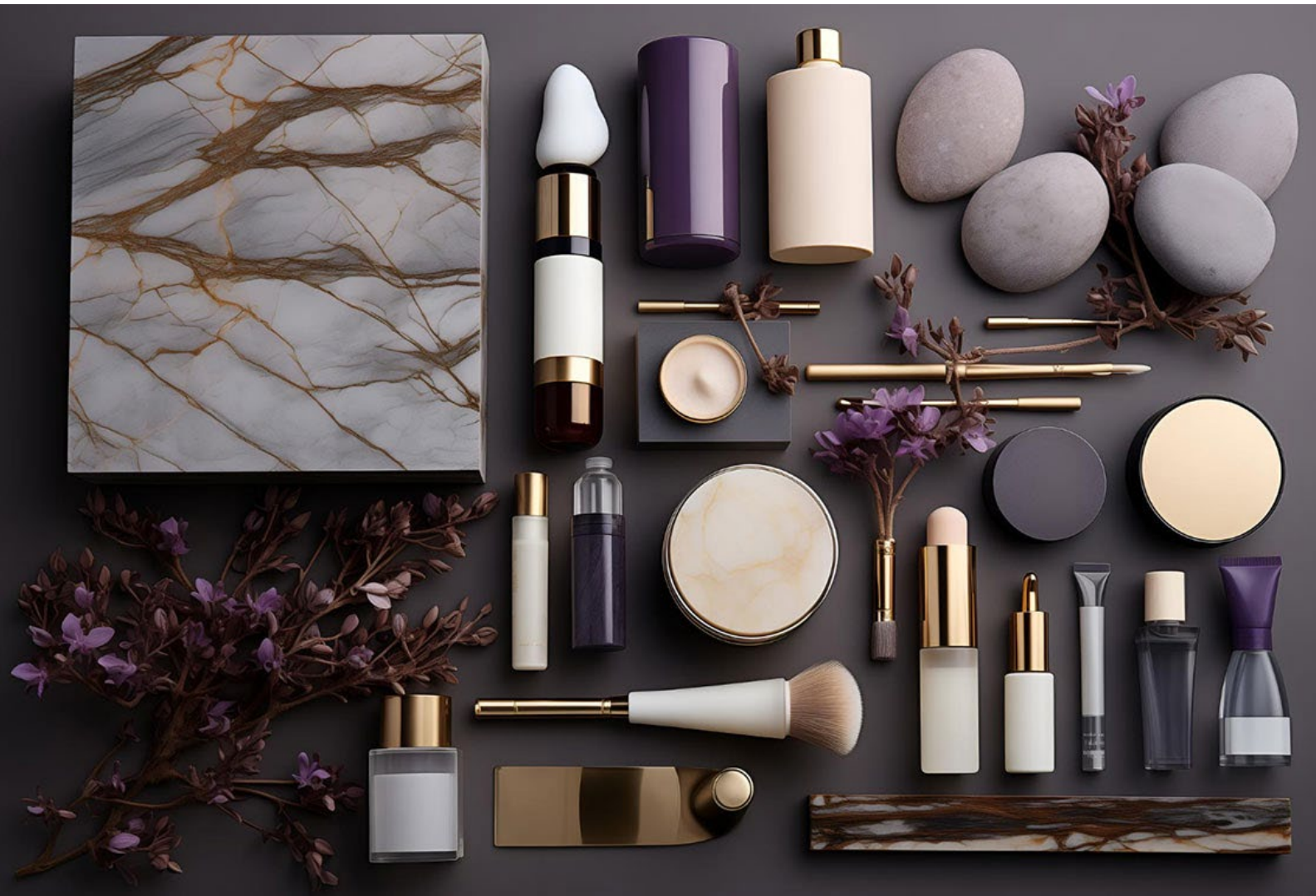
Projekt letni – repelenty na komary, kleszcze i muszki

W 2023 r. od czerwca do połowy września intensywnie kontrolowane były produkty na komary, kleszcze i muszki. To coroczna akcja Państwowej Inspekcji Sanitarnej przeprowadzana latem, gdy tych produktów jest najwięcej na rynku.

W 2023 r. dokonano 166 kontroli i sprawdzono 1 100 produktów, zarówno dostępnych stacjonarnie jak i przez internet. Tylko 4 z nich okazały się nieprawidłowe (nie posiadały stosownego pozwolenia), co stanowi jedynie 0,36% produktów sprawdzonych.

Najbardziej problematycznym obszarem w 2022 r. był rynek hydroalkoholowych żeli do dezynfekcji rąk, sprzedawanych jako produkty kosmetyczne. W 2023 r. produkty z pogranicza legislacji biobójczej, kosmetycznej czy innej nadal stanowiły ogromny obszar obfitujący w wyzwania. Wprawdzie obserwowano spadek liczby problematycznych żeli do dezynfekcji, ale pojawiły się produkty noszące znamiona leku czy wyrobu medycznego. Ciągłe utrzymująca się spora liczba produktów niespełniających wymagań często wynika ze świadomego działania firm, bowiem przedsiębiorcy nie chcą ponosić kosztów związanych z rejestracją produktów biobójczych, dlatego tak ważne jest, by czytać etykiety produktów, które deklarują działanie biobójcze i sprawdzać, czy posiadają stosowny numer pozwolenia. Aktualny wykaz legalnych produktów biobójczych znajduje się na stronie <https://bip.urpl.gov.pl/pl/biuletyny-i-wykazy/produkty-biob%C3%B3jcze>.

3. Produkty kosmetyczne

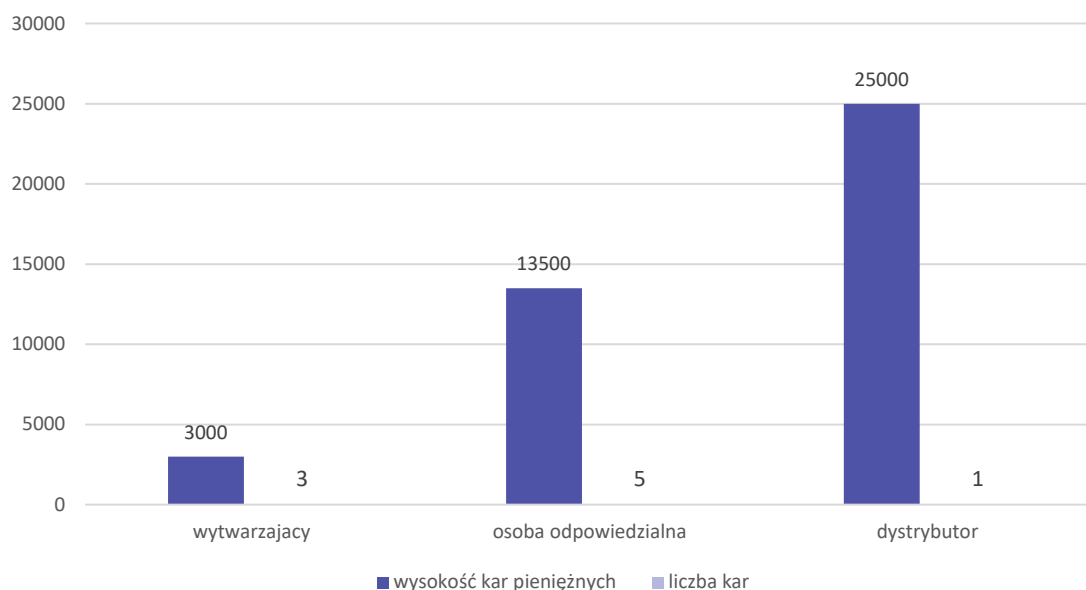
Państwowa Inspekcja Sanitarna, jako służba powołana do sprawowania nadzoru nad produktami kosmetycznymi, odpowiada za weryfikację czy producent, importer lub inna osoba odpowiedzialna dopełnili wszystkich obowiązków związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa kosmetyku. Nadzór nad bezpieczeństwem kosmetyków jest bardzo istotnym obszarem, gdyż są to produkty stosowane każdego dnia. Według Europejskiej Agencji Chemikaliów, przeciętny konsument w Europie używa siedmiu produktów kosmetycznych w ciągu dnia. Kosmetyki zgodnie z definicją są stosowane bezpośrednio na skórę, włosy lub paznokcie, ale mają także kontakt z błoną śluzową jamy ustnej.

W 2023 r. na terenie woj. mazowieckiego zarejestrowanych było 180 firm zajmujących się wytwarzaniem produktów kosmetycznych. Wykaz ten nie zawiera importerów oraz dystrybutorów produktów kosmetycznych, którzy też muszą spełniać wymagania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1223/2009 z dnia 30 listopada 2009 r., dotyczącego produktów kosmetycznych i są kontrolowani przez organy PIS.

Państwowi Powiatowi Inspektorzy Sanitarni w woj. mazowieckim, poza licznymi interwencjami konsumenckimi, reagowali również na 30 powiadomień w systemie Safety Gate (dawniej RAPEX ¹⁰) (EU rapid alert system for dangerous non-food products) i 7 powiadomień w systemie ICSMS (Information and Communication System for Market Surveillance), dotyczących notyfikacji produktów kosmetycznych stwarzających zagrożenie dla zdrowia lub życia konsumentów. Dotyczyły one głównie obecności substancji zakazanych w kosmetykach. Bardzo duża liczba interwencji, zarówno konsumenckich, jak i wystosowanych przez inne organy, świadczy o wadze problemu.

W obiektach produkcji i konfekcjonowania produktów kosmetycznych przeprowadzono 97 kontroli, w odniesieniu do warunków produkcji, dokumentacji oraz oznakowania opakowania. Aż 60 kontroli (62%) wynikało ze zgłoszonych interwencji dotyczących m.in. zagrożeń związanych ze stwierdzeniem zakazanej do stosowania w produktach kosmetycznych substancji, ale też produktami „z pogranicza” (których skład i oznakowanie nie spełniały definicji produktu kosmetycznego), czy też braku zapewnienia dokumentacji kosmetycznej. W związku ze stwierdzonymi podczas kontroli nieprawidłowościami w woj. mazowieckim wydano 9 decyzji administracyjnych o nałożeniu kary pieniężnej na kwotę 41 500 zł. Wysokość kar w poszczególnych kategoriach podmiotów: wytwarzających, osób odpowiedzialnych i dystrybutorów, przedstawia poniższy wykres 28.

Wykres 28. Wysokość kar w 2023 r. (w zł)

Źródło: Dane własne na podstawie meldunków z PSSE dotyczących sprawozdania z rozporządzenia REACH, CLP produktów biobójczych i kosmetyków przedłożone do GIS w latach 2022-2023

10 <https://ec.europa.eu/safety-gate-alerts/screen/webReport>

Ze względu na powagę zagrożenia kontynuowano zadanie z ubiegłego roku, dotyczące kontroli substancji zakazanych w produktach kosmetycznych: aldehydu 2-(4-tertbutylobenzylo) propionowego (nazwa zwyczajowa: lialal) oraz pirytionianu cynku. Organy PIS przykładały dużą wagę do kontroli firm kosmetycznych pod kątem wyeliminowania z rynku produktów, które nie dostosowały składu produktów do zakazu. W stosunku do roku ubiegłego liczba uzasadnionych interwencji zmniejszyła się, ale nadal była znacząca. Większość dotyczyła produktów pochodzących ze starej dystrybucji głównie u mniejszych dystrybutorów.

W kontekście zmian wynikających z rozporządzenia Komisji (UE) 2022/1176 z dnia 7 lipca 2022 r. zmieniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1223/2009 w odniesieniu do stosowania niektórych filtrów UV w produktach kosmetycznych, w 2023 r. skontrolowano 89 produktów zawierających w swoim składzie benzofenon-3 lub oktokrylen, pełniących rolę substancji promieniochronnych. Podczas kontroli nie stwierdzono przekroczeń maksymalnych stężeń żadnego z ww. składników w gotowych kosmetykach.

Dodatkowo, w celu umożliwienia eksportu do krajów trzecich państwowi powiatowi inspektorzy sanitarni z terenu woj. mazowieckiego, na wniosek producentów produktów kosmetycznych, wydali 6 zaświadczeń poświadczających stosowanie Dobrej Praktyki Produkcyjnej przy produkcji kosmetyków.

4. Detergenty

Detergent, zgodnie z definicją określoną w rozporządzeniu (WE) Nr 648/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 31 marca 2004 r. w sprawie detergentów oznacza jakąkolwiek substancję lub preparat zawierający mydło i/lub inne substancje powierzchniowo czynne, przeznaczoną do procesów prania, mycia i czyszczenia. Detergenty występują w postaci proszku lub płynu do usuwania zabrudzeń z ubrań, naczyń itp.

W 2023 r. przeprowadzono łącznie 22 kontrole, z czego 8 było planowanych, a 14 interwencyjnych. Wynikiem było wydanie 3 decyzji nakazujących wyeliminowanie nieprawidłowości stwierdzonych podczas kontroli interwencyjnych.

5. Prekursory narkotykowe kategorii 2 i 3

Prekursory narkotyków są to substancje, z których bezpośrednio można tworzyć związki psychoaktywne, lub inne substancje pomocnicze, znajduwane przez organy ścigania w nielegalnych laboratoriach.

W zależności od wielkości ryzyka związanego z wytworzeniem z nich substancji psychoaktywnej, podzielono je na cztery kategorie. Obrót nimi jest regulowany, a Państwowa Inspekcja Sanitarna prowadzi nadzór nad przestrzeganiem przez podmioty stosujące i wprowadzające do obrotu prekursorów narkotyków: kategorii 2A (bezwodnik octowy, czerwony fosfor), kategorii 2B (kwas fenylloctowy, kwas antranilowy, piperydyna, nadmanganian potasu i ich sole), kategorii 3 (kwas chlorowodorowy, kwas siarkowy, toluen, eter etylu, aceton, keton metylowo-etylowy i ich sole, z wyjątkiem soli kwasu chlorowodorowego i kwasu siarkowego), obowiązków wynikających z ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii i rozporządzeń Wspólnotowych.

Zgodnie z art. 44 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii nadzór nad prekursorami kat. 2 i 3 sprawuje państwowy powiatowy inspektor sanitarny właściwy ze względu na siedzibę wytwórcy, importera lub innego podmiotu wprowadzającego do obrotu, poprzez:

- wydawanie zezwoleń na wywóz/przywóz prekursorów,
- sprawdzenie legalności funkcjonowania firm podlegających obowiązkowi rejestracji (użytkowników prekursorów podkategorii 2A oraz podmiotów wprowadzających prekursorów podkategorii 2A i 2B do obrotu), w ścisłej współpracy z Prezesem Biura ds. Substancji Chemicznych właściwym do realizacji zadań z zakresu dokonywania rejestracji.

Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej z obszaru woj. mazowieckiego w ramach nadzoru nad prekursorami narkotyków kategorii 2 i 3 przeprowadziły 110 kontroli, w tym skontrolowano 25 podmiotów wprowadzających do obrotu prekursor narkotyków kategorii 2 i 3, a także 85 podmiotów stosujących te substancje w działalności zawodowej, nie stwierdzając naruszeń przepisów w tym zakresie. Wydano 6 zezwoleń na wywóz prekursorów (5 dla toluenu - prekursora kategorii 3 i 1 dla kwasu fenylooctowego - prekursora kategorii 2).

6. Środki zastępcze i nowe substancje psychoaktywne

Nadzór w zakresie przestrzegania przepisów zakazu wytwarzania i wprowadzania do obrotu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej środków zastępczych (ŚZ) lub nowych substancji psychoaktywnych (NSP) w rozumieniu ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii należy do Państwowej Inspekcji Sanitarnej.

Środek zastępczy (ŚZ), zwany potocznie „dopalaczem”, to produkt zawierający substancję o działaniu na ośrodkowy układ nerwowy, który może być użyty w takich samych celach jak środek odurzający, substancja psychotropowa lub nowa substancja psychoaktywna (NSP), których wytwarzanie i wprowadzanie do obrotu nie jest regulowane na podstawie odrębnych przepisów.

Nowa substancja psychoaktywna to każda substancja lub grupa substancji pochodzenia naturalnego lub syntetycznego w formie czystej lub w formie preparatu, działająca na ośrodkowy układ nerwowy, inna niż substancja psychotropowa i środek odurzający, stwarzająca zgodnie z rekomendacją

Zespołu do spraw oceny ryzyka zagrożeń dla zdrowia lub życia ludzi związanych z używaniem nowych substancji psychoaktywnych, zagrożenie dla zdrowia lub zagrożenie społeczne porównywalne do zagrożeń stwarzanych przez substancję psychotropową lub środek odurzający, lub które naśladują działanie tych substancji, określoną w rozporządzeniu Ministra Zdrowia w sprawie wykazu substancji psychotropowych, środków odurzających oraz nowych substancji psychoaktywnych.

Spośród podejmowanych w 2023 r. działań należy wymienić: kontrole przedsiębiorców, którzy prowadzą działalność z zastosowaniem nowych substancji psychoaktywnych, dokonywanych na wniosek Biura do spraw Substancji Chemicznych, działania rozpoznawcze i kontrolne w stacjonarnych punktach sprzedaży produktów konopnych (zawierających THC, CBD), e-papierosów, produktów tytoniowych, odżywek fitness, suplementów diety, punktów z automatami do gier oraz innych punktów sprzedaży, w przypadku uzasadnionego podejrzenia wytwarzania lub wprowadzania do obrotu środków zastępczych, oraz monitorowanie przypadków zatruc i zgonów których przyczyną mogło być albo było zatrucie środkiem zastępczym lub nową substancją psychoaktywną. Na podstawie przeprowadzonych obserwacji oraz braku zgłoszeń od innych służb można stwierdzić, że w 2023 r. na terenie województwa mazowieckiego nie stwierdzono nielegalnych stacjonarnych punktów sprzedaży/podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, w których można by nabyć środki zastępcze.

Kolejne nowelizacje ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii pozwoliły m.in. na stosowanie sankcji karnych w odniesieniu do nowych substancji psychoaktywnych. Nowelizacje rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 17 sierpnia 2018 r. w sprawie wykazu substancji psychotropowych, środków odurzających oraz nowych substancji psychoaktywnych umożliwiły szybką regulację środków zastępczych (tak, że znalazły się na liście nowych substancji psychoaktywnych), co z kolei przyczyniło się do tego, iż na rynku stosunkowo rzadko pojawiają się nowe modyfikacje istniejących już substancji zwane środkami zastępczymi. Toteż większość nielegalnych działań związanych z m.in. wytwarzaniem, przetwarzaniem, wprowadzaniem do obrotu czy udzielaniem osobie trzeciej podlega przepisom karnym i działaniom Policji. Przekłada się to na spadek wskaźników mierzących nadzór Państwowej Inspekcji Sanitarnej nad obrotem nowymi narkotykami, tj. liczby wydanych decyzji, czy ilości zabezpieczonych produktów, ale co ważniejsze: wpływa na poprawę zdrowia publicznego.

W 2023 r. na terenie woj. mazowieckiego nie prowadzono postępowań wobec podmiotów gospodarczych. Prowadzone postępowania dotyczyły wyłącznie osób fizycznych, przy czym w porównaniu do lat ubiegłych, odnotowano spadek postępowań, prowadzonych na podstawie dokumentacji przekazywanej przez organy ścigania, tj. Policję, Prokuraturę i Służbę Celno-Skarbową, (w 2023 r. - 2, 2022 r. - 3, 2021 r. - 6). W obu przypadkach umorzono postępowania otrzymane od Policji, gdyż nie udowodniono wytwarzania, czy wprowadzania do obrotu tzw. nowych narkotyków.

Mimo możliwości szybkiej regulacji dotyczącej środków zastępczych, zaobserwowano w sprzedaży nowe modyfikacje produktów konopnych z dodatkiem substancji THC-P (tetrahydrokannabinol) lub HHC-P (heksahydrokannabinol). Substancje THC-P oraz HHC-P są bliskimi analogami odpowiednio THC (tetrahydrokannabinolu) i HHC (heksahydrokannabinolu), które mimo podobieństw w budowie chemicznej do uregulowanych substancji (THC i HHC), nie są objęte zakresem stosowania rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 17 sierpnia 2018 r. w sprawie wykazu substancji psychotropowych, środków odurzających oraz nowych substancji psychoaktywnych. Traktuje się te substancje jako środki zastępcze.

Państwowa Inspekcja Sanitarna rejestruje również przypadki zatruc środkiem zastępczym lub nową substancją psychoaktywną, albo podejrzenie wystąpienia takiego zatrucia albo zgonu, którego przyczyną mogło być albo było zatrucie środkiem zastępczym lub nową substancją psychoaktywną, zgłaszane przez podmioty wykonujące działalność leczniczą oraz podmioty przeprowadzające badanie pośmiertne na podstawie art. 30a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii.

W 2023 r. w stosunku do roku poprzedniego zaobserwowano spadek identyfikowalności interwencji medycznych związanych z zatruciem/podejrzeniem zatruciem środkami zastępczymi lub nowymi substancjami psychoaktywnymi. Wprawdzie podmioty lecznicze zgłosiły do powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych 27 takich podejrzeń, jednak po wykluczeniu zatruc spowodowanych narkotykami, lekami i alkoholem, tylko w 5 przypadkach uzasadnione było podejrzenie zatrucia środkami zastępczymi lub nową substancją psychoaktywną (2022 r. - 21).

W grupie wiekowej do lat 18 zarejestrowano 3 przypadki podejrzeń zatruc ŚZ lub NSP, co stanowiło 60% wszystkich zgłoszeń. W grupie powyżej 18 lat, liczba zgłoszeń wyniosła 2. Wśród wszystkich zgłoszeń zatruciami ŚZ lub NSP, 60% przypadków dotyczyło mężczyzn, a 40% kobiet. Na podstawie danych z 4 ostatnich lat można stwierdzić, że mężczyźni częściej sięgali po nowe narkotyki niż kobiety. Średnia wieku wynosi 26 lat, natomiast skrajne wartości wiekowe to 17 i 57 lat.

Ponadto w 2023 r. odnotowano 2 przypadki zgonów po zażyciu substancji działających na ośrodkowy układ nerwowy zgłoszone przez Zakład Medycyny Sądowej Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego. Oba przypadki dotyczyły zgonu z udziałem nowej substancji psychoaktywnej 4-CEC (4-chloroetkatynonu).

Podsumowanie

W przypadku nadzoru nad chemikaliami organy PIS powoli wracają do wzmożonej pracy po okresie pandemii. Jak można zauważyć w 2023 r., najwięcej interwencji dotyczy produktów najbliższych człowiekowi na co dzień: kosmetyków, środków czystości, repelentów na owady itp. Wynika to z dużego popytu na te produkty, ale też większej świadomości konsumentów, co przekłada się na dużą ilość interwencji właśnie od nich. Na szczególną uwagę w 2023 r. zasługuje rynek tzw. „kosmoceutyków”, czyli produktów kosmetycznych z segmentu premium, które w swoim składzie, jak i poprzez deklaracje marketingowe, sugerują działanie wykraczające poza działanie kosmetyczne. Takie produkty często okazują się być w rzeczywistości lekami, bądź wyrobami medycznymi, ponieważ deklaruje się ich działanie lecznicze lub profilaktyczne. Coraz więcej interwencji dotyczy także tuszy do tatuażu. Wynika to z faktu wprowadzenia oddzielnych regulacji ¹¹.

Biorąc pod uwagę rozległość zagadnień związanych z nadzorem nad chemikaliami, mnogość produktów i ich szerokie stosowanie, wskazany jest zatem ciągły i progresywny nadzór nad nimi, aby społeczeństwo mogło bezpiecznie korzystać z udogodnień jakie dają.

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R2081>

VIII. WARUNKI SANITARNO-HIGIENICZNE ŚRODOWISKA PRACY

Joanna Paleczek, Paulina Staszko, Marcin Stępień, Dobrośława Wrońska-Szaj

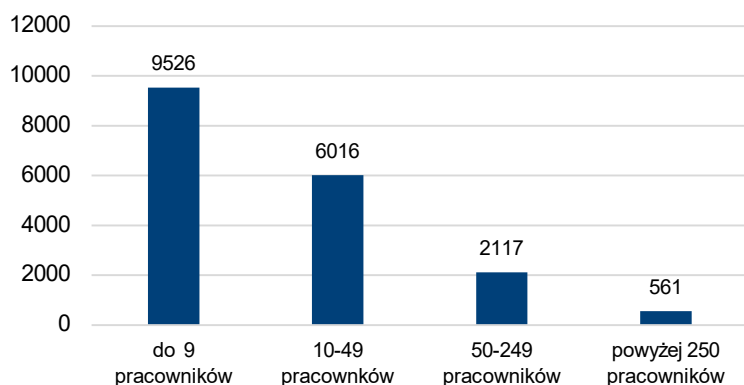
- W 2023 r. ewidencja pionu higieny pracy woj. mazowieckiego obejmowała 18 220 zakładów pracy. W ramach bieżącego nadzoru sanitarnego nad zakładami pracy przeprowadzono 5 304 kontrole w 4 109 zakładach pracy, zatrudniających 283 042 pracowników. Wydanych zostało 1 293 decyzje, w tym 895 decyzji, zawierających 4 777 nakazów zobowiązujących pracodawców do wyeliminowania stwierdzonych nieprawidłowości.
- Przekroczenia najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych (NDS/NDN) na stanowiskach pracy stwierdzono w 231 zakładach pracy. W warunkach przekroczenia normatywów higienicznych pracowało 7 753 osoby. Wydano 55 decyzji, w tym 117 nakazów dotyczących obniżenia stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia na stanowiskach pracy. Warunki pracy poprawiono 1 538 pracownikom.
- Kontakt/narażenie pracowników na czynniki lub procesy technologiczne o działaniu rakotwórczym lub mutagennym występowało w 2 251 zakładach. Przeprowadzono 877 kontroli w 761 zakładach pracy stosujących czynniki rakotwórcze lub mutagenne, gdzie w kontakcie/narażeniu pracowało 20 993 pracowników. Wydano 105 decyzji administracyjnych. Przeprowadzono 49 kontroli w trakcie prac powodujących kontakt z azbestem.
- Narażenie na szkodliwe czynniki biologiczne występowało w 5 993 zakładach pracy. W 1 351 skontrolowanych zakładach, w kontakcie ze szkodliwymi czynnikami biologicznymi pracowało 85 139 osób.
- W 2023 r. stwierdzono 315 chorób zawodowych oraz wydano 112 decyzji o braku podstaw do ich stwierdzenia. Dominującą jednostką chorobową wśród chorób zakaźnych i inwazyjnych były choroby zakaźne i pasożytnicze (125 przypadków chorób zawodowych).
- Na terenie woj. mazowieckiego, według ewidencji pionu higieny pracy, działało 8 647 podmiotów gospodarczych stosujących substancje chemiczne i ich mieszaniny (niebędących formulatorami mieszanin). Przeprowadzono 2 177 kontroli, co przełożyło się na nałożenie na pracodawców 211 nakazów dotyczących poprawy warunków pracy.

1. Nadzór i kontrola warunków pracy

Nadzór nad warunkami higieny pracy w zakładach pracy ma chronić zdrowie pracowników przed niekorzystnymi skutkami narażenia na czynniki pochodzenia chemicznego, fizycznego i biologicznego w środowisku pracy. Działania te zapobiegają powstawaniu chorób, w tym chorób zawodowych oraz poprawiają stan sanitarny pomieszczeń i otoczenia zakładów, co pozwala zapewnić pracownikom bezpieczeństwo podczas wykonywanych prac.

W 2023 r. ewidencja pionu higieny pracy woj. mazowieckiego obejmowała 18 220 zakładów pracy, w których zatrudnianych było 725 762 pracowników. Struktura wielkości zakładów pracy w woj. mazowieckim według liczby zatrudnionych pracowników została przedstawiona na wykresie 29.

Wykres 29. Struktura wielkości zakładów pracy w woj. mazowieckim w 2023 r.

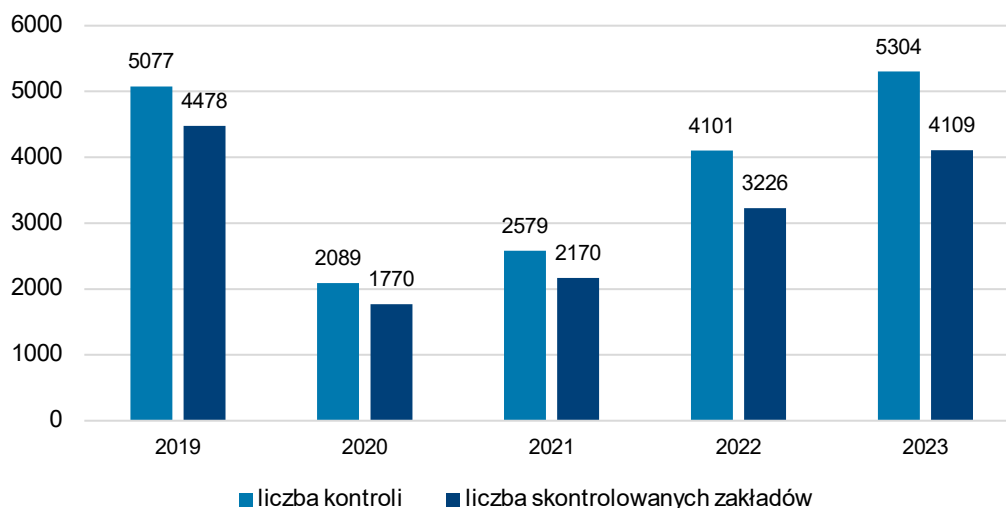

Jak widać na wykresie, w ewidencji przeważają zakłady zatrudniające do 9 pracowników i ta sytuacja nie ulega zmianie od lat. Również pod względem charakteru działalności ewidencja nie uległa zmianie. W dalszym ciągu najliczniejszą grupę nadzorowanych obiektów stanowią zakłady produkcyjne.

Źródło: Sprawozdanie roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego w 2023 r.

W ramach bieżącego nadzoru sanitarnego nad zakładami pracy w 2023 r. przeprowadzono 5 304 kontrole w 4 109 zakładach pracy, zatrudniających 283 042 pracowników. Podobnie jak w latach ubiegłych, celem kontroli w zakładach pracy była ocena warunków zdrowotnych środowiska pracy oraz ocena stanu sanitarnego, uwzględniająca między innymi pomieszczenia pracy i pomieszczenia higieniczno-sanitarne. Zwracano również uwagę na zapewnienie pracownikom odzieży roboczej oraz środków ochrony indywidualnej, a także system organizacji pierwszej pomocy. Zestawienie przeprowadzonych kontroli i liczbę skontrolowanych podmiotów w latach 2019-2023 przedstawia wykres 30.

Wykres 30. Liczba kontroli warunków higieny pracy w woj. mazowieckim w latach 2019-2023

Źródło: Sprawozdania roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za lata 2019-2023

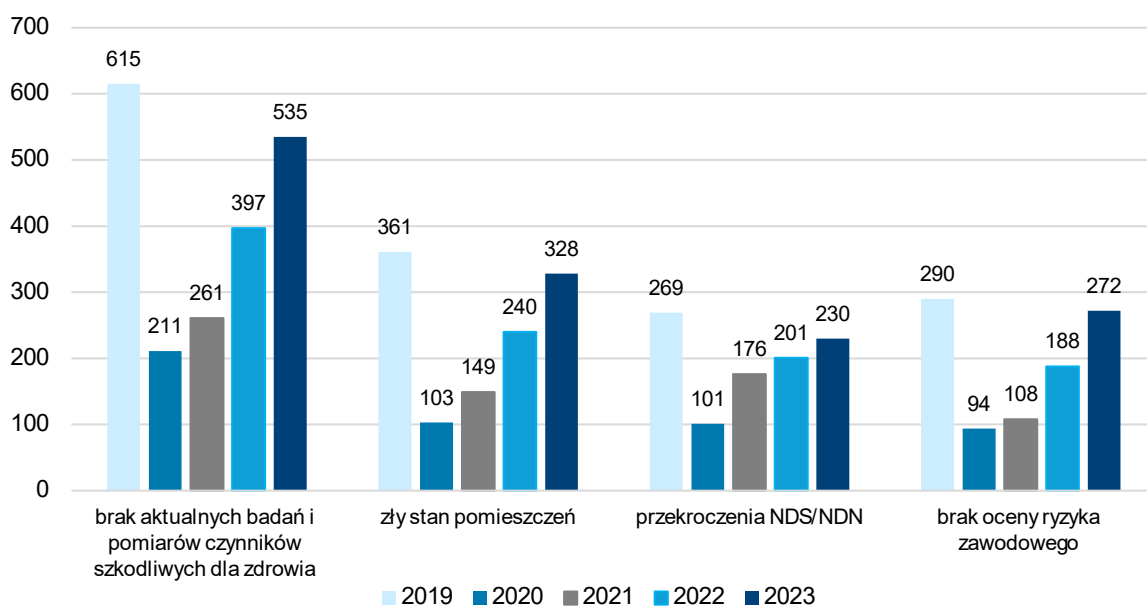
Jak wynika z powyższego wykresu, od 2021 r. liczba kontroli z roku na rok rosła i wróciła do stanu sprzed ogłoszenia w Polsce w 2020 r. stanu epidemii. Aktualna liczba kontroli pozwoliła na skontrolowanie 22,5% podmiotów znajdujących się w ewidencji pionu higieny pracy.

W wyniku przeprowadzonych kontroli w ramach nadzoru nad warunkami pracy, najczęściej stwierdzano niżej wymienione nieprawidłowości:

- brak aktualnych badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia (w 535 zakładach pracy),
- zły stan pomieszczeń pracy i pomieszczeń higieniczno-sanitarnych (w 328 zakładach pracy),
- przekroczenia najwyższych dopuszczalnych stężeń lub natężeń czynników szkodliwych na stanowiskach pracy (w 231 zakładach pracy),
- brak oceny ryzyka zawodowego lub ocena ryzyka sporządzona nieprawidłowo (w 272 zakładach pracy),
- brak rejestru czynników szkodliwych (w 139 zakładach pracy),
- brak aktualnych profilaktycznych badań lekarskich pracowników (w 33 zakładach pracy)

Szczegółowe dane liczbowe najczęściej stwierdzanych nieprawidłowości w latach 2021-2023 przedstawiono na wykresie 31.

Wykres 31. Najczęściej stwierdzane nieprawidłowości w latach 2019-2023

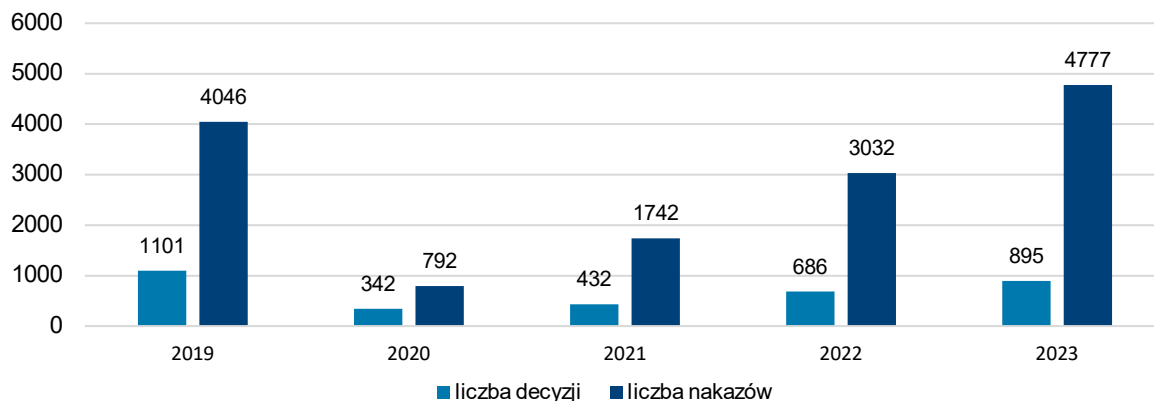

Źródło: Sprawozdania roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za lata 2019-2023

Większa liczba przeprowadzonych kontroli przekłada się na większą liczbę stwierdzonych nieprawidłowości, jednoznacznie wskazując, jak ważna jest działalność kontrolna.

W 2023 r. z zakresu nadzoru nad warunkami pracy wydano 1 293 decyzji, w tym 895 decyzji, zawierających 4 777 nakazów zobowiązujących pracodawców do wyeliminowania stwierdzonych nieprawidłowości higieniczno-sanitarnych. Zestawienie powyższych danych w odniesieniu do lat poprzednich przedstawia wykres 32.

Wykres 32. Liczba wydanych decyzji/liczba nakazów w decyzjach w latach 2019-2023

Źródło: Sprawozdania roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za lata 2019-2023

W ramach realizacji zadań wynikających z ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej, w trakcie kontroli stacji paliw sprawdzano spełnianie obowiązku posiadania koncesji na obrót paliwami ciekłymi, wpisu do rejestru podmiotów przywożących oraz zgłoszenia do Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki (URE) infrastruktury paliw ciekłych. Podczas przeprowadzonych 177 kontroli nieprawidłowości nie stwierdzono.

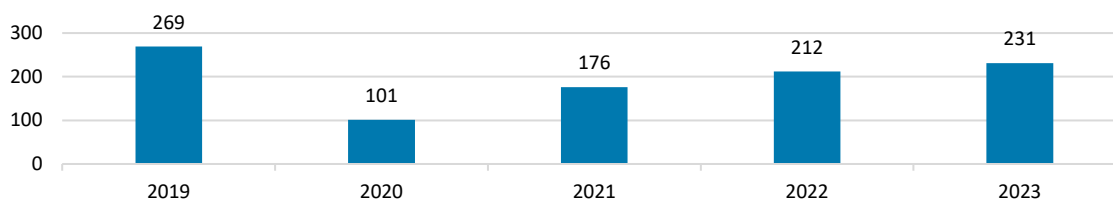
2. Ocena laboratoryjna zagrożeń zawodowych na stanowiskach pracy

Istotnym elementem nadzoru i kontroli jest ocena warunków zdrowotnych środowiska pracy, a zwłaszcza rozpoznania środowiska pracy pod kątem narażenia pracujących na czynniki szkodliwe dla zdrowia występujące w środowisku pracy: chemiczne i fizyczne. Ich źródłem są stosowane w przemyśle procesy technologiczne, wykorzystywane urządzenia, materiały i surowce. Czynniki te mogą niekorzystnie wpływać na zdrowie pracownika, a ekspozycja na te czynniki może prowadzić do schorzeń i powstania choroby zawodowej.

W oparciu o wyniki badań i pomiarów czynników szkodliwych w środowisku pracy, przeprowadzonych zarówno przez pracodawców na podstawie art. 227 Kodeksu pracy, jak również przeprowadzonych w ramach działalności statutowej przez laboratoria higieny pracy Państwowej Inspekcji Sanitarnej, w 2023 r. stwierdzono przekroczenia najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych na stanowiskach pracy w 231 zakładach.

Poniżej na wykresie 33 przedstawiono dane liczbowe zakładów pracy z przekroczeniami normatywów higienicznych w środowisku pracy z lat 2019-2023, tj. czasu sprzed stanu epidemii COVID-19, okresu trwania epidemii COVID-19, a także po jego zakończeniu.

Wykres 33. Liczba zakładów pracy z przekroczeniami NDS/NDN w latach 2019-2023

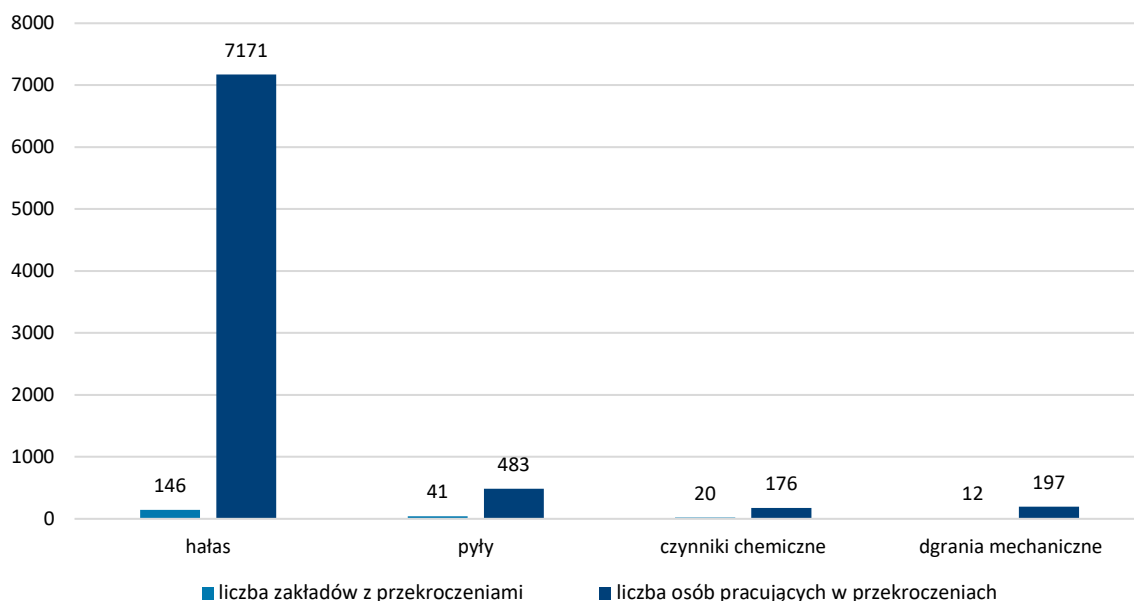

Źródło: Sprawozdania roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za lata 2019-2023

Stwierdzone w 2023 r. przekroczenia normatywów higienicznych, dotyczyły przede wszystkim narażenia na hałas, pyły, czynniki chemiczne, drgania mechaniczne. W mniejszym stopniu przekroczenia dotyczą narażenia na mikroklimat zimny i gorący.

Zestawienie liczby zakładów z najczęściej występującymi przekroczeniami, stwierdzonymi w 2023 r., w odniesieniu do liczby osób pracujących w przekroczeniach w tych zakładach przedstawia wykres 34.

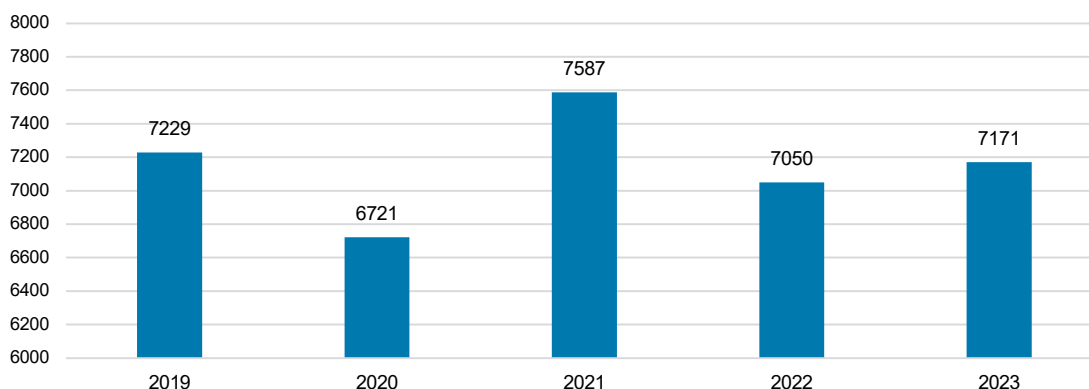
Wykres 34. Liczba zakładów z przekroczeniami w odniesieniu do liczby osób pracujących w przekroczeniach w 2023 r.

Źródło: Sprawozdanie roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za 2023 r.

Wśród pracowników pracujących w warunkach szkodliwych największą grupę stanowią osoby narażone na ponadnormatywne działanie hałasu. Taka sytuacja utrzymuje się niezmiennie od lat, a liczba osób pracujących w przekroczeniach waha się od kilku lat w okolicach 7 000. Przedstawia to wykres 35.

Wykres 35. Liczba osób pracujących w przekroczeniach NDN hałasu w latach 2019-2023

Źródło: Sprawozdania roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za lata 2019-2023

Obniżenie poziomu hałasu metodami technicznymi jest często bardzo trudne, a czasami wręcz niewykonalne z techniczno-ekonomicznego punktu widzenia, ponieważ stosowane w produkcji maszyny i urządzenia, nawet fabrycznie nowe, przekraczają niejednokrotnie dopuszczalne normy emisji. W takich przypadkach, na podstawie rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 5 sierpnia 2005 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy pracach związanych z narażeniem na hałas lub drgania mechaniczne, pracodawcy są zobowiązani do sporządzenia i wprowadzenia w życie programu działań organizacyjno-technicznych, zmierzającego do jak najskuteczniejszego ograniczenia narażenia pracowników

na hałas. W ramach realizacji tych programów, pracownicy zatrudnieni w warunkach narażenia na hałas są informowani i szkoleni w temacie możliwych zagrożeń, przepisów i ochrony przed hałasem, wyposażani są w ochronniki słuchu, których stosowanie jest nadzorowane i egzekwowane przez pracodawcę, a strefy zagrożenia hałasem są oznakowane. Ponadto, tam gdzie to możliwe, jest wprowadzana rotacja pracowników na stanowiskach pracy oraz zwiększa się ilość przerw w pracy. Pracownicy objęci są również profilaktyczną opieką lekarską. Pracodawcy, realizując opracowane programy działań organizacyjno-technicznych, zmierzających do ograniczenia narażenia pracowników na hałas, prowadzą także nadzór nad eksploatacją maszyn i urządzeń, modernizują parki maszynowe poprzez wprowadzanie nowych technologii i automatyzowanie części produkcji. Podejmują też działania w celu ograniczenia rozprzestrzeniania hałasu (transmisji) poprzez stosowanie środków ochrony zbiorowej (obudowy dźwiękochłonno-izolacyjne, ekrany akustyczne, kabiny dźwiękoizolacyjne, materiały pochłaniające dźwięk).

Na koniec 2023 r. w narażeniu na ponadnormatywne stężenie i natężenie czynników szkodliwych środowiska pracy pracowało 7 753 osób w 432 zakładach, co stanowiło 1,07% ogółu zatrudnionych w podmiotach nadzorowanych przez pion higieny pracy woj. mazowieckiego (przy czym zdarzało się, że 1 pracownik był narażony na więcej niż jeden czynnik).

Najwięcej osób (>300) pracowało w przekroczeniach wartości dopuszczalnych normatywów higienicznych (najwyższego dopuszczalnego stężenia lub natężenia czynników szkodliwych) w zakładach pracy w poszczególnych branżach (stan na 31.12.2023 r.) zamieszczonych w tabeli 14.

Tabela 14. Liczba osób pracujących w przekroczeniach wartości NDS/NDN czynników szkodliwych w zakładach pracy w poszczególnych branżach

PKD	Rodzaje działalności gospodarczej	Przekroczenia NDS/NDN	
		Liczba zakładów	Liczba pracowników
10	produkcja artykułów spożywczych	71	981
16	produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania	58	532
22	produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	36	540
23	produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	26	340
25	produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń	59	1 370
28	produkcja maszyn i urządzeń	16	624
29	produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep, z wyłączeniem motocykli	9	387
35	wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	5	589
84	administracja publiczna oraz polityka gospodarcza i społeczna	12	322

Źródło: Sprawozdanie roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za 2023 r.

W 2023 r. w czterech zakładach stwierdzono przekroczenia najwyższego dopuszczalnego stężenia chwilowego (NDSCh) substancji chemicznych na stanowiskach pracy:

- W podmiocie leczniczym stwierdzono przekroczenie NDSCh formaldehydu na stanowisku utylizacji materiałów formalinowych (dotyczyło 3 pracowników). Przyczyną przekroczenia była nieprawidłowo działająca wentylacja, a także niewłaściwa organizacja stanowiska pracy. Pracodawca wykonał remont systemu wentylacji i dodatkowo przeorganizował stanowisko pracy. Po wykonaniu przez pracodawcę ww. działań naprawczych, ponownie przeprowadzone pomiary stężenia formaldehydu na stanowisku pracy nie wykazały przekroczeń.

- W podmiocie leczniczym stwierdzono przekroczenie NDSCh formaldehydu na stanowisku pielęgniarka/położna (dotyczyło 21 pracowników). Przyczyną przekroczenia było niekontrolowane rozprzestrzenianie się formaldehydu podczas wkładania wyciętego narządu do formaliny. Pracodawca wdrożył działania techniczne i organizacyjne, mające na celu zmniejszenie narażenia na formaldehyd, wyposażył pracowników w środki ochrony indywidualnej oraz wprowadził monitoring stanu zdrowia pracowników pracujących w narażeniu na formaldehyd.
- W zakładzie produkcyjnym stwierdzono przekroczenie NDSCh acetonu na stanowisku klejenia, nakładania i prasowania spodów (dotyczyło 1 pracownika). Przyczyną przekroczenia była niewłaściwa wentylacja oraz nieodpowiednia organizacja i wyposażenie stanowiska pracy. Pracodawca przeorganizował stanowisko pracy, dokonał zmian w wentylacji. Ponownie wykonane pomiary stężenia acetonu nie wykazały przekroczeń.
- W zakładzie usługowym stwierdzono przekroczenie NDSCh tlenków żelaza na stanowisku spawacz/ślusarz (dotyczyło 2 pracowników). Pracodawca wstrzymał pracę na ww. stanowiskach, dokonał przeglądu i konserwacji urządzenia spawalniczego, a także przeglądu i udrożnienia wentylacji.

W związku ze stwierdzeniem przekroczeń obowiązujących normatywnych czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy wydano 55 decyzji (zawierających 117 nakazów), dotyczących obniżenia stężeń lub natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia na stanowiskach pracy. W przypadku przekroczenia NDN hałasu lub drgań mechanicznych, gdy wyeliminowanie przekroczeń normatywnych higienicznych nie było możliwe w krótkim czasie, do czasu uzyskania poprawy zobowiązywano pracodawców do opracowania i wdrożenia programu działań organizacyjno-technicznych, zmierzającego do ograniczenia narażenia (18 nakazów).

Poprzez wzmożenie działań kontrolnych i administracyjnych doprowadzono do obniżenia stężeń i natężeń czynników szkodliwych do wartości dopuszczalnej, czego efektem była poprawa warunków pracy dla 1 538 osób.

3. Stosowanie substancji chemicznych i ich mieszanin

Substancje chemiczne i ich mieszaniny stwarzające zagrożenie występują powszechnie w środowisku pracy, nie tylko w wielkich zakładach przemysłowych, ale również w małych i średnich przedsiębiorstwach, stanowiąc potencjalne zagrożenie chemiczne. Substancje chemiczne uwalniane do środowiska pracy w trakcie procesów technologicznych mogą stać się źródłem zanieczyszczenia powietrza na stanowiskach pracy, a tym samym zagrożeniem dla zdrowia pracowników. Nieprawidłowe (np. niezgodne z zaleceniami producenta) stosowanie przez pracowników w miejscu pracy substancji i mieszanin chemicznych, np. produktów chemii samochodowej i budowlanej, farb, klejów, czy nawet chemii gospodarczej, może stanowić zagrożenie dla zdrowia pracowników.

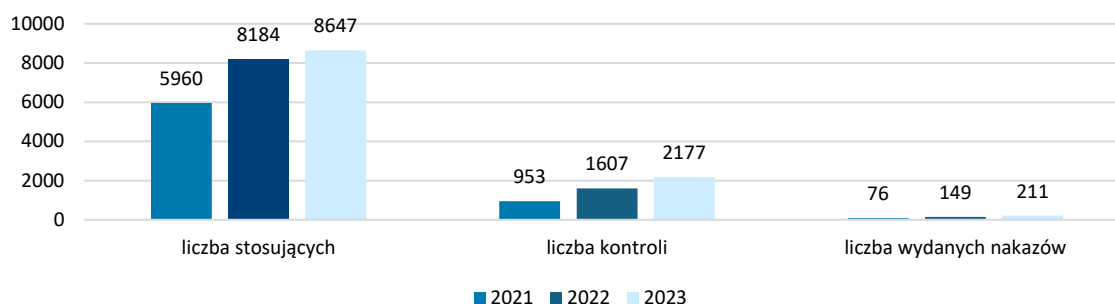
Zgodnie z Kodeksem pracy niedopuszczalne jest stosowanie substancji czy mieszaniny niebezpiecznej, substancji lub mieszaniny stwarzającej zagrożenie, bez posiadania aktualnego spisu tych substancji i mieszanin oraz kart charakterystyki, a także opakowań zabezpieczających przed ich szkodliwym działaniem, pożarem lub wybuchem. Stosowanie takich substancji czy mieszanin chemicznych jest dopuszczalne pod warunkiem zastosowania środków zapewniających pracownikom ochronę ich zdrowia i życia.

W 2023 r. na terenie woj. mazowieckiego, według ewidencji pionu higieny pracy, działało 8 647 podmiotów gospodarczych, stosujących substancje chemiczne i ich mieszaniny, co stanowi prawie 45,5% wszystkich podmiotów w ewidencji. Liczba ta wzrosła, choć nieznacznie w porównaniu do 2022 r. (8 184).

W zakresie nadzoru nad stosowaniem substancji chemicznych i ich mieszanin, w 2023 r. w woj. mazowieckim przeprowadzono 2 177 kontroli, podczas których najczęściej stwierdzono nieprawidłowości dotyczące m.in.: braku spisu niebezpiecznych substancji i mieszanin chemicznych – 103 przypadki, braku kart charakterystyki oraz niezapewnienia pracownikom dostępu do informacji z kart charakterystyki – 76 przypadków. Również w latach poprzednich powyższe nieprawidłowości były najczęściej stwierdzanymi podczas kontroli dotyczących stosowania substancji chemicznych i ich mieszanin.

Działalność kontrolną pionu higieny pracy woj. mazowieckiego w zakresie stosowania substancji chemicznych i ich mieszanin w latach 2021-2023 przedstawia wykres 36.

Wykres 36. Działalność kontrolna pionu higieny pracy woj. mazowieckiego w zakresie stosowania substancji chemicznych i ich mieszanin w latach 2021-2023

Źródło: Sprawozdania roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za lata 2021-2023

Jak widać z powyższego wykresu, w 2023 r. przeprowadzono większą liczbę kontroli w porównaniu do lat ubiegłych. Większa liczba kontroli pozwoliła na skontrolowanie 22,5% podmiotów znajdujących się w ewidencji pionu higieny pracy. W związku z nieprawidłowościami wydano 211 nakazów dotyczących poprawy warunków pracy w ww. zakresie, z czego najwięcej, bo aż 102 dotyczyło nakazu zapewnienia spisu stosowanych niebezpiecznych substancji chemicznych i mieszanin. Powyższy wykres wskazuje również, że większa liczba przeprowadzonych kontroli przekłada się na większą liczbę stwierdzonych nieprawidłowości. Jednocześnie procent kontroli, podczas których stwierdzono nieprawidłowości, pozostaje na przestrzeni ostatnich lat na stałym poziomie, wynoszącym poniżej 10%.

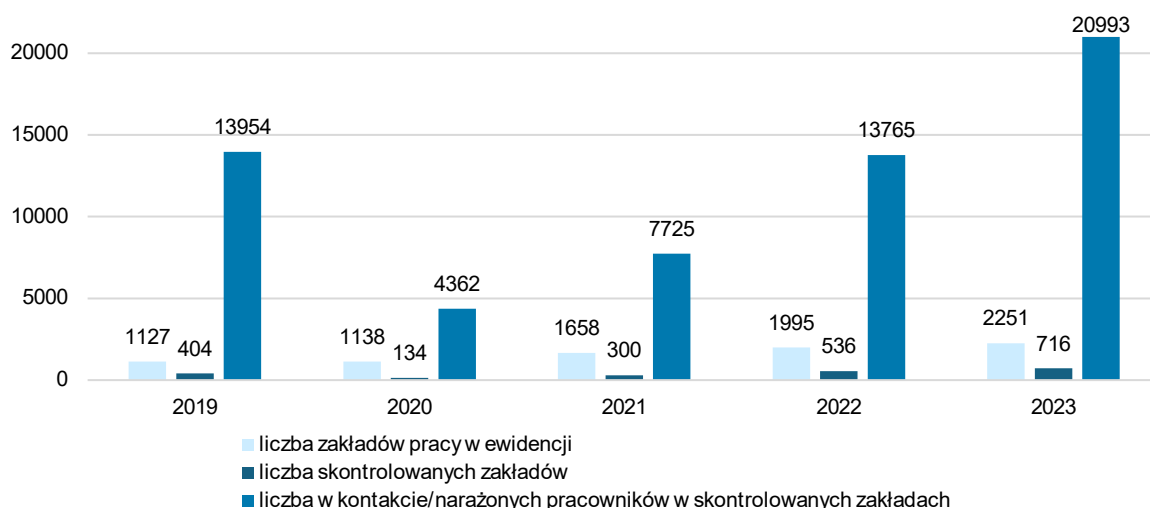
4. Narażenie na czynniki i procesy technologiczne o działaniu rakotwórczym lub mutagennym

W zakładach pracy coraz częściej wykorzystywane są różnorodne czynniki chemiczne, w tym substancje/mieszaniny rakotwórcze lub mutagenne kat. 1A lub 1B, albo prowadzone są prace w narażeniu na procesy technologiczne o działaniu rakotwórczym lub mutagennym. Długotrwały kontakt, bądź praca w narażeniu na czynniki rakotwórcze (kancerogeny) może doprowadzić do zwiększenia zapadalności/umieralności na specyficzne choroby nowotworowe, które ujawniają się nawet po 40 latach od pierwszego kontaktu z nimi.

W 2023 r. pracownicy mieli kontakt z czynnikami lub procesami technologicznymi o działaniu rakotwórczym lub mutagennym lub byli narażeni na te czynniki w 2 251 zakładach znajdujących się w ewidencji. Przeprowadzono 887 kontroli w 761 zakładach pracy, w których występują czynniki rakotwórcze lub mutagenne, w których narażonych na czynniki rakotwórcze było 20 993 pracowników (w tym 6 011 kobiet), co stanowi 2,9% ogółu osób zatrudnionych w zakładach pracy na terenie woj. mazowieckiego, objętych nadzorem pionu higieny pracy.

Narażenie na czynniki chemiczne lub procesy technologiczne o działaniu rakotwórczym lub mutagennym przedstawia wykres 37.

Wykres 37. Narażenie na czynniki lub procesy technologiczne o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w 2023 r.

Źródło: Sprawozdania roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za lata 2019-2023

Wzrost liczby zakładów (w stosunku do lat ubiegłych), w których występują substancje chemiczne, ich mieszaniny, czynniki lub procesy technologiczne o działaniu rakotwórczym lub mutagennym wynika z dokonanych w 2020 r. i 2021 r. zmian w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 24 lipca 2012 r. w sprawie substancji chemicznych, ich mieszanin, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym, w wyniku których do procesów technologicznych o ww. działaniu dodano:

- prace związane z narażeniem na pył drewna,
- prace związane z narażeniem na krzemionkę krystaliczną - frakcję respirabilną powstającą w trakcie pracy,
- prace związane z narażeniem przez skórę na działanie olejów mineralnych użytych wcześniej w silnikach spalinowych wewnętrznego spalania w celu smarowania i schładzania części ruchomych silnika,
- prace związane z narażeniem na spaliny emitowane z silników Diesla.

Ponadto, nastąpił również wzrost zewidencjonowanych obiektów prowadzących sprzedaż, magazynowanie i/lub przetwarzanie paliw ciekłych. Wynika to z faktu sklasyfikowania jako rakotwórczą mieszaniny niskowrzącej benzyny niespecyfikowanej zawierającej benzen.

Wzrost liczby kontroli w zakresie czynników rakotwórczych/mutagennych, jak również zwiększenia w ewidencji liczby zakładów, w których stosowane są ww. czynniki spowodowany jest m.in. wzmożeniem działań Państwowej Inspekcji Sanitarnej po zakończonym w Polsce stanie epidemii COVID-19. Z roku na rok, do organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej woj. mazowieckiego dostarczanych jest coraz więcej „Informacji o substancjach chemicznych, ich mieszaninach, czynnikach lub procesach technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym”, co świadczy o zwiększającej się świadomości pracodawców w tym zakresie.

Niezmiennie, najwięcej osób mających kontakt zawodowy z czynnikami rakotwórczymi lub mutagennymi, zatrudnionych jest w podmiotach leczniczych (PKD 86), gdzie głównie występuje narażenie na promieniowanie jonizujące, formaldehyd, epoksyetan i leki cytostatyczne.

Istotną grupę pracujących w kontakcie/narażeniu na czynniki rakotwórcze stanowią również osoby zatrudnione w:

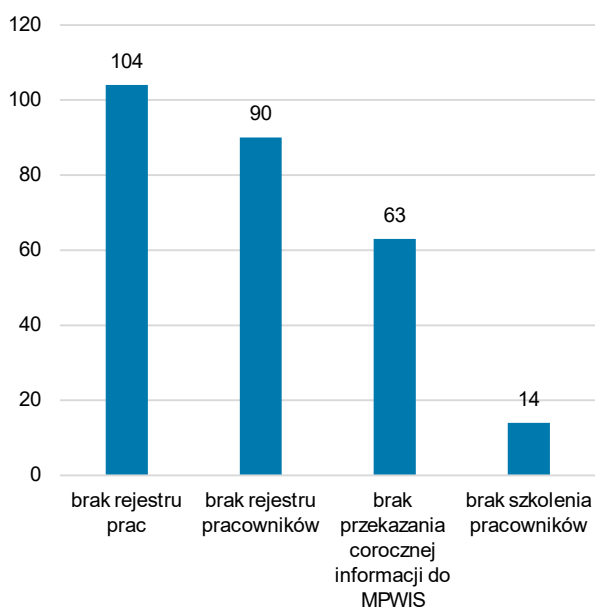
- instytutach naukowo-badawczych i laboratoriach, gdzie niejednokrotnie pracownicy mają kontakt z więcej niż jednym czynnikiem rakotwórczym, przy czym często czas kontaktu, jak również ilość zużywanych odczynników, są niewielkie,
- przemyśle i usługach przy obróbce drewna,
- zakładach stosujących chemikalia w procesach technologicznych takich jak np.: produkcja leków, wytwarzanie mas bitumicznych, przetwarzanie tworzyw sztucznych (chlorek winylu), odzysk surowców z materiałów segregowanych, zakłady mechaniczne (trichloroeten, formaldehyd), lakiernie proszkowe (związki chromu), produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych (np. krzemionka krystaliczna), wytwarzanie, magazynowanie i sprzedaż paliw (benzen),
- serwisach samochodowych, gdzie występuje narażeniem na spaliny emitowane z silników Diesla, a także narażenie przez skórę na działanie olejów mineralnych.

W 2023 r. wydano 105 decyzji administracyjnych w zakresie substancji, preparatów, czynników lub procesów o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w środowisku pracy. Najczęściej stwierdzane uchybienia dotyczyły m.in. zagadnień:

- prowadzenia rejestru prac, których wykonywanie powoduje konieczność pozostawania w kontakcie z substancjami, preparatami, czynnikami lub procesami o działaniu rakotwórczym lub mutagennym i rejestru pracowników,
- przekazania MPWIS corocznej informacji o substancjach, preparatach, czynnikach lub procesach o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w środowisku pracy o działaniu rakotwórczym lub mutagennym,
- przeszkolenia pracowników narażonych na czynniki rakotwórcze.

Zestawienie liczbowe ww. nieprawidłowości przedstawia wykres 38.

Wykres 38. Najczęściej stwierdzane uchybienia w 2023 r.

Źródło: Sprawozdanie roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za 2023 r.

W zakładach pracy, gdzie występuje kontakt/narażenie na szkodliwe czynniki rakotwórcze, pracownicy objęci są profilaktyczną opieką zdrowotną oraz informowani są o zagrożeniach związanych z tymi czynnikami i o ryzyku zawodowym. W zakładach stosowane są środki ochrony zbiorowej oraz środki ochrony indywidualnej. Pracownicy mają zapewnione właściwe warunki przechowywania odzieży własnej, roboczej i ochronnej, a także miejsca do spożywania posiłków zgodne z obowiązującymi przepisami.

Jednym z zadań realizowanych przez Państwową Inspekcję Sanitarną jest udział w rządowym „Programie oczyszczania kraju z azbestu obejmującym lata 2009-2032”. W 2023 r. do Państwowej Inspekcji Sanitarnej wpłynęły 304 zgłoszenia prac polegających na zabezpieczeniu lub usuwaniu wyrobów zawierających azbest. Przeprowadzono 49 kontroli w trakcie prac powodujących kontakt z azbestem oraz 6 kontroli w siedzibach firm zajmujących się usuwaniem, zabezpieczaniem i transportem wyrobów zawierających azbest.

Mała liczba kontroli spowodowana była tym, że większość zgłoszeń dotyczyła wyłącznie odbioru azbestu wcześniej usuniętego z budynków i składowanego na prywatnych posesjach. Stałym problemem jest fakt, iż firmy nie informują Państwowej Inspekcji Sanitarnej o terminie i miejscu planowanych prac związanych z usuwaniem azbestu. Kontroli nie udaje się często przeprowadzić z uwagi na krótki czas wykonywania tych prac i zmiany terminów. Przyczyną trudności w sprawowaniu nadzoru sanitarnego przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego, podczas ww. czynności, jest przesyłanie przez podmioty prowadzące prace związane z narażeniem na azbest nieprecyzyjnych/błędnych informacji co do daty i lokalizacji miejsca wykonywania prac, a także brak danych kontaktowych. Należy również podkreślić, że zgłoszenie prac związanych z narażeniem na azbest w zgodnym z przepisami terminie, czyli 7 dni przed planowanymi pracami, uniemożliwia przeprowadzenie kontroli z zachowaniem wymogów ustawy Prawo przedsiębiorców.

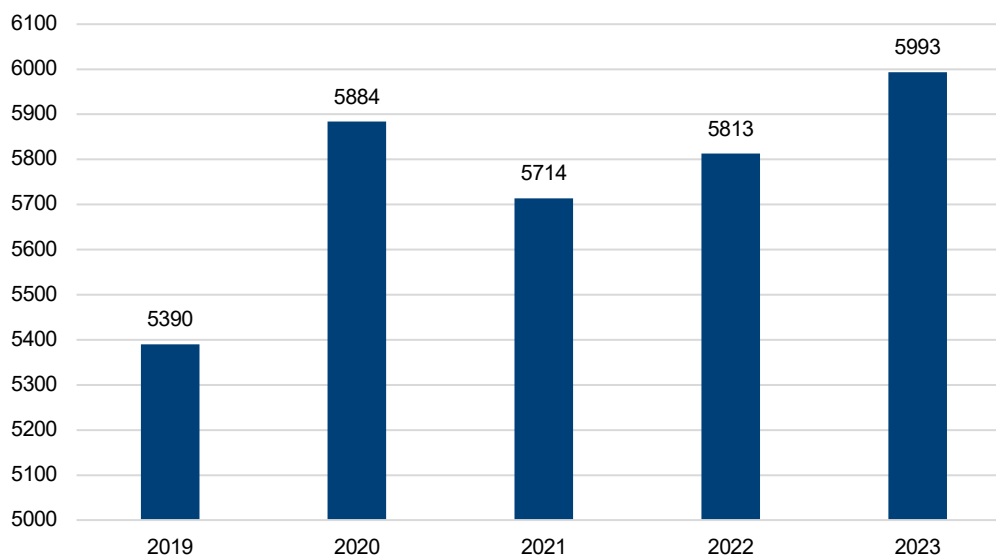
Przy zabezpieczeniu, usuwaniu, transporcie wyrobów zawierających azbest, zatrudnionych było 149 pracowników. Podczas kontroli nie stwierdzono uchybień wynikających z naruszenia przepisów rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2004 r. w sprawie sposobów i warunków bezpiecznego użytkowania i usuwania wyrobów zawierających azbest.

5. Narażenie na szkodliwe czynniki biologiczne

Czynniki biologiczne to mikro i makroorganizmy oraz ich struktury, których obecność w środowisku pracy może wpływać negatywnie na organizm ludzki i prowadzić do wystąpienia chorób zawodowych. Istotne narażenie na szkodliwe czynniki biologiczne w środowisku pracy występuje w: podmiotach leczniczych, zakładach usuwania i utylizacji odpadów, oczyszczania ścieków, rolnictwie, leśnictwie i produkcji wyrobów z drewna, weterynarii, instytucjach i laboratoriach naukowo-badawczych; przemyśle: farmaceutycznym i biotechnologicznym, spożywczym, skórzanym i futrzarskim, metalurgicznym, a także budownictwie, archiwach, wydawnictwach, bibliotekach i muzeach.

W oparciu o dane z lat ubiegłych można stwierdzić, że systematycznie każdego roku wzrasta liczba zewidencjonowanych zakładów, w których występuje narażenie na szkodliwe czynniki biologiczne, co obrazuje wykres 39.

Wykres 39. Liczba zewidencjonowanych zakładów z narażeniem na szkodliwe czynniki biologiczne w 2023 r.

Źródło: Sprawozdania roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za lata 2019-2023

Spowodowane jest to wzrostem świadomości pracodawców w kwestii istniejących zagrożeń zdrowotnych dla pracowników wykonujących czynności, podczas których może wystąpić narażenie na szkodliwe czynniki biologiczne, m.in. wskutek działań Państwowej Inspekcji Sanitarnej.

Zniesienie stanu epidemii spowodowało wzmożenie działań kontrolnych przez Państwową Inspekcję Sanitarną. W 1 351 skontrolowanych w 2023 r. zakładach pracy, w kontakcie ze szkodliwymi czynnikami biologicznymi pracowało 85 139 osób.

Podczas przeprowadzonych kontroli stwierdzano głównie: brak rejestru prac w narażeniu na czynniki biologiczne z grupy 3 (57 zakładów) i rejestru pracowników (56 zakładów), brak lub niepełną ocenę ryzyka zawodowego dotyczącą czynników biologicznych (42 zakłady), niespełnienie wymagań określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 6 czerwca 2013 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy wykonywaniu prac związanych z narażeniem na zranienie ostrymi narzędziami używanymi przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych (7 zakładów), brak zaproponowania pracownikom uodpornienia przy użyciu dostępnych szczepionek (6 zakładów), brak procedur i instrukcji (4 zakłady), brak szkoleń pracowników (1 zakład). W związku z powyższym wydano 84 decyzje administracyjne.

Podczas kontroli zwracano uwagę na profilaktyczne badania lekarskie i szkolenia pracowników, przestrzeganie przez osoby mające kontakt ze szkodliwymi dla zdrowia czynnikami biologicznymi higieny osobistej, stosowanie środków ochrony zbiorowej i indywidualnej oraz przestrzeganie norm i procedur w pracy. Z uwagi na brak normatywów higienicznych, nie wymagano przeprowadzania pomiarów na obecność czynnika biologicznego.

Kontrole przeprowadzone w tych obiektach wykazały, że pracodawcy starają się organizować procesy pracy w sposób pozwalający na uniknięcie lub zminimalizowanie uwalniania się szkodliwego czynnika biologicznego w miejscu pracy. Pracownikom zapewnia się odpowiednie środki ochrony indywidualnej, które stosują podczas wykonywanej pracy (odzież i obuwie robocze, ochrony układu oddechowego, rękawice ochronne). Wykonywane są na bieżąco badania lekarskie wstępne, okresowe i kontrolne, w których uwzględnia się narażenie na szkodliwe czynniki biologiczne. W ramach profilaktyki, niektóre zakłady stosują szczepienia ochronne, np. przeciwko wirusowemu zapaleniu wątroby typu A i B, durowi brzuszemu i przeciwko tężcowi. Niemniej jednak największą trudność sprawia pracodawcom prawidłowe dokumentowanie ocen ryzyka zawodowego, prowadzenie rejestru prac i pracowników narażonych na działanie szkodliwych czynników biologicznych.

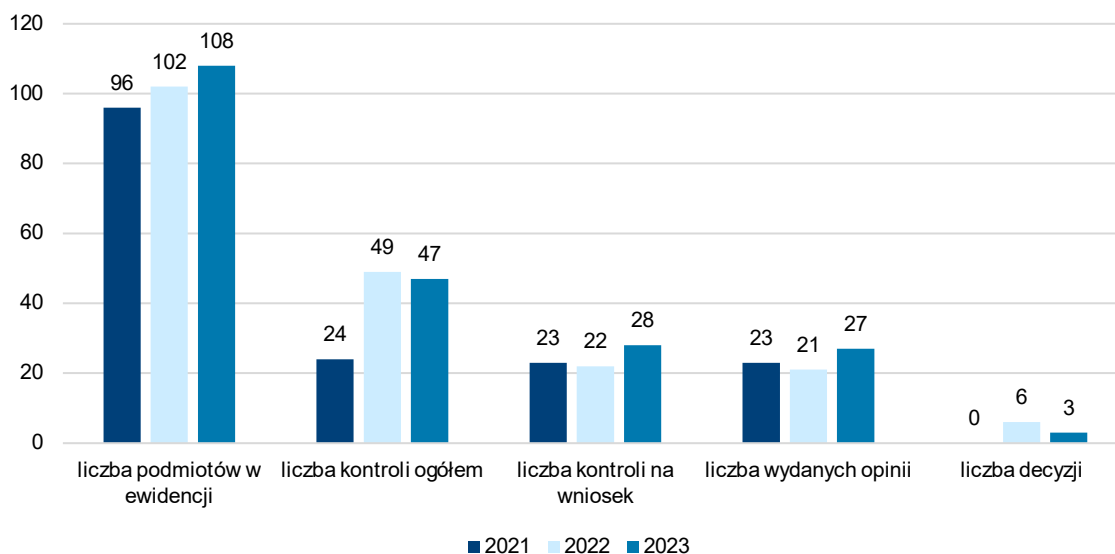
6. Zakłady inżynierii genetycznej

Do zadań Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego należy kontrola przestrzegania przepisów ustawy z dnia 22 czerwca 2001 r. o mikroorganizmach i organizmach genetycznie zmodyfikowanych, w zakresie warunków dotyczących higieny pracy w zakładach inżynierii genetycznej, w tym opiniowanie pomieszczeń, w których ma być prowadzone zamknięte użycie mikroorganizmów genetycznie zmodyfikowanych (GMM) lub organizmów genetycznie zmodyfikowanych (GMO).

W 2023 r. na terenie woj. mazowieckiego w ewidencji znajdowało się 108 obiektów prowadzących prace z organizmami i mikroorganizmami genetycznie zmodyfikowanymi. W ramach bieżącego nadzoru sanitarnego nad zakładami inżynierii genetycznej w 2023 r. skontrolowano 28 obiektów, przeprowadzając 47 kontroli. Nieprawidłowości stwierdzono w 5 obiektach, w związku z czym wydano 3 decyzje nakazujące ich usunięcie. W większości stwierdzane nieprawidłowości dotyczyły braku lub też jakości dokonanej oceny ryzyka zawodowego.

W oparciu o ww. ustawę, do zadań Państwowej Inspekcji Sanitarnej należy również opiniowanie zakładów w zakresie warunków higieny pracy, w których ma być prowadzone zamknięte użycie organizmów genetycznie zmodyfikowanych i/lub mikroorganizmów genetycznie zmodyfikowanych. W 2023 r., na wniosek Ministra Klimatu i Środowiska, w następstwie przeprowadzonych kontroli wydano 27 postanowień pozytywnie opiniujących ww. zakłady. Zestawienie danych liczbowych, dotyczących kontroli zakładów inżynierii genetycznej w latach 2021-2023 przedstawia wykres 40.

Wykres 40. Dane liczbowe dotyczące kontroli zakładów inżynierii genetycznej w latach 2021-2023

Źródło: Dane własne WSSE za lata 2021-2023

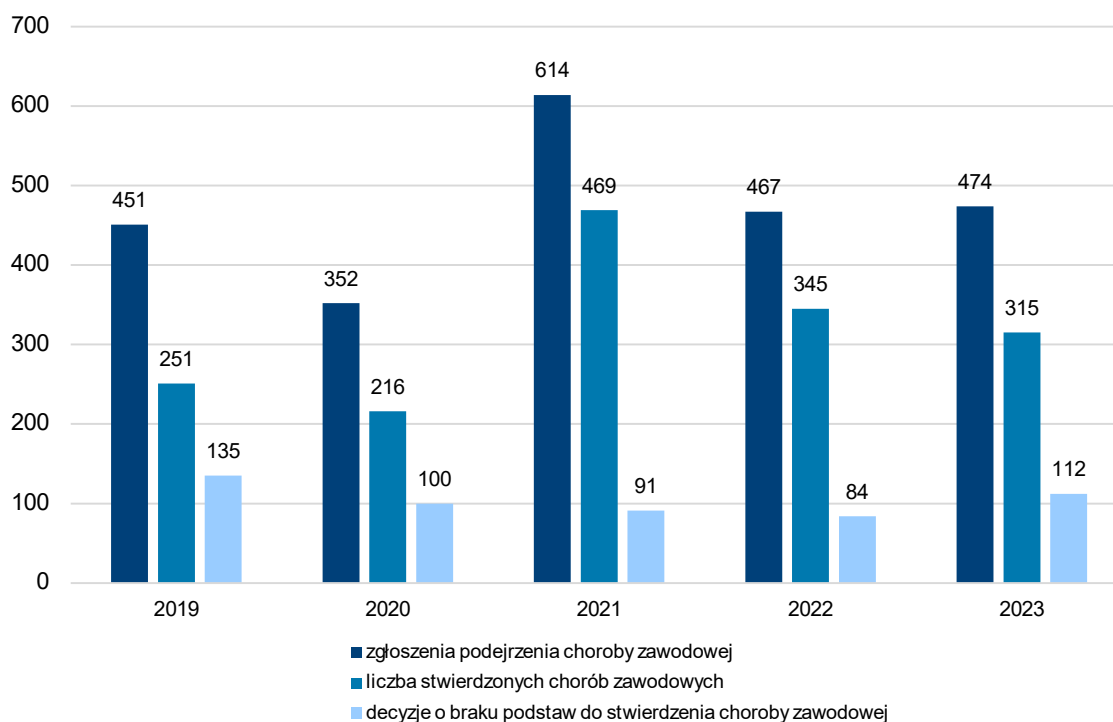
Zestawienie powyższych danych wskazuje na niewielki coroczny wzrost liczby podmiotów, które zamierzają rozpocząć pracę z mikroorganizmami i organizmami genetycznie zmodyfikowanymi. Świadczy o tym zwiększająca się liczba wykonywanych kontroli na wniosek Ministra Klimatu i Środowiska. Jednocześnie należy wskazać, że większa liczba kontroli nie przekłada się na większą liczbę stwierdzanych nieprawidłowości.

7. Choroby zawodowe

Za chorobę zawodową uważa się chorobę wymienioną w wykazie chorób zawodowych, będącym załącznikiem do rozporządzenia z dnia 30 czerwca 2009 r. w sprawie chorób zawodowych, jeżeli w wyniku oceny warunków pracy można stwierdzić bezspornie lub z wysokim prawdopodobieństwem, że została ona spowodowana działaniem czynników szkodliwych dla zdrowia występujących w środowisku pracy albo w związku ze sposobem wykonywania pracy.

W 2023 r. przeprowadzono 468 postępowań wyjaśniających w sprawie chorób zawodowych. Zestawienie danych dotyczących postępowań w sprawach chorób zawodowych w latach 2019-2023 przedstawia wykres 41.

Wykres 41. Postępowania w sprawach chorób zawodowych w latach 2019-2023

Źródło: Sprawozdania roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za 2019-2023

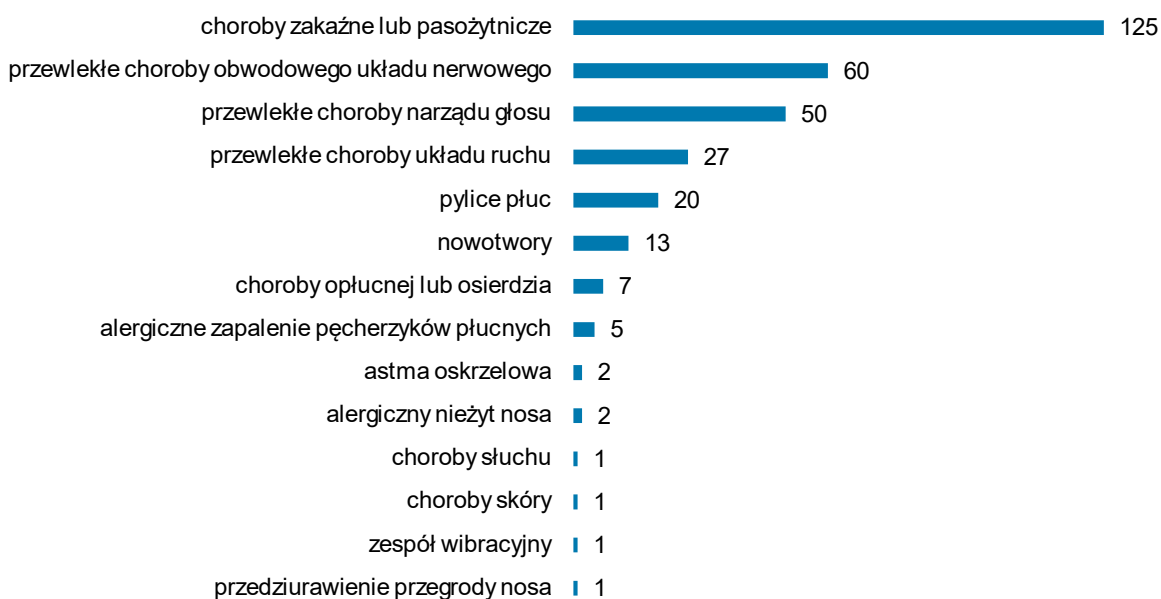
Porównanie liczby stwierdzonych chorób zawodowych w latach 2019-2023 przedstawiono w tabeli 15, natomiast strukturę chorób zawodowych stwierdzonych w 2023 r. obrazuje wykres 42.

Tabela 15. Stwierdzone choroby zawodowe w woj. mazowieckim w latach 2019-2023

Choroba zawodowa	Liczba przypadków				
	2019	2020	2021	2022	2023
przewlekłe choroby obwodowego układu nerwowego	28	33	28	41	60
przewlekłe choroby narządu głosu	24	25	26	34	50
pylice płuc	50	20	13	20	20
przewlekłe choroby układu ruchu	12	20	15	25	27
nowotwory	7	8	9	14	13
choroby opłucnej lub osierdzia	11	7	5	3	7
choroby słuchu	2	5	5	3	1
zespół wibracyjny	1	0	2	1	1
zewnątrzpochodne alergiczne zapalenie pęcherzyków płucnych	6	6	2	1	5
choroby skóry	7	6	1	3	1
zatrucia wywołane przez substancje chemiczne	0	0	1	1	0
astma oskrzelowa	2	3	0	0	2
alergiczny nieżyt nosa	3	1	0	0	2
choroby wywołane pracą w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego	0	0	0	1	0
choroby wywołane działaniem promieniowania jonizującego	1	0	0	0	0
choroby układu wzrokowego wywołane czynnikami fizycznymi, chemicznymi lub biologicznymi	2	0	0	0	0
przedziurawienie przegrody nosa wywołane substancjami o działaniu żrącym lub drażniącym	0	0	0	0	1
Razem	251	216	469	345	315

Źródło: Sprawozdania roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za lata 2019-2023

Wykres 42. Struktura chorób zawodowych stwierdzonych w 2023 r.

Źródło: Sprawozdanie roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za 2023 r.

Wśród stwierdzonych chorób zawodowych, zarówno w 2023 r. jak i w latach ubiegłych, największą grupę stanowiły choroby zakaźne i pasożytnicze – 39,7% ogółu stwierdzonych chorób zawodowych (w 2022 r. udział ten stanowił 57,4%, 2021 r. – 77,2%, 2020 r. – 38%, 2019 r. – 37,8%).

Analizę zawodowych chorób zakaźnych lub pasożytniczych stwierdzonych w latach 2019-2023 przedstawiono w tabeli 16.

Tabela 16. Choroby zawodowe zakaźne i pasożytnicze stwierdzone w latach 2019-2023

Rok	WZW	WZW typu C	WZW typu B i C	Gruźlica	Inne			Razem
					borelioza	COVID-19	pozostałe	
2019	1	2	0	9	79	0	4	95
2020	0	0	1	5	40	36	0	82
2021	1	1	0	2	33	325	0	362
2022	0	0	0	3	34	158	3	198
2023	2	1	0	1	52	64	5	125

Źródło: Sprawozdania roczne z działalności pionu higieny pracy woj. mazowieckiego za lata 2019-2023

W konsekwencji stanu epidemii i zagrożenia epidemicznego w Polsce w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2 (okres od 20.03.2020 r. do 01.07.2023 r.), dominującą jednostką chorobową wśród chorób zakaźnych jest COVID-19. Wynika to z faktu zdecydowanie większej liczby zgłoszeń podejrzeń chorób zawodowych, głównie pracowników podmiotów leczniczych. W 2023 r. zauważalna jest jednak zdecydowana, spadkowa tendencja stwierdzania chorób zawodowych w wyniku zakażenia wirusem SARS-CoV-2, w porównaniu do szczytowych lat trwania epidemii (tj. 2021-2022).

Podobnie jak w poprzednich latach, znaczącą jednostką chorobową wśród chorób zakaźnych i pasożytniczych jest również borelioza, w 2023 r. stwierdzana najczęściej u rolników indywidualnych obok innych grup zawodowych, w tym pracowników leśnictwa. W woj. mazowieckim w 2023 r. stwierdzono także 4 przypadki kleszczowego zapalenia mózgu.

W 2023 r., w wyniku przeprowadzonego postępowania w związku z podejrzeniem choroby zawodowej, stwierdzono 31 chorób zawodowych, których przyczyną było narażenie na azbest:

- 10 nowotworów złośliwych (6 przypadków raka płuc/oskrzeli, 4 przypadki międzybłoniaka opłucnej albo otrzewnej),
- 7 chorób opłucnej wywołanych pyłem azbestu,
- 14 pylic azbestowych płuc.

W 30 przypadkach stwierdzone choroby zawodowe dotyczyły pracowników objętych od 2000 r. programem badań profilaktycznych Amiantus, którzy świadczyli pracę w nieistniejących już od wielu lat zakładach przetwórstwa azbestu: Zakładach Wyrobów Azbestowo-Cementowych w Wierzbicy k/Radomia (11), Fabryce Okładzin Ciernych „FOMAR ROULUNDS” w Markach (8), Warszawskich Zakładach Papierniczych w Konstancinie-Jeziornie (6), Zakładach Wyrobów Azbestowo-Cementowych w Małkini (4), Pruszkowskich Zakładach Materiałów Izolacyjnych w Pruszkowie (1).

Stwierdzono również 1 chorobę nowotworową (rak płuca) związaną z narażeniem na pył azbestu w Zakładach Naprawczych Taboru Kolejowego Mińsk Mazowiecki S.A.

W 2023 r. zaobserwowano utrzymujący się poziom stwierdzanych chorób zawodowych azbestozależnych w porównaniu do lat ubiegłych (32 przypadki w 2022 r., 23 w 2021 r., 33 w 2020 r., 60 w 2019 r.).

Oprócz nowotworów wywołanych narażeniem na pył azbestu, w 2023 r. stwierdzono również: nowotwór układu krwiotwórczego u operatora w zakładzie wytwarzania i przetwarzania produktów rafinacji ropy naftowej (czynniki chemiczne: benzen, butadien, tlenek etylenu), rak płuca/oskrzela u spawacz-ślusarza w produkcji maszyn i urządzeń/metalowych wyrobów gotowych (dymy i pyły spawalnicze zawierające chrom VI) oraz nowotwór skóry u rolnika (promieniowanie słoneczne/promieniowanie UV).

Analizując stwierdzone choroby nowotworowe w zakładach pracy nasuwa się wniosek, że poprawa warunków środowiska pracy niewątpliwie przyczyniła się do obniżenia stężeń i natężeń wielu czynników kancerogennych, jednakże niezależnie od powyższego, wiele nowotworów może ujawnić się po wielu latach od pierwszej ekspozycji pracownika na czynnik kancerogeny.

W porównaniu do lat poprzednich, w 2023 r. odnotowano również znaczący wzrost liczby stwierdzonych chorób obwodowego układu nerwowego (60 przypadków), w tym 56 przypadków zespołu cieśni w obrębie nadgarstka, związanych z monotypowym sposobem wykonywania pracy, poprzez wielokrotnie powtarzane w długich okresach czasowych ruchów

kończyn górnych w wymuszonym tempie. Najczęściej ww. schorzenie stwierdzano u rolników oraz pracowników linii produkcyjnych w różnych branżach gospodarczych, w tym głównie w produkcji artykułów spożywczych oraz produkcji komponentów dla chłodnictwa, klimatyzacji, ogrzewnictwa, dystrybucji wody oraz maszyn roboczych.

W 2023 r. wzrosła także liczba stwierdzonych chorób narządu głosu u nauczycieli (50 przypadków), związanych z wieloletnią pracą w tym zawodzie. Najczęściej stwierdzanym schorzeniem wywołanym nadmiernym wysiłkiem głosowym był niedowład mięśni wewnętrznych krtani z wrzecionowatą niedomykalnością fonacyjną głośni i trwałą dysfonią (30 przypadków).

Na przestrzeni lat 2019-2023, zauważalna jest spadająca i niewielka liczba stwierdzanych chorób słuchu i zespołu wibracyjnego, co może być m.in. wynikiem automatyzowania produkcji, nadzoru pracodawców nad eksploatacją maszyn i urządzeń, czy stosowania środków ochrony zbiorowej i indywidualnej.

Mimo podejmowania przez pracodawców działań i wdrażania środków zmierzających do zapewnienia pracownikom bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, m.in. poprzez: zastosowanie nowoczesnych technologii, bardziej skutecznych środków ochrony indywidualnej, szkoleń i uświadamiania pracowników o istniejących zagrożeniach, czy kontroli ich stanu zdrowia, należy mieć na uwadze, iż nie jest możliwe całkowite wyeliminowanie ryzyka wystąpienia chorób zawodowych u pracowników. Przestrzeganie przez pracodawców przepisów dotyczących profilaktyki zdrowotnej pracowników nie ma znaczenia dla ustalenia istnienia związku przyczynowego pomiędzy schorzeniem a warunkami pracy. Istotne znaczenie dla powstania choroby w związku z warunkami pracy ma bowiem indywidualna wrażliwość osobnicza pracownika na szkodliwe czynniki występujące w miejscu pracy lub sposób wykonywania pracy. Oznacza to, że nie każdy pracownik zatrudniony w tych samych warunkach zachoruje na chorobę zawodową.

Podsumowanie

Istotnym czynnikiem w zachowaniu odpowiedniego stanu higieniczno-sanitarnego zakładów pracy jest systematyczny nadzór w tym zakresie. Prowadzona działalność kontrolna w dużym stopniu przyczynia się bowiem do podnoszenia stanu bezpieczeństwa i higieny pracy pracowników zatrudnionych w kontrolowanych zakładach pracy, szczególnie w warunkach narażenia zawodowego. Na podstawie prowadzonego nadzoru sanitarnego w zakresie higieny pracy w 2023 r. można zauważyć, że mimo stwierdzanych nieprawidłowości, pracodawcy wykazują zaangażowanie w zapewnianie pracownikom bezpiecznych warunków pracy. Zwiększa się również świadomość zawodowa samych pracowników w odniesieniu do zagrożeń w środowisku pracy, jak również w przestrzeganiu procedur i stosowaniu indywidualnych ochron osobistych, zabezpieczających przed powstawaniem chorób zawodowych czy wypadków przy pracy.

W 2023 r. zmniejszyła się liczba pracowników zatrudnionych w warunkach przekroczenia normatywów higienicznych. Poprzez działania kontrolne i administracyjne oraz działania pracodawców poprawiono warunki pracy 1 538 osobom.

Od kilku lat wzrasta liczba zakładów, w których pracownicy są narażeni lub pracują w kontakcie z substancjami i ich mieszaninami oraz procesami technologicznymi o działaniu rakotwórczym lub mutagennym. Wzrost ten spowodowany jest przede wszystkim rozszerzaniem listy takich czynników oraz procesów technologicznych często wykorzystywanych/występujących w procesie pracy, takich jak np. formaldehyd, krzemionka krystaliczna, pyły drewna czy spaliny emitowane z silników Diesla.

Ze względu na sytuację epidemiologiczną kraju w latach 2020-2023, w porównaniu do lat ubiegłych, dominującą chorobą zawodową jest choroba zakaźna COVID-19, głównie u pracowników podmiotów leczniczych. W 2023 r. zauważalna jest jednak spadkowa tendencja stwierdzania chorób zawodowych w wyniku zakażenia wirusem SARS-CoV-2, w odniesieniu do szczytowych lat trwania epidemii (tj. 2021-2022).

IX. STAN SANITARNY OBIEKTÓW UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Rafał Gawroński, Beata Grudowska, Jędrzej Jaworowski, Aurelia Ligenza,
Katarzyna Piróg, Justyna Starczynowska, Szymon Wróblewski

- W 2023 r. realizowano zadania Państwowej Inspekcji Sanitarnej w zakresie nadzoru sanitarno-porządkowego i sanitarno-technicznego nad obiektami użyteczności publicznej, takimi jak: zakłady fryzjerskie, salony kosmetyczne, salony tatuażu i odnowy biologicznej, komunikacja publiczna, środki transportu, obiekty hotelarskie, obiekty pomocy społecznej, ośrodki świadczące pomoc osobom bezdomnym.
- Prowadzony nadzór pozwolił na bezpieczne korzystanie z obiektów użyteczności publicznej.
- Stwierdzone podczas kontroli nieprawidłowości były usuwane na bieżąco lub w terminach wyznaczonych w postępowaniu administracyjnym.

1. Zakłady fryzjerskie, kosmetyczne, tatuażu, odnowy biologicznej

Państwowa Inspekcja Sanitarna sprawuje nadzór nad zakładami fryzjerskimi, kosmetycznymi, tatuażu i odnowy biologicznej. W tabeli 17 przedstawiono dane liczbowe z roku 2023 w odniesieniu do roku 2022.

Tabela 17. Nadzór nad obiektami: zakłady fryzjerskie, kosmetyczne, tatuażu, odnowy biologicznej oraz inne zakłady, w których świadczone są łącznie więcej niż jedna z usług (fryzjerskich, kosmetycznych, tatuażu, odnowy biologicznej)

Obiekty	Zakłady fryzjerskie		Zakłady kosmetyczne		Zakłady tatuażu		Zakłady odnowy biologicznej		Inne zakłady, w których świadczone są łącznie więcej niż jedna z usług	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Liczba obiektów w ewidencji	3 488	3 615	2 550	2 588	100	106	435	465	1 349	1 278
Liczba skontrolowanych obiektów	793	1 032	900	1 097	58	51	115	142	251	313

Liczba przeprowadzonych kontroli	851	1 093	994	1 175	69	53	122	157	272	350
Liczba obiektów ze złym stanem sanitarno-porządkowym, sanitarno-technicznym	13	48	40	80	7	5	9	14	22	25
Liczba decyzji administracyjnych	6	71	13	124	2	8	5	24	5	51
Liczba mandatów	12	8	23	47	2	1	2	4	7	21

Źródło: Dane własne uzyskane z powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych

Podczas przeprowadzanych kontroli najczęściej stwierdzanymi nieprawidłowościami był m.in.: nieodpowiedni stan sanitarno-porządkowy oraz sanitarno-techniczny obiektów, brak procedur mycia i dezynfekcji narzędzi kosmetycznych oraz brak procedur sterylizacji narzędzi kosmetycznych regulujących sposób postępowania przy wykonywaniu czynności w ramach świadczonych usług, w trakcie których dochodzi do naruszenia tkanek, brak dezynfekcji narzędzi, brak umywalek, brak ciepłej wody, brak wymaganych warunków do oddzielnego przechowywania odzieży własnej i roboczej pracowników, meble pokryte materiałem uniemożliwiającym prawidłowe mycie i dezynfekcję powierzchni, zły stan techniczny sufitów i ścian.

Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej dążyły do poprawy warunków sanitarnych i zdrowotnych obiektów poprzez prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych m.in. w zakresie: prawidłowego wyposażenia zakładów, opracowania procedur, dezynfekcji i sterylizacji narzędzi wielorazowego użytku wykorzystywanych do zabiegów naruszających ciągłość tkanek, a także w trakcie kontroli zachęcano do udziału w szkoleniach organizowanych przez NIZP PZH-PIB. W 2023 r. Państwowa Inspekcja Sanitarna zorganizowała konferencję pt. Bezpieczeństwo zdrowotne podczas zabiegów wykonywanych w gabinetach kosmetycznych i tatuażu oraz realizowała projekt edukacyjny "Kampania BEAUTY" poprzez udostępnianie materiałów w zakresie "Świadome upiększanie".

W roku 2023 do Państwowej Inspekcji Sanitarnej wpłynęło 138 interwencji w związku z prowadzeniem usług beauty, których przedmiotem był m.in. niewłaściwy stan sanitarno-porządkowy, sanitarno-techniczny, brak dezynfekcji narzędzi. Kontrole sanitarne potwierdziły zasadność 66 interwencji. Zgłoszone interwencje świadczą o zwiększonej świadomości zagrożeń zdrowotnych osób korzystających z usług beauty, a prowadzenie działań edukacyjnych podczas kontroli oraz prowadzone postępowania administracyjne dążą do poprawy stanu sanitarnego oraz zmniejszają ryzyko przenoszenia choroby zakaźnej.

2. Obiekty komunikacji publicznej

Dane liczbowe dotyczące dworców autobusowych, dworców i stacji kolejowych, przystani żeglugi śródlądowej oraz stacji metra pod nadzorem oraz działań kontrolnych zebrano w tabeli 18.

Tabela 18. Obiekty komunikacji publicznej

Obiekty	Liczba obiektów pod nadzorem		Liczba obiektów skontrolowanych		Liczba wydanych decyzji merytorycznych		Liczba wydanych decyzji finansowych		Liczba przeprowadzonych kontroli	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Dworce autobusowe	18	19	12	16	0	1	0	1	13	19
Dworce i stacje kolejowe	139	107	31	41	0	4	0	4	34	50
Stacje metra	33	33	10	1	0	0	0	0	10	1
Przystanie żeglugi śródlądowej	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1

Źródło: Dane własne uzyskane z powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych

Jak wynika z tabeli 18 przeprowadzono łącznie 71 kontroli w tych obiektach. 3 z tych kontroli zostały przeprowadzone w związku ze zgłoszonymi interwencjami, z których dwie okazały się zasadne. Wydano 4 decyzje nakazujące m.in. poprawę stanu powłok malarskich oraz likwidacji ubytków glazury w poczekalni i toaletach usytuowanych na dworcach kolejowych oraz w przejściach podziemnych na perony. W jednym przypadku wydano decyzję umarzającą postępowanie administracyjne po szybkiej reakcji zarządcy dworca i natychmiastowym usunięciu nieprawidłowości. W wyniku działań kontrolnych nastąpiła poprawa stanu technicznego i sanitarno-higienicznego tych obiektów. Dodatkowo należy zauważyć, że poprawa stanu technicznego niektórych dworców i stacji kolejowych następuje również w związku z dalszymi inwestycjami i modernizacjami wykonywanymi przez zarządcę kolei. Podczas działań kontrolnych pracownicy Państwowej Inspekcji Sanitarnej przeprowadzali również działania edukacyjne w zakresie ochrony zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych oraz w zakresie instruktażu prawidłowego utrzymania stanu sanitarno-porzędkowego obiektu.

3. Środki transportu

Nadzorowi sanitarnemu podlegają takie środki transportu jak autobusy, tramwaje, pociągi metra, wagony w pociągach osobowych, statki pasażerskie żeglugi śródlądowej, a także pojazdy przeznaczone do przewozu chorych, bielizny szpitalnej oraz zwłok i szczątków ludzkich. Na terenie woj. mazowieckiego w roku 2023 skontrolowano ogółem 330 środków transportu.

W trakcie kontroli oceniano stan sanitarno-porządkowy i sanitarno-techniczny poszczególnych środków transportu. Stan sanitarno-porządkowy i techniczny środków transportu stwierdzony podczas kontroli nie wymagał działań administracyjnych organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej. 2 kontrole zostały przeprowadzone w związku ze zgłoszonymi interwencjami dotyczącymi brudnych powierzchni i siedzeń oraz zapachu stęchlizny. Również w tych przypadkach nie stwierdzono nieprawidłowości.

Stan sanitarny w skontrolowanych środkach transportu był zadowalający. Stopniowa wymiana starych środków transportu na nowe powoduje poprawę ich ogólnego stanu technicznego, co w rezultacie pozwala na łatwiejsze utrzymanie ich w czystości. Specyficzna sytuacja ma miejsce w branży pogrzebowej - z uwagi na szczególnie zakres działania, a także znaczną konkurencję, właściciele firm utrzymują odpowiednie standardy sanitarno-higieniczne dla pojazdów do przewozu zwłok i szczątków ludzkich.

4. Obiekty hotelarskie

Do obiektów hotelarskich (skategoryzowanych) należą motele, hotele, pensjonaty i domy wycieczkowe oraz schroniska młodzieżowe, a także kempingi. Do obiektów, w których świadczone są usługi hotelarskie należą m.in. domy wczasowe i gospodarstwa agroturystyczne. Przy ocenie stanu sanitarno-technicznego i sanitarno-porządkowego wymienionych obiektów brano pod uwagę między innymi: jakość wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi, gospodarkę ściekową i odpadową, postępowanie z czystą i brudną bielizną oraz pościelą, procedury utrzymania czystości, w tym zaopatrzenie i właściwe przechowywanie środków czystości i preparatów dezynfekcyjnych, dbałość o stan bieżącej czystości i higieny pomieszczeń zwłaszcza na pobyt ludzi.

W sytuacjach nieodpowiedniego bieżącego stanu sanitarno-porządkowego nałożono 12 mandatów karnych na łączną kwotę 3 200 zł. Dane liczbowe dotyczące ww. obiektów użyteczności publicznej pod nadzorem Państwowych Powiatowych Inspektorów Sanitarnych w woj. mazowieckim oraz działań kontrolnych zebrano w tabeli 19.

Tabela 19. Nadzór sanitarny nad obiektami hotelarskimi i innymi obiektami świadczącymi usługi hotelarskie na terenie woj. mazowieckiego w 2022 i 2023 r.

Obiekty	Liczba obiektów w ewidencji		Liczba skontrolowanych obiektów		Liczba przeprowadzonych kontroli		Liczba obiektów w złym stanie sanitarno-porządkowym		Liczba obiektów w złym stanie sanitarno-technicznym	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Rok										
Obiekty hotelarskie	315	313	174	150	196	163	5	2	4	5
Inne obiekty świadczące usługi hotelarskie	836	828	240	327	257	376	6	17	8	20

Źródło: Dane własne uzyskane z powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych

W porównaniu do roku ubiegłego w większości spośród skontrolowanych obiektów stwierdzono poprawę stanu sanitarno-technicznego i sanitarno-porządkowego w wyniku przeprowadzonych remontów.

W czasie kontroli prowadzono działania informacyjno-edukacyjne: instruktaże dotyczące zapewnienia właściwych warunków sanitarno-porządkowych oraz w zakresie utrzymania właściwego stanu sanitarnego instalacji wodnej w obiekcie i przeciwdziałania namnażaniu się w ciepłej wodzie bakterii *Legionella sp.* oraz omówienia przepisów prawa obowiązujących w Polsce.

5. Obiekty pomocy społecznej

W ramach sprawowania bieżącego nadzoru sanitarnego nad obiektami użyteczności publicznej kontrolowano Domy Pomocy Społecznej i placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, w tym prowadzone na podstawie przepisów o działalności gospodarczej, które są umieszczone w rejestrze Wojewody Mazowieckiego, oraz Środowiskowe Domy Samopomocy (określone w wykazie Wojewody Mazowieckiego). W czasie przeprowadzonych kontroli stwierdzono bardzo zły bieżący stan sanitarny tylko w 1 obiekcie, nałożono 1 mandat karny na kwotę 500 zł.

Stan sanitarny części mieszkalnej w większości powyższych obiektów był odpowiedni. Tylko w pojedynczych przypadkach stwierdzono niewłaściwy stan sanitarno-techniczny pomieszczeń mieszkalnych. Stwierdzone nieprawidłowości były na bieżąco usuwane. W porównaniu z rokiem poprzedzającym bieżący rok sprawozdawczy, stan sanitarny skontrolowanych domów pomocy społecznej nie uległ dużym zmianom.

Ponadto, nadzorem sanitarnym objęto placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, w tym prowadzone na podstawie przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, zarejestrowane przez Wojewodę Mazowieckiego. Nadzór nad ww. grupą obiektów sprawują państwowi powiatowi inspektorzy sanitarni w woj. mazowieckim.

Nałożono 8 mandatów karnych na łączną kwotę 2 900 zł. Nie zaobserwowano dużych zmian w stanie sanitarno-porządkowym i stanie sanitarno-technicznym skontrolowanych placówek w porównaniu z rokiem 2022.

Poza tym w 2023 r. nadzorem sanitarnym objęto Środowiskowe Domy Samopomocy, w których w ciągu roku przeprowadzono 14 kontroli w 14 obiektach. Przeprowadzone kontrole nie wykazały nieprawidłowości w stanie sanitarno-technicznym w żadnym obiekcie, więc nie wydano decyzji nakazujących doprowadzenie obiektów do właściwego stanu sanitarnego.

Dane liczbowe dotyczące ww. obiektów użyteczności publicznej pod nadzorem Powiatowych Stacji Sanitarno-Epidemiologicznych w woj. mazowieckim oraz działań kontrolnych zebrano w tabeli 20.

Tabela 20. Nadzór sanitarny nad Domami Pomocy Społecznej, placówkami zapewniającymi całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku i Środowiskowymi Domami Samopomocy na terenie woj. mazowieckiego w 2022 i 2023 r.

Obiekty pomocy społecznej	Liczba obiektów w ewidencji (pod nadzorem)		Liczba skontrolowanych obiektów		Liczba przeprowadzonych kontroli		Liczba obiektów w złym stanie sanitarno-porządkowym		Liczba obiektów w złym stanie sanitarno-technicznym	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Rok	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Domy Pomocy Społecznej	106	109	52	81	56	102	1	2	1	5
Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku	157	159	76	95	105	135	3	6	8	11
Środowiskowe Domy Samopomocy	56	54	9	14	10	14	0	0	1	0

Źródło: Dane własne uzyskane z powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych

Stan sanitarny skontrolowanych powyższych obiektów (warunki sanitarno-porządkowe i sanitarno-techniczne) był ogólnie odpowiedni w 2023 r.

W trakcie kontroli prowadzono działania informacyjno-edukacyjne: instruktaże dotyczące zapewnienia właściwych warunków sanitarno-porządkowych oraz w zakresie utrzymania właściwego stanu sanitarnego instalacji wodnej w obiekcie i przeciwdziałania namnażaniu się w ciepłej wodzie bakterii *Legionella sp.* oraz omówienia przepisów prawa obowiązujących w Polsce.

6. Ośrodki świadczące pomoc osobom bezdomnym

W roku 2023 pracownicy Państwowej Inspekcji Sanitarnej na terenie woj. mazowieckiego przeprowadzili ogółem 119 kontroli (w tym 12 w ramach zgłoszonych interwencji) w 58 ośrodkach świadczących pomoc osobom bezdomnym. W tabeli 21 przedstawiono dane porównawcze z 2022 i 2023 r., dotyczące przeprowadzonych kontroli.

Tabela 21. Kontrole w obiektach świadczących pomoc osobom bezdomnym

Obiekty przeznaczone dla osób bezdomnych	Liczba obiektów pod nadzorem		Liczba skontrolowanych obiektów		Liczba przeprowadzonych kontroli		Liczba wydanych decyzji	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Domy Pomocy Społecznej	106	109	52	81	56	102	1	2
Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku	157	159	76	95	105	135	3	6
Środowiskowe Domy Samopomocy	56	54	9	14	10	14	0	0
Ogrzewalnie	2	2	2	2	2	3	0	0

Źródło: Dane własne uzyskane z powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych

W porównaniu do roku ubiegłego w większości spośród skontrolowanych obiektów stwierdzono poprawę stanu sanitarno-technicznego i sanitarno-porządkowego w wyniku przeprowadzonych remontów.

W trakcie kontroli prowadzono działania informacyjno-edukacyjne: instruktaże dotyczące zapewnienia właściwych warunków sanitarno-porządkowych oraz w zakresie utrzymania właściwego stanu sanitarnego instalacji wodnej w obiekcie i przeciwdziałania namnażaniu się pałeczek *Legionella sp.*

7. Badanie ciepłej wody w kierunku obecności bakterii z rodzaju *Legionella sp.*

W harmonogramie badań na 2023 r. ujęto obiekty wykonujące działalność leczniczą w rodzaju stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne oraz obiekty zamieszkania zbiorowego.

W obiektach tych zaplanowano pobór 1 307 prób do oznaczenia *Legionelli* w wodzie ciepłej w ramach nadzoru sanitarnego Państwowej Inspekcji Sanitarnej oraz 715 prób w ramach kontroli wewnętrznej. W połowie roku, w związku z rosnącą w kraju liczbą osób, u których stwierdzono zachorowanie na legionelozę, Mazowiecki Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny polecił sukcesywne przeprowadzenie badań wody ciepłej na obecność bakterii *Legionella* w obiektach, w których nie przeprowadzono powyższych badań w bieżącym roku kalendarzowym oraz w tych, w których w wyniku badań stwierdzono w pojedynczych próbach <100jtk/100 ml wody.

Ostatecznie w 2023 r. zrealizowano badania bakterii *Legionella* w instalacji wody ciepłej w 332 obiektach ujętych w harmonogramie i 349 obiektach spoza harmonogramu, które zostały wytypowane

przez właściwych PPIS. Dodatkowo w zakresie występowania bakterii z rodzaju *Legionella* skontrolowano 16 obiektów w związku z prowadzonym dochodzeniem epidemiologicznym.

W 155 skontrolowanych w 2023 r. obiektach stwierdzono skażenie instalacji wody ciepłej bakterią *Legionella sp.*, co skutkowało podjęciem działań administracyjnych i nałożeniem na właścicieli/zarządców obiektów obowiązków wynikających z przepisów.

Podsumowanie

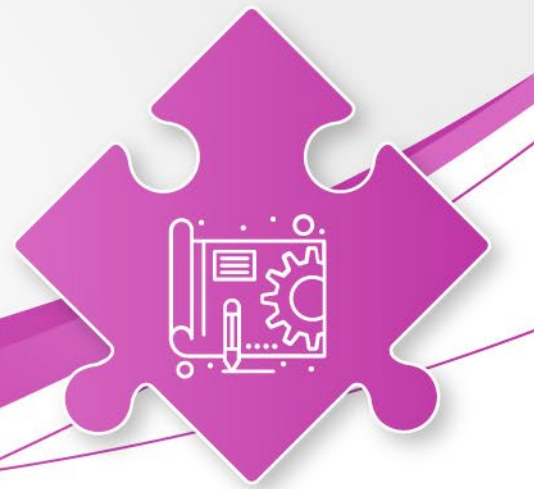
Przeprowadzane w 2023 r. kontrole nie wykazały istotnych nieprawidłowości w stanie sanitarno-porządkowym i stanie sanitarno-technicznym skontrolowanych obiektów użyteczności publicznej w porównaniu z rokiem 2022. W pojedynczych sprawach podjęte działania kontrolne i administracyjne spowodowały usunięcie nieprawidłowości i wyeliminowanie ewentualnych zagrożeń dla zdrowia osób korzystających z tych obiektów. Niezależnie od działań podejmowanych przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej, wiele podmiotów w swojej działalności dążyło do poprawy funkcjonalności i estetyki posiadanych pomieszczeń poprzez prowadzenie remontów i zapewnienie warunków zgodnych z wymaganiami określonymi w obowiązujących aktach prawnych.

Dodatkowo należy zauważyć, że w środowisku komunalnym interwencje zgłaszane do Państwowej Inspekcji Sanitarnej obejmują nie tylko obiekty użyteczności publicznej, ale również stan sanitarny nieruchomości i lokali mieszkalnych. Znaczna część tych interwencji w środowisku typowo miejskim, szczególnie w Warszawie, dotyczy bytowania gołębi na elementach elewacji budynków (balkony, parapety), występowania pluskiew, a także zbierania i gromadzenia śmieci w mieszkaniach. To pierwsze zjawisko może być związane z dokarmianiem gołębi na terenie miejskim przez ludzi, natomiast przyczyna wzrostu interwencji w sprawach pluskiew może być powiązana z krótkotrwałym wynajmem lokali mieszkalnych na noclegi i dużą rotacją osób wynajmujących te lokale. Postępowania w sprawach gromadzenia śmieci w lokalu mieszkalnym i związanym z tym występowaniem uciążliwych zapachów oraz insektów (karaluchy, prusaki), bywają utrudnione i ulegają wydłużeniu z uwagi na odmowy udostępnienia lokali mieszkalnych do kontroli.

X. ZAPOBIEGAWCZY NADZÓR SANITARNY

Agnieszka Gągała

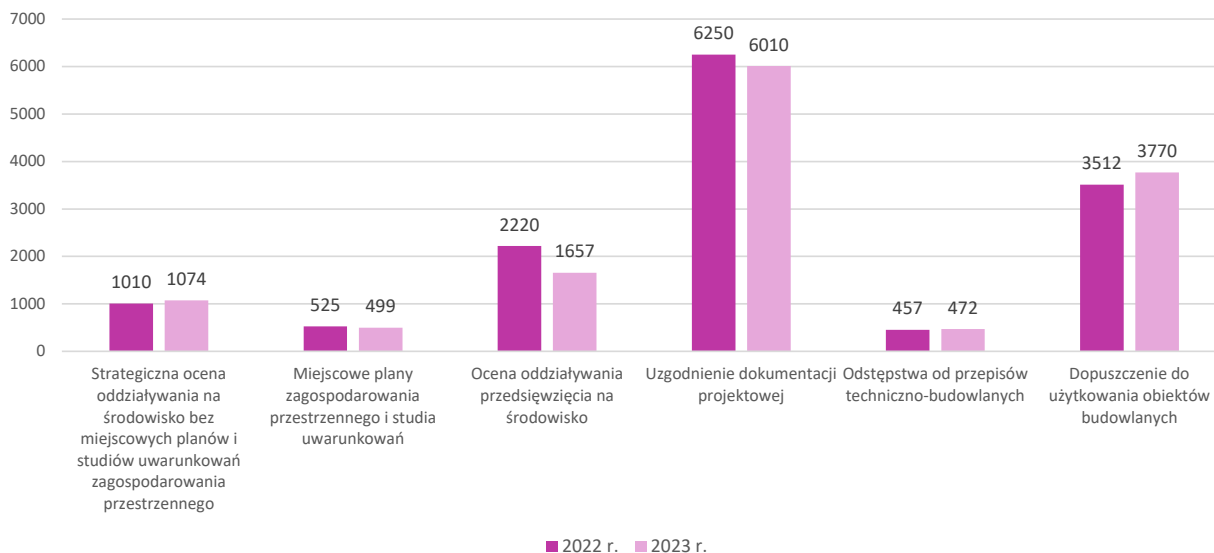
- Zgodnie z zapisem art. 3 ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej, rolą zapobiegawczego nadzoru sanitarnego jest podejmowanie działań polegających na opiniowaniu/uzgadnianiu - pod względem zapewnienia wymagań higienicznych i zdrowotnych - dokumentów planistycznych, warunków realizacji przedsięwzięć, dokumentacji projektowej inwestycji, jak również uczestniczeniu w procesie dopuszczania do użytkowania obiektów budowlanych. Realizacja działań w tym zakresie, dokonywana jest poprzez egzekwowanie właściwych warunków zabudowy terenów przeznaczonych pod planowane inwestycje, jak też odpowiednich warunków higienicznych i zdrowotnych w samych obiektach budowlanych (na etapie projektowania, realizacji oraz odbioru inwestycji), dążących do wyeliminowania zagrożeń dla zdrowia i życia ludzi. Zapobiegawczy nadzór sanitarny, działając w obszarze nadzoru nad projektowaniem przestrzeni, obiektów budowlanych, czy higieny środowiska, odgrywa znaczącą rolę w ochronie zdrowia publicznego.
- Działania zapobiegawczego nadzoru sanitarnego dotyczą zamierzeń wywołujących długofalowe skutki, często o dużym zasięgu terytorialnym oraz szerokim spektrum oddziaływania na środowisko i warunki życia ludzi w miejscu ich zamieszkania, pracy, wypoczynku.
- Do najważniejszych działań wymienionych w ramach zapobiegawczego nadzoru sanitarnego należą w szczególności:
  - Uczestnictwo w poszczególnych etapach procesu inwestycyjnego w tym:
    - zagospodarowania przestrzennego gminy, województwa;
    - zagospodarowania i warunków zabudowy terenu;
    - planowania, projektowania, zmiany sposobu użytkowania budynków;
    - realizacji i dopuszczania do użytkowania obiektów budowlanych, statków żeglugi morskiej, śródlądowej i powietrznych.
  - Współdziałanie przy tworzeniu polityk, strategii, planów programów, prawa miejscowego, aktów administracyjnych i normatywnych.
  - Zajmowanie stanowisk dotyczących różnych dziedzin gospodarki, zagadnień społecznych, zdrowotnych i środowiskowych na poziomie gminy/powiatu/województwa.
  - Uczestnictwo w postępowaniach dotyczących oceny oddziaływania na środowisko, remediacji, rewitalizacji, naprawy szkód w środowisku, wykorzystania terenów pod składowiska odpadów, porządku oraz czystości w gminach i strefach przemysłowych.

Realizując działania z zakresu zapobiegawczego nadzoru sanitarnego organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej z obszaru woj. mazowieckiego w roku 2023 zajmowały stanowiska dotyczące:

- projektów studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (499 stanowisk);
- gminnych projektów rewitalizacji (12 stanowisk);
- projektów planów remediacji (64 stanowisk);
- strategicznej oceny oddziaływania na środowisko koncepcji, planów, programów i innych dokumentów (1 074 stanowisk);
- oceny oddziaływania przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko (1 657 stanowisk);
- uzgadniania, pod względem wymagań higienicznych i zdrowotnych, dokumentacji projektowej - na etapie projektowania, przebudowy i realizacji inwestycji (786 stanowisk);
- udziału w dopuszczaniu do użytkowania obiektów budowlanych (3 770 stanowisk);
- spełnienia odpowiednich pod względem wymagań higienicznych i zdrowotnych warunków pobytu ludzi w budynkach, m. in. w zakresie właściwego oświetlenia, wysokości, kubatury, prawidłowej wymiany i czystości powietrza, temperatury i wilgotności (472 stanowiska).

Dokonywane oceny pod względem wymagań higienicznych i zdrowotnych, dotyczyły przedsięwzięć inwestycyjnych, takich jak: obiekty handlowe, przemysłowe, usługowe, turystyczne, hotelarskie, wychowania i nauczania; działalność lecznicza; miejsca obsługi pasażerów transportu zbiorowego i innych. Ilość wydanych w roku 2023 stanowisk ogółem na terenie województwa z podziałem na grupy tematyczne w odniesieniu do danych z roku 2022 przedstawiono na wykresie 43.

Wykres 43. Liczba stanowisk, z podziałem na grupy tematyczne w latach 2023 i 2022

Źródło: Raport sumacyjny ze strony internetowej <https://ssoz2.ezdrowie.gov.pl/>

1. Opiniowanie projektów dokumentów z zakresu planowania przestrzennego

Działania Państwowej Inspekcji Sanitarnej w dziedzinie zapobiegawczego nadzoru sanitarnego (na etapie planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz projektowania i realizacji inwestycji), są ukierunkowane na zapewnienie właściwego stanu sanitarnego, w taki sposób, aby przyjęte rozwiązania nie powodowały zagrożenia dla zdrowia i ludzi.

Działania planistyczne, będące przedmiotem oceny, zawierają zapisy rozwiązań proekologicznych w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki energetycznej, gospodarki odpadami – co ma znaczący wpływ na poprawę stanu sanitarno-higienicznego miast, powiatów i gmin.

Przy rozpatrywaniu projektów studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, analizie podlega również prognoza oddziaływania na środowisko. Prognoza uwzględnia skutki realizacji poszczególnych projektów na środowisko, w tym na zdrowie ludzi, np. powodowane emisją hałasu, zanieczyszczeń do powietrza, wprowadzaniem ścieków do wód i do ziemi, wytwarzaniem odpadów, zanieczyszczeniem gleby, ryzykiem awarii itp.

W 2023 r. wydano 499 stanowisk (w tym 5 negatywnych) opiniujących projekty studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

2. Opiniowanie w zakresie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko

Przeprowadzone przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej strategiczne oceny oddziaływania na środowisko mają na celu identyfikację potencjalnych zagrożeń i ich wpływu na zdrowie publiczne. Na podstawie tych ocen podejmowane są działania mające na celu minimalizację negatywnych skutków środowiskowych i promowanie zrównoważonego rozwoju.

Analiza dokumentów w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, dotyczy głównie studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, programów ochrony środowiska, programów usuwania wyrobów zawierających azbest, planów gospodarki niskoemisyjnej, planów gospodarki odpadami, strategii rozwoju i programów rewitalizacji. Przy wydawaniu opinii sanitarnych, w przedmiocie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla dokumentów planistycznych, brane są pod uwagę np. kwestie związane z występującymi konfliktami pomiędzy funkcją mieszkaniową, a przemysłową terenów.

W 2023 r. w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko wydano łącznie 1 074 opinii sanitarnych odnośnie:

- odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko,
- zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w prognozie oddziaływania na środowisko,
- projektów dokumentów wraz z prognozą oddziaływania na środowisko (w szczególności miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, programów i strategii).

3. Opiniowanie w zakresie przedsięwzięć wymagających oceny oddziaływania na środowisko

W roku 2023 organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej wydały 1 657 stanowisk z zakresu ocen oddziaływania przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. Dotyczyły one:

- obowiązku przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko (1 554 stanowisk);

- zakresu raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko (103 stanowiska);
- uzgodnienia warunków realizacji przedsięwzięcia przed wydaniem decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach (281 stanowisk);
- uzgodnienia warunków realizacji przedsięwzięcia w ramach ponownej oceny oddziaływania na środowisko (8 stanowisk).

Opiniowanie w ramach oceny oddziaływania na środowisko, dotyczyło głównie działalności przemysłowego chowu zwierząt, infrastruktury drogowej i kolejowej, zakładów przetwórstwa odpadów, wydobywania kopalin, stacji paliw, budynków magazynowo – produkcyjnych, farm fotowoltaicznych, linii elektroenergetycznych, rurociągów przesyłowych ropy naftowej i gazu.

Dużym problemem, budzącym ciągły sprzeciw społeczeństwa, są przedsięwzięcia, do których należą gospodarstwa hodowlane (np. ферmy zwierząt), warsztaty, lakiernie samochodowe, punkty skupu złomu, spalarnie zwłok oraz zakłady przetwórstwa odpadów, oczyszczalnie ścieków, linie kolejowe, linie wysokiego napięcia, drogi szybkiego ruchu, lokalizowane w niewielkiej odległości od zabudowań ludzkich. Prawidłowe lokalizowanie przedsięwzięć uciążliwych pod względem środowiskowym, czy wskazywanie rozwiązań ograniczających, bądź kompensujących negatywne oddziaływania na środowisko, są stałym elementem pracy zapobiegawczego nadzoru sanitarnego.

4. Uzgadnianie dokumentacji projektowej inwestycji, w szczególności projektów budowlanych

W procesie inwestycyjnym, na etapie projektowania obiektów budowlanych, w tym uzyskiwaniu decyzji o pozwoleniu na budowę, organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej oraz rzeczoznawcy do spraw sanitarno-higienicznych uzgadniają dokumentację projektową planowanych inwestycji.

W przyjmowanych rozwiązaniach projektowych zwraca się uwagę na zagwarantowanie odpowiednich warunków sanitarno-higienicznych w budynkach i pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt ludzi, w tym w zakładach pracy, poprzez m.in. stosowanie: prawidłowego układu funkcjonalnego oraz warunków techniczno-użytkowych pomieszczeń; właściwych - pod względem zdrowotnym - materiałów budowlanych; prawidłowej wentylacji w projektowanych pomieszczeniach; odpowiednich rozwiązań dotyczących instalacji wodnej i kanalizacyjnej, centralnego ogrzewania; właściwego oświetlenia; zabezpieczenie ludzi przed narażeniem na ponadnormatywny poziom czynników chemicznych, fizycznych i biologicznych.

W roku 2023 państwowi powiatowi inspektorzy sanitarni woj. mazowieckiego uzgodnili łącznie 786 dokumentacji projektowych (w tym 14 negatywnie), a rzeczoznawcy do spraw sanitarno-higienicznych 5 224.

Uzgadniane, pod względem wymagań higienicznych i zdrowotnych, dokumentacje projektowe (projekty: instalacji sanitarnych, technologiczne, architektoniczno-budowlane, wykonawcze, zagospodarowania terenu), dotyczyły m.in.: lokali gastronomicznych, przedszkoli, żłobków, przychodni okulistycznych, oczyszczalni ścieków, ambulatoriów, salonów odnowy biologicznej, szkół podstawowych, budynków przeznaczonych na imprezy zorganizowane, prosektoriów, sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, stacji uzdatniania wody, zakładów fryzjerskich i kosmetycznych, obiektów służby zdrowia, stacji diagnostycznych, domów pomocy społecznej, aptek, zakładów cukierniczych, rozbudowy cementarzy, gabinetów rehabilitacji, zakładów produkcyjno-magazynowych, chowu i hodowli drobiu, trzody chlewnej i bydła.

Organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej zajmowały również stanowiska w formie zgód, uzgodnień i opinii m.in.: w zakresie odstępstw od przepisów techniczno-budowlanych, bezpieczeństwa i higieny pracy; usytuowania urządzeń w budynkach i na terenie działki budowlanej oraz uzgodnienia ekspertyz technicznych, w zakresie przyjętych rozwiązań zamiennych, w związku z niespełnieniem wymagań zawartych w przepisach dotyczących warunków technicznych obiektów budowlanych.

Wyżej wymienione stanowiska dotyczyły m.in.:

- obniżenia wysokości pomieszczeń,
- zagłębienia poniżej poziomu terenu,
- zastosowania oświetlenia wyłącznie światłem sztucznym,
- zastosowania recyrkulacji powietrza w budynkach działalności leczniczej,
- usytuowania wyrzutni i czerpni powietrza instalacji wentylacyjnych i klimatyzacyjnych,
- lokalizowania zbiorników na nieczystości ciekłe, miejsc do czasowego gromadzenia odpadów stałych w odpowiedniej odległości od okien i drzwi budynków z pomieszczeniami na pobyt ludzi, od granicy z sąsiednią działką, placów zabaw, czy od magazynów spożywczych.

W roku 2023 wydano 472 stanowiska w sprawie odstępstw od przepisów techniczno-budowlanych.

5. Udział w dopuszczeniu obiektów budowlanych do użytkowania

W ramach zapobiegawczego nadzoru sanitarnego, Państwowa Inspekcja Sanitarna uczestniczy również w dopuszczaniu do użytkowania obiektów budowlanych. Przedmiotem dokonywanych odbiorów, na terenie woj. mazowieckiego, były obiekty o bardzo zróżnicowanym charakterze, m.in.: placówki oświatowe (szkoły, przedszkola, żłobki, ośrodki wychowawcze), zespoły handlowe, budynki administracyjno-biurowe, hotele, obiekty sportowe, zakłady gastronomiczne, zakłady fryzjerskie i kosmetyczne, stacje uzdatniania wody, sortownie odpadów komunalnych, budynki usługowe, magazynowe, handlowe i produkcyjne, centra badawczo-rozwojowe, muzea, budynki inwentarskie, budynki wielorodzinne, hale magazynowe, zakłady produkcyjne, obiekty gastronomiczne, stacje paliw, oddziały szpitalne, przychodnie specjalistyczne, gabinety lekarskie, rehabilitacyjne, stomatologiczne i apteki.

W 2023 r. dopuszczono do użytkowania 3 770 obiektów budowlanych. Niezgodności w realizacji inwestycji z projektem budowlanym, stwierdzono w 235 przypadkach.

W trakcie odbioru obiektów budowlanych, pracownicy Państwowej Inspekcji Sanitarnej sprawdzają zgodność wykonywania obiektu z projektem budowlanym (najczęściej uzgadnianym przez rzeczoznawców ds. sanitarno-higienicznych lub właściwych terenowo powiatowych inspektorów sanitarnych). Dodatkowo, podczas kontroli związanej z dopuszczeniem do użytkowania obiektu budowlanego, przedkładane są przez inwestorów: wyniki badań wody, protokoły z pomiarów wydajności wentylacji mechanicznej, protokoły okresowej kontroli przewodów kominowych, czy protokoły odbioru: przyłącza wodociągowego, kanalizacyjnego, gazowego itp. W sytuacji, gdy kontrolowane obiekty zaliczane były do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, sprawdza się również czy wymagania, stanowiące tzw. uwarunkowania środowiskowe, zawarte w decyzjach środowiskowych, zostały zrealizowane.

Podsumowanie

Działania wykonywane przez pion zapobiegawczego nadzoru sanitarnego w 2023 r. miały zasadnicze znaczenie dla poprawy stanu bezpieczeństwa sanitarnego województwa. Stan sanitarny województwa w dużej mierze zależy od ilości i jakości dokonywanych uzgodnień inwestycji takich jak: modernizacja oraz budowa dróg i ulic, rozbudowa kanalizacji sanitarnej i deszczowej oraz budowa oczyszczalni ścieków; budowa punktów selektywnej zbiórki odpadów komunalnych; punktów zbierania złomu i metali kolorowych, budowa elektrowni wiatrowych, farm fotowoltaicznych, stacji kontroli pojazdów.

Prewencyjny charakter działalności zapobiegawczego nadzoru sanitarnego, umożliwia eliminację lub w znacznym stopniu ograniczenie negatywnego wpływu na zdrowie i życie ludzi oddziaływań środowiskowych.

XI. STAN SANITARNY PLACÓWEK NAUCZANIA, WYCHOWANIA I OPIEKI DLA DZIECI I MŁODZIEŻY

Małgorzata Grudzień, Ewa Sękowska, Piotr Tarnowski

- Działalność i kompetencje Państwowej Inspekcji Sanitarnej w zakresie higieny dzieci i młodzieży obejmują sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem przepisów regulujących warunki: sanitarno-higieniczne i techniczne placówek oświatowych oraz opiekuńczo-wychowawczych (nauczania i wychowania), do utrzymania higieny osobistej, higieny procesów nauczania, do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego, wypoczynku i rekreacji dzieci oraz młodzieży.
- W roku sprawozdawczym w ewidencji Państwowej Inspekcji Sanitarnej na terenie woj. mazowieckiego znajdowało się 11 803 placówek, w tym:
  - 7 748 stałych placówek nauczania i wychowania - skontrolowano 2 933 (37,8%),
  - 4 055 turnusów letniego i zimowego wypoczynku - skontrolowano 885 (21,8%).
- Przedstawiciele Państwowej Inspekcji Sanitarnej przeprowadzili 4 581 kontrole w placówkach stałych oceniając ich stan sanitarny pod względem: posiadanej infrastruktury, bieżącej czystości i porządku, warunków do utrzymania higieny osobistej uczniów, dostępności do profilaktycznej opieki zdrowotnej, przechowywania substancji chemicznych, organizacji dożywiania, ergonomii stanowiska pracy ucznia, higieny pracy umysłowej, możliwości pozostawienia podręczników i przyborów szkolnych, analizy obciążenia uczniów ciężarem tornistrów;
- Kontrole w zdecydowanej większości przeprowadzane były w sposób planowy, zaś 3,8% stanowiły kontrole o charakterze interwencyjnym (w roku 2022 – 4,8%), podjęte najczęściej na wniosek rodziców/opiekunów prawnych dzieci i młodzieży. Zgłoszenia dotyczyły przede wszystkim niewłaściwego stanu sanitarno-higienicznego oraz technicznego placówek. W tym zakresie zgłoszono 61 interwencji, przy czym 33 uzasadnionych (co stanowi 54,1%, w roku 2022 - 41,8%). Problemem sygnalizowanym w 2023 r. były również występujące w placówkach zachorowania lub podejrzenia obecności pasożytów (wszawicy, owsicy). Na 45 interwencji zgłoszonych w tym zakresie, 23 były zasadne (co stanowi 51,1%, w roku 2022 - 48%).
- W ramach nadzoru prowadzonego nad placówkami nauczania i wychowania w 2023 roku wydano 827 decyzji merytorycznych (w 2022 r. - 579), które dotyczyły przede wszystkim niewłaściwego stanu sanitarno-higienicznego toalet, pomieszczeń dydaktycznych, ciągów komunikacyjnych, ale także ogrodzenia, nawierzchni dróg, oraz placów zabaw i terenów rekreacyjnych. Wykazane nieprawidłowości w mniejszym stopniu dotyczyły również braku certyfikowanych mebli, sprzętu sportowego oraz warunków prowadzenia zajęć wychowania fizycznego.

- W 2023 roku wystawiono 45 mandatów karnych (w 2022 r. - 38) na łączną kwotę 11 750 zł. Ponadto, do organów prowadzących oraz dyrektorów szkół/placówek, wystosowano 110 wystąpień pokontrolnych, celem podjęcia działań zmierzających do poprawy stanu sanitarno-higienicznego podległych obiektów (w 2022 r. - 101).

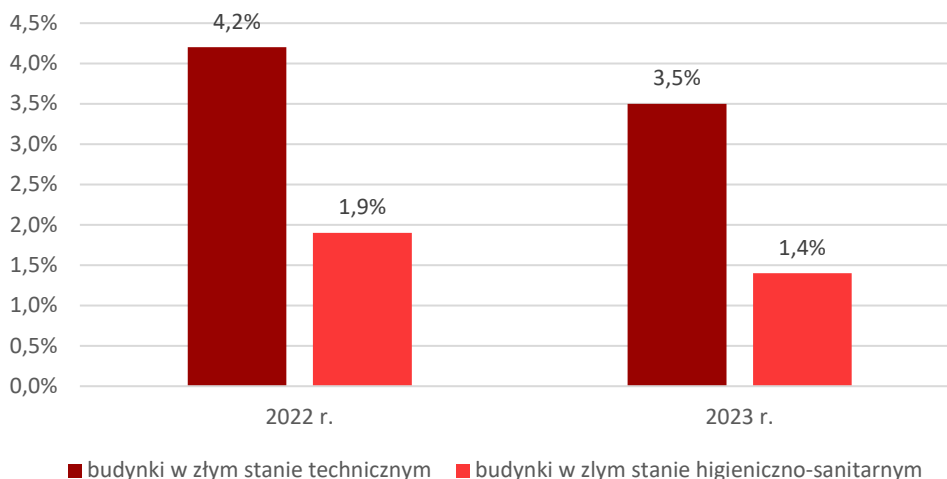
1. Stan sanitarno-higieniczny i techniczny budynków

Wyniki przeprowadzonych kontroli pokazują, że warunki sanitarno-higieniczne i techniczne budynków, w których prowadzona jest działalność oświatowo-wychowawcza, od kilku lat utrzymują się na zbliżonym poziomie. W 2023 r. Państwowa Inspekcja Sanitarna w woj. mazowieckim objęła nadzorem 2 933 placówki nauczania, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży, a w tym:

- edukacyjne (m.in.: przedszkola, szkoły wszystkich typów),
- z pobytem całodobowym (m.in.: bursy, internaty, domy studenckie, ośrodki szkolno-wychowawcze, socjoterapeutyczne, specjalne i placówki opiekuńczo-wychowawcze),
- wychowania pozaszkolnego (m.in. młodzieżowe domy kultury, ogródki jordanowskie, ogniska pracy pozaszkolnej),
- rekreacyjne (m.in.: zielone szkoły, schroniska młodzieżowe, domy wczasów dziecięcych).

Zły stan techniczny stwierdzono w 103 obiektach, co stanowi 3,5% wszystkich skontrolowanych, zaś niewłaściwe warunki sanitarno-higieniczne w 1,4% obiektów. Zdecydowana większość placówek na terenie woj. mazowieckiego zapewniła jednak odpowiednie pod względem higienicznym i zdrowotnym warunki pobytu swoim wychowankom. W odniesieniu do roku ubiegłego, zauważyć należy niewielką poprawę, którą obrazuje wykres 44.

Wykres 44. Stan techniczny i higieniczno-sanitarny budynków placówek nauczania i wychowania w latach 2022-2023

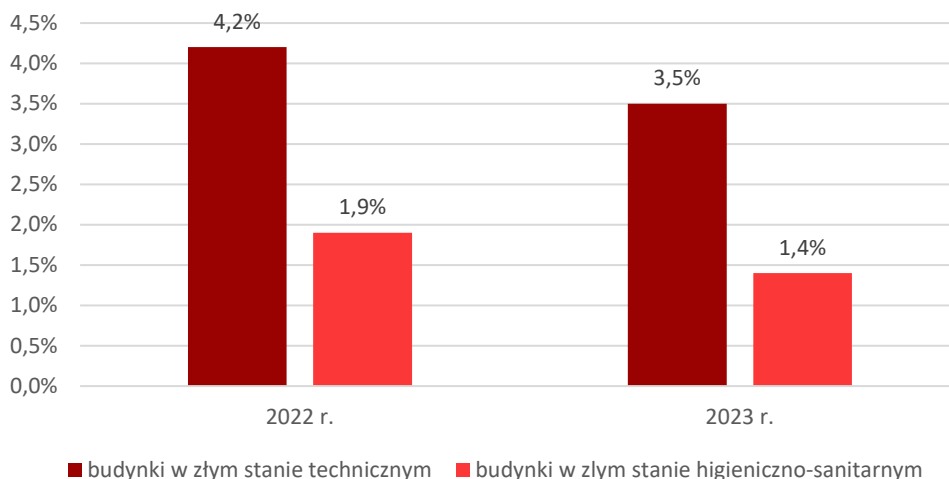
Źródło: Sprawozdanie z działalności w zakresie higieny dzieci i młodzieży w latach 2022-2023 (druk MZ-53)

2. Warunki do utrzymania higieny osobistej

Zapewnienie w placówkach prawidłowych warunków zaplecza sanitarnego i jego wyposażenia jest jednym z elementów profilaktyki i zapobiegania szerzeniu się chorób. Wyniki sprawowanego nadzoru w 2023 r. pokazują, że w ponad 95% placówek stałych zapewniono dzieciom i młodzieży właściwe warunki do utrzymania higieny osobistej. Pracownicy Państwowej Inspekcji Sanitarnej przeprowadzili kontrole niemal 35,6% obiektów znajdujących się w ewidencji w woj. mazowieckim (2 762 skontrolowanych

na 7 748 w ewidencji). Nieprawidłowości stwierdzono w niespełna 5% placówek, co jest zdecydowanie wyższym odsetkiem niż w roku poprzednim, który kształtował się na poziomie 2,7%. Problem przedstawia zestawienie zaprezentowane na wykresie 45. Pogorszenie stanu zaplecza sanitarnego i jego wyposażenia może być związane z brakiem środków finansowych organów prowadzących i tym samym wydłużeniem okresu realizacji obowiązków wydanych przez organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej.

Wykres 45. Niewłaściwe warunki do utrzymania higieny osobistej w placówkach

Źródło: Sprawozdanie z działalności w zakresie higieny dzieci i młodzieży w latach 2022-2023 (druk MZ-53)

Odnotowano obniżenie odsetka placówek, w których nie zapewniono zgodnego z przepisami wskaźnika standardów dostępności do urządzeń sanitarnych. Ponadnormatywną liczbę uczniów przypadającą na urządzenie sanitarne stwierdzono w 2,8% skontrolowanych placówek (w 2022 r. - 3,2%).

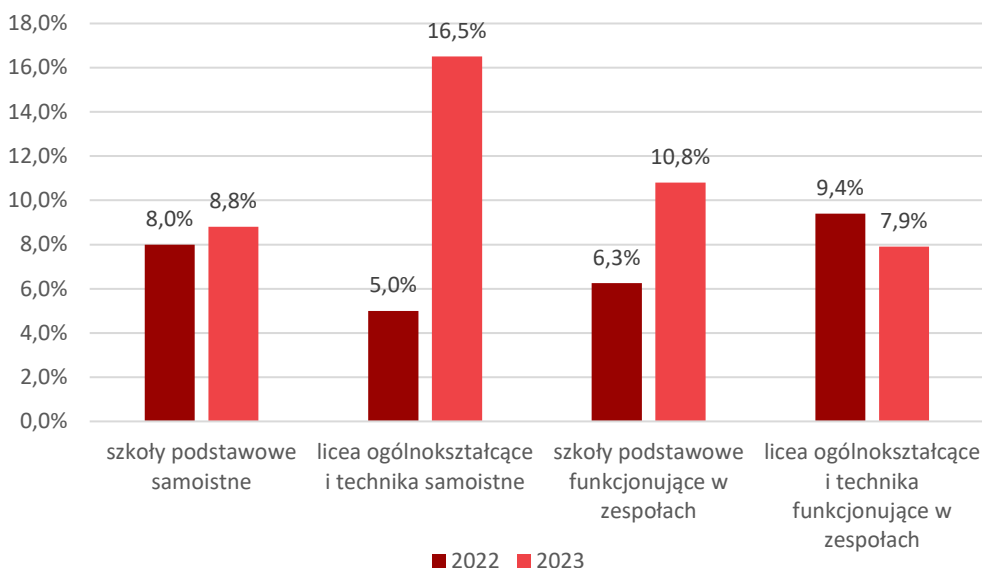
W odniesieniu do poprzedniego roku, odnotowano wzrost liczby placówek podłączonych do sieci kanalizacyjnej centralnej o 2,4% (w 2022 r. - 75,8%, w 2023 r. - 78,2%), natomiast liczba obiektów podłączanych do wodociągu miejskiego/gminnego utrzymuje się na niemal niezmiennym poziomie (w 2022 r. - 98,7, w 2023 r. - 98,4%).

3. Higiena procesów nauczania

Rozkład zajęć lekcyjnych

Organizacja procesu nauczania, wychowania i pobytu w szkole ma bezpośredni wpływ na rozwój młodych ludzi. Prawidłowo skonstruowany rozkład zajęć lekcyjnych wpływa na zdrowie oraz możliwości psychofizyczne dzieci i młodzieży, a co za tym idzie na prawidłowy proces uczenia się i wyniki osiągnięte w nauce. W ramach bieżącego nadzoru nad placówkami oświatowo-wychowawczymi ocenie poddano rozkład zajęć oraz organizację wypoczynku między lekcjami w 8 953 oddziałach 930 szkół (44% skontrolowanych szkół). Nieprawidłowości występujące w planach lekcji dotyczące braku równomierności w obciążeniu zajęciami w poszczególnych dniach tygodnia wykryto w 13% skontrolowanych placówek (w 2022 r. - 12%). Niezgodność tygodniowego rozkładu zajęć lekcyjnych z zasadami higieny stwierdzono w 9% objętych nadzorem oddziałach (w 2022 r. - 7,6%). Poziom stwierdzonych nieprawidłowości w rozkładach zajęć lekcyjnych w oddziałach szkół ponadpodstawowych w woj. mazowieckim w latach 2022-2023 przedstawia wykres 46, w którym zestawiono placówki funkcjonujące w zespołach oraz samodzielnie.

Wykres 46. Poziom stwierdzonych nieprawidłowości w rozkładach zajęć lekcyjnych w oddziałach szkół samoistnych i szkół funkcjonujących w zespołach w latach 2022-2023

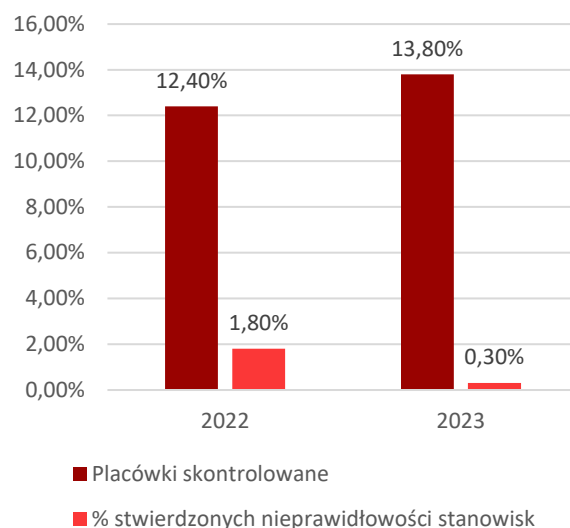
Źródło: Sprawozdanie z działalności w zakresie higieny dzieci i młodzieży w latach 2022-2023 (druk MZ-53)

Ponadto, nie bez znaczenia z punktu widzenia higieny procesu nauczania jest czas trwania przerw międzylekcyjnych. Wskazane jest, aby przerwy nie były krótsze niż 10 minut, a co najmniej 1 była dłuższa i trwała 15-20 minut. Zgodnie z zapisem w § 14 ust. 3 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach, dyrektor ustala długość przerw w placówce. W 2023 r., na 1 205 skontrolowanych pod tym kątem szkół, 725 (60,1%, w 2022 r. - 64,9%) zapewniło wszystkie przerwy 10 minutowe i przynajmniej jedną przerwę dłuższą. W 456 szkołach (37,8%, w 2022 r. - 32,7%), stwierdzono niektóre przerwy krótsze niż 10 minut, ale zapewniono przy tym co najmniej jedną przerwę 15-20 minutową. Pozostałe 24 szkoły stosowały przerwy krótsze niż 10 minut, co nie jest właściwe dla zapewnienia właściwej higieny nauczania.

Ergonomia wyposażenia placówek dla dzieci i młodzieży

Na układ ruchu i kształtowanie postawy ciała młodego człowieka w dużej mierze wpływa prawidłowo dobrane do wzrostu stanowisko nauki, czyli ergonomiczne meble edukacyjne. W ramach sprawowanego nadzoru sanitarnego w 2023 r. dokonano oceny dostosowania mebli do wzrostu uczniów, sprawdzono także ich oznakowanie, prawidłowość zestawienia oraz stan techniczny. Coroczne badania w przedszkolach i szkołach wykazują, że pewien odsetek placówek wciąż stosuje meble niezgodne z zasadami ergonomii. W 2023 r. na 770 skontrolowanych szkół i przedszkoli na terenie woj. mazowieckiego nieprawidłowości stwierdzono w 1,9% placówek (w 2022 r. - 2,5%). W odniesieniu do poprzedniego badania z 2022 r. odnotowano spadek ilości stanowisk niedostosowanych do wzrostu dzieci i młodzieży, co przedstawia wykres 47.

Wykres 47. Nieprawidłowości w dostosowaniu stanowiska pracy uczniów w latach 2022-2023

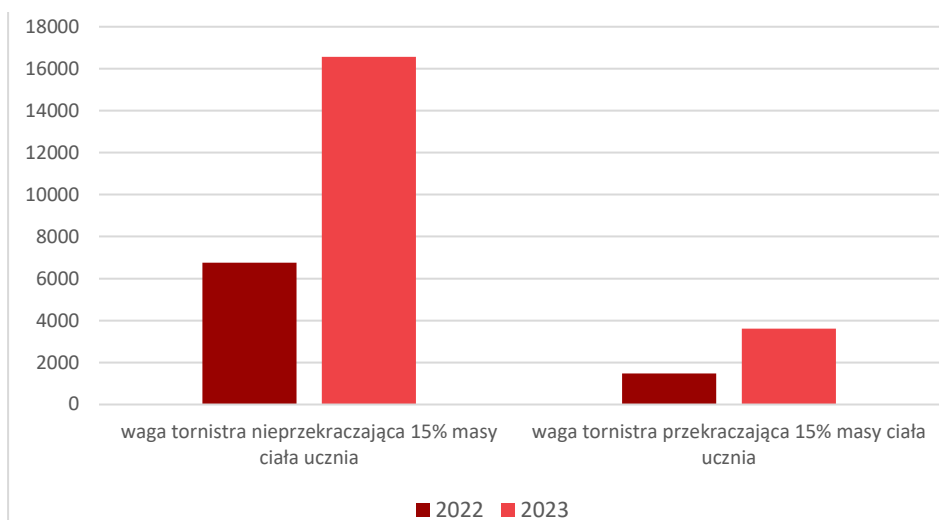

Źródło: Sprawozdanie z działalności w zakresie higieny dzieci i młodzieży w latach 2022-2023 (druk MZ-53)

Zapewnienie miejsca na podręczniki i przybory szkolne oraz obciążenie uczniów ciężarem tornistrów/plecaków szkolnych

Obowiązek zapewnienia uczniom miejsca na pozostawianie w szkole części podręczników i przyborów szkolnych wynika z rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach. Zmniejszenie obciążenia uczniów ciężarem plecaków szkolnych ma korzystny wpływ na kształtowanie postawy ciała. Podczas kontroli sanitarnych w 2023 r. weryfikowano realizację zapisów ww. rozporządzenia i sprawdzano możliwości, jakie dają uczniom placówki na pozostawianie podręczników i przyborów szkolnych w szafkach z indywidualnymi skrytkami lub w innym wyznaczonym miejscu. Na 2 329 skontrolowanych szkół tylko 19 (czyli 0,8%) nie dopełniło tego obowiązku, (w 2022 r. - 3,4%). Pomimo zapewnienia przez większość placówek miejsca, wciąż nie został rozwiązany problem ciężkich plecaków, ponieważ uczniowie zmuszeni są zabierać do domów podręczniki i przybory szkolne niezbędne do odrabiania prac domowych i nauki. Badaniu obciążenia ciężarem tornistrów poddano 20 170 uczniów z 1 212 oddziałów w 77 szkołach podstawowych na terenie woj. mazowieckiego (w 2022 r. - 8 227 uczniów z 512 oddziałów w 54 szkołach podstawowych). Wyniki zaprezentowane na wykresie 48 wskazują, że podobnie jak w roku ubiegłym, nieco ponad 82% plecaków i tornistrów mieści się w granicach normy. Pomimo poprawy tego stanu na przestrzeni lat, nadal 18% dzieci obciążonych jest zbyt dużą wagą tornistra w stosunku do swojej masy (w 2022 r. - 18%).

Wykres 48. Poziom obciążenia uczniów wagą tornistrów w latach 2022-2023

Źródło: Sprawozdanie z działalności w zakresie higieny dzieci i młodzieży w latach 2022-2023 (druk MZ-53)

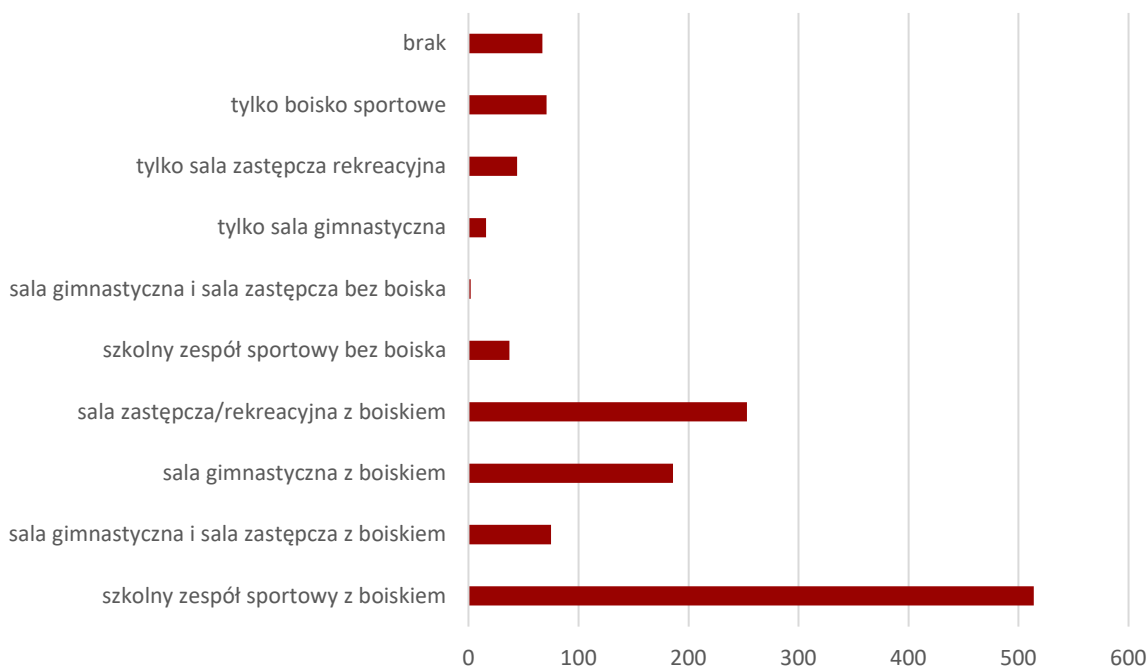
Warunki do przeprowadzenia zajęć wychowania fizycznego

Zgodnie z ustawą z 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe¹², szkoła jest zobowiązana zapewnić uczniom możliwość korzystania z zespołu urządzeń sportowych i rekreacyjnych. Jak wynika z danych sprawozdawczych za 2023 r. zaprezentowanych na wykresie 49, infrastruktura do prowadzenia zajęć z wychowania fizycznego w większości szkół woj. mazowieckiego jest zapewniona w mniejszym lub większym zakresie. Nieznacznie ponad 40% skontrolowanych w 2023 r. placówek (w 2022 r. - 44,7%) posiada zespół sportowy z boiskiem, a 20% placówek (w 2022 r. - 22%) korzysta z sali rekreacyjno-zastępczej z boiskiem. Salę gimnastyczną z boiskiem ma w dyspozycji ponad 14,7% (w 2022 r. - 11,4%). Niestety część szkół wciąż jeszcze nie posiada własnej bazy do uprawiania aktywności fizycznej. W 2023 r. 67 szkół spośród 1 265 skontrolowanych w tym zakresie (co stanowi 5,3%, w 2022 r. - 5,4%) nie posiadało żadnych warunków do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego.

12 Art. 103 ust. 1 pkt 5 ustawy z 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 900 z późn. zm.)

Również na podobnym poziomie jak w 2022 r. utrzymuje się odsetek objętych nadzorem szkół, w których niezależnie od posiadanej infrastruktury, zajęcia wychowania fizycznego odbywały się na korytarzach szkolnych (w 2023 r. - 4,9%, w 2022 r. - 5,7%). W 308 z 1 265 skontrolowanych szkół (24,3%, w 2022 r. - 25%) uczniowie mają możliwość korzystania z infrastruktury do zajęć sportowych poza placówką na basenach, siłowniach lub w halach sportowych.

Wykres 49. Infrastruktura do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego w szkołach w roku 2023

Źródło: Sprawozdanie z działalności w zakresie higieny dzieci i młodzieży za rok 2023 (druk MZ-53)

Żywnienie dzieci i młodzieży w szkołach

W roku 2023, na skontrolowanych 1 260 placówek, w 1 058 wydawano ciepłe posiłki dla 142 969 uczniów woj. mazowieckiego. W ponad 45% szkół przygotowywane były one na miejscu, podobnie jak w roku poprzednim (46,3%). Pozostałe placówki korzystały z dostaw lub zapewniały wyżywienie poza terenem. 98 610 uczniów korzystało z obiadów pełnych, dwudaniowych, zaś 44 359 z jednodaniowych. W skontrolowanych szkołach 15 829 dzieci i młodzieży (11%) korzystało z posiłków dofinansowywanych (w 2022 r. - 13,6%).

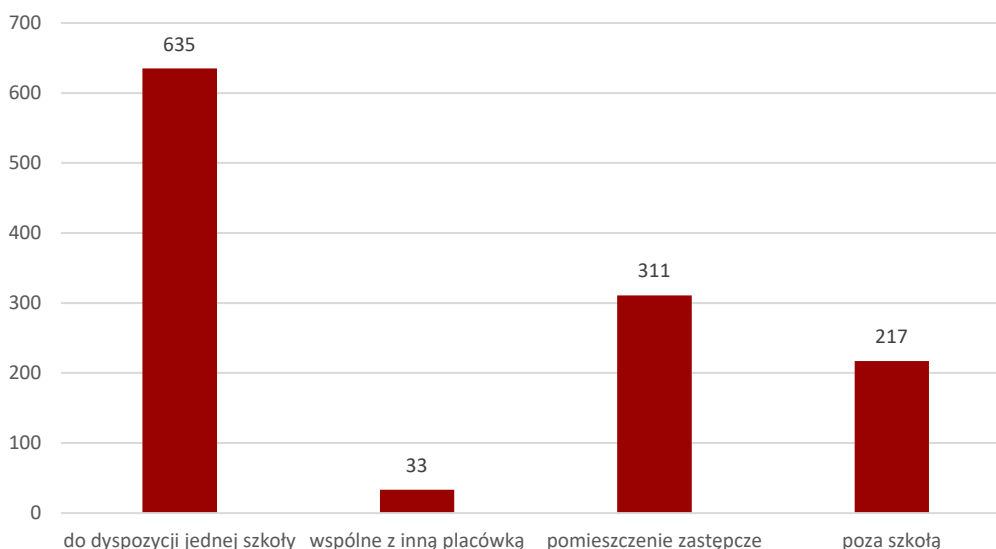
W zestawianiu z rokiem 2022 nieznacznie wzrosła także liczba placówek zapewniająca uczniom dostęp do wody pitnej (z 26% na 28% skontrolowanych szkół).

Profilaktyczna opieka zdrowotna nad uczniami

Profilaktyczna opieka zdrowotna nad uczniami, której celem jest zapobieganie zaburzeniom we wszystkich sferach zdrowia i ich rozwoju, powinna być realizowana w szkolnym gabinecie profilaktyki zdrowotnej i pomocy przedlekarskiej, co wynika z ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe. Obecnie dostęp do gabinetu profilaktyki zdrowotnej zapewnia uczniom 668 szkół na 1 269 (czyli 52,6%) placówek objętych nadzorem (w 2022 r. - 54,4%). Podobnie jak w zeszłym roku, większość z gabinetów profilaktyki zdrowotnej jest do dyspozycji jednej szkoły, niespełna 5% korzysta wspólnie z inną placówką. Natomiast 3,5% skontrolowanych szkół posiada na swoim terenie gabinety stomatologiczne (w 2022 r. - 4,4%), a 4,4% korzysta z dentobusa (w 2022 r. - 5,6%), zaś 39% zapewnia swoim uczniom opiekę poza

terenem szkoły (w 2022 r. - 5,6%). Zestawienie warunków realizacji profilaktyki zdrowotnej w roku 2023 przedstawia wykres 50.

Wykres 50. Zestawienie warunków realizacji profilaktyki zdrowotnej nad uczniami w szkołach

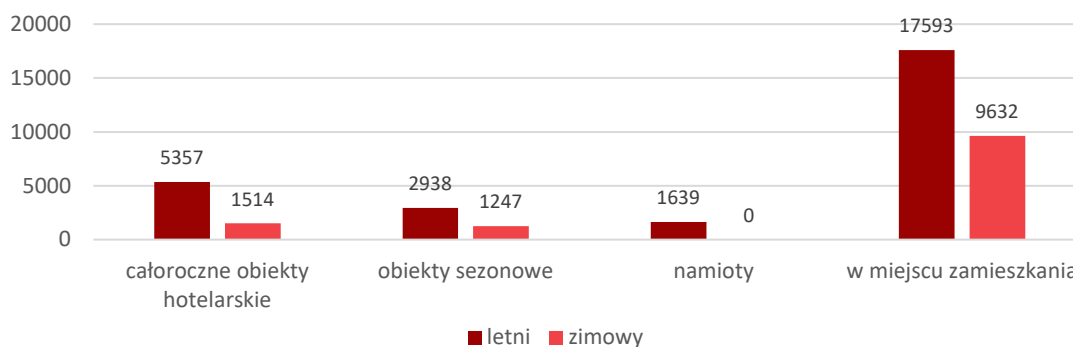

Źródło: Sprawozdanie z działalności w zakresie higieny dzieci i młodzieży

3. Nadzór nad warunkami wypoczynku dzieci i młodzieży

W 2023 r. do bazy wypoczynku Ministerstwa Edukacji i Nauki zgłoszonych zostało 4 055 turnusów wypoczynku dla dzieci i młodzieży (wypoczynek zimowy 910 turnusów, letni 3145). W trakcie całego roku pracownicy PIS przeprowadzili 1 035 kontroli na 885 turnusach na terenie woj. mazowieckiego (tj. 21,8% zgłoszonych turnusów, w 2022 r. - 18%), na których wypoczywało 39 920 młodych ludzi. Dożywianie prowadzono łącznie na 80,7% turnusach. Odnotowany został niewielki wzrost (o 1,3%), w stosunku do zeszłego roku, turnusów na których stwierdzono nieprawidłowości (2023 - 3,2%, w 2022 r. - 1,9%). Skontrolowano 4 turnusy, które nie były zgłoszone do bazy MEiN (w 2022 r. - 1). Odnotowano 5 interwencji (w 2022 r. - 6), w tym 1 uzasadnioną (w 2022 r. - 3). W 2023 r. wydano 1 decyzję o zamknięciu całości lub części obiektu, w którym wypoczywały dzieci i młodzież. Wykres 51 przedstawia, że na terenie woj. mazowieckiego, najpopularniejszą formą wypoczynku jest ta w miejscu zamieszkania, co jest niezmiennie od lat.

Wykres 51. Zestawienie liczby uczestników z uwzględnieniem miejsca organizacji wypoczynku w roku 2023

Źródło: Sprawozdanie z działalności w zakresie higieny dzieci i młodzieży w roku 2023 (druk MZ-53)

Podsumowanie

W placówkach oświatowo-wychowawczych na terenie woj. mazowieckiego zauważyć można systematyczną poprawę. W 2023 r. większość nadzorowanych placówek zapewniła bezpieczne i higieniczne warunki nauczania, wychowania, opieki oraz wypoczynku dla dzieci i młodzieży. Stan sanitarno-higieniczny i techniczny budynków znajduje się na zbliżonym poziomie w odniesieniu do ubiegłego roku. Stwierdzono nieznaczne pogorszenie warunków do utrzymania higieny osobistej, ale odnotowano poprawę warunków higieny procesów nauczania. Pomimo wykazanych nieprawidłowości w rozkładach zajęć, podkreślić należy niższy stan obciążenia uczniów ciężarem tornistrów oraz pozytywny trend w dostosowaniu mebli edukacyjnych do wzrostu. Na podobnym poziomie kształtują się warunki do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego, jak również profilaktycznej opieki zdrowotnej w szkołach.

XII. PROMOCJA ZDROWIA I EDUKACJA

Joanna Grodzka, Marlena Skorupka-Dziedzic

- W 2023 r. pracownicy pionu oświaty zdrowotnej i promocji zdrowia prowadzili na terenie woj. mazowieckiego działania edukacyjne i profilaktyczne, których odbiorcami było 4 318 358 osób. Odnotowano 7% wzrost zasięgu w stosunku do roku 2022.
- Kontynuowano wiele zadań realizowanych w woj. mazowieckim, m.in.: interwencje ogólnopolskie, inicjatywy wojewódzkie oraz inne działania wynikające z bieżących potrzeb epidemiologicznych.
- Opracowano również nowe projekty m.in. „Z higieną osobistą za pan brat” oraz „Nie pozwól życiu ulecieć z dymem”.
- Realizowano inicjatywy edukacyjno-informacyjne w zakresie szczepień ochronnych, w tym wśród rodziców i opiekunów dzieci pochodzenia ukraińskiego.
- Działania skierowane były do ogółu społeczeństwa, w tym przede wszystkim do dzieci w wieku przedszkolnym, uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych, rodziców i opiekunów dzieci, wychowawców oraz pedagogów.
- Przeprowadzono szkolenia dla przedstawicieli PSSE z woj. mazowieckiego, pracowników Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego, studentów Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego oraz dyrektorów szkół i placówek oświatowych, łącznie dla ponad 2 000 osób.
- Pracownicy Państwowej Inspekcji Sanitarnej w woj. mazowieckim w zakresie oświaty zdrowotnej i promocji zdrowia podejmowali i koordynowali działania wynikające z ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej, wytycznych Głównego Inspektora Sanitarnego, wytycznych Wojewody Mazowieckiego, założeń Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025, zaleceń Ministra Zdrowia, WHO oraz Komisji Europejskiej, porozumień zawartych z partnerami realizowanych przedsięwzięć, a także z sytuacji epidemiologicznej i bieżących potrzeb zdrowotnych społeczeństwa.

1. Promocja zdrowego stylu życia

Stały wzrost otyłości obserwowany w ostatnich latach wśród dzieci oraz konsekwencje w późniejszym wieku stanowią od wielu lat ważki temat, nad którym należy się pochylić. Momentem krytycznym zwiększonej masy ciała jest 8 rok życia dziecka, co niestety skutkuje u większości dzieci utrzymaniem masy ciała na tym samym poziomie, również w okresie dojrzewania. W celu trwałego kształtowania prozdrowotnych nawyków poprzez promocję zasad aktywnego stylu życia i zbilansowanej diety w roku szkolnym 2022/2023 jednostki Państwowej Inspekcji Sanitarnej w woj. mazowieckim realizowały XVI edycję programu „Trzymaj Formę!”. Adresatami programu są uczniowie klas V-VIII szkół podstawowych i ich rodzice.

W roku szkolnym 2022/2023 w programie wzięły udział 582 szkoły. Łącznie edukacją objęto 58 742 uczniów. Program cieszył się dużą popularnością zarówno wśród uczestników, jak i koordynatorów programu, którzy wykazali chęć realizacji kolejnej edycji w roku szkolnym 2023/2024. Publikacje w mediach społecznościowych objęły swoim zasięgiem 58 951 odbiorców.

Mając na uwadze zwiększenie wiedzy na temat rolnictwa ekologicznego oraz stałe podnoszenie świadomości dotyczącej budowania właściwych nawyków żywieniowych od najmłodszych lat, w roku szkolnym 2022/2023 realizowano także III edycję programu edukacyjnego „Skąd się biorą produkty ekologiczne”.

Adresatami programu są dzieci uczęszczające do przedszkoli w wielu 5-6 lat, a także ich rodzice i opiekunowie.

Głównymi założeniami programu jest uświadomienie, czym jest rolnictwo ekologiczne i produkty ekologiczne, kształtowanie umiejętności wyboru produktów ekologicznych, promocja zdrowego stylu życia, jak również zwiększenie wiedzy przedszkolaków o nawykach higieniczno-zdrowotnych.

Aby program był atrakcyjny dla najmłodszych, do edukacji wykorzystane zostały publikacja i film animowany „Skąd się biorą produkty ekologiczne” oraz scenariusz zajęć dla nauczycieli, przygotowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi we współpracy z Głównym Inspektoratem Sanitarnym.

Liczba placówek realizujących interwencję wyniosła 399, natomiast liczba odbiorców to 25 407 osób, co w stosunku do ubiegłorocznej edycji wykazuje wzrost zainteresowania programem. W ramach programu opublikowano posty na platformach społecznościowych, które objęły swoim zasięgiem 2 582 odbiorców.

Po sukcesie zeszłorocznej edycji Kampanii EFSA „Wybieraj Bezpieczną Żywność” pracownicy pionu oświaty zdrowotnej i promocji zdrowia w roku 2023 realizowali jej III odsłonę, której nadrzędnym przesłaniem jest zachęcenie społeczeństwa do dokonywania świadomych wyborów żywieniowych. Adresatami kampanii są przede wszystkim kobiety i mężczyźni w wieku od 25 do 45 lat, w szczególności młodzi rodzice. Celem natomiast, jest niezmiennie wsparcie społeczeństwa w podejmowaniu świadomych wyborów dotyczących zakupu żywności. Dzięki kampanii konsumenci mają dostęp do praktycznych i przystępnych informacji, np. czytania etykiet, zasadności stosowania suplementów diety, wskazówek na temat przygotowania i przechowywania produktów spożywczych.

W ramach kampanii zrealizowano 203 działania o charakterze edukacyjnym (webinaria, wykłady, prelekcje, stoiska informacyjno-edukacyjne), którymi objęto 30 028 odbiorców.

Ponadto prowadzono intensywne działania informacyjne w mediach społecznościowych w woj. mazowieckim. Opublikowano 325 postów, które objęły swoim zasięgiem 52 349 osób.

Kampania EFSA została zrealizowana przy współpracy Głównego Inspektoratu Sanitarnego z innymi organami urzędowej kontroli żywności oraz jednostkami naukowymi, w tym z NIZP-PZH-PIB.

Aby poprawić jakość życia, zwiększyć świadomość zdrowotną i przypomnieć, że mamy wpływ na nasze zdrowie, przygotowano program edukacyjny #ŻyjDobrze, skierowany do uczniów szkół podstawowych, ich rodziców/opiekunów oraz kadry pedagogicznej.

Celem programu jest upowszechnianie wiedzy w zakresie zdrowego stylu życia, natomiast treści skoncentrowane są wokół pięciu obszarów tematycznych społecznie ważnych: aktywności fizycznej, higieny, zdrowego żywienia, zdrowia psychicznego, profilaktyki.

Rok szkolny 2022/2023 był pierwszym rokiem realizacji programu, w którym wzięły udział 344 placówki oświaty, a edukacją objęto łącznie 79 909 uczniów, ich rodziców/opiekunów oraz nauczycieli. Aby wszystkie cele skutecznie i zgodnie z założeniami były realizowane, przeprowadzono szkolenie z zakresu promowania zdrowego stylu życia dla koordynatorów programów z powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych woj. mazowieckiego.

Ponadto w 2023 r. zorganizowano XXX jubileuszową edycję Festiwalu Piosenki o Zdrowiu, który poprzez atrakcyjną formę propaguje zasady i idee dotyczące szeroko rozumianego zdrowia, a w szczególności zdrowego stylu życia. W etapach powiatowych wzięło udział 30 powiatów woj. mazowieckiego, w tym 1 699 przedszkolaków i 1 696 uczniów, natomiast do etapu wojewódzkiego przystąpiło 28 powiatów, z których 238 uczniów wzięło udział w finale.

Dbając o każdy aspekt w zakresie zdrowego stylu życia opracowano i wdrożono projekt skierowany do uczniów szkół podstawowych pt. „Z higieną osobistą za pan brat”, obejmujący zasady higieny rąk, higieny jamy ustnej oraz higieny okresu dojrzewania. W ramach projektu odbywały się prelekcje w wybranych szkołach na terenie woj. mazowieckiego. Powyższe treści przekazywane były również podczas zorganizowanych stoisk edukacyjnych. Łącznie edukacją objęto 1 610 osób. Działania związane z projektem zostały popularyzowane poprzez posty w mediach społecznościowych, z których skorzystało 65 412 odbiorców.

Mazowieckie jako pierwsze województwo rozpoczęło promowanie aktywności fizycznej w formie zawodów sportowych wśród pracowników. WSSE w Warszawie wspólnie z PSSE w Radomiu zorganizowała „I Spartakiadę Pracowników Państwowej Inspekcji Sanitarnej Województwa Mazowieckiego”. Ponad 300 osób biorących udział w wydarzeniu chciało zachęcić społeczeństwo do codziennej aktywności sportowej, pozytywnie wpływającej na jakość zdrowia. Wydarzenie to było szeroko promowane i objęło swoim zasięgiem 31 855 odbiorców mediów społecznościowych.

Dodatkowo WSSE w Warszawie prowadziła działania edukacyjno-informacyjne w serwisach społecznościowych. Oprócz zagadnień dotyczących promowania zdrowego stylu życia, aktywności fizycznej, profilaktyki otyłości, podejmowano tematy dotyczące chorób kardiologicznych, uzależnień behawioralnych, promocji zdrowia psychicznego oraz cyklu poświęconego zanieczyszczeniom żywności akryloamidem. Posty o tej tematyce dotarły do 214 142 osób.

2. Profilaktyka nowotworów

Państwowa Inspekcja Sanitarna na terenie woj. mazowieckiego od ponad dwóch dekad jest aktywnie zaangażowana w realizację programów o tematyce onkologicznej.

Adresatami tych programów są głównie uczniowie szkół ponadpodstawowych, ich rodzice/opiekunowie oraz nauczyciele.

W 2023 r. w woj. mazowieckim koordynowane były 3 programy w tym zakresie.

Autorski program „Wybierz Życie - Pierwszy Krok” oparty jest na założeniach budowania świadomości zagrożenia rakiem szyjki macicy z powodu zakażenia wirusem HPV u młodych ludzi. Wiedza o unikaniu zagrożeń i konsekwencji zakażenia HPV jest niezbędna i powinna być częścią rozmów wychowawczych, przygotowujących młodych ludzi do dorosłego życia. W programie uczestniczą nie tylko uczniowie,

ale również rodzice i opiekunowie, a także całe środowisko szkolne. Działania oceniane są pozytywnie przez szkolnych realizatorów, uczniów, rodziców, ponieważ stanowią ważny element edukacji prozdrowotnej. Istotnym elementem i jednocześnie wyzwaniem programu jest włączenie chłopców do aktywnego uczestnictwa, a także przełamywanie bariery w rozmowach na tematy intymne i zdrowotne.

W roku szkolnym 2022/2023, XV edycja programu realizowana była w 199 placówkach oświatowo-wychowawczych, edukacją natomiast objęto 34 911 osób, co w odniesieniu do roku ubiegłego wykazuje wzrost zainteresowania programem.

Przedstawiciele WSSE w Warszawie oraz PSSE w m.st. Warszawie zaproszeni zostali do udziału w akcji edukacyjnej Ministerstwa Zdrowia z okazji Dnia Matki, połączonej z rozpoczęciem kampanii promującej powszechne bezpłatne szczepienia przeciw HPV dla młodzieży w wieku 12-13 lat. Z poradnictwa skorzystało 150 osób. Ponadto profilaktyka zakażeń HPV podejmowana była również na platformach społecznościowych, dzięki którym edukacją objęto 3 077 osób.

Program „Zdrowie piersi są OK!” jest drugim autorskim programem profilaktyki onkologicznej realizowanym od wielu lat w woj. mazowieckim. Program powstał w odpowiedzi na duże zapotrzebowanie edukacyjne młodzieży w zakresie profilaktyki raka piersi.

W roku szkolnym 2022/2023 XI edycję programu realizowało 231 placówek, w których wyedukowano 43 067 osób, co wykazuje tendencję wzrostową w porównaniu z ubiegłoroczną edycją. Opublikowano również posty na platformie Facebook i X, których odbiorcami było 2 347 osób.

Ponadto w roku szkolnym 2022/2023 na terenie woj. mazowieckiego realizowana była V edycja programu „Znamię! Znam je?”, dotyczącego profilaktyki czerniaka, w której udział wzięło 241 placówek szkolno-wychowawczych. Edukacją objętych zostało 40 652 odbiorców, co w stosunku do ubiegłego roku wykazuje wzrost zainteresowania programem. Zajęcia edukacyjne z młodzieżą odbywały się według metodyki wskazanej w poradniku dla realizatorów oraz zgodnie z założeniami programowymi.

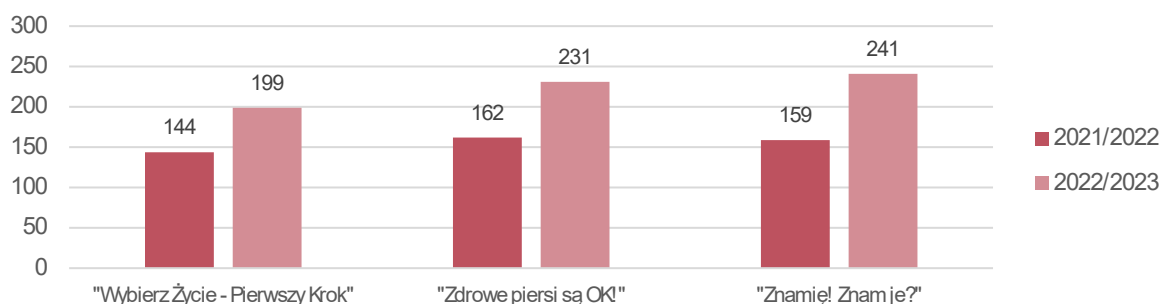
Dzięki współpracy z partnerem - Fundacją Gwiazda Nadziei, część szkół realizujących program otrzymała nieodpłatnie zakładki z treściami edukacyjnymi dla młodzieży oraz plakaty dla szkół. Korzystano także z materiałów edukacyjnych, znajdujących się na stronie www.gwiazdanadziei.pl, w tym także z filmów przygotowanych we współpracy z ekspertami medycznymi.

Program został oceniony przez szkolnych realizatorów i uczniów jako bardzo wartościowy i potrzebny, gdyż zwiększa świadomość na temat zagrożeń wynikających z nadmiernego opalania. Zdecydowana większość wyraziła chęć kontynuacji programu w roku szkolnym 2023/2024. Zagadnienia związane z profilaktyką czerniaka były również publikowane w mediach społecznościowych i objęty zasięgiem 1 694 odbiorców.

W celu podniesienia wartości merytorycznych programów onkologicznych oraz stałego aktualizowania wiedzy wśród powiatowych i szkolnych koordynatorów z woj. mazowieckiego, we współpracy z Gwiazdą Nadziei oraz innymi stacjami wojewódzkimi zorganizowano szkolenie online.

Realizowane zagadnienia onkologiczne wynikają z bieżących potrzeb społeczeństwa. Ze względu na obszary/rodzaje chorób jakie poruszają, z każdym rokiem wzrasta liczba placówek zainteresowana realizacją powyższych programów, co przedstawia wykres 52.

Wykres 52. Liczba placówek realizujących programy profilaktyki onkologicznej w latach szkolnych 2021/2022-2022/2023

Źródło: Sprawozdania roczne z realizowanych programów onkologicznych woj. mazowieckiego w latach szkolnych 2021/2022 i 2022/2023

W mediach społecznościowych podejmowano również zagadnienia związane z innymi rodzajami nowotworów. Objęły one swoim zasięgiem 22 543 odbiorców.

3. Profilaktyka uzależnień

W roku 2023 realizowano w woj. mazowieckim VII edycję programu antytytoniowej edukacji zdrowotnej pt. „Bieg po zdrowie”. Założeniem programu jest opóźnianie lub zapobieganie inicjacji tytoniowej wśród dzieci i młodzieży oraz pokazanie atrakcyjności życia w środowisku wolnym od dymu tytoniowego. Przekaz dotyczy asertywnych zachowań, zwiększa wiedzę i umiejętność uczniów na temat zdrowia w kontekście szkodliwości palenia papierosów.

Program skierowany jest do uczniów klas IV szkół podstawowych oraz ich rodziców i opiekunów.

W roku szkolnym 2022/2023 liczba podmiotów realizujących interwencję wyniosła 189. Edukacją objęto 9 424 osoby.

Ponadto w celu wzmocnienia działań antynikotynowych, w tym nieustannie narastającym problemie sięgania po e-papierosy przez młodzież, pracownicy WSSE w Warszawie przygotowali i realizowali projekt „Nie pozwól życiu ulecieć z dymem”, skierowany do uczniów w wieku 12-18 lat. Prelekcje odbywały się w starszych klasach wybranych szkół podstawowych na terenie woj. mazowieckiego. Edukacją objęto 172 uczniów i nauczycieli. Powyższe treści również były przekazywane na zorganizowanych stoiskach edukacyjnych, podczas których edukacją objęto 1 323 osoby. Działania związane z projektem wzmacniane były przekazem w mediach społecznościowych, z którym zapoznało się 67 478 odbiorców.

W 2023 r. pracownicy pionu oświaty zdrowotnej i promocji zdrowia w woj. mazowieckim realizowali 3 programy edukacji antytytoniowej „Czyste Powietrze Wokół Nas”, „Nie pal przy mnie, proszę” oraz „Znajdź właściwe rozwiązanie”, którymi objęto łącznie 57 662 odbiorców.

Program edukacyjny „Czyste Powietrze Wokół Nas” stanowi pierwsze ogniwo w cyklu programów profilaktyki antytytoniowej. Program był skierowany do dzieci w wieku 5-6 lat w placówkach przedszkolnych i klasach „0” w szkołach podstawowych, rodziców i opiekunów uczniów oraz kadry pedagogicznej. Głównym celem programu było zwiększenie wiedzy rodziców w zakresie ochrony dzieci przed narażeniem na działanie dymu tytoniowego oraz kształtowanie świadomych, asertywnych postaw wśród dzieci dotyczących ochrony własnego zdrowia, w przypadku bezpośredniego kontaktu z osobami palącymi. W roku szkolnym 2022/2023 program został zrealizowany w 398 placówkach oraz uczestniczyło w nim 25 259 odbiorców.

Kolejny program edukacyjny „Nie pal przy mnie, proszę”, będący drugim ogniwo w cyklu programów profilaktyki antytytoniowej, był skierowany do uczniów w klasach I-III w szkołach podstawowych, rodziców i opiekunów uczniów oraz kadry pedagogicznej. Program miał na celu wykształcenie u dzieci świadomej umiejętności radzenia sobie w sytuacjach, w których inne osoby palą przy nich wyroby tytoniowe. W roku szkolnym 2022/2023 program został zrealizowany w 249 placówkach oraz uczestniczyło w nim 17 238 odbiorców.

Z kolei program edukacyjny „Znajdź właściwe rozwiązanie” był trzecim, a zarazem ostatnim ogniwo w cyklu programów profilaktyki antytytoniowej realizowanym w szkołach podstawowych. Program skierowano do uczniów w klasach IV-VIII w szkołach podstawowych, rodziców i opiekunów uczniów oraz kadry pedagogicznej. Program miał na celu zapobieganie paleniu tytoniu wśród uczniów starszych klas szkoły podstawowej. W roku szkolnym 2022/2023 program został zrealizowany w 189 placówkach oraz uczestniczyło w nim 15 165 odbiorców.

Jak co roku podejmowano również działania w serwisach społecznościowych związane z obchodami Światowego Dnia bez Tytoniu oraz Światowego Dnia Rzucenia Palenia. Zasięgiem objęto 22 176 osób.

W ramach X edycji programu „ARS, czyli jak dbać o miłość?”, realizowanego w szkołach ponadpodstawowych, podejmowano działania mające na celu kształtowanie umiejętności, kompetencji i postaw pomocnych w unikaniu używania substancji psychoaktywnych w kontekście zdrowia poprzez zajęcia edukacyjne prowadzone przez szkolnych realizatorów programu.

W roku szkolnym 2022/2023 program realizowało 196 podmiotów. Łącznie w woj. mazowieckim edukacją objęto 16 894 osoby. W odniesieniu do ubiegłorocznej edycji dane wykazują wzrost liczby placówek realizujących interwencję oraz zwiększoną liczbę odbiorców. Poprzez publikację postów w mediach społecznościowych zasięgiem objęto 8 799 osób.

W ramach przeciwdziałania nadużywaniu substancji psychoaktywnych, w tym także alkoholu, w celu dotarcia do jak największej grupy ludności pracownicy WSSE Warszawie organizowali i uczestniczyli w wydarzeniach, stoiskach oraz prelekcjach bezpośrednio skierowanych do osób zainteresowanych. Dzięki podjętym działaniom wyedukowano ponad 1 900 osób. W mediach społecznościowych, z zagadnieniami związanymi z problemem używania substancji psychoaktywnych, zapoznało się 29 602 odbiorców.

4. Profilaktyka zatruc pokarmowych, w tym zatruc grzybami

W celu wzbudzenia świadomości i podnoszenia wiedzy oraz ograniczenia ryzyka zatruc grzybami wśród społeczeństwa w woj. mazowieckim, w 2023 r. Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Warszawie zorganizowała wystawę pn. „Poznaj Grzyby-Unikniesz Zatrucia”, na której edukowano uczniów placówek oświatowych oraz osoby indywidualne z woj. mazowieckiego. Edukacją objęto blisko 900 osób. Wystawa połączona była z organizacją Wojewódzkiego Konkursu Fotograficznego pt. „Leśne Inspiracje”. Adresatami konkursu byli uczniowie szkół podstawowych z klas VI, VII i VIII. Konkurs odbył się pod honorowym patronatem Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych

w Warszawie, i jak co roku cieszył się dużą popularnością. Do konkursu zakwalifikowano ponad 200 prac, z czego wyłoniono i nagrodzono 3 laureatów.

Tematykę profilaktyki zatruc grzybami popularyzowano w mediach społecznościowych. Treści te dotarły do 53 957 użytkowników. Wzmocnieniem działań edukacyjnych było opracowanie autorskich ulotek ABC Grzybiarza, skierowanych do dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych.

Organizacji wystawy grzybów na terenie woj. mazowieckiego podjęto się ponadto 13 stacji powiatowych, dzięki czemu edukacją objęto ponad 10 000 osób, w tym dzieci i młodzież.

Na terenie woj. mazowieckiego prowadzone jest całorocznie bezpłatne poradnictwo grzybowe dla zainteresowanych mieszkańców Mazowsza. Dyżur klasyfikatora grzybów świeżych/grzyboznawcy udzielany jest w Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Warszawie oraz w 28 stacjach powiatowych.

W ramach profilaktyki zatruc pokarmowych (m.in. zasady higieny i zachowanie prawidłowych warunków sanitarnych dotyczących przygotowywania i przechowywania żywności) publikowano posty, które swoim zasięgiem objęły 10 013 odbiorców.

5. Profilaktyka chorób zakaźnych

W ramach Krajowego Programu Zapobiegania Zakażeniom HIV i Zwalczenia AIDS w woj. mazowieckim podejmowano działania mające na celu ograniczenie rozprzestrzeniania się zakażeń HIV, zapewnienie odpowiedniego dostępu do informacji, edukacji i usług w zakresie profilaktyki HIV/AIDS oraz promocję testowania w kierunku HIV.

Aby wzmocnić przekaz profilaktyczny, przedstawiciele Państwowej Inspekcji Sanitarnej przekazywali informacje do mediów lokalnych, w tym do lokalnych portali internetowych, uczestniczyli w audycjach radiowych, przygotowywali i umieszczali na stronach internetowych oraz w mediach społecznościowych informacje zawierające treści edukacyjne, dotyczące profilaktyki HIV/AIDS, organizowali konkursy, przekazywali listy intencyjne do podległych placówek.

Dodatkowo wzmocnieniem działań były obchody Światowego Dnia Walki z AIDS - 1 grudnia. Inicjatywy w tym zakresie kierowane były do ogółu społeczeństwa - głównie do młodzieży, koordynatorów i realizatorów szkolnych, rodziców oraz do osób o zwiększonym poziomie zachowań ryzykownych: przedstawicieli ochrony zdrowia, służb mundurowych, osadzonych w zakładach karnych.

Na terenie woj. mazowieckiego działania podjęło 1 788 podmiotów, które objęły swoim zasięgiem ponad 194 231 osób. Publikowano również informacje w mediach społecznościowych o łącznym zasięgu 14 580 odbiorców.

W woj. mazowieckim w 2023 r. kontynuowano V edycję programu edukacyjnego pt. „Podstępne WZW”, którego celem jest zwiększenie wiedzy wśród młodzieży szkół ponadpodstawowych na temat wirusowego zapalenia wątroby typu B i C, w tym ryzyka zakażenia, uświadomienia zagrożeń i zasad profilaktyki. Działania kierowane były głównie do uczniów szkół ponadpodstawowych, realizatorów szkolnych, nauczycieli i rodziców. Liczba podmiotów realizujących program wyniosła 205, natomiast edukacją objętych zostało 26 144 osoby, co w stosunku do roku ubiegłego wykazało wzrost zainteresowania programem.

W 2023 r. pracownicy Oddziału Promocji Zdrowia i Komunikacji Społecznej WSSE w Warszawie podejmowali działania w ramach Europejskiego Tygodnia Szczepień. Był on obchodzony w ostatnim tygodniu kwietnia pod hasłem #KażdaDawkaSzczepionkiSięLiczy. Celem było zwiększenie akceptacji dla szczepień w odniesieniu do globalnego spadku stanu zaszczepienia dzieci obowiązkowymi szczepionkami w wyniku pandemii COVID-19. Zagadnienia związane z popularyzacją szczepień publikowano w mediach społecznościowych, które swoim zasięgiem dotarły do 36 886 osób.

Konflikt zbrojny trwający na Ukrainie mocno ograniczył realizację szczepień ochronnych, zwłaszcza wśród dzieci ukraińskich. W związku z tym, opracowano ulotkę informacyjną skierowaną do rodziców. Wystosowano list intencyjny do Mazowieckiego Kuratorium Oświaty w celu popularyzacji treści dotyczących szczepień ochronnych wśród rodziców dzieci szkolnych, w tym rodziców dzieci pochodzenia ukraińskiego.

W ramach promowania szczepień ochronnych skierowanych do obywateli Ukrainy, WSSE w Warszawie realizowała projekt edukacyjno-informacyjny z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej, połączony z dystrybucją ulotek. Liczba osób objętych edukacją - 169.

W ramach dwóch kampanii „Światowego Tygodnia Wiedzy o Antybiotykach” i „Europejskiego Dnia Wiedzy o Antybiotykach” zorganizowano wystawę dla pacjentów oraz pracowników WSSE w Warszawie, którą obejrzało 300 osób. Dodatkowo rozdystrybuowano plakaty do 362 placówek, m.in. podmiotów leczniczych, placówek oświatowych i kulturalno-oświatowych w woj. mazowieckim. Za pośrednictwem serwisów społecznościowych promowano wśród społeczeństwa wiedzy na temat zjawiska narastającej oporności na antybiotyki, rozważnego ich stosowania, zgodnie z zaleceniami lekarzy. Dzięki tym działaniom objęto zasięgiem 11 079 osób.

Treści dotyczące profilaktyki grypy i innych chorób zakaźnych publikowano za pośrednictwem mediów społecznościowych, a ich odbiorcami było 32 816 osób. Działania koncentrowały się przede wszystkim na popularyzacji szczepień ochronnych, szczególnie wśród osób starszych.

Ponadto w woj. mazowieckim w 2023 r. były realizowane 2 programy edukacyjne dotyczące profilaktyki chorób odkleszczowych „Chroń się przed kleszczami wszystkimi sposobami” oraz „Kleszcz mały czy duży - nic dobrego nie wróży”, którymi objęto łącznie 387 placówek oraz 57 148 odbiorców.

Program edukacyjny „Chroń się przed kleszczami wszystkimi sposobami” był skierowany do dzieci w wieku 3-6 lat w placówkach przedszkolnych, uczniów w klasach I-VI w szkołach podstawowych, rodziców i opiekunów uczniów oraz kadry pedagogicznej. W roku szkolnym 2022/2023 program został zrealizowany w 71 placówkach oraz uczestniczyło w nim 47 011 odbiorców. Liczba realizowanych placówek oraz odbiorców programu utrzymuje się na porównywalnym poziomie w stosunku do roku poprzedniego.

Program edukacyjny „Kleszcz mały czy duży - nic dobrego nie wróży” był skierowany do uczniów w klasach VII-VIII w szkołach podstawowych, rodziców i opiekunów uczniów oraz kadry pedagogicznej. W roku szkolnym 2022/2023 program został zrealizowany w 316 placówkach oraz uczestniczyło w nim 10 137 odbiorców, co w stosunku do roku szkolnego 2021/2022 wykazuje porównywalne dane. Zagadnienia związane z chorobami zakaźnymi przenoszonymi przez kleszcze poruszano również przez media społecznościowe, a zapoznało się z nimi 27 474 osób.

6. Bezpieczny wypoczynek

W trosce o bezpieczeństwo dzieci i młodzieży jednostki Państwowej Inspekcji Sanitarnej na terenie woj. mazowieckiego realizowały kampanie „Bezpieczne ferie” i „Bezpieczne wakacje”.

Przedstawiciele Państwowej Inspekcji Sanitarnej w woj. mazowieckim prowadzili zajęcia edukacyjne w postaci wykładów, prelekcji, pogadanek: 236 dla 9 060 odbiorców w ramach „Bezpiecznych ferii” oraz 459 dla 21 697 odbiorców w ramach „Bezpiecznych Wakacji”. Ponadto zorganizowanych było 47 ekspozycji wizualnych dla 6 846 osób w ramach „Bezpiecznych ferii” oraz 151 dla 13 718 osób w ramach „Bezpiecznych Wakacji”.

W celu wzmocnienia przekazu edukacyjnego w ramach obu akcji opracowano autorskie ulotki. Tematami poruszonymi w kampaniach były: profilaktyka zatruc pokarmowych, w tym grzybami, profilaktyka chorób zakaźnych, profilaktyka używania nowych substancji psychoaktywnych, propagowanie zasad higieny osobistej ze zwróceniem uwagi na profilaktykę wszawicy, zapobieganie wypadkom i urazom, w tym zasady udzielania pierwszej pomocy.

Dodatkowo zagadnienia, które były poruszane w ramach „Bezpiecznych ferii” to: m.in. propagowanie szczepień ochronnych, w tym przeciw COVID-19, profilaktyka grypy, omówienie zasad prawidłowego odżywiania oraz wpływu aktywności fizycznej na zdrowie, skutki spożywania energetyków oraz bezpieczeństwo w sieci. Natomiast tematami dodatkowo poruszonymi podczas realizacji „Bezpiecznych Wakacji” były: profilaktyka chorób odkleszczowych, ochrona przed promieniowaniem UV, zasady bezpieczeństwa podczas upałów, bezpieczeństwo na kąpieliskach, ostrzeżenia przed poparzeniami barszczem Sosnowskiego.

Informacje związane z tematyką obu kampanii zamieszczano w mediach społecznościowych WSSE w Warszawie. Publikacje dotyczące „Bezpiecznych ferii” objęły swoim zasięgiem 41 552 odbiorców, natomiast z całego Mazowsza poprzez 621 przeprowadzonych działań medialnych objęto 127 594 osoby. Działania medialne w ramach kampanii „Bezpieczne Wakacje” dotarły do 62 744 osób. W całym woj. mazowieckim zrealizowano natomiast 1 159 działań medialnych, którymi objęto 309 495 osób.

7. Inne działania edukacyjne

Działalność edukacyjno – informacyjna Państwowej Inspekcji Sanitarnej koncentruje się nie tylko na edukacji dzieci i młodzieży, ale także na wszystkich odbiorcach działań związanych ze sprawowaniem zapobiegawczego i bieżącego nadzoru sanitarnego. Docelowo adresatami takich działań są przedsiębiorcy, producenci żywności, konsumenci, pracownicy podmiotów medycznych oraz pracownicy zakładów pracy. Podczas działań korzystano z nowoczesnych metod przekazu, narzędzi informatycznych, mediów

społecznościowych oraz kanałów bezpośrednich, aby zwiększyć liczbę pozytywnych wyborów wśród odbiorców i minimalizować działania kontrolno-represyjne podczas sprawowania nadzoru nad warunkami: higieny środowiska, higieny radiacyjnej, higieny procesów nauczania i wychowania, higieny pracy, higieny bezpieczeństwa żywności i żywienia.

Mając na uwadze dostarczenie kompetentnej wiedzy, zgodnej z oczekiwaniami adresatów, przeprowadzono szkolenie dla pracodawców dotyczące praw i obowiązków pracodawcy w odniesieniu do chorób zawodowych.

Opracowano prezentację multimedialną dotyczącą zasad prawidłowego doboru mebli szkolnych do wzrostu uczniów, popularyzowaną wśród dyrektorów szkół w woj. mazowieckim podczas spotkania nt. działań profilaktycznych prowadzonych w szkołach przez jednostki Państwowej Inspekcji Sanitarnej, których odbiorcami było 1 700 osób.

W 2023 r. prowadzono również edukację w zakresie ochrony radiologicznej wśród społeczeństwa. Podejmowano tematy związane z ochroną pacjentów przed promieniowaniem jonizującym, wyjaśniano czym jest radon, jakie są metody pomiaru jego stężenia i jaki ma wpływ na zdrowie ludzi. Edukacją objęto 13 154 odbiorców.

Przedstawiciele WSSE w Warszawie opracowali cykl edukacyjny dotyczący profilaktyki chorób odzwierzęcych m.in. glistnicy, owsicy, lambliozы, toksoplazmozy, toksokarozy oraz bąblowicy. Przekazywano wiedzę na temat dróg zarażenia się każdą z chorób, występujących objawów oraz sposobów ich zapobiegania. Edukacją objęto ponad 16 500 odbiorców.

Prowadzono także edukację w zakresie m.in. bezpiecznego używania środków czystości, produktów do dezynfekcji, repelentów, kremów z filrami UV oraz kremów ochronnych na zimę. Edukacją objęto ponad 13 700 odbiorców.

Poza tym za pośrednictwem mediów społecznościowych WSSE w Warszawie publikowano treści dotyczące RASFF, urzędowej kontroli żywności, indeksu glikemicznego w posiłkach, profilaktyki zakażeń Legionellą, ostrzeżeń przed korzystaniem z solarium, fontann. Działania te objęły swoim zasięgiem 173 096 odbiorców.

Podsumowanie

Jednostki Państwowej Inspekcji Sanitarnej w woj. mazowieckim od kilkadziesiąt lat aktywnie włączają się w kształtowanie prawidłowych zachowań zdrowotnych i wyborów sprzyjających prowadzeniu zdrowego stylu życia.

Osoby zajmujące się oświatą zdrowotną oraz edukacją wykorzystują w swojej pracy cały wachlarz różnorodnych form i metod działania. Dzięki temu mają gwarancję dotarcia do osób w różnym wieku, od najmłodszych do najstarszych. Programy profilaktyczne i edukacyjne mają na celu dotarcie do jak najszerszego grona odbiorców. Nadal jest potrzeba propagowania wiedzy na temat zasad prawidłowego odżywiania, dbania o aktywność fizyczną, ponieważ narastające tendencje nadwagi i otyłości wśród dzieci i młodzieży są alarmujące. Oferta edukacyjna jest nieustannie rozszerzana o nowe tematy wynikające z bieżących potrzeb zdrowotnych mieszkańców woj. mazowieckiego. Jednostki Państwowej Inspekcji Sanitarnej w woj. mazowieckim, działając aktywnie na rzecz zdrowia publicznego, starają się odpowiadać na potrzeby społeczeństwa.

Przekaz edukacyjny realizowany jest z wykorzystaniem coraz nowocześniejszych narzędzi, takich jak media społecznościowe, narzędzia projektowe, webinaria, szkolenia i narady organizowane on-line. Stwarza to m.in. skuteczną formę szybszego dotarcia z przekazem do adresatów, co jest niezwykle istotne w przypadku np. chorób zakaźnych. Istotnym elementem edukacji są również formy bezpośredniego kontaktu z odbiorcami danych zagadnień, m.in. poprzez organizowanie stoisk edukacyjnych, wystaw, konferencji czy prelekcji.

XIII. DZIAŁALNOŚĆ LABORATORYJNA

Iwona Bartosiewicz, Marzena Czapczyk, Małgorzata Gożkowska,
Barbara Pruss, Elżbieta Stefaniuk, Dorota Wągrocka-Rocznik

- Zadania realizowane przez laboratoria Państwowej Inspekcji Sanitarnej wynikają z ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej i stanowią istotny element zapewnienia bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego kraju, w szczególności w obszarach: ochrony zdrowia ludzkiego przed wpływem czynników szkodliwych lub uciążliwych oraz zapobiegania chorobom zakaźnym i zawodowym.
- Na terenie woj. mazowieckiego badania laboratoryjne wykonywane są w ramach zintegrowanego systemu w sześciu laboratoriach:
  - Dział Laboratoryjny WSSE w Warszawie,
  - Oddział Laboratoryjny PSSE w Ciechanowie,
  - Oddział Laboratoryjny PSSE w Ostrowi Mazowieckiej,
  - Oddział Laboratoryjny PSSE w Płocku ¹³,
  - Oddział Laboratoryjny PSSE w Radomiu,
  - Oddział Laboratoryjny PSSE w Siedlcach.
- Wszystkie laboratoria Państwowej Inspekcji Sanitarnej woj. mazowieckiego mają wdrożony i ciągle doskonalony system zarządzania, zgodny z wymaganiami normy PN-EN ISO 17025:2018 „Ogólne wymagania dotyczące kompetencji laboratoriów badawczych i wzorcujących”, potwierdzony Certyfikatami Akredytacji Laboratoriów Badawczych przyznanymi przez Polskie Centrum Akredytacji - krajową jednostkę upoważnioną do akredytowania jednostek oceniających zgodność na podstawie ustawy z dnia 13 kwietnia 2016 r. o systemach oceny zgodności i nadzoru rynku. Akredytacja Laboratoriów świadczy o wysokiej jakości świadczonych usług, potwierdza kompetencje personelu i wiarygodność wyników badań.
- Dział Laboratoryjny WSSE w Warszawie, oprócz stałego zakresu posiada, również elastyczny zakres akredytacji, obejmujący badania pozostałości pestycydów w żywności i w wodzie oraz badania związków organicznych w powietrzu na stanowiskach pracy, co umożliwia szybką reakcję na potrzeby klientów, poprzez modyfikowanie lub włączanie do swojego zakresu akredytacji nowych metod/procedur badawczych, nowych matryc oraz zmianę zakresu badawczego.

¹³ Dział Laboratoryjny w Płocku, w związku ze zmianą siedziby, w okresie II-IV kwartał 2023 r. zawiesił wykonywanie badań. Realizację zadań laboratoryjnych PSSE w Płocku we wskazanym okresie przejęły Laboratoria WSSE w Warszawie i PSSE w Ciechanowie

1. Badania żywności (za wyjątkiem badań w kierunku pozostałości pestycydów), materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością

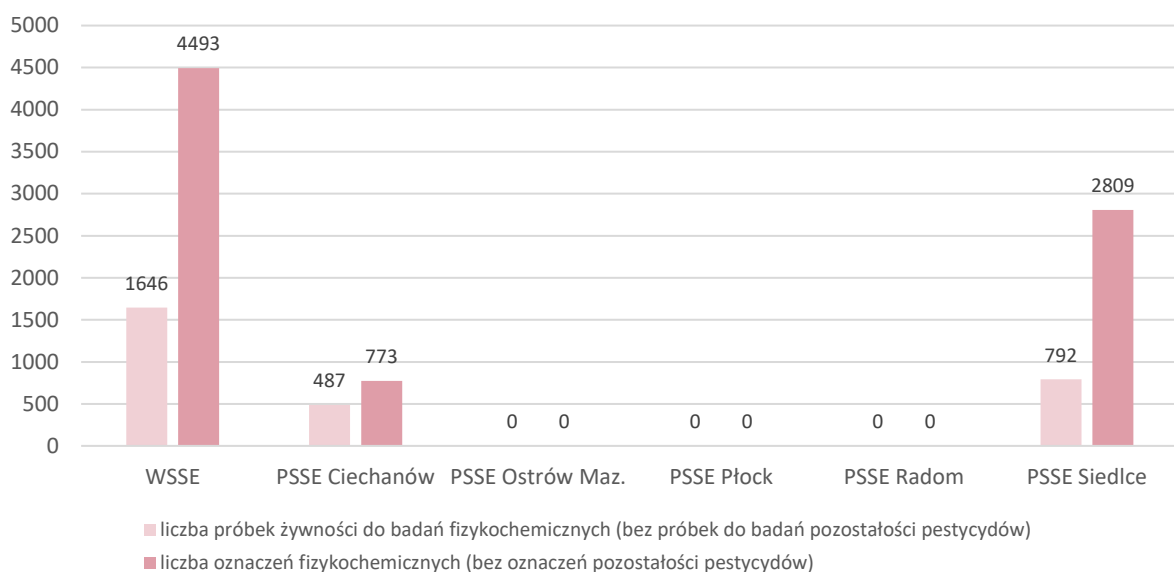
W woj. mazowieckim badania żywności oraz materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością w ramach urzędowej kontroli i monitoringu wykonywane są w specjalistycznych laboratoriach WSSE w Warszawie oraz PSSE w Ciechanowie, Siedlcach i Radomiu. Badania wykonywane są zgodnie z „Planem pobierania próbek do badania żywności w ramach urzędowej kontroli i monitoringu w Państwowej Inspekcji Sanitarnej”, zatwierdzonym przez Głównego Inspektora Sanitarnego. Badania mają na celu kontrolowanie jakości zdrowotnej żywności. Oprócz badania próbek przewidzianych w „Planie...” badane są także próbki celowane, wynikające z aktualnych potrzeb, próbki pobierane w związku z interwencjami konsumentów oraz w związku z podejrzeniem wystąpienia zatrucia pokarmowego. Próbki pochodzą z różnych miejsc obrotu żywnością, w tym z etapu produkcji pierwotnej, sprzedaży hurtowej i detalicznej czy zakładów przetwórstwa roślin.

Badane próbki obejmują szeroki zakres matryc żywnościowych pochodzenia krajowego, z obszaru Unii Europejskiej oraz z importu, a badania wykonywane są w kierunku zanieczyszczeń mikrobiologicznych oraz fizyko-chemicznych.

Badania fizyko-chemiczne żywności (za wyjątkiem oznaczania pozostałości pestycydów)

Badania fizyko-chemiczne obejmują szeroki zakres metali oraz związków chemicznych szkodliwych dla zdrowia, substancji dodatkowych, takich jak substancje słodzące, konserwujące, barwniki, a także wykrywanie napromieniania żywności promieniowaniem jonizującym i skażenia promieniotwórcze. Próbki materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością badano pod kątem migracji globalnej oraz migracji specyficznej kadmu i ołowiu, formaldehydu oraz migracji pierwszorzędowych amin aromatycznych; dokonywano także oceny sensorycznej. Badania fizykochemiczne wykonywane są nie tylko na potrzeby woj. mazowieckiego, ale także innych województw. Dotyczy to m.in. wykrywania napromieniania, badania zawartości histaminy oraz badania materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością. Wykres 53 przedstawia zestawienie liczby próbek żywności zbadanych w 2023 r. i liczby wykonanych oznaczeń fizyko-chemicznych (za wyjątkiem badań w kierunku pozostałości pestycydów).

Wykres 53. Liczba próbek żywności przebadanych w 2023 r. pod kątem zanieczyszczeń chemicznych (za wyjątkiem pozostałości pestycydów)

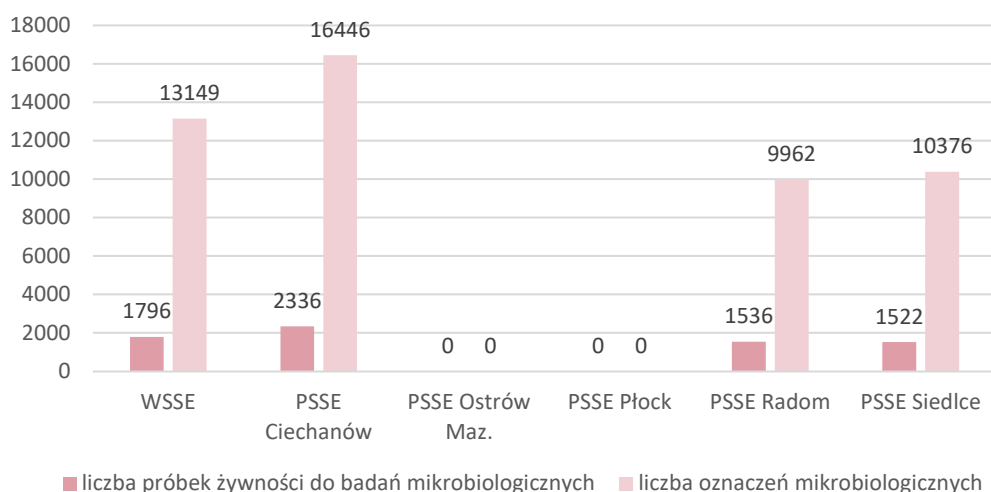

Źródło: Dane własne na podstawie meldunków z PSSE

Badania mikrobiologiczne żywności

Ważnym elementem nadzoru nad bezpieczeństwem żywności są badania mikrobiologiczne, dzięki którym możliwe jest wykrycie różnego rodzaju drobnoustrojów chorobotwórczych m.in. *Salmonella* i innych pałeczek *Enterobacterales*, *Listeria monocytogenes*, *Bacillus cereus*, bakterii z grupy coli, gronkowców koagulazo-dodatnich, przy zastosowaniu różnorodnych metod i technik badawczych, w tym metod molekularnych, tj. techniki Real Time PCR. Zakres badań mikrobiologicznych żywności dostosowywany jest do aktualnych wymagań i potrzeb. Wykres 54 przedstawia zestawienie liczby próbek żywności zbadanych w 2023 r. i liczby wykonanych oznaczeń mikrobiologicznych.

Wykres 54. Liczba próbek żywności przebadanych w 2023 r. pod kątem zanieczyszczeń mikrobiologicznych

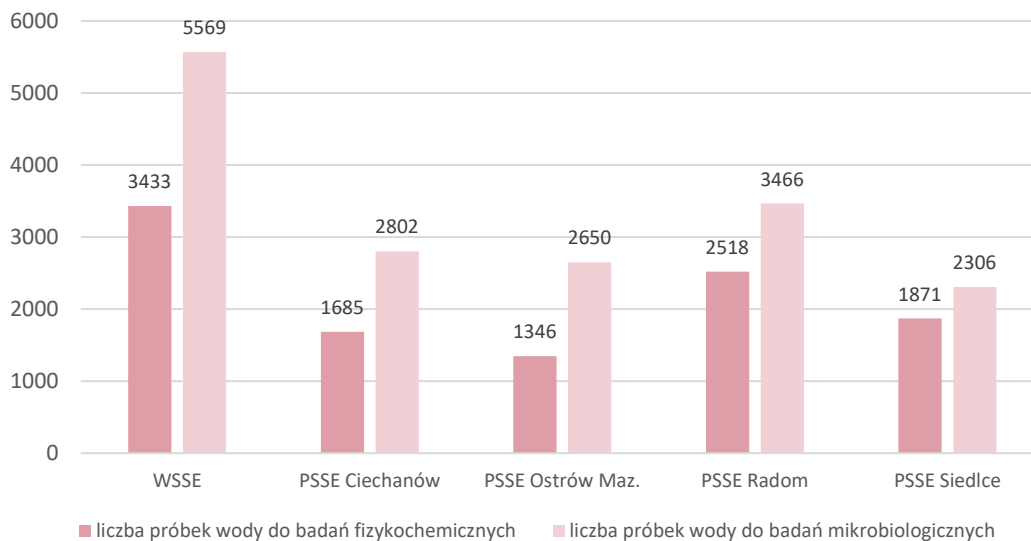
Źródło: Dane własne na podstawie meldunków z PSSE

2. Badania wody

Laboratoria Państwowej Inspekcji Sanitarnej prowadzą stałą kontrolę jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi, wody na pływalniach, wody z kąpielisk i miejsc okazjonalnie wykorzystywanych do kąpieli, wody z ujęć, a także badania wód mineralnych, źródłanych i wód stołowych - w ramach urzędowej kontroli żywności. Zakres badań wody i ich częstotliwość w danym roku kalendarzowym, określa właściwy terenowo Państwowy Powiatowy/Wojewódzki Inspektor Sanitarny zgodnie z obowiązującymi wymaganiami.

Badania fizykochemiczne i mikrobiologiczne wód w woj. mazowieckim wykonywane są w ramach prowadzonego nadzoru, a także na zlecenie klienta zewnętrznego. Próbkę dostarczane do laboratorium pobierane są przez upoważnionych pracowników powiatowych/wojewódzkiej stacji sanitarno-epidemiologicznej. Oznaczenia niektórych wskaźników fizykochemicznych w miejscu i punkcie pobierania próbek wody do badań mikrobiologicznych wykonywane są przez próbkobiorców, zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi wymagań, jakim powinna odpowiadać woda na pływalniach. Na wykresie 55 przedstawiono liczbę próbek wody zbadanych w laboratoriach PIS woj. mazowieckiego w 2023 r.

Wykres 55. Liczba próbek wody zbadanych w 2023 r.

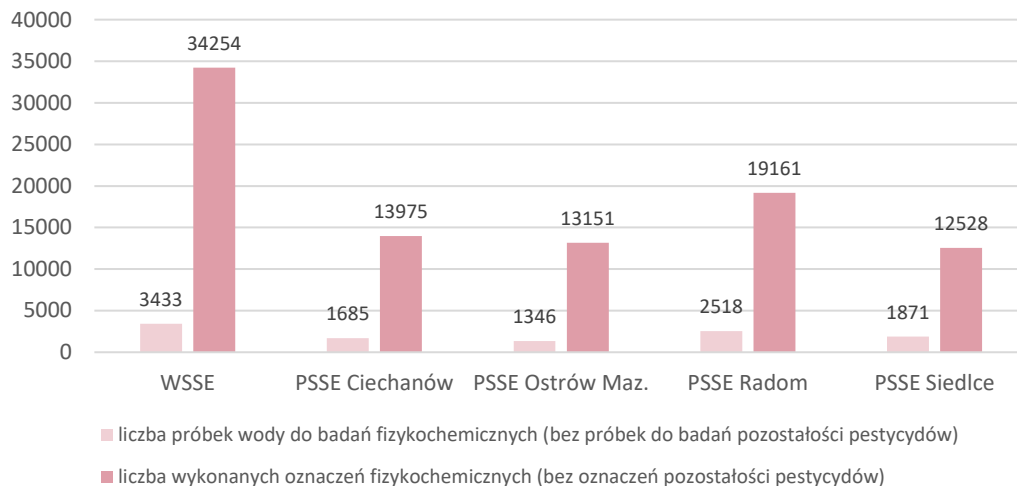

Źródło: Dane własne na podstawie meldunków z PSSE

Badania fizykochemiczne wody

Do badań fizykochemicznych wody wykorzystywano m.in. metody konduktometryczne, potencjometryczne, spektrofotometryczne i chromatograficzne. Oznaczanie stężeń niektórych parametrów chemicznych było wykonywane w tych laboratoriach woj. mazowieckiego, które posiadają odpowiednie wyposażenie aparaturowe, np. ogólny węgiel organiczny (TOC), bromiany są wykonywane wyłącznie w laboratorium WSSE w Warszawie. Badania wymagające bardziej zaawansowanych technik instrumentalnych np. oznaczanie chlorku winylu z zastosowaniem chromatografu GC-MS (P&T) również wykonywano tylko w laboratorium WSSE w Warszawie, a oznaczanie sumy wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych (WWA) i benzo(a)pirenu w dwóch laboratoriach (WSSE w Warszawie i PSSE w Radomiu). Laboratorium WSSE w Warszawie i PSSE w Płocku (I kwartał 2023 r.) wykonywały także badania wody z ujęć powierzchniowych, wykorzystywanych do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia przez ludzi. Wykres 56 przedstawia liczbę oznaczeń fizykochemicznych wody (za wyjątkiem badań pozostałości pestycydów).

Wykres 56. Liczba oznaczeń fizykochemicznych wykonanych w próbkach wody (nieuwzględniająca badania pozostałości pestycydów) w 2023 r.

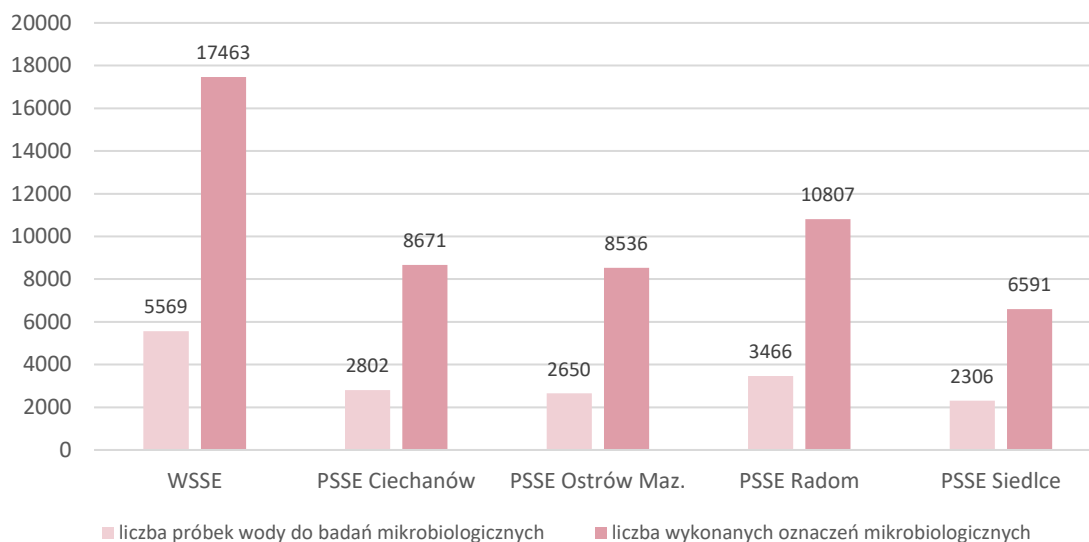
Źródło: Dane własne na podstawie meldunków z PSSE

Badania mikrobiologiczne wody

Kolejnym ważnym elementem zapewnienia bezpieczeństwa i zdrowia ludzi jest monitorowanie jakości mikrobiologicznej wody. W ramach tych badań wykonywane są analizy próbek w kierunku wykrycia bakterii wskaźnikowych, świadczących o zanieczyszczeniu mikrobiologicznym wody, np. bakterie grupy coli, *Escherichia coli*, *Enterokoki* (paciorkowce kałowe) lub bakterie z rodzaju *Legionella sp.* Celem badań jest ograniczenie ryzyka zdrowotnego dla konsumentów. Zestawienie próbek pobranych do analizy mikrobiologicznej wody oraz wykonanych oznaczeń w 2023 r. przedstawia wykres 57.

Wykres 57. Liczba oznaczeń mikrobiologicznych wykonanych w próbkach wody w 2023 r.

Źródło: Dane własne na podstawie meldunków z PSSE

3. Badania pozostałości pestycydów w żywności i w wodzie

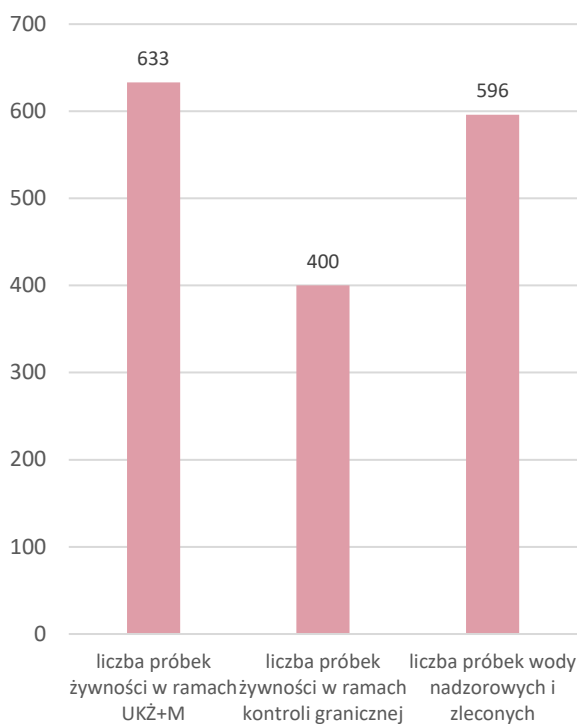
Laboratorium Wojewódzkiej Stacji Sanitarно-Epidemiologicznej w Warszawie, jako jedno z sześciu laboratoriów Państwowej Inspekcji Sanitarnej w Polsce realizuje wytyczne „Planu pobierania próbek do badania żywności w ramach urzędowej kontroli i monitoringu dla PIS” (UŻK+M), dotyczące badań pozostałości pestycydów w żywności. Laboratorium WSSE w Warszawie jest jedynym laboratorium

Państwowej Inspekcji Sanitarnej, które wykonuje badania pozostałości pestycydów w żywności pochodzenia roślinnego w ramach krajowego i europejskiego planu kontroli żywności, w tym kontroli granicznej w kraju.

Laboratorium WSSE w Warszawie realizuje zadania Krajowego Laboratorium Referencyjnego ds. pozostałości pestycydów w żywności zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/625 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie kontroli urzędowych i innych czynności urzędowych przeprowadzanych w celu zapewnienia stosowania prawa żywnościowego i paszowego.

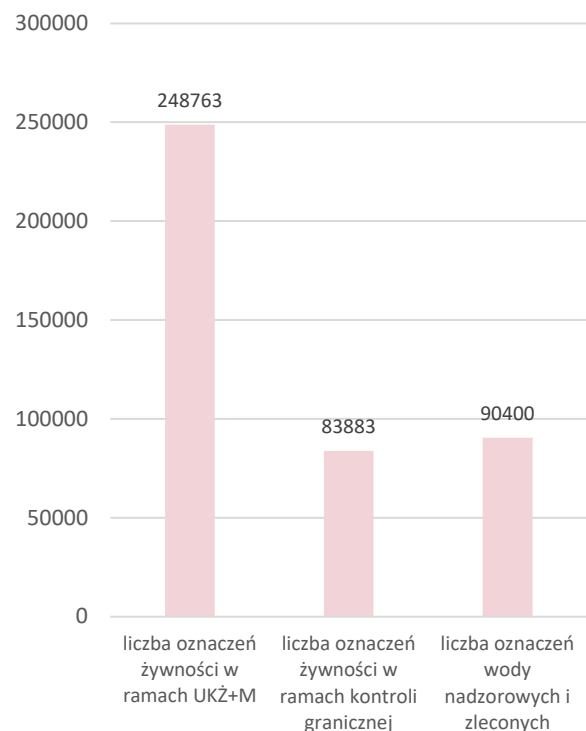
W związku z tym, że badania pozostałości pestycydów wymagają użycia specjalistycznej aparatury analitycznej, laboratorium WSSE w Warszawie jest jedynym Laboratorium PIS w woj. mazowieckim wykonującym oznaczenia pozostałości pestycydów w żywności i w wodzie przeznaczonej do spożycia przez ludzi. Zestawienie liczby próbek żywności i liczby oznaczeń pozostałości pestycydów w pobranych próbkach w roku 2023 przedstawiają wykresy 58 i 59.

Wykres 58. Liczba próbek żywności i wody badanych w kierunku pozostałości pestycydów w 2023 r.

Źródło: Dane własne

Wykres 59. Liczba oznaczeń pozostałości pestycydów w próbkach wody i żywności w 2023 r.

Źródło: Dane własne

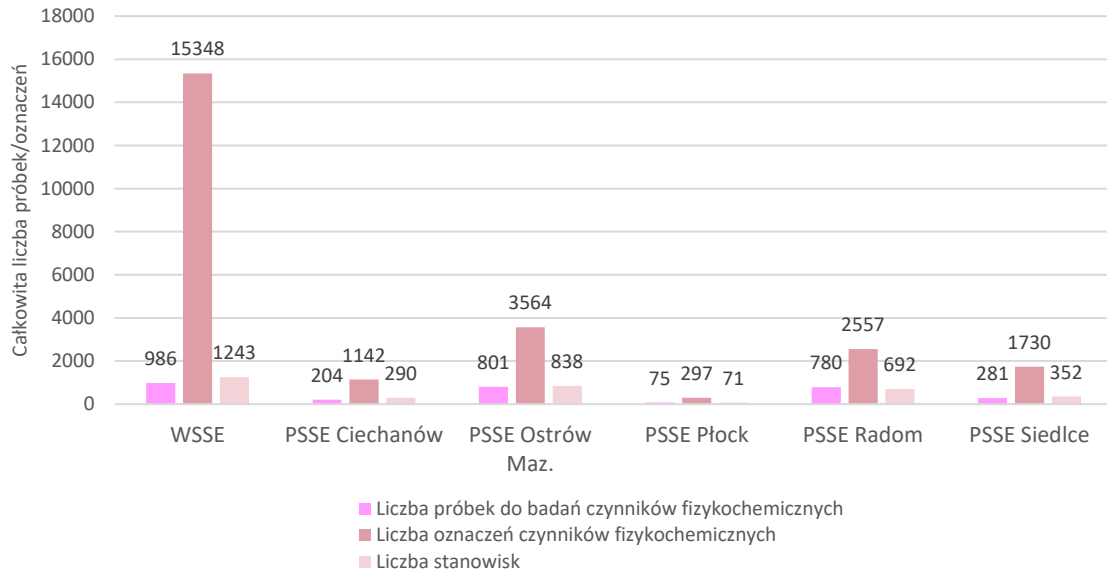
4. Badania i pomiary w środowisku pracy

Wszystkie laboratoria Państwowej Inspekcji Sanitarnej woj. mazowieckiego badają narażenia pracowników zakładów pracy na czynniki szkodliwe i uciążliwe, zarówno chemiczne jak i fizyczne. Pobrane próbki oznaczane są różnymi metodami badawczymi, a pomiary wykonywane są przy użyciu nowoczesnych, wysokiej klasy mierników mikroklimatu, poziomu dźwięku, drgań, luksomierzy, zestawu do pomiarów natężeń pola elektromagnetycznego. Spośród wszystkich badań wykonywanych w środowisku pracy, laboratorium WSSE w Warszawie jako jedyne w woj. mazowieckim wykonuje badania anestetyków stosowanych w szpitalach na blokach operacyjnych, oznaczenia włókien respirabilnych (w tym azbestu) oraz pomiary natężeń pola elektromagnetycznego. Ponadto laboratorium WSSE w Warszawie wykonuje oznaczenia substancji chemicznych w chemikaliach (denaturat, kleje) w odniesieniu do Rozporządzenia REACH powstałego w celu poprawy ochrony zdrowia ludzkiego i środowiska przed zagrożeniami, jakie mogą stwarzać chemikalia.

Na wykresie 60 przedstawiono liczbę badań narażenia pracowników na czynniki szkodliwe i uciążliwe w miejscu pracy w roku 2023, przeprowadzonych przez laboratoria Państwowej Inspekcji Sanitarnej woj. mazowieckiego.

Wykres 60. Badania narażenia pracowników na czynniki szkodliwe i uciążliwe w miejscu pracy w 2023 r.

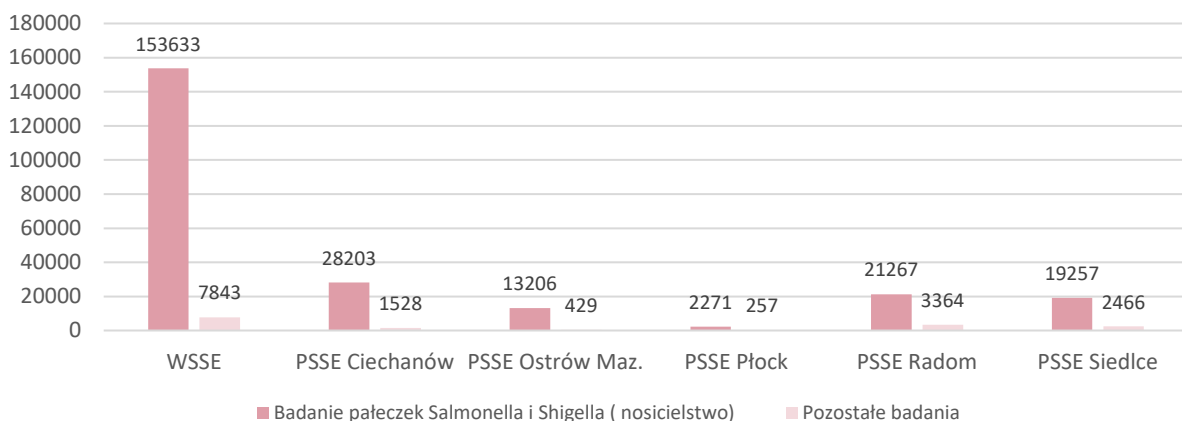

Źródło: Dane własne na podstawie meldunków z PSSE

5. Badania epidemiologiczne

Laboratoria Państwowej Inspekcji Sanitarnej zgodnie z ustawą z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi wykonują badania bakteriologiczne, głównie w kierunku nosicielstwa pałeczek *Salmonella* i *Shigella* oraz wykrywania innych patogenów bakteryjnych, powodujących zakażenia układu pokarmowego. Wybrane laboratoria epidemiologiczne wykonują także badania serologiczne, parazytologiczne i wirusologiczne. Wykres 61 przedstawia zestawienie badań epidemiologicznych w roku 2023 z uwzględnieniem liczby badań wykonanych na obecność pałeczek *Salmonella* i *Shigella*.

Wykres 61. Zestawienie badań epidemiologicznych w 2023 r.

Źródło: Dane własne na podstawie meldunków z PSSE

Podsumowanie

Badania wykonywane w Laboratoriach Wojewódzkiej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Warszawie mają kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego w woj. mazowieckim oraz w skali całego kraju, w szczególności w obszarach: ochrony zdrowia ludzkiego przed wpływem czynników szkodliwych lub uciążliwych, bezpieczeństwa żywności oraz zapobiegania chorobom zakaźnym i zawodowym. Laboratoria stale rozwijają możliwości badawcze dostosowując się do aktualnej sytuacji epidemiologicznej w kraju, nowych wyzwań, wytycznych i rekomendacji. Laboratoria WSSE w Warszawie poszerzają zakres świadczonych usług, zgodnie z wymaganiami przepisów krajowych i unijnych. W roku 2023 zaobserwowano wzrastający trend liczby przebadanych próbek oraz liczby wykonanych oznaczeń.

Spis tabel

Tabela 1. Liczba zachorowań i zapadalność na wybrane choroby zakaźne w woj. mazowieckim	9
Tabela 2. Zachorowania na bakteryjne zakażenia jelitowe	14
Tabela 3. Liczba zachorowań na zakażenia wirusowe wywołane przez rotawirusy i norowirusy	15
Tabela 4. Gruźlica w woj. mazowieckim w latach 2019-2023	18
Tabela 5. Gruźlica według postaci w woj. mazowieckim w latach 2019-2023	18
Tabela 6. Legioneloza w woj. mazowieckim w latach 2019-2023	19
Tabela 7. Ogólna liczba badań mikrobiologicznych w poszczególnych miesiącach 2023 r.	38
Tabela 8. Liczbowe zestawienie działań administracyjnych	44
Tabela 9. Liczba zbadanych i zdyskwalifikowanych próbek środków spożywczych oraz materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością w latach 2021-2023 na terenie woj. mazowieckiego.....	45
Tabela 10. Liczba wodociągów publicznych dostarczających wodę w zależności od produkcji oraz liczba zaopatrywanej ludności w 2022 i 2023 r.	50
Tabela 11. Baseny - zestawienie liczbowe	53
Tabela 12. Nadzór nad kąpieliskami i miejscami okazjonalnie wykorzystywanymi do kąpielii	53
Tabela 13. Struktura zatrudnienia w narażeniu na promieniowanie elektromagnetyczne	59
Tabela 14. Liczba osób pracujących w przekroczeniach wartości NDS/NDN czynników szkodliwych w zakładach pracy w poszczególnych branżach	78
Tabela 15. Stwierdzone choroby zawodowe w woj. mazowieckim w latach 2019-2023	87
Tabela 16. Choroby zawodowe zakaźne i pasożytnicze stwierdzone w latach 2019-2023	88
Tabela 17. Nadzór nad obiektami: zakłady fryzjerskie, kosmetyczne, tatuażu, odnowy biologicznej oraz inne zakłady, w których świadczone są łącznie więcej niż jedna z usług (fryzjerskich, kosmetycznych, tatuażu, odnowy biologicznej).....	92
Tabela 18. Obiekty komunikacji publicznej	94
Tabela 19. Nadzór sanitarny nad obiektami hotelarskimi i innymi obiektami świadczącymi usługi hotelarskie na terenie woj. mazowieckiego w 2022 i 2023 r.	95
Tabela 20. Nadzór sanitarny nad Domami Pomocy Społecznej, placówkami zapewniającymi całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku i Środowiskowymi Domami Samopomocy na terenie woj. mazowieckiego w 2022 i 2023 r. ...	96
Tabela 21. Kontrole w obiektach świadczących pomoc osobom bezdomnym.....	97

Spis wykresów

Wykres 1. Liczba przypadków odry i różyczki w woj. mazowieckim w latach 2019-2023	11
Wykres 2. Liczba ognisk epidemicznych przenoszonych drogą pokarmową zarejestrowanych w woj. mazowieckim w latach 2019-2022	13
Wykres 3. Zapadalność na WZW typu A w latach 2019-2023	15
Wykres 4. Liczba zachorowań na krztusiec w woj. mazowieckim w latach 2019-2023.....	15
Wykres 5. Zapadalność na WZW typu B i WZW typu C w woj. mazowieckim w latach 2019-2023	17
Wykres 6. Liczba zachorowań na boreliozę w woj. mazowieckim w latach 2019-2023	19
Wykres 7. Zapadalność na kleszczowe zapalenie mózgu (KZM) w latach 2019-2023 w woj. mazowieckim i w Polsce	20
Wykres 8. Liczba chorób przenoszonych drogą płciową w woj. mazowieckim w latach 2019-2023.....	22
Wykres 9. Zapadalność na COVID-19 w Polsce i woj. mazowieckim w latach 2020-2023.....	23
Wykres 10. Liczba przypadków COVID-19 w woj. mazowieckim w 2023 r.	23
Wykres 11. Liczba przypadków podtypów wariantów wirusa SARS-CoV-2 wykrytych w wyniku sekwencjonowania w 2023 r.....	24
Wykres 12. Liczba dzieci niezaszczepionych z powodu uchylania się od szczepień w latach 2019-2023	26
Wykres 13. Badania mikrobiologiczne przesiewowe/łożko/miesiąc przy przyjęciu i w trakcie	

hospitalizacji w 2023 r.....	37
Wykres 14. Badania mikrobiologiczne łóżko/miesiąc wykonane celem diagnostyki zakażeń w 2023 r.	38
Wykres 15. Ogólny wskaźnik badań mikrobiologicznych łóżko/miesiąc w 2023 r.	38
Wykres 16. Czynniki etiologiczne ognisk zakażeń szpitalnych w latach 2019-2023	40
Wykres 17. Ogniska zakażeń szpitalnych w latach 2019-2023	40
Wykres 18. Liczba obiektów w latach 2019-2023 będących pod nadzorem Państwowej Inspekcji Sanitarnej na terenie woj. mazowieckiego	43
Wykres 19. Liczba aparatów rtg będących pod nadzorem Państwowej Inspekcji Sanitarnej w latach 2019-2023 w woj. mazowieckim	56
Wykres 20. Dane liczbowe dotyczące nadzoru w zakresie ochrony radiologicznej nad stosowaniem aparatów rtg w celach medycznych w latach 2019-2023	57
Wykres 21. Zróźnicowanie stosowanych aparatów rtg	58
Wykres 22. Liczba urządzeń wytwarzających promieniowanie elektromagnetyczne pod nadzorem w 2023 r., przy których występują strefy ochronne	60
Wykres 23. Maksymalne wartości stężenia aktywności Cs-137 w wybranych próbkach, oznaczona przez podstawowe placówki skażeń promieniotwórczych w 2023 r. [Bq/kg (Bq/l)].....	60
Wykres 24. Kontrole w latach 2021 dla REACH i CLP	64
Wykres 25. Kontrole w latach 2022 dla REACH i CLP	65
Wykres 26. Kontrole w latach 2023 dla REACH i CLP	65
Wykres 27. Liczba wydanych decyzji dotyczących rozporządzenia REACH i CLP w latach 2021-2023	65
Wykres 28. Wysokość kar w 2023 r. (w zł).....	68
Wykres 29. Struktura wielkości zakładów pracy w woj. mazowieckim w 2023 r.....	74
Wykres 30. Liczba kontroli warunków higieny pracy w woj. mazowieckim w latach 2019-2023	74
Wykres 31. Najczęściej stwierdzane nieprawidłowości w latach 2019-2023	75
Wykres 32. Liczba wydanych decyzji/liczba nakazów w decyzjach w latach 2019-2023.....	76
Wykres 33. Liczba zakładów pracy z przekroczeniami NDS/NDN w latach 2019-2023	76
Wykres 34. Liczba zakładów z przekroczeniami w odniesieniu do liczby osób pracujących w przekroczeniach w 2023 r.	77
Wykres 35. Liczba osób pracujących w przekroczeniach NDN hałasu w latach 2019-2023	77
Wykres 36. Działalność kontrolna pionu higieny pracy woj. mazowieckiego w zakresie stosowania substancji chemicznych i ich mieszanin w latach 2021-2023.....	80
Wykres 37. Narażenie na czynniki lub procesy technologiczne o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w 2023 r.	81
Wykres 38. Najczęściej stwierdzane uchybienia w 2023 r.....	82
Wykres 39. Liczba zewidencjonowanych zakładów z narażeniem na szkodliwe czynniki biologiczne w 2023 r.	84
Wykres 40. Dane liczbowe dotyczące kontroli zakładów inżynierii genetycznej w latach 2021-2023	85
Wykres 41. Postępowania w sprawach chorób zawodowych w latach 2019-2023.....	86
Wykres 42. Struktura chorób zawodowych stwierdzonych w 2023 r.	88
Wykres 43. Liczba stanowisk, z podziałem na grupy tematyczne w latach 2023 i 2022	100
Wykres 44. Stan techniczny i higieniczno-sanitarny budynków placówek nauczania i wychowania w latach 2022-2023.....	106
Wykres 45. Niewłaściwe warunki do utrzymania higieny osobistej w placówkach	107
Wykres 46. Poziom stwierdzonych nieprawidłowości w rozkładach zajęć lekcyjnych w oddziałach szkół samoistnych i szkół funkcjonujących w zespołach w latach 2022-2023.....	108
Wykres 47. Nieprawidłowości w dostosowaniu stanowiska pracy uczniów w latach 2022-2023	108
Wykres 48. Poziom obciążenia uczniów wagą tornistrów w latach 2022-2023	109
Wykres 49. Infrastruktura do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego w szkołach w roku 2023.....	110
Wykres 50. Zestawienie warunków realizacji profilaktyki zdrowotnej nad uczniami w szkołach.....	111
Wykres 51. Zestawienie liczby uczestników z uwzględnieniem miejsca organizacji wycieczki w roku 2023	111
Wykres 52. Liczba placówek realizujących programy profilaktyki onkologicznej w latach szkolnych 2021/2022-2022/2023.....	116
Wykres 53. Liczba próbek żywności przebadanych w 2023 r. pod kątem zanieczyszczeń chemicznych	

(za wyjątkiem pozostałości pestycydów)	124
Wykres 54. Liczba próbek żywności przebadanych w 2023 r. pod kątem zanieczyszczeń mikrobiologicznych	125
Wykres 55. Liczba próbek wody zbadanych w 2023 r.	126
Wykres 56. Liczba oznaczeń fizykochemicznych wykonanych w próbkach wody (nieuwzględniająca badania pozostałości pestycydów) w 2023 r.	126
Wykres 57. Liczba oznaczeń mikrobiologicznych wykonanych w próbkach wody w 2023 r.....	127
Wykres 58. Liczba próbek żywności i wody badanych w kierunku pozostałości pestycydów w 2023 r.....	128
Wykres 59. Liczba oznaczeń pozostałości pestycydów w próbkach wody i żywności w 2023 r.....	128
Wykres 60. Badania narażenia pracowników na czynniki szkodliwe i uciążliwe w miejscu pracy w 2023 r.	129
Wykres 61. Zestawienie badań epidemiologicznych w 2023 r.	129